

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

Megjelenik kéthavonta

8. (118.) évfolyam, 3. szám
Megjelent: 2013. június

Kiadja a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

Szerkeszti és nyomtatja a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala
megbízásából a HIPAvilon Nonprofit Kft.

Felelős kiadó:
Dr. Bendzsel Miklós

Szerkesztőség:
HIPAvilon Nonprofit Kft.
1054 Budapest, Zoltán u. 6. Telefon: 474 5554
Levélcím: Pf. 552, 1374, e-mail: zsuzsanna.bana@hipavilon.hu
www.szttnh.gov.hu

Felelős szerkesztő:
Bana Zsuzsanna

Tervezőszerkesztő:
Plette Péter

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága,
1008 Budapest, Orczy tér 1.
Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőknél,
e-mailen (hirlapelofizetes@posta.hu), faxon: 303 3440
További információ: 06 (80) 444 444

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk a 06 (80) 444 444 zöldszámon

Egy szám ára: 2000 Ft
Egy évre: 12 000 Ft

Tipo-Graf – 2013.001/3

HU ISSN
1587–5563

Szerkesztőbizottság:

Dr. Bendzsel Miklós elnök

*Bana Zsuzsanna, Dürr János, dr. Ficsor Mihály, dr. Gonda Imre,
Hajdú Judit, Kürtös József, dr. Tószegi Zsuzsanna, dr. Tóth Zita*



8. (118.) ÉVFOLYAM 3. SZÁM

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

8. (118.) ÉVFOLYAM 3. SZÁM

2013. június

Dr. Liber Ádám

**A közvetítő szolgáltatók felelőssége a szellemi tulajdon megsértéséért
az Európai Unióban**

Dr. Vida Sándor

**A közösségi védjegy használatával szembeni elvárások –
a területi terjedelem kérdése**

Gyertyánfy Péter

**A szerzői jog bírói gyakorlata 2006-tól: a jogok keletkezése, forgalmuk;
a személyhez fűződő jogok**

SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALA

TARTALOM

<i>Dr. Liber Ádám</i>	A közvetítő szolgáltatók felelőssége a szellemi tulajdon megsértéséért az Európai Unióban	5
<i>Dr. Vida Sándor</i>	A közösségi védjegy használatával szembeni elvárások – a területi terjedelem kérdése	43
<i>Gyertyánfy Péter</i>	A szerzői jog bírói gyakorlata 2006-tól: a jogok keletkezése, forgalmuk; a személyhez fűződő jogok	70
<i>Dr. Palágyi Tivadar</i>	Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről	93
Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből		136
Könyv- és folyóiratszemle		180
Summaries		199

A folyóiratban megjelenő tanulmányok a szerzők véleményét tükrözik, amely nem feltétlenül azonos a szerkesztőbizottság álláspontjával.

CONTENTS

<i>Dr Ádám Liber</i>	Liability of online intermediaries for the infringement of intellectual property rights in the European Union	5
<i>Dr Sándor Vida</i>	Expectations towards the use of Community trade marks – question of the territorial scope	43
<i>Péter Gyertyánfy</i>	Copyright jurisprudence since 2006: origin of rights and their trade; moral rights	70
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	News in the field of industrial property protection abroad	93
Selection of advisory opinions of the Body of Experts on Copyright		136
Review of books and periodicals		180
Summaries		199

A KÖZVETÍTŐ SZOLGÁLTATÓK FELELŐSSÉGE A SZELLEMI TULAJDON MEGSÉRTÉSÉÉRT AZ EURÓPAI UNIÓBAN

Az internet robbanásszerű fejlődésében a közvetítő szolgáltatók különleges szerepet töltenek be, mivel innovációik és tevékenységük az online kereskedelem megfelelő működéséhez nélkülözhetetlen. Az általuk rendelkezésre bocsátott eszközök és szolgáltatások teszik lehetővé, hogy a felhasználók az információs társadalom nyújtotta előnyöket élvezhessék; másrésről e szolgáltatóknak a kommunikációs alapjogok biztosításában, illetve a demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges információcserében való közreműködése is alapvető jelentőségű.

Az Európai Bizottság szerint az információs társadalommal kapcsolatos szolgáltatások a növekedés motorjai. Új álláshelyeket teremtenek, határokat átlépő szolgáltatásokat nyújtanak, és lehetővé teszik azt, hogy a fogyasztók a belső piac előnyeit élvezhessék, tágabb körben férhessenek hozzá a termékekhez és szolgáltatásokhoz.²

Az online környezet, az internet a szellemi tulajdonnal kapcsolatos jogsértések új dimenzióit is megnyitotta, így kiemelkedő azon esetek száma, amikor jogsértésre használják fel a közvetítő szolgáltató eszközeit és szolgáltatásait. Ideérthető a szerzői jogokat sértő illegális fájlcsere, az online kalózkodás, a védjegybitorlás és legtágabban a tisztességtelen versenycselekmények megvalósítása, amelyekkel szemben a hatékony fellépés szintén jelentős társadalmi érdek.

1. BEVEZETÉS – A KÖZVETÍTŐ SZOLGÁLTATÓK SZEREPE

A közvetítő szolgáltatók – ideértve különösen az elektronikus hírközlési szolgáltatókat, a webhosting szolgáltatókat, a keresőszolgáltatókat, az online piactereket, a fizetési szolgáltatókat és a közösségi oldalakat – általában automatikus adatfeldolgozás útján kezelnek különböző tartalmakat. Amennyiben ezen tartalmak jogsértőek, az információ szolgáltatója közvetlenül felel a jogsértés elkövetéséért. A tartalomszolgáltatók online környezetben jellemzően valamely közvetítő szolgáltató eszközeinek felhasználásával valósítanak meg

¹ Ügyvéd (Bogsch & Partners), LL.M. (Suffolk University), versenyjogi szakjogász, az ELTE ÁJK PhD-hallgatója. A jelen dolgozat az SZTNH felsőfokú iparjogvédelmi szakképzése keretében készült szakdolgozat szerkesztett változata, konzulens: dr. Jókúti András.

² Lásd Online services, including e-commerce, in the Single Market – Commission Staff Working Document – Brussels, 11.1.2012, SEC(2011) 1641 final, p. 3., 6.: http://ec.europa.eu/internal_market/e-commerce/docs/communication2012/SEC2011_1641_en.pdf, lehívás: 2012. december 1.

jogsértést, amelynek megtörténtéről a közvetítő szolgáltató jellemzően nem rendelkezik tudomással. Amennyiben a szellemi tulajdont sértő személyekkel szembeni közvetlen fel lépés bármely indokból nem lehetséges, az nem célszerű vagy a jogsértő fél egyáltalán nem azonosítható, a jogtulajdonos oldaláról a közvetítő szolgáltató marad, akivel szemben el lehet járni, illetve akivel szemben kérni lehet a jogellenes tevékenység megszüntetését vagy korlátozását. A tartalomszolgáltató mellett vagy azzal párhuzamosan ekkor a közvetítő szolgáltató felelőssége másodlagos, jellemzően *járvékos formában* jelentkezik.

A felelősség kérdését, tehát azt, hogy a tartalomszolgáltató jogsértésért a közvetítő szolgáltató egyáltalán felel-e, illetve felelőssége esetén ez közvetlen formában, járvékosan vagy más konstrukció alapján áll fenn – ideértve a polgári jogi, közigazgatási jogi és büntetőjogi felelősség kérdését – az egyes európai uniós tagállami jogok határozzák meg. Mint azt a Nemzetközi Versenyjogi Egyesület 2011-es oxfordi konferenciájának nemzetközi jelentése³ kiemeli, a felelősség módja függ attól, hogy *kontinentális* vagy *common law-jogrendszer* az alkalmazandó jog, milyen jogokat sértettek meg, illetve függ a közvetítő szolgáltató által kifejtett tevékenység értékelésétől. Bár felelősségi kérdésekben jelentős eltérések mutatkoznak az egyes tagállamok között, az Európai Unióban a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól szóló, az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK számú irányelve⁴ (az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv) harmonizálta azokat a tagállami, mentességet biztosító, ún. *safe harbor*-szabályokat, melyek a közvetítő szolgáltató jogsértésért való felelősségét bizonyos feltételek fennállása esetén kizárják. Az Európai Bizottság által az e-kereskedelem területén lefolytatott társadalmi konzultációk eredményei azt mutatják, hogy ezek a mentességek az információs társadalommal kapcsolatos szolgáltatások nyújtásának *sine qua non*-jai.⁵

A közvetítő szolgáltatók részére biztosított *mentességeknek* (*safe harbor*oknak) számos indokuk van. Ha a közvetítő szolgáltatók nem mentesülhetnének a felhasználóik által elkövetett jogsértések alól, az megbénítaná az internetet, illetve csorbítaná az internetes kommunikációs szabadságokat is, mivel az internet üzemeltetése magas költségekkel, gazdaságtalanul magas ráfordítással járna. Ez következne abból, hogy minden egyes jogsértés alkalmával alperesként perbe vonnák a közvetítő szolgáltatókat. Másrészt drága szűrőprogramokat kellene telepíteni és előzetes cenzúrát alkalmazni, mivel a közvetítő szolgáltatók máshogy nem

³ Question B: To what extent should online intermediaries (such as ISPs and operators of online marketplaces) be responsible for controlling or forbidding unfair competitive practices (such as sale of infringing products) on their systems? Lásd: <http://www.ligue.org/documents/2011-projetrapportinternationalB09.09.pdf>, p. 4., International Reporter: Trevor Cook, lehívás: 2012. december 1.

⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól (Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv). Hivatalos Lap L 178., 2000. 7. 17.

⁵ I. m. (2), p. 24.

tudnák védeni jogi érdekeiket, ezzel együtt elveszne az internet anonimitása, sérülnének a felhasználók adatvédelemhez fűződő alapjogai, melyeket az Európai Alapjogi Chartában rögzített európai alapjogok, illetve tagállami szinten a tagállami alapjogok garantálnak.⁶

Az Európai Unió joga a mentesülést biztosító szabályokkal párhuzamosan megteremti annak a lehetőségét, hogy a jogtulajdonosok a szellemi tulajdon megsértése, így különösen online kalózkodás esetén a tartalom szolgáltatója mellett közvetlenül felléphessenek a közvetítő szolgáltatók ellen is. A szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló 2004/48/EK európai irányelv⁷ ugyanis megköveteli a tagállamoktól, hogy rendelkezzenek azon intézkedésekről, eljárásokról és jogorvoslatokról, amelyek az irányelv által szabályozott szellemi tulajdon-jogok érvényesítésének biztosításához szükségesek olyan intézkedések útján, melyek hatásosak, arányosak és elrettentőek. Ezen irányelv 11. cikke szerint a jogsértő magatartástól való eltiltást a jogosultak olyan közvetítők ellen is kérelmezhetik, akiknek a szolgáltatásait harmadik személy a szellemi tulajdon-jog megsértése céljából veszi igénybe. Ezt meghaladóan az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló 2001/29/EK irányelv⁸ (infosoc-irányelv) 8. cikke

⁶ Az európai alapszabadságjogok az EK alapítása óta a közösségi jog alapjaihoz tartoznak, ezzel szemben az európai alapjogok az Alapjogi Chartát megelőző időszakban az Európai Bíróság gyakorlata és jogfejlesztő tevékenysége alapján, hosszabb folyamat eredményeként alakultak ki. Az Európai Bíróság az 1960-as évek végétől kezdve – többek között az olasz és a német szövetségi alkotmánybíróság ezzel kapcsolatos elvi döntéseinek [CC, 27.12.1973, n. 183 (Frontini); BVerfGE 37, 271 (Solange I)] el nem hanyagolható hatására – kialakította az alapjogok tagállami alapjogoktól különböző közösségi szintű jogi rezsimjét. A Európai Unió Bírósága állandónak tekinthető gyakorlatában az alapjogokat is a közösségi jog általános alapjaként kezelte, amelyeket az Unió biztosítani tartozik. Ennek „megismerési forrásai” a tagállamok közös alkotmányos hagyományai és a nemzetközi szerződések által biztosított emberi jogok. Az utóbbi körben az Európai Emberi Jogi Egyezmény és a kapcsolódó strasbourgi bírósági gyakorlat bír különös jelentőséggel. A tagállami alkotmányok közös elveiből a Bíróság olyan optimális alapjogi védelmet próbált levezetni, amely az Európai Közösség rendszerének és céljainak leginkább megfelel. Az Európai Unió Alapjogi Chartája a Lisszaboni Szerződés 2009. december 1. napján való hatálybalépésével kötelező erőt nyert, így az európai alapjogok ezen időpont óta kodifikáltak tekintendők. Azt, hogy a tagállami alapjog vagy közösségi alapjog lehet-e az adott ügyben érintett, nem lehet kizárólag a „határokat átlépés” ténye alapján eldönteni. Ha hiányzik az „EU-relevancia”, akkor nem az európai, hanem a tagállami alapjog kerül alkalmazásra. Ha a sérelem kizárólag a határok átlépése miatt következett be, akkor nem az európai alapjog, hanem az uniós alapszabadságok alkalmazandók. Tehát az EU-alapjogi rezsim alkalmazását az EU-jogi szabályozási szint léte dönti el, ugyanis az EU-alapjogok (a tagállami szintű alapjogokkal ellentétben, amelyek az Európai Unió Bíróságának gyakorlata értelmében az EU-jog elsőbbsége miatt nem kerülhetnek alkalmazásra) kifejezetten az Európai Unió szintjén megvalósuló szükségtelen/aránytalan jogkorlátozások ellen védenek, amikor nem csupán a határokat átlépő kereskedelem, hanem maga az alapjog által biztosított szabadság is érintett. Lásd erről bővebben *dr. Vincze Attila*: Magyar alkotmányosság az európai integrációban. HVG-Orac, 2012, p. 440–460.

⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2004/48/EK irányelve (2004. április 29.) a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről. Hivatalos Lap L 195., 02. 06. 2004.

⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról. Hivatalos Lap L 167, 22. 06. 2001.

kimondja, hogy olyan közvetítő szolgáltatókkal szemben is lehessen eltiltást kérelmezni, akiknek a szolgáltatásait harmadik személy szerzői jog vagy szomszédos jogok megsértése céljából veszi igénybe. A szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló irányelv és az infoc-irányelv is rögzíti, hogy annak rendelkezései nem érintik az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv mentesüléssel kapcsolatos rendelkezéseit.⁹

A szolgáltatók *felelőssége*, a rendelkezésre álló *jogorvoslatok és eljárások* a tagállami jogok szabályozási körébe tartoznak. A harmonizáció tényénél fogva valamennyi tagállamnak megfelelő eszközöket kell biztosítania az online jogsértések elleni hatékony fellépés érdekében, azonban az internet fejlődése, az új technológiák megjelenése és ezzel párhuzamosan az új típusú jogsértések tömegessé válása újabb kihívások elé állítja a jogtulajdonosokat, amivel a jelenleg rendelkezésre álló jogi eszközök (és lehetőségek) nem tartanak lépést. Éppen ezért kézenfekvőnek mutatkozik az a megoldás, hogy minél hangsúlyosabban a közvetítő szolgáltatókra terheljék a jogérvényesítéssel kapcsolatos kötelezettségeket. Ezzel szemben a polgári jogvédő szervezetek tiltakoznak, mivel „hatékonyabb” intézkedések csak az internettel kapcsolatos szabadságjogok korlátozása útján érhetőek el. Így kérdésként jelentkezik, hogy miként hozható létre a tisztességes egyensúly (*fair balance*) egyrészről az alapvető szabadságjogok – mint a kommunikációs jogok, a felhasználók magánélethez és adatvédelemhez fűződő jogai (*privacy*) –, másrészről pedig a szellemi tulajdonhoz fűződő jogok, a jogosultak érdekei között.

A fent jelzett problémafelvetéseket az Európai Unió Bírósága számos, közelmúltban meghozott döntése¹⁰ tárgyalja. A tagállami bíróságok előzetes döntéshozatali kérelmeinek szaporodó száma jelzi, hogy a 2000-ben elfogadott, az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv technológiasemleges rendelkezéseinek értelmezése az online kereskedelem fejlődése és újszerű, innovatív e-business modellek elterjedése folytán immár komolyabb kihívást jelent a jogalkalmazók számára.¹¹

Az alábbiakban bemutatjuk az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv releváns rendelkezéseit, így különösen a szolgáltatók mentesülésére vonatkozó szabályokat és a közvetítők ezzel kapcsolatos kötelezettségeit, továbbá az Európai Unió Bíróságának az irányelv rendelkezéseinek értelmezésével kapcsolatos joggyakorlatát.

⁹ Lásd az infoc-irányelv (16) preambulumbekzdését és a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló irányelv (15) preambulumbekzdését és ugyanezen irányelv 2. cikk (3)(a) pontját.

¹⁰ Lásd különösen C-236-38/08 „Google v. Louis Vuitton, v. Viaticum & Luteciel & v. CNRRH, Pierre-Alexis Thonet, Bruno Raboin & Tiger”; C-237/08 „BDV”; C-238/08 „Eurochallenges”; C-558/08 „PORTAKABIN”; C-278/08 „BergSpechte”; C-91/09 „Bananabay”; C-323/09 „Interflora”; C-324/09 „L’Oréal v. eBay”; C-70/10. „SABAM v. Scarlet”; C-360/10 „SABAM v. Netlog”.

¹¹ Lásd i. m. (2), p. 25.

2. AZ ELEKTRONIKUS KERESKEDELEMRŐL SZÓLÓ IRÁNYELV

2.1. Az irányelvi szabályozás szerepe az Európai Unióban

Az Európai Unióban a közvetítő szolgáltatók jogsértésért való felelősség alóli mentesülését – horizontális jelleggel – egy európai uniós jogalkotási aktus, az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv határozza meg.

Az európai uniós irányelvi szintű szabályozás jellegzetessége, hogy az aktus címzettjei és kötelezettjei az Európai Unió tagállamai, azzal, hogy az uniós jog a konkrét, irányelvbe foglalt célok megvalósításának módját – az esetleges nemzeti sajátosságok figyelembevételével – az egyes tagállamokra bízta. Az irányelvek a nemzeti jogszabályok harmonizálására szolgálnak. A tagállami nemzeti végrehajtási intézkedés lehet egy vagy több olyan jogszabály, amelyet a tagállam egy adott irányelv célkitűzéseinek és alapelveinek a nemzeti jogrendbe történő átültetése céljából fogad el.¹² Az irányelvek nemzeti átültetésével kapcsolatosan különös jelentőségre tett szert az Európai Unió Bíróságának gyakorlata, melyben az *irányelv-harmonikus nemzeti jogértelmezés követelménye* kikristályosodott. Ez a követelmény azt jelenti, hogy a tagállamok irányelvből fakadó kötelezettsége az abból származó cél elérése, ami a tagállamok valamennyi hatóságára és a hatáskörük keretein belül eljáró nemzeti bíróságokra is vonatkozik.¹³

2.2. Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv célja

Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv célja az volt, hogy létrehozza az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások tagállamok közötti szabad mozgását biztosító jogi keretet, ideértve a közvetítő szolgáltatók felelősségét szabályozó rendelkezéseket, mely különbségek a belső piac megfelelő működését zavarták. Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv az infosoc-irányelvvel együttesen megfelelő alapot kívánt teremteni a jogellenes adatok eltávolítására és az azokhoz való hozzáférés megszüntetésére irányuló gyors és megbízható eljárások kialakításához. Ezeket az eljárásokat a (40) preambulumbekzdés szerint valamennyi érdekelt fél között létrejövő *önkéntes megállapodások* alapján lehet kialakítani, és ezeket a tagállamoknak ösztönözniük kell.

¹² Lásd http://ec.europa.eu/eu_law/directives/directives_hu.htm, lehvás: 2012. december 1.

¹³ A C-14/83 von. sz., a Colson und Kamann-ügyben 1984. április 10. napján meghozott ítélet (EBHT 1984, p. 1891.) 26. pontja; a C-91/92. sz., a Faccini Dori-ügyben 1994. július 14-én hozott ítélet (EBHT 1994, p. I-3325.) 26. pontja.

2.3. Az irányelv fontosabb fogalmai

Az *információs társadalommal kapcsolatos szolgáltatás* az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv kulcsfogalma. Ez magába foglal minden olyan, szokás szerint díjazás ellenében nyújtott és a szolgáltatás igénybe vevőjének egyedi kérésén alapuló távszolgáltatást, amelyhez adatfeldolgozást (ideértve a digitális tömörítést) és adattárolásra szolgáló elektronikus berendezést vesznek igénybe.

A (18) preambulumbekzdés szerint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások a számítógépes hálózatokon keresztül végzett gazdasági tevékenységek széles skáláját ölelik fel: ideértve az áruk online eladását, például online boltok üzemeltetését; ezek a tevékenységek a legtágabb értelemben – feltéve, hogy gazdasági tevékenységként jelennek meg – olyan szolgáltatásokat is magukban foglalnak, amelyekért az igénybe vevők nem fizetnek, mint például az online információszolgáltatás vagy kereskedelmi tájékoztatás, illetve az adatok kereséséhez, az azokhoz való hozzáféréshez vagy azok visszakereséséhez eszközt nyújtó szolgáltatások. Idetartoznak olyan szolgáltatások is, amelyek adatok hírközlő hálózaton történő továbbításából, egy hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosításából vagy a szolgáltatás igénybe vevője által rendelkezésre bocsátott adat számára tárhely szolgáltatásából állnak. Szintén az információs társadalommal összefüggő szolgáltatás a ponttól pontig történő adatátvitel révén megvalósuló szolgáltatások, mint például a megrendelt videoszolgáltatás vagy a kereskedelmi tájékoztatás elektronikus levélben történő küldése. Nem felel meg azonban az információs társadalommal kapcsolatos szolgáltatás fogalmának a televízióműsor- és rádióműsor-terjesztés, mivel ezek nem egyedi lehívásra/kérésre nyújtott szolgáltatások. Szintén nem az információs társadalommal összefüggő szolgáltatás az elektronikus levelezés vagy az azzal egyenértékű egyéni kommunikációs eszköz használata, ha azt kereskedelmi, üzleti vagy szakmai tevékenységükön kívül eljáró természetes személyek veszik igénybe, ideértve az ilyen személyek közötti szerződéskötés céljából történő használatot is.

Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv értelmében „*szolgáltató*” minden, az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtó természetes vagy jogi személy. A „*szolgáltatás igénybe vevője*” fogalom meghatározását a 2. cikk rögzíti, és az magába foglal bármely természetes vagy jogi személyt, aki, illetve amely szakmai vagy egyéb célból vesz igénybe az információs társadalommal összefüggő valamely szolgáltatást, különösen abból a célból, hogy információhoz jusson vagy az információt hozzáférhetővé tegye. A szolgáltatás igénybe vevője meghatározása tehát tartalmazza az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások igénybevételének minden fajtáját, ideértve a nyílt hálózatokon – például az interneten – történő információ nyújtását, valamint a magánjellegű céllal vagy szakmai információ keresése érdekében való igénybevételt.¹⁴

¹⁴ I. m. (4), (20) preambulumbekzdés.

Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv lényeges fogalma a „szabályozott terület” meghatározása. A szabályozott terület a tagállamok jogrendszereiben meghatározott, az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtókra, illetve az információs társadalommal összefüggő szolgáltatásokra alkalmazandó követelmények összessége, tekintet nélkül arra, hogy általános jellegűek vagy kifejezetten e szolgáltatókra és szolgáltatásokra vonatkoznak. A szabályozott terület követelményei közé tartoznak a szolgáltató magatartásával és a szolgáltató felelősségével kapcsolatos előírások is. A 3. cikkben foglalt belső piaci klauzula alapján minden tagállam biztosítja, hogy a területén letelepedett szolgáltatók által nyújtott, az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások megfeleljenek azoknak az adott tagállamban alkalmazandó nemzeti rendelkezéseknek, amelyek beletartoznak a szabályozott területbe. A tagállamok azonban nem korlátozhatják a szabályozott területtel összefüggő okokból az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások másik tagállamból történő nyújtásának szabadságát. A (22) preambulumbekzdés szerint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatásokra főszabály szerint annak a tagállamnak a joga vonatkozik, amelyben a szolgáltató letelepedett, ami a származási ország elvét fogalmazza meg. Ebből következően egy Magyarországon letelepedett szolgáltatónak a magyar szolgáltató felelősségével kapcsolatos követelményeknek kell megfelelnie, ettől eltérni csak az irányelvben meghatározott szükséges okokból (közrend, közérköls, közbiztonság stb.), ezen követelményeket sértő vagy súlyosan veszélyeztető okból, arányos intézkedéssel lehet, feltéve, hogy notifikációs eljárást folytatnak le erről.¹⁵

2.4. Felelősségi elméletek

Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv által megvalósított harmonizáció eredménye, hogy az Európai Unió joga technológiasegleges, *horizontális szabályok létrehozásával* mentesíti a közvetítő szolgáltatókat a felhasználók által elkövetett cselekmények alól, mégpedig függetlenül attól, hogy polgári jogi, büntetőjogi vagy pedig közigazgatási/közjogi alapon áll fenn a jogsértés. A horizontális megközelítés előnye (szemben például az USA vertikális megközelítésével),¹⁶ hogy a közvetítő szolgáltatónak nem szükséges elemzés alá vetnie az információt, illetve annak tartalmát, mivel a mentesülés egységes szabályok alapján történik. Az Európai Unió joga azonban ezt meghaladóan *általánosan nem harmonizálja a felelősségi kérdéseket*, sem a közvetítő szolgáltatók ehhez kapcsolódó, járulékos felelősségét, amely ezáltal a tagállami jog szabályozási tárgyát képezi.

¹⁵ Lásd i. m. (3), 3. cikk (4) bekezdés.

¹⁶ *Lilian Edwards, Charlotte Waelde*: – Online Intermediaries and Liability for Copyright Infringement – WIPO Paper: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1159640, lehvás: 2012. december 1. A vertikális szabályozási megközelítés azt jelenti, hogy a mentesülés nem általános, hanem információ-, illetve tartalomfüggő (pl. USA DMCA mentesülési szabályai csak szerzői jogi jogsértésre vonatkoznak).

A közvetítő szolgáltatók felelősségének kérdésében két megközelítés¹⁷ lehetséges: a szigorú, objektív megközelítés alapján a közvetítő szolgáltatóval szemben a harmadik személy által elkövetett jogsértésért a szolgáltató felelősségétől függetlenül lehetséges bizonyos igények érvényesítése, ami az objektív szankciók felelősségtől független alkalmazhatóságának uniós jogi előírásában tükröződik. Így a magyar jogban védjegybitorlás, szerzői jogi jogsértés vagy tisztességtelen versenycselekmény (jellegbitorlás) elkövetése esetén a megsértett szellemi tulajdon jogosultja kérheti a bitorlás meghatározott, *objektív jogkövetkezményeinek alkalmazását* a bitorló magatartásban közreműködő személyekkel szemben.

A második megközelítés a *felróhatósági alapú felelősségi elmélet*, amikor a közvetítő szolgáltató csak abban az esetben felel, ha tud, illetve a körülmények alapján tudnia kell a jogsértésről. Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv safe harbor-szabályok létrehozása útján az utóbbi felelősségi elmélet alapján áll, és a következő elvek alapján határozza meg a közvetítő szolgáltatókkal szembeni fellépés kereteit:

i) a közvetítő szolgáltatók főszabály szerint felelnek a szolgáltatásaik útján elkövetett jogsértésért; azonban

ii) bizonyos safe harbor-szabályok alapján és ott rögzített feltételek teljesítése/teljesülése esetén mentesülnek a felelősség alól;

iii) a mentesülés ellenére bizonyos megelőző jellegű intézkedések, függetlenül a közvetítő szolgáltató mentesülésétől, továbbra is elrendelhetők a szolgáltatóval szemben.

A Nemzetközi Versenyjogi Egyesület 2011-es oxfordi konferenciájának nemzetközi jelentése szerint¹⁸ a közvetítő szolgáltatókat terhelő polgári jogi felelősségnek a tagállami szabályok alapján számos megjelenési formája van. Így több tagállam nem tesz különbséget közvetlen és közvetett felelősségi alakzatok között, ami vonatkozik különösen a belga, a cseh és a holland tagállami jogokra. Más tagállamok ezzel szemben megkülönböztetik a közvetett és a közvetlen felelősséget. Németországban például a közvetítő szolgáltatók szellemi tulajdon megsértéséért való speciális felelősségi esete az ún. „Störerhaftung”, míg Olaszországban, az Egyesült Királyságban a járulékos felelősség alapján felelnek. A nemzetközi jelentés a büntetőjogi felelősség alapján megállapítja, hogy az európai államokban speciális tényállás a szellemitulajdon-jogok megsértése, azonban ezen felelősségi forma alkalmazásához rendszerint hiányzik a szándékosság, amely körülmény a tagállami jogok alapján kizárja a büntetőjogi felelősségre vonás kezdeményezését a közvetítő szolgáltatóval szemben.

¹⁷ Pablo Asbo Baistrocchi: Liability of Intermediary Service Providers in the EU Directive on Electronic Commerce. Computer & High Technology Law Journal, 19. évf., p. 114.

¹⁸ I. m. (3), p. 4–12.

2.5. A közvetítő szolgáltatók típusai

Az online világban a közvetítő szolgáltatóknak számos típusa létezik. Mivel az elektronikus kereskedelem állandó és folyamatos fejlődésben van, ezért nem lehet és nem is célszerű meghatározni a közvetítő szolgáltató fogalmát, mivel bármely fogalmi kísérlet a technológiai semlegesség követelményét sértené meg. Itt rögzítendő, hogy számos online szolgáltató egyidejűleg több, akár különböző szabályozási rezsim alá tartozó szolgáltatást is nyújthat, ami közvetlenül befolyásolja az adott tevékenységgel kapcsolatos felelősségét is. Így egy közvetítő szolgáltató egyrészt eljárhat tartalomszolgáltatóként (mint egy online újság) – amellyel kapcsolatos szolgáltatásokért közvetlen felelősséggel tartozik –, míg ezzel szemben az online újsághoz tartozó blogok vagy online fórum vonatkozásában már tárhelyszolgáltatóként jár el. Ugyanezt a megközelítést követi az Európai Unió Bírósága joggyakorlata is.

Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 12–14. cikke alatt tevékenységek leírása útján a közvetítő szolgáltatók három típusát nevesíti, ideértve az egyszerű továbbítást végző szolgáltatót, a gyorsítótárolást végző szolgáltatót és a tárhelyszolgáltatót. Mivel az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv fogalommeghatározást nem rögzít, ezért az irányelv rendelkezéseinek hazai átültetését megvalósító nemzeti végrehajtási intézkedés, az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény (Elkertv.) rendelkezéseire utalnak. A magyar jogszabály – lefedve az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv szabályait – négy szolgáltatótípust nevesít. Az Elkertv. értelmében közvetítő szolgáltató az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtó szolgáltató, amely

- egyszerű adatátvitel- és hozzáférés-biztosítást nyújt, tehát az igénybe vevő által biztosított információt távközlő hálózaton továbbítja (network provider), vagy a távközlő hálózathoz hozzáférést biztosít (access provider);
- gyorsítótárolást végez, azaz az igénybe vevő által biztosított információt távközlő hálózaton továbbítja, amely alapvetően a más igénybe vevők kezdeményezésére történő információtovábbítás hatékonyabbá tételét szolgálja;
- tárhelyszolgáltatást nyújt, azaz az igénybe vevő által biztosított információt tárolja.

A magyar törvény az irányelvtől eltérően külön szabályozza a keresőszolgáltatást biztosító szolgáltatót, amely információk megtalálását elősegítő segédeszközöket biztosít az igénybe vevő számára.

Az egyes közvetítő szolgáltatókra vonatkozó irányelvi szabályozási rezsim alapját tehát a szolgáltató tevékenysége képezi, amelyek az alább kifejtett szerepekben járhatnak el.

2.5.1. „Mere conduit”

Amennyiben a szolgáltató tevékenysége *adatok egyszerű továbbítására* korlátozódik, amire az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 12. cikke irányadó, – tehát az információs társadalommal összefüggő olyan szolgáltatásról van szó, amely a szolgáltatás igénybe vevője által küldött információnak hírközlő hálózaton keresztül történő továbbításából (network provider) vagy a hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosításából áll (access provider) –, a harmonizált szabályok alapján a szolgáltató a továbbított információ tartalmaért nem tehető felelőssé.

Az irányelv a felelősség alóli mentesülést, a „továbbítást” és „hozzáférést” a hírközlő hálózat működtetésének és az ahhoz való hozzáférés biztosításának olyan technikai folyamatára korlátozza, amelynek során hálózaton keresztül harmadik személyek által rendelkezésre bocsátott adatokat továbbítanak, melybe az irányelv 12. cikk (2) bekezdése alapján beleértendő az adatok „ideiglenes tárolása” is, feltéve, hogy az a továbbítás hatékonyabbá tételének kizárólagos céljából történik. Tehát az adat hálózaton belüli továbbítása számítógépről számítógépre történik, melynek keretében ideiglenes jellegű tárolás is végbemehet.¹⁹ A tárolás azonban csak abban az esetben minősül „mere conduit”-nek, amennyiben az ideiglenes, és az információt nem tárolják hosszabb ideig, mint ami a továbbítás hatékonyabbá tételéhez szükséges. Ez a tevékenység automatikus, közbenső és átmeneti jellegű tárolást tesz lehetővé, ami azt jelenti, hogy emberi beavatkozás nélküli/gépiesített, időtartama pedig a továbbításra korlátozott.²⁰

A „mere conduit” – ideértve a továbbítást és a hozzáférés biztosítását – tehát pusztán technikai, automatikus és passzív jellegű tevékenység, melynek következtében a szolgáltatónak nincs tudomása a továbbított, illetve tárolt adatokról, illetve nem kezeli azokat. A szolgáltató ugyanis csak akkor mentesül, ha a továbbított adat őt semmilyen módon nem érinti; ez egyebek között azzal a követelménnyel is jár, hogy nem módosíthatja az adatot, amelyet továbbít, mely követelmény – mint azt az irányelv (43) preambulumbekkezdése kiemeli – nem vonatkozik az olyan technikai jellegű változtatásokra, amelyekre a továbbítás folyamán kerül sor, mivel azok nem érintik a továbbított adat integritását. A felelősség kizárása nem vonatkozik azon esetekre, amikor a szolgáltató (access vagy network provider) maga kezdeményezi az adatátvitelt; ő választja ki az adatátvitel címzettjét, vagy akár maga választja meg vagy módosítja a továbbított információt. Az irányelv (44) preambulumbekkezdése értelmében az a szolgáltató, aki szolgáltatásának igénybe vevőjével jogellenes cselekedetek elkövetése céljából szándékosan együttműködik, túllép az „egyszerű továbbítás” tevékenységein, és ennek eredményeképpen nem vonatkozhat rá a felelősség alóli mentesség sem.

¹⁹ Lásd Arno R. Lodder: European Union E-Commerce Directive – Article by Article Comments. Guide to European Union Law on E-Commerce, 4. évf., p. 87: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1009945, lehvívás: 2012. december 1.

²⁰ Lásd i. m. (4), (42) preambulumbekkezdés.

2.5.2. Gyorsítótárolóban történő rögzítés (caching)

A gyorsítótároló vagy „cache” a számítástechnikában az átmeneti információtároló elemeket jelenti, melyek célja az információ-hozzáférés gyorsítása.²¹

Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 13. cikke szabályozza a gyorsítótárolással kapcsolatos rögzítést, illetve az ideiglenesen tárolt információmásolatokért való felelősséget. Ez az eset a 12. cikk (2) bekezdésének megfelelően ún. automatikus, közbenső és átmeneti tárolást foglal magába, azonban eltérően a „*mere conduit*”-tól, a tárolás időtartama itt hosszabb, és nem csupán a továbbításra korlátozott, illetve annak célja a továbbítás címzettjének igényére a továbbítás hatékonyabbá tétele.

A caching esetében a szolgáltató öt feltétel²² egyidejű fennállása esetén nem felel: így (i) a szolgáltató nem módosíthatja az információt, aminek a gyorsítótárolását végzi; (ii) a szolgáltatónak meg kell felelnie az információhoz való hozzáféréssel kapcsolatos feltételeknek. Ez azt jelenti, hogy a gyorsítótárolás vonatkozásában a gyorsítótárolt információhoz való hozzáférési korlátozásokat is duplikálni szükséges. A felelősség alóli mentesülés ugyanis nem terjed ki arra az esetre, amikor a közvetítő szolgáltató olyan oldal/információ gyorsítótárolását végzi, amelynek vonatkozásában nem teljesültek a tartalomszolgáltató által meghatározott hozzáférési feltételek (mert például az oldal fizetős, de a vonatkozó gyorsítótárolt információt a közvetítő szolgáltató ingyenesen bocsátja a felhasználói rendelkezésére). Harmadik feltétel, hogy (iii) a szolgáltatónak a közbenső tárolt információt rendszeresen – az iparági gyakorlatnak megfelelően – frissítenie kell. Negyedik feltétel (iv), hogy a közbenső tárolás nem zavarhatja meg azon alkalmazásokat, melyek az információ felhasználását mérik; például a közbenső tárolt weboldalon található látogatószámláló találatait a közbensőtárolás nem befolyásolhatja. Az ötödik feltétel (v), hogy a szolgáltatónak haladéktalanul intézkednie kell a tárolt információ törléséről vagy az ahhoz való hozzáférés megszüntetéséről, amint ténylegesen tudomást szerez arról, hogy az információt az adatátvitel forrásánál törölték a hálózatról vagy megszüntették az ahhoz való hozzáférést, vagy bíróság, illetve közigazgatási hatóság rendelte el a törlést vagy a hozzáférés megszüntetését.

2.5.3. Tárhelyszolgáltatás (hosting)

A hosting az információ olyan tárolása, ami ellentétben az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 12. és 13. cikkében foglaltakkal, *nem ideiglenes*, illetve *nem átmeneti jellegű*. A szolgáltatás igénybe vevője által biztosított információért/tartalomért való felelősség alóli mentesülésnek az irányelv értelmében három feltétele van: így

²¹ Lásd ennek meghatározásáról: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Gyors%C3%ADt%C3%B3t%C3%A1r>, lehívás: 2012. december 1.

²² Lodder: i. m. (19), p. 88.

(i) a szolgáltatónak nem lehet tényleges tudomása jogellenes tevékenységről vagy információról, és nem lehet tudomása olyan tényekről vagy körülményekről, amelyek nyilvánvalóan jogellenes tevékenységre vagy információra utalnának. Tehát amennyiben akár az igénybe vevő által biztosított információról tudja, hogy az jogsértő, vagy akár tud arról, hogy felhasználói tevékenysége jogellenes, úgy a tárhelyszolgáltató felelőssége megállapítható. A szolgáltató tényleges, szubjektív tudomásának nem szükséges kiterjednie a teljes jogsértő tényállásra, illetve a jogsértő személyekre, mivel elegendő „csupán” olyan tények és körülmények ismerete, melyek a jogellenes tevékenységre egyértelműen utalnak;²³

(ii) a szolgáltatónak, amint ilyenről tudomást szerzett, haladéktalanul intézkednie kell a jogsértő információ eltávolításáról vagy az ahhoz való hozzáférés megszüntetéséről. Ebben az esetben a szolgáltató számára az jelenthet problémát, hogy a tartalom eltávolítása hiányában felelőssé válik, míg annak eltávolítása esetén a tartalomszolgáltató igényérvényesítése fenyegetheti;

(iii) a mentesülés harmadik feltétele, hogy a szolgáltatás igénybe vevője nem a szolgáltató megbízásából/ellenőrzése mellett vagy utasításai alapján járt el. Tehát abban az esetben, ha az igénybe vevő a szolgáltató munkavállalója vagy megbízottja (alkalmazottja), úgy az igénybe vevő által biztosított információért a szolgáltató az ellenőrzés tényéből kifolyólag felel.²⁴ Amennyiben azonban az alkalmazott igénybe vevő nem az alkalmazotti jogviszonyával összefüggésben jár el, úgy a felelősség alóli mentesülés továbbra is megáll.

2.5.4. Exkurzus: Doménregisztrátorok

A közvetítő szolgáltatók speciális és jogszabályban nem nevesített típusát jelentik a *domén-regisztrátorok*, mely szolgáltatók jogsértő domén regisztrálásáért való felelőssége vitatott.²⁵ A doménregisztrátorok az internet olyan szolgáltatói, akik magánszemélyek (az igénylő) megbízása alapján a nyilvántartó előtt eljárva doménnevek használati jogának delegálásában és a delegálás fenntartásában működnek közre. A regisztrátorok jogállása annyiban

²³ Lodder: i. m. (19), p. 89.

²⁴ Lásd Lodder: i. m. (19).

²⁵ BDT2004. 1068 I. Védjegybitorlást nemcsak az követ el, akinek mint igénylőnek a lajstromozott védjeggyel az összetéveszthetőségig hasonló doménnevet regisztrálnak, hanem az is, aki mint regisztrátor az igénylő javára az Internet Szolgáltatók Tanácsánál (ISZT) az ilyen doménnevet regisztráltatja. Lásd továbbá Összefoglaló a doménnév-regisztrációról és a doménnevekkel összefüggő jogérvényesítésről tartott kerekasztal-beszélgetésről. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2. (112.) évf. 1. különszám, 2007. május, p. 78–88.: <http://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/200705-pdf/06.pdf>, lehvás: 2012. december 1.; Vida Sándor: Doménnév regisztrátora mint védjegybitorló. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 6. (116.) évf. 4. sz., 2011. augusztus; Pintz György: Inkább megtorlás mint bitorlás. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 6. (116.) évf. 5. sz., 2011. október: <http://www.vedjegyportal.hu/erdekessegek/40-inkabbmegtorlasmintbitorlas>, lehvás: 2012. december 1.

speciális, hogy az általuk nyújtott, delegálással kapcsolatos szolgáltatások jellemzően ön-szabályozáson alapulnak.

A regisztrátorok a doménregisztráció mellett általában valamely doménhez kapcsolt szolgáltatást is nyújtanak, mint névszerver biztosítását (domén műszaki elérését biztosító „domain name server” szolgáltatást) vagy tárhely fenntartását, mely esetben a közvetítő szolgáltatókra vonatkozó rezsim hatálya alá tartoznak. A szellemi tulajdont sértő domén-regisztrációért való felelősségük kérdései a jogirodalomban és a bírói gyakorlatban a mai napig sem egyértelműen tisztázottak. Kérdéses tehát, hogy önmagában egy szellemi tulajdon-jogot sértő domén delegálásáért a regisztrátort, illetve a nyilvántartót terheli-e felelősség, illetve milyen felelősségi alakzat alapján.

A problémakör pontos bemutatása érdekében szükséges a doméndelegálással kapcsolatos alapfogalmak előzetes tisztázása.

2.5.4.1. A domén, a nyilvántartó és annak regisztrátora

Az internet működése egy tartománynévrendszeren alapul, ami biztosítja a hálózati címek egyediségét. A világhálócím a TCP/IP-protokoll IP része, ami minden egyes világhálózathoz kapcsolódó számítógép számára kijelöl egy 0–255 közötti szám tartományban elhelyezkedő, négy számjegyből álló és pontokkal elválasztott egyedi számazonosítót (domain name system – DNS). E szervercímekhez, a könnyebb azonosíthatóság érdekében, alfanumerikus karakterekből álló doménneveket rendeltek. Ezek a címek így megkülönböztetőképességgel rendelkeznek, és ugyanez adja gazdasági értéküket is.²⁶

Az Internet Szolgáltatók Tanácsa Domainregisztrációs Szabályzatának (ISZT-szabályzat) meghatározása szerint a domén név alfanumerikus karakterekből álló műszaki azonosító, amelyet elsősorban a könnyebb megjegyezhetősége miatt az internetes kommunikációhoz nélkülözhetetlen internetcímek helyett használnak. A delegálás a domén névvel azonosított internetdomén használatba adása egy szervezetnek vagy természetes személynek egy regisztrátor által továbbított igénylés alapján, míg a regisztrálás a delegáláshoz szükséges adatok bejegyzése a megfelelő adatbázisokba. A delegálással a nyilvántartó használati jogot biztosít a domén név vonatkozásában az igénylőnek, aki a domén név kizárólagos használati jogáért ellenértéket fizet. A domén névvel kapcsolatos regisztráció során egy hárompólusú jogviszony jön létre: (i) a domén név használója, (ii) a domén nevet biztosító internetszolgáltató és a (iii) domén név használatát nyilvántartásba vevő szervezet közötti jogok és kötelezettségek alakítják a domén név használatára vonatkozó jogosultság kereteit.²⁷

²⁶ Dr. Freidler Gábor, dr. Tényi Géza et al.: Az informatikai jog nagy kézikönyve. Meritum – Complex Kiadó, 2009, 1337. sarokpont.

²⁷ Freidler, Tényi et al.: i. m. (26).

A világon kezdetben a doménnévvel kapcsolatos regisztrációt az Internet Assigned Numbers Authority (IANA) végezte, amely az Egyesült Államok kormányának volt az egyik hatósága, majd 1998-tól napjainkig egy amerikai nonprofit szervezet, az Internet Corporation for Assigned Names and Numbers (ICANN) látja el ezt a feladatot és végzi a doménnevekkel kapcsolatos igazgatási feladatokat. Az ICANN adta meg az engedélyt az Internet Szolgáltatók Tanácsa Tudományos Egyesület (ISZT) mint nyilvántartó részére, hogy a .hu doménnévtartománnyal kapcsolatos helyi felügyeletet ellássa. Az ISZT a .hu közdomén alatti tartományra a doménnevek regisztrációját nyilvántartóként az Elkertv. 15/A. § által adott felhatalmazás alapján önszabályozás útján végzi, ezen alapul az ISZT-szabályzat kibocsátása is, amely meghatározza a delegálás és a fenntartás anyagi és eljárási szabályait.

A doménfenntartás a doménhasználó számára nyújtott delegálásfenntartási szolgáltatás, amelynek keretében a szükséges műszaki és adminisztratív adatok a .hu elsődleges és tartalék névszervereken és adatbázisokban tárolódnak, az internetről elérhető, továbbá igény szerint módosításra kerül. A regisztrátor a nyilvántartó által felhatalmazott szolgáltató szervezetek valamelyike, amely a domént igénylő vagy használó ügyfél szabad választása és megbízása alapján az ügyféllel szerződéses viszonyban állva a doméndelegálással, -regisztrálással és -fenntartással kapcsolatos ügyeket intézi. A regisztrátor feladata, hogy szerződést köt az igényelt domén delegálására, ellenőrzi, hogy az igényelt domén megfelel-e a szabályzat rendelkezéseinek, majd a megfelelő igényt továbbítja a nyilvántartónak, aki ezután delegálja a domént.

2.5.4.2. A doménnel kapcsolatos visszaélések

A domének megkülönböztetőképességéből adódóan azok visszaélés tárgyai lehetnek, így jellemzően védjegybitorlást, földrajzi árujelző bitorlást, névjog megsértését, illetve versenyjogi jellegbitorlást követhetnek el általa.²⁸ A probléma jelentőségét szemlélteti, hogy az Európai Bizottság korábbi felmérése szerint a megkérdezett vállalatok egynegyede védjegyjogosultként vagy doménhasználóként már szembesült doménvisszaéléssel.²⁹

A doménekkal kapcsolatos visszaélésszerű magatartásokra összefoglalóan a „cyber-squatting” vagy „domain-squatting” kifejezést használják. Ilyen magatartás lehet valamely név, védjegy vagy ezekkel összetéveszthető név doménként való regisztrációja, melyet ezután közvetve vagy közvetlenül eladásra kínálnak fel a védjegyjogosult részére, illetve lehetséges az, hogy haszonszerzési célból (pl. pay per click üzleti modellben) más személy internetoldalára irányítják át a domén forgalmát. A cybersquatting speciális elkövetési módja a typosquatting, ami az internetfelhasználók címek elgépeléséből eredő jellemző hi-

²⁸ A Szerzői Jogi Szakértői Testület gyakorlata szerint a mű sajátos címe is élvezhet szerzői jogi oltalmat, így elvileg nem zárható ki a domén és a szerzői jog ütközése sem. Lásd SZJSZT-22/10.

²⁹ Lásd http://ec.europa.eu/yourvoice/results/211/index_de.htm, lehvívás: 2012. december 1.

báit használja ki (pl. *google.com* helyett *goolge.com*, vagy *birner-auto.hu* helyett *birnet-auto.hu*, ahol az R és a T a QWERTY billentyűzet szomszédos betűi, így az elgépelés lehetősége is nagyobb).

2.5.4.3. Doménvita-rendezés

A doménnel kapcsolatos jogvita gyors megoldását az alternatív vitarendezés (ADR), így például a UDRP-eljárás igénybevétele jelentheti. A UDRP (Uniform Dispute Resolution Policy and Rules) alternatív vitarendezési eljárás, ami felső szintű TLD-re (gTLD) biztosít vitarendezést, és valamennyi ICANN-akkreditált regisztrátor által elfogadott, illetve annak szabályait egyes ccTLD-nyilvántartók (így *.nu*, *.tv*, *.ws*) is alkalmazzák, míg a magyar ISZT (mint ccTLD-szolgáltató) szabályzata csak *hu*. felső szintű doménjogvitákra irányadó. Ezzel szemben a *.eu* ccTLD sajátossága, hogy a vitarendezés szabályait itt jogszabály, az EU Bizottságának, 874/2004/EK számú rendelete³⁰ rögzíti. Az alternatív vitarendezési eljárás szabályainak alkalmazását rendszerint a felek alávetése dönti el, amelyre a delegálási szerződés megkötésekor kerül sor.

Bitorlási cselekmény megvalósulása esetén az ADR-eljárás mellett a jogosult az igényét bíróság előtt is érvényesítheti, ezért az ADR-szabályzatok rendelkeznek a bírósági eljárással kapcsolatos viszonyukról is, és nem zárják ki azt, hogy a felek bírósághoz forduljanak.³¹ Ennek indoka az, hogy a doménnel kapcsolatos alternatív vitarendezés alapvetően nem komplex iparjogvédelmi ügyek elbírálására szolgál, hanem *prima facie* jogsértések gyors orvoslására kíván ezzel lehetőséget teremteni. Bonyolult ügyekben emiatt tanácsos lehet már közvetlenül bírósághoz fordulni.³²

A magyar ISZT-szabályzat szerint a nyilvántartó a doménnév választásával vagy használatával kapcsolatos jogerős vagy előzetesen végrehajtható bírósági határozatokat külön perben állása nélkül is végrehajtja, ezt meghaladóan a nyilvántartó a jogvitában érintett kérelmező vagy felperes kérelmére a doménnév átruházhatóságát is korlátozza.³³ Ha az ADR-döntés kézhezvételét követő 30 napon belül bármely fél keresetet indít, annak végrehajtása felfüggesztésre kerül.³⁴

Az EU ADR-szabályzat 5. pontja szerint, a *Res Judicata* esetét ide nem értve, az ADR-eljárás lefolytatását semmilyen bírósági eljárás nem érinti. A döntnökök határozatai véglegesek,

³⁰ A Bizottság 874/2004/EK rendelete (2004. április 28.) a *.eu* felső szintű domén bevezetésére és funkcióira vonatkozó általános szabályok, valamint a bejegyzésre irányadó elvek megállapításáról. Hivatalos Lap L 162, 30.4.2004. p. 40.

³¹ Lásd UDRP Section 3(b) és Section 4(k).

³² Frequently Asked Questions (and Answers) about UDRP: <https://www.chillingeffects.org/udrp/faq.cgi#QID60>, lehvívás: 2013. január 1.

³³ Lásd az ISZT szabályzatának 2.3.6. és 7.3. pontját.

³⁴ Lásd az ISZT szabályzatának 10.5 pontját.

ellenük fellebbezésnek nincs helye, és a felek számára kötelező érvényűek. Mindez azonban nem érinti a feleknek azon jogát, hogy az ADR-eljárás eredményéről történő értesítést követő 30 naptári napon belül bírósági eljárást kezdeményezzenek,³⁵ mely esetben a határozat végrehajtása felfüggesztésre kerül.

A UDRP eljárási szabályzatának³⁶ 18. pontja szerint a panel saját hatáskörében maga dönt, hogy bármely jogi eljárás (így különösen bírósági eljárás) kezdeményezése esetén felfüggeszti vagy megszünteti-e az eljárást.

Az egyes ADR-fórumok által meghozható döntések kizárólag a doménnev visszavonására vagy az ADR-eljárás kérelmezője javára történő átruházására terjednek ki.³⁷

2.5.4.4. Felelősségi kérdések

A regisztrációért a felelősség alapvetően a domén regisztrált jogosultját, azaz az igénylőt terheli. Az ISZT-szabályzat a doménnevvel kapcsolatos egyéb kritériumok között rögzíti, hogy (2.2.1.) a doménigénylő a delegálni kért domén nevét a jogszabályok és a szabályzat keretei között szabadon választja meg, ugyanakkor a lehető legnagyobb gondossággal tartozik eljárni abban a tekintetben, hogy az általa választott doménnev, annak igénylése, illetve annak használata más személy vagy szervezet jogait (pl. névkizárólagossághoz fűződő jogát, személyiséghez fűződő jogát, kegyeleti jogát, szellemi tulajdonhoz fűződő jogát stb.) ne sértse. A doménnev választásáért való felelősség vonatkozásában (2.3. pont) a szabályzat szintén rögzíti, hogy kizárólag a doménigénylő, illetve doménhasználó felelős a doménnev megválasztásáért, használatáért, jogszerűségéért, illetve a doménnev-választással vagy -használattal harmadik személynek okozott kárért. A doménigénylő, illetve doménhasználó köteles különösen a nyilvántartó és/vagy a regisztrátor helyébe lépni, ha a választott doménnevvel kapcsolatban más személy a nyilvántartóval vagy a regisztrátorral szemben igényt kíván érvényesíteni, illetve, ha ennek akadálya van, minden segítséget megadni részükre a követeléssel szembeni védekezésükhöz, továbbá a neki delegált doménnevvel, a delegációs és regisztrációs eljárással, a doménnevének megválasztásával, jelentéstartalmával vagy használatával kapcsolatos bármilyen jogvitából, kárból, követelésből következő költség alól tehermentesí-

³⁵ Lásd i. m. (30), 22. cikk (13) bekezdését.

³⁶ Rules for Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy: <https://archive.icann.org/en/udrp/udrp-rules-24oct99.htm>, lehívás: 2013. január 1.

³⁷ ISZT-szabályzat: 10.3. pont; UDRP Section 4 (i) Remedies. The remedies available to a complainant pursuant to any proceeding before an Administrative Panel shall be limited to requiring the cancellation of your domain name or the transfer of your domain name registration to the complainant.; EU ADR-szabályzat 11 (b) Olyan ADR eljárás keretében, ahol a Panasztolt a jogosultja annak a domén névnek, melynek tárgyában a Kérelem benyújtásra került, a jogorvoslati lehetőségek a jogvita tárgyát képező domén név visszavonására, illetve ... a domén névnek a Panaszosra való átruházására korlátozódnak.

teni a nyilvántartót és/vagy a regisztrátort, és egyébként is mindent elkövetni annak érdekében, hogy a regisztrátort, illetve a nyilvántartót érdeksérelem ne érje.

Az ISZT-szabályzat rendelkezései a delegálásigénylési szerződés részét képezik, tehát harmadik személy irányába annak szabályai kötőerővel nem rendelkeznek, amit a hazai bírói gyakorlat is megerősít.³⁸ Ebből következően a szabályzat rendelkezései elvileg nem zárhatják ki a regisztrátor vagy a nyilvántartó elleni, a domén jogsértő voltán alapuló igényérvényesítést sem.

A védjegybitorlás a regisztrátor és a nyilvántartó esetében jellemzően amiatt nem állapítható meg, mert e személyek – bár ezért ellenértéket kapnak – anélkül teszik elérhetővé az igénylők számára a védjegyekkel azonos vagy azokhoz hasonló domének használatát, hogy saját maguk használnák az említett megjelöléseket. Ebből következően a nyilvántartó és a regisztrátor alapvetően a szolgáltatói közreműködés alapján felel, melyre a magyar jogban többek között a védjegyekről és földrajzi árujelzőkről szóló 1997. évi XI. törvény (Vt.) 27. § (4) bekezdése, illetve (5) és (7) bekezdése irányadó.³⁹

2.6. A közvetítő szolgáltatók felelősségéhez tartozó egyéb követelmények – az általános nyomonkövetési kötelezettség tilalma és az értesítési-eltávolítási eljárások

Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 15. cikke kiegészíti az egyes közvetítő szolgáltatókra vonatkozó követelményeket. Bár a közvetítő szolgáltató mentesülése nem zárja ki azt, hogy a jogtulajdonos a jogsértésből fakadó igényei közül a jogsértés megelőzésére vagy abbahagyására irányuló követeléseit a közvetítő szolgáltatóval szemben érvényesítse, az irányelv szerint nem állapítható meg olyan általános kötelezettség, amely szerint a szolgáltatóknak az egyszerű továbbítás, gyorsítótárolás és tárhelyszolgáltatás nyújtása során a szolgáltatás tárgyát képező információkat nyomon kellene követniük. Ezt meghaladóan általánosan nem kötelezhetőek arra sem e szolgáltatók, hogy jogellenes tevékenységre utaló tényeket vagy körülményeket keressenek. Az általános nyomonkövetési kötelezettséggel kapcsolatos követelményeket részletesen a jelen dolgozat 3.4. pontja tárgyalja.

³⁸ BDT2009. 2149 – I. A domain nevek delegálása, regisztrálása, fenntartása és visszavonása, illetve a használat során követendő magatartási szabályok kérdéseit nem jogszabály, hanem az önrendelkezési elv alapján alkotott domain regisztrációs szabályzat tartalmazza, amely többszereplős szerződésrendszer részeként került kiadásra, rendelkezéseit a szerződéses viszonyban állóknak alkalmazni kell. II. A bíróság a domain név használata felőli jogvitában nem a szabályzat alapján eljáró vitarendező fórum határozatát bírálja felül, hanem attól függetlenül dönt.

³⁹ Ezzel ellentétes álláspontot képvisel *Pintz György* a Szerzői Jogi és Iparjogvédelmi Szemlében megjelent írásában, lásd *Pintz*: i. m. (25). *Pintz* véleménye szerint a regisztrátor nem bitorló és nem közvetítő, mivel tevékenysége még a bitorlás megkezdése előtti, de később, mint esetleges DNS szolgáltató, sem végez mást, mint műszaki és adminisztratív adatot tárol és nyilvántart. Értelmezése szerint a regisztrátor regisztrátóri minőségében nem tekinthető közvetítőnek sem.

Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 14. cikk (3) bekezdése ezt meghaladóan jogalapot biztosít a tagállamok részére, hogy értesítési-eltávolítási eljárásokat vezessenek be, amely esetben a tárhelyszolgáltató az értesítést követően mentesül a jogsértés alól, amennyiben az eljárási szabályokat követve eltávolítja a jogsértő információt. Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 40. preambulumbekkezdése ezzel összefüggésben rögzíti, hogy a tagállamoknak megfelelő alapot kell nyújtaniuk a jogellenes adatok eltávolítására és az azokhoz való hozzáférés megszüntetésére irányuló gyors és megbízható eljárások kialakításához; ezeket az eljárásokat a valamennyi érdekelt fél között létrejövő önkéntes megállapodások alapján lehet kialakítani, és ezeket a tagállamoknak ösztönözniük kell; az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások nyújtásában érintett valamennyi félnek érdekében áll az ilyen eljárások elfogadása és alkalmazása. Az értesítési-eltávolítási eljárásokat a tanulmány 3.3. pontja tárgyalja.

3. AZ IRÁNYELVVEL KAPCSOLATOS ÉRTELMEZÉSI NEHÉZSÉGEK ÉS AZ EURÓPAI UNIÓ BÍRÓSÁGÁNAK GYAKORLATA

Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv közvetítő szolgáltatók felelősségéről szóló szabályozásának gyakorlati alkalmazása számos, az Európai Unió Bírósága előtti ügy tárgyát képezte, ezekben a bíróságnak újszerű üzleti/reklámozási modellek alkalmazásáról – mint a Google AdWords szolgáltatása –, online piacterek felelősségéről, az általános nyomunkövetési kötelezettség, illetve szűrő- és blokkolórendszerek alkalmazásának határáról kellett állást foglalnia. Mivel az irányelv a 2000-es évek elejének a terméke, rendelkezéseinek értelmezése az Európai Unió Bírósága számára is komoly kihívást jelent, amit a elé került ügyek és kérdések növekvő száma is mutat.

Az Európai Bizottság 2012 januárjában kelt munkadokumentuma szerint az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv rendelkezéseivel kapcsolatos bizonytalanságok az elektronikus kereskedelemmel kapcsolatos konzultációk alapján az alábbi területekre jellemzőek:⁴⁰

i) Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelvben említett, a közvetítő szolgáltatók 12–14. cikkben meghatározott fogalma – a kérdés, hogy az itt nem említett közvetítő szolgáltatások, melyek az irányelv elfogadásakor nem léteztek, mennyiben élvezhetik a safe harborok védelmét.

ii) Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 12–14. cikkében említett safe harbor-szabályok feltételei mikor tekinthetők teljesítettnek, amit több esetben bizonytalanság övez. Így kérdéses, hogy a „tudomásszerzés”, illetve a „haladéktalan intézkedés” követelményét miként értelmezik.

iii) Az értesítési-eltávolítási eljárások bevezetését az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv lehetővé teszi, azonban nem teljesen egyértelmű, hogy melyik eljárás mikor al-

⁴⁰ Lásd i. m. (2), p. 25–26. Ezeket a problémákat az Európai Bizottság munkadokumentuma részleteiben tárgyalja.

kalmazandó. Így különösen problémás, ha az értesítési-eltávolítási eljárás csak védjegy- és szerzői jogi jogsértésre vonatkozik, azonban az azokkal egyidejűleg megvalósuló tisztességtelen versenycelemekenyekre más értesítési-eltávolítási rezsim terjed ki. Kérdéses, hogy melyik eljárás bír ekkor elsőbbséggel.

iv) Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 15. cikke általános nyomonkövetés előírására vonatkozó tilalmat rögzít, azonban ez nem akadályozza meg azt, hogy nemzeti bíróságok és hatóságok egyedi, a megelőzésre vonatkozó intézkedéseket írjanak elő a közvetítő szolgáltatók részére, melyek bizonyos jellegű nyomonkövetési kötelezettségeket jelentenek. Nem egyértelmű azonban az egyedi, illetve az általános jellegű intézkedések határa, illetve hogy a közvetítő szolgáltató milyen szűrő jellegű intézkedések bevezetésére kötelezhető.

v) Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 15. cikk (2) bekezdése, illetve 18. cikke a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló irányelv 8. cikkével összhangban lehetővé teszi a közvetítő szolgáltató adatszolgáltatásra kötelezését a jogsértéssel kapcsolatosan, azonban a Bizottság munkadokumentuma nem említi, és az Európai Unió Bírósága sem adott egyértelmű választ arra a kérdésre, hogy mennyiben kötelezhető egy access provider közvetítő szolgáltató a jogsértő magánszemélyek azonosítására, illetve személyes adatainak kiadására polgári peres eljárás megindítása céljából.

Az irányelvi szabályok felülvizsgálata hiányában a fent jelzett területeken az Európai Unió Bírósága jogértelmező szerepe kiemelkedő azokban az esetekben, melyekben a Bíróság az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv, a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló irányelv, az infosoc-irányelv, a védjegy- és szerzői jogi, adatvédelmi, illetve telekommunikációs szabályok alkalmazásának együttes, átfogó értelmezését nyújtja. Számos területen jelenleg még hiányzik, illetve további kérdéseket vet fel az Európai Unió Bíróságának gyakorlata.

3.1. Az új típusú információs társadalommal kapcsolatos szolgáltatások

Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv elfogadásakor számos olyan szolgáltatás ismeretlen volt, amelyek jelenleg az internetes felhasználások jelentős részét adják: így a ma széles körben elterjedt *peer-to-peer* fájlmegosztási technológia, a videomegosztó hálózatok, az online közösségi oldalak, illetve az online piacterek és újszerű információkeresési és reklámozási módok, a hiperlinkelés ismeretlen felhasználási módokat jelentettek, melyek komplex jellege komoly kihívássá teszi azoknak az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 12–14. cikke alá rendelését, amit az is bonyolít, hogy a harmonizáció, az egyes tagállami átvitt jogszabályok között is lényeges különbségek mutatkoznak. Az Európai Bizottság munkadokumentuma⁴¹ említi, hogy egyes országokban a hiperlinkelés (Ausztria, Spanyolország és Portugália) és a keresőszolgáltatások (Magyarországon) is élvezik a safe

⁴¹ Lásd i. m. (2), p. 27–30.

harborok védelmét, míg másokban ezek a szabályok nem találhatók meg. Ugyanígy eltérő tagállami joggyakorlat tapasztalható blogok, videomegosztó oldalak, társskeresők és közösségi oldalak vonatkozásában.

E komoly különbségek ellenére e területen az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv elfogadása óta mégis relatívan kevés felsőbb bírósági döntés keletkezett. Ezek eddig az ún. adwords, kulcsszó alapú hirdetési szolgáltatásokra, illetve az online piacterek tevékenységére vonatkoztak.

3.1.1. Adwords és szponzorált linkek (Google France-ügy)

A jogsértő termékek online forgalmazása során a hamisítók, illetve az online kalózok is piacot keresnek a termékeknek, aminek egyik kézenfekvő módja a keresőmotorok találatáiban való listázás. A jogtulajdonosok ezek alapján a keresőszolgáltatást üzemeltető közvetítő szolgáltatók ellen léptek fel, kérve azok jogsértő linkek, így különösen szponzorált linkek megjelenítéséért való felelősségének megállapítását. Az Európai Unió Bírósága előtt a szponzorált linkekért való felelősség kérdése a C-236/08 – C-238/08 Google France és Google Inc. et al. v Louis Vuitton Malletier et al. előzetes döntéshozatali ügyek során merült fel.

Az ügy tényállása az internetes keresőt üzemeltető Google ún. Adwords reklámszolgáltatását érintette. Az Adwords szolgáltatás keresési kulcsszavak felhasználásával megjelenített szponzorált linkekre vonatkozik, mikor a kulcsszavak és az internethasználó által a keresőmotorba bevitt szavak közötti egyezés esetén rövid reklámüzenet kíséretében egy promóciós link jelenik meg a keresési eredmények között, melyre a felhasználó rákattinthat, és ezáltal a hirdető weboldalára jut. A hirdető ekkor a promóciós linkre való kattintások után köteles megfizetni a reklámszolgáltatás ellenértékét a Google részére.

A Louis Vuitton azt kifogásolta, hogy jó hírnevű védjegyeit képező szavak keresése esetén a Google a keresési eredmények között szponzorált linkként termékei utánzatait jelenítette meg, ezért védjegybitorlás miatt keresetet indított a Google-lal szemben. Egy másik ügyben az utazásszervező Viaticum védjegyeire való rákereséskor a Google szponzorált linkjeként a Viaticum versenytársainak hirdetéseit jelentek meg. Egy további ügyben az Eurochallenges védjegy jogosultja és használója indított keresetet a Google-lal szemben amiatt, hogy az e védjeggyel azonos kulcsszóra való keresés esetén versenytársak hirdetéseit jelenítette meg. A Google-t valamennyi esetben védjegybitorlás miatt elmarasztalták, amivel szemben semmisségi kereseteket nyújtott be a francia Cour de Cassation előtt, amely fórum az eljárás felfüggesztésével az Európai Unió Bíróságához fordult előzetes döntéshozatalért.

A Bíróság a Google reklámszolgáltatását igénybe vevő és kulcsszóként más védjegyével megegyező megjelölést választó hirdető vonatkozásában megállapította, hogy az gazdasági tevékenység körében használja a védjegyet, ezzel szemben a reklámszolgáltatás nyújtója, tehát a Google esetében nem valósul meg gazdasági tevékenység körében történő használat (58. és 105. pont). A Bíróság szerint ez abból következik, hogy a reklámszolgáltató – bár

ezért ellenértéket kap – anélkül teszi elérhetővé ügyfelei számára a védjegyekkel azonos vagy azokhoz hasonló megjelölések használatát, hogy saját maga használná az említett megjelöléseket. A Bíróság megállapítása szerint a hirdető vonatkozásában önmagában már a kulcsszavak használatával is megvalósul az említett megjelölésnek az említett versenytárs áruival vagy szolgáltatásaival kapcsolatos használata, még akkor is, ha a hirdetésben a kulcsszóként választott védjegyre vonatkozóan semmilyen utalás nem szerepel.

A Google Adwords-zel kapcsolatos tevékenysége a Bíróság értékelése alapján az „információs társadalommal kapcsolatos szolgáltatás”-nak minősül, mivel azt távolról, elektronikus úton és a szolgáltatást igénybe vevő egyéni kérelmére, térítés ellenében nyújtják. A reklámszolgáltatás nyújtója az említett szolgáltatást igénybe vevő hirdető információit továbbítja, ideértve a hirdető által kiválasztott kulcsszavakat, a promóciós linket és az utóbbit kísérő reklámüzenetet, továbbá a hirdető weboldalának címét. A Bíróság utalt arra, hogy az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv abban az esetben teszi lehetővé a szolgáltató felelősségkorlátozását, ha a szolgáltató tevékenysége pusztán technikai, automatikus és passzív jellegű, tehát nincs tudomása a továbbított, illetve tárolt adatról, és nem is kezeli azokat (114. pont).

A Bíróság szerint a kiválasztott kulcsszó és az internethasználó által bevitt keresőkifejezés közötti megfelelés önmagában nem elegendő annak a megállapításához, hogy a Google ismerte vagy kezelte a hirdető által a rendszerébe bevitt és a szervere memóriájában tárolt adatokat. Amennyiben nem játszott tevőleges szerepet, a Bíróság szerint a szolgáltató felelőssége a hirdető kérésére tárolt adatokért sem állapítható meg, kivéve ha a szolgáltató ezen adatok vagy a hirdető tevékenysége jogellenességéről tudomást szerzett, és nem intézkedett haladéktalanul az adatok eltávolítása, illetve az azokhoz való hozzáférés megszüntetése iránt.

3.1.2. Az online piacterek felelőssége (*L'Oréal v. eBay-ügy*)

Az online piacterek és aukciós oldalak (eBay, Yahoo, Amazon, itthon a Vatera, TeszVesz, Apród stb.) szintén megfelelő és könnyen hozzáférhető platformot kínálnak a hamis, illetve hamisított áruk forgalmazására. Az elmúlt években az eBay aukciós oldalt számos országban érte támadás hamisított áruk forgalmazása miatt, ezért saját értesítési-eltávolítási eljárást vezettek be, illetve kínáltak fel a jogosultaknak VeRo program⁴² név alatt. Ezt azonban egyes jogosultak nem fogadták el megoldásként, és hatékonyabb intézkedések bevezetésére kívánták kényszeríteni az eBay-t. Az eBay és a kozmetikai termékeket gyártó, illetve szelektív disztribúciós rendszerben forgalmazó L'Oréal ügye az egyesült királyságbeli High Court által előterjesztett előzetes döntéshozatali ügyben került az Európai Unió Bírósága elé C-324/09. ügyszám alatt.

⁴² Lásd <http://pages.ebay.com/help/policies/programs-vero-ov.html>, lehvás: 2012. december 1.

Az eBay üzleti modellje, hogy annak online piacterén különféle hirdetőik értékesítenek termékeket, míg a piactér közreműködésével létrejött egyes értékesítési tranzakciók után az eBay meghatározott jutalékot szed az ügyfeleitől. Az eBay az ügyfelei saját oldalán való hirdetése mellett a Google által szponzorált linkeket is alkalmazott, mellyel az egyes eladók hirdetése a keresési eredmények között szintén megjelenhettek. A L'Oréal brit bíróság előtt védjegybitorlás miatt keresetet indított az eBay-jel szemben, mivel az eBay-en keresztül hamis termékek, ingyenes termékminták, csomagolás nélküli termékek, továbbá Európán kívüli eladásra szánt L'Oréal-termékek is elérhetőek voltak. Bár az eBay általános szerződési feltételei a felhasználók/hirdetők részére tiltották a hamis és védjegyjogosultságot sértő termékek forgalmazását, a L'Oréal az eBay jogsértés megelőzésére vonatkozó intézkedéseit és értesítési-eltávolítási eljárását nem tartotta elegendőnek. A L'Oréal álláspontja szerint a hirdetők mellett az eBay is felelős a jogsértésekért, mivel azokat internetes oldalán közzétette, illetve keresőszolgáltatók, így a Google oldalain olyan szponzorált linkek formájában is feltüntette, amelyek az említett védjegyek kulcsszóként történt használata révén jelentek meg. A brit High Court of Justice az eljárás felfüggesztéséről határozott, és előzetes döntést az Európai Unió Bíróságához fordult.

A Bíróság döntésében mindenekelőtt rögzítette, hogy amikor egy természetes személy anélkül értékesít védjeggyel ellátott árut egy online piactér útján, hogy ezen ügylet a részéről kereskedelmi tevékenység körébe tartozna, úgy „gazdasági tevékenység” hiányában a védjegyjogosult nem hivatkozhat a védjeggyel kapcsolatos kizárólagos jogaira. A védjegyjogosult tehát csak abban az esetben léphet fel, amennyiben az ilyen piacterén teljesített értékesítés mennyisége, gyakorisága vagy egyéb jellemzője okán meghaladja a magántevékenység körét, ez ugyanis ekkor „gazdasági tevékenység”-nek tekintendő.

A Bíróság szerint az eBay azon magatartása, hogy a L'Oréal védjegyeinek megfelelő keresési kulcsszavak kiválasztásával a vonatkozó szavak keresése esetére az eBay oldalára mutató szponzorált linkeket jelenített meg, a védjegyek „gazdasági tevékenység körében” történő használatának minősült. A Bíróság megállapítása szerint egy védjegy jóhírűsége hiányában az online piactér által igénybe vett, védjegyre vonatkozó kulcsszavakkal történő reklámozás önmagában nem minősül olyan használatnak, amely olyan áruk és szolgáltatások vonatkozásában valósult meg, amelyek „azonosak a védjegy árujegyzékében szereplő árukkal, illetve szolgáltatásokkal”. Jelen esetben azonban nem erről volt szó. A Bíróság szerint az eBay saját ügyfelei olyan áruai és szolgáltatásai előmozdítására használta a védjegyeket, amelyek azonosak voltak a védjegy árujegyzékében szereplőkkel, emiatt e használat a közösségi védjegyrendelet,⁴³ illetve a védjegyirányelv⁴⁴ hatálya alá tartozik. Az eBay által közzétett

⁴³ A közösségi védjegyről szóló, 1993. december 20-i 40/94/EK tanácsi rendelet. Hivatalos Lap 1994. L 11., p. 1.; magyar nyelvű különkiadás 17. fejezet, 1. kötet, p. 146, ezt a rendeletet a Tanács 2009. február 26-i, a közösségi védjegyről szóló 207/2009/EK rendelete ismételtén módosította.

⁴⁴ A védjegyekre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről szóló, 1988. december 21-i 89/104/EGK első tanácsi irányelv, Hivatalos Lap 1989. L 40, p. 1.; magyar nyelvű különkiadás 17. fejezet, 1. kötet, p. 92.

hirdetések ugyanis kapcsolatba hozzák egymással a hirdetésekben szereplő, védjegyekkel ellátott árukat és azok eBay útján történő megvásárlásának lehetőségét. A Bíróság szerint a védjegy alapvető funkciója, hogy tanúsítsa a fogyasztó számára a védjeggyel megjelölt áru származását, többek között azt is garantálja, hogy az e védjeggyel jelölt valamennyi árut azon egyetlen vállalkozás ellenőrzése mellett állították elő, illetve szolgáltatták, amely ezek minőségéért felel (lásd az ítélet 80. pontját). A Bíróság értékelése szerint az eBay hirdetései a védjegy funkcióját akkor sértik, ha a hirdetés nem vagy csupán nehézségek árán teszi lehetővé az átlagosan tájékozott és ésszerűen figyelmes internethasználó számára annak felismerését, hogy a vonatkozó termékek a védjegyjogosulttól, illetve ahhoz gazdaságilag kapcsolt vállalkozástól vagy harmadik személytől származnak.

A Bíróság szerint a védjegyeknek az eBay aukciós oldalán való szükségszerű megjelenítése kereskedelmi kommunikáció keretében „használat”-nak minősül, azonban e használat nem az eBay részéről valósul meg, mivel az eBay szolgáltatása abban merül ki, hogy ügyfelei részére lehetővé teszi a megjelenítést, tehát ekként a piactér üzemeltetőjének eladóként tevékenykedő ügyfelei végzik a használatot. Ennek megfelelően a Bíróság szerint az online piactér ügyfelei védjegyhasználatáért való felelőssége a közvetítő szolgáltatókra vonatkozó felelősségi szabályok alapján ítéendő meg, melyre a közösségi jog (az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv) által harmonizált nemzeti jog irányadó (104. pont).

A Bíróság szerint megállapítható, hogy az eBay információs társadalommal kapcsolatos szolgáltatást végez, amikor szerverén tárolja az ügyfelei által szolgáltatott adatokat. E szolgáltatás nem tartozik azonban az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 14. cikkének hatálya alá, és az eBay nem minősül közvetítő szolgáltatónak, amennyiben a szolgáltató tevékenysége nem tisztán technikai és automatikus, hanem olyan tevőleges szerepet játszik, amelynek révén ismeri vagy kezeli a vonatkozó adatokat (113. pont). A Bíróság szerint pusztán az a tény, hogy valamely online piac üzemeltetője az eladásra való felkínálásokat a szerverén tárolja, meghatározza szolgáltatásának feltételeit, azért díjazásban részesül, és általános felvilágosítást ad ügyfelei részére, nem foszthatja meg az irányelv szerinti felelősséggel kapcsolatos safe harboroktól (lásd a 115. pontot). Az eBay v. L’Oreal-döntés jelentősége ezáltal, hogy az eBay által alkalmazott üzleti modell létjogosultságát nem kérdőjelezi meg, hanem elismeri, hogy – megfelelő korlátokkal – a közvetítő szolgáltatókra vonatkozó mentességi szabályok irányadóak erre a tevékenységre is.

3.2. A „tudomásszerzés”, illetve a „haladéktalan intézkedés” fogalmának értelmezése

A közvetítő szolgáltató az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv értelmében azzal a feltétellel mentesülhet a felelősség alól, hogy nincs „tényleges tudomása jogellenes tevékenységről vagy információról”, illetve nincs „tudomása olyan tényekről vagy körülményekről, amelyek nyilvánvalóan jogellenes tevékenységre vagy információra utalnának”, vagy hogy miután erről tudomást szerzett, „haladéktalanul intézkedett” a szóban forgó

adatok eltávolítása vagy az azokhoz való hozzáférés megszüntetése érdekében. Az Európai Bizottság munkadokumentuma szerint a tagállami konzultációk eredményei azt mutatják, hogy az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 14. cikkében a „tudomásszerzés”, illetve a „haladéktalan intézkedés” fogalmának átültetése és értelmezése tagállamonként eltér, illetve komoly értelmezési nehézségekkel terhelt, és további útmutatás szükséges ebben a kérdésben.⁴⁵

Így a német jog nem kíván meg tényleges tudomásszerzést, hanem „tudomást”, a portugál jog „nyilvánvaló tudomást” követel meg, míg más országok körülírják a tudomásszerzés feltételeit, például az információ természete (Csehország) vagy elvárhatósági követelmény rögzítésével (Hollandia). Más országok – bár szó szerint ültették át saját nemzeti jogukba az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv rendelkezéseit – joggyakorlatukban eltérő szttenderdeket alkalmaznak, hogy mikor állapítható meg a jogsértésről való tényleges tudomásszerzés, így ahhoz bíróság határozata (ideiglenes intézkedése), értesítés szükséges-e, vagy ezek hiányában a tudomásszerzés tényére a körülmények alapján is következtetés vonható le. Ez utóbbi lehetőség vonatkozásában a konzultáció során többen arra figyelmeztettek, hogy ez a követelmény nem állhat ellentétben az általános nyomonkövetésre kötelezés irányelvi tilalmával, melyet az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 15. cikke rögzít.

Az Európai Unió Bírósága a tényleges tudomásszerzés követelményét és feltételeit a fentebb bemutatott L'Oréal v. eBay-ügyben vonta górcső alá. Álláspontja szerint a „tudomásszerzés” minden olyan helyzetre vonatkozik, mikor az érintett szolgáltató bármilyen módon tudomást szerez ilyen tényekről vagy körülményekről. Ebbe beleértendő a szolgáltató által történő felfedezés például *saját vizsgálat alapján* vagy az, *ha a jogsértésről harmadik személy értesíti*, feltéve, hogy kellő gondosság alkalmazása mellett a vonatkozó értesülés vagy értesítés adatai alapján fel kellett volna ismernie a jogellenességet, így különösen ha azok adatai pontosnak és megalapozottnak tekinthetők (lásd a L'Oréal v. eBay-határozat 122. pontját). A Bíróság szerint amennyiben az üzemeltető eBay segítséget is nyújtott bizonyos eladásra való felkínálások megjelenítésének optimalizálásában vagy azok elősegítésében, nem foglalt el semleges pozíciót, hanem olyan tevőleges szerepet játszott, amelynek révén ismerte vagy kezelte az ilyen felkínálásokkal kapcsolatos adatokat. Ezen adatok vonatkozásában tehát az eBay nem hivatkozhat az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 14. cikke szerinti közvetítő szolgáltatók felelőssége alóli mentességére.

A „haladéktalan intézkedés” fogalmának nemzeti átültetése és értelmezése szintén komoly eltérést mutat tagállamonként, mivel egyes tagállamok ennek feltételeit is meghatározták (így különösen ahol értesítési-eltávolítási eljárásokat vezettek be, mint Magyarországon), míg máshol annak értelmezését a joggyakorlatra bízták. Ezt meghaladóan az is bizonytalan-

⁴⁵ Lásd i. m. (2), p. 37.

ságot okoz, hogy az elektronikus kereskedelemről szóló irányelvben nem kerültek rögzítésre az eltávolításra, illetve a hozzáférés megszüntetésére vonatkozó követelmények.⁴⁶

3.3. Értesítési-eltávolítási eljárások

Az értesítési-eltávolítási eljárás azt jelenti, hogy valaki jogsértő tartalomról vagy információról értesíti a tárhelyszolgáltatót, amely ebben az esetben eltávolítja a vonatkozó tartalmat. Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 14. cikke rögzíti a jogalapot ezen eljárások bevezetésére, azonban azokat részleteiben nem szabályozza.

Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv (46) preambulumbekzdése szerint a tartalom eltávolítását, illetve a hozzáférés megszüntetését a véleménynyilvánítás szabadsága elvének és az e célból nemzeti szinten megállapított eljárásoknak a figyelembevételével kell elvégezni; az irányelv nem érinti a tagállamok lehetőségét arra, hogy olyan különös követelményeket állapítsanak meg, amelyeknek az adat eltávolítását, illetve az ahhoz való hozzáférés megszüntetését megelőzően haladéktalanul meg kell felelni. Ennek megfelelően az irányelv nem írja elő értesítési-eltávolítási eljárások kötelező bevezetését, hanem azt a tagállamok belátására bízza, ami komoly problémát jelent azzal kapcsolatosan, hogy a szolgáltató mikor minősül megfelelően értesültnek, és milyen cselekményeket szükséges elvégeznie a teljes mentesülés (safe harbor alá tartozás) érdekében. Az Európai Bizottság munkadokumentuma szerint a társadalmi konzultáció eredménye azt mutatja, hogy a tagállami szabályozások eltérése fragmentált tagállami szabályokhoz vezetett,⁴⁷ ideértve az értesítés tartalmi és formai kötelekeit, az eltávolítás időzítését, a megalapozatlan értesítésekkel kapcsolatos felelősséget, illetve annak megítélését, hogy a tartalom mikor tekinthető jogsértőnek.⁴⁸

Az Egyesült Királyság, Finnország, Litvánia, Németország, Spanyolország és Svédország mellett Magyarország is bevezetett értesítési-eltávolítási eljárásra vonatkozó szabályokat. Az irányelv *hazai átültetése*, az Elkertv. 13. §, amely értesítési-eltávolítási eljárás lefolytatását kizárólag szerzői jogi jogsértés, illetve védjegybitorlás esetén teszi lehetővé, amely esetben a jogosultnak *formai* és az értesítéssel kapcsolatos *tartalmi* követelményeknek szükséges eleget tennie. Ezzel szemben más típusú jogsértések esetén, mint például versenyjogi jellegbitorlás vagy földrajzi árujelző bitorlása vonatkozásában nem alkalmazható az értesítési-eltávolítási eljárás, ami a szellemi tulajdon-védelem szempontjából a rendszert foghíjassá teszi. A magyar értesítési-eltávolítási eljárás *formai követelménye*, hogy az értesítést közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba kell foglalni, ideértve a meghatalmazást is, feltéve, hogy a jogosult meghatalmazott útján jár el. Az értesítés tartalmi követelményeként rögzíti az Elkertv, hogy annak tartalmaznia kell a sérelem tárgyát és a jogsértést valószínű-

⁴⁶ Lásd i. m. (2), p. 38.

⁴⁷ Lásd i. m. (2), p. 43.

⁴⁸ Lásd részletesen i. m. (2), 3.4.4.3 pont.

sítő tények megjelölését; a jogsértő tartalmú információ azonosításához szükséges adatokat; a jogosult nevét, lakcímét, illetve székhelyét, telefonszámát, valamint elektronikus levelezési címét. A formai és tartalmi követelményeknek megfelelő értesítés átvételétől számított tizenkét órán belül a szolgáltató köteles intézkedni a jogsértő információ eltávolításáról vagy a hozzáférés megszüntetéséről, melyről az érintett igénybe vevőt három munkanapon belül írásban köteles tájékoztatni, egyben feltüntetve azt, hogy az eltávolítás milyen jogosult jogsértést állító értesítése alapján történt. Amennyiben a szolgáltató ugyanazon jogosult értesítése alapján már eljár, az eltávolítást meg kell tagadnia, kivéve ha az eltávolítást vagy a hozzáférés megtiltását bíróság vagy hatóság rendelte el.

Az eltávolításról szóló értesítés kézhezvételét követően az igénybe vevő nyolc napon belül teljes bizonyító erejű magánokiratban vagy közokirati formában a szolgáltatónál kifogással élhet az érintett információ eltávolításával szemben. A kifogásnak tartalmaznia kell az eltávolított, illetve hozzáférhetetlenné tett információ azonosítását, ideértve azt a hálózati címet, ahol az korábban hozzáférhető volt, az érintett igénybe vevőt azonosító adatokat, továbbá indokolt nyilatkozatot arról, hogy az igénybe vevő által biztosított információ nem sérti a jogosult értesítésében megjelölt jogát.

A kifogás átvételkor a szolgáltató haladéktalanul köteles az érintett információt újra hozzáférhetővé tenni, és erről a jogosultat a kifogás megküldésével értesíteni. Amennyiben az igénybe vevő a jogsértést elismeri, határidőben nem terjeszt elő kifogást, vagy kifogása nem felel meg a tartalmi követelményeknek, a szolgáltató az eltávolítás hatályát köteles fenntartani.

A kifogás kézhezvételével a jogosult tudomást szerez az igénybe vevő személyéről és elérhetőségi adatairól, aminek birtokában meg tudja tenni a szükséges lépéseket az igény érvényesítése érdekében. A jogosultnak tíz munkanapja van, hogy abbahagyás és eltiltás iránti igényét fizetési meghagyás, kereset vagy büntető feljelentés útján érvényesítse. Amennyiben a bíróság az ideiglenes intézkedést elrendeli, úgy a szolgáltató a bírósági határozat kézhezvételét követő tizenkét órán belül köteles az eltávolításról ismételtén intézkedni, mely esetben a bírósági határozat másolatának megküldésével az érintett igénybe vevőt az intézkedés megtételétől számított 1 munkanapon belül értesíti. A bírósági eljárásban született jogerős érdemi határozatokról a jogosult a szolgáltatót haladéktalanul köteles értesíteni, és az az abban foglaltaknak köteles eleget tenni.

Az Elkertv. értelmében a jogosult és a szolgáltató megállapodhat az értesítési-eltávolítási eljárás alkalmazásáról, és a törvényben nem szabályozott kérdésekben is megállapodhatnak. Így kiköthetik, hogy hatályos írásbeli közlésnek tekinthetik a nekik vagy általuk harmadik személyhez címzett írásbeli magánokirat másolatát, továbbá az elektronikus úton tett közlést is, ha annak megérkezését a címzett elektronikus úton igazolja. Ezt meghaladóan azonban a jogosult és a szolgáltató a törvényi rendelkezésektől nem térhet el.

A magyar szabályok az értesítési-eltávolítási eljárásra tekintettel mentesítik a tárhelyszolgáltatót az igénybe vevővel szemben az eltávolítás végrehajtásával okozott kárért,

amennyiben az eltávolítás vagy a hozzáférés nem biztosítása során a jogszabálynak megfelelően és jóhiszeműen járt el.

Az értesítési-eltávolítási eljárásokkal kapcsolatosan a közösségi jogalkotó ösztönzi olyan önszabályozáson alapuló közösségi szintű magatartási kódexek kidolgozását, amelyek hozzájárulnak a szellemi tulajdon-jogok védelméhez.⁴⁹ Mivel egy évtized alatt bebizonyosodott az önkéntes szabályozás elégtelensége, az Európai Bizottság 2012 elején egy tájékoztatót bocsátott ki az elektronikus kereskedelmi és online szolgáltatások egységes digitális piacával kapcsolatos szabályok felülvizsgálatáról, amelynek alapján a jövőben egységes szabályok létrehozását tervezik az értesítési-eltávolítási eljárásokkal kapcsolatosan.⁵⁰ Ezzel összefüggésben európai szintű társadalmi egyeztetést is kezdeményeztek, az eredmények összefoglalása jelenleg is folyamatban van.

3.4. Az általános nyomkövetési kötelezettség tilalma (szűrés és blokkolás)

Az általános nyomkövetési kötelezettség közvetítő szolgáltatókra irányadó tilalmát az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 15. cikke rögzíti. Az irányelv vonatkozó rendelkezéseinek az általános monitoring gyakorlati kivitelezhetetlensége mellett az is indoka, hogy egy szűrőrendszer bevezetése gyakorlatilag internetes cenzúrát valósítana meg.

A (47) preambulumbekzdés szerint az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 15. cikke szerinti tilalom csak *általános jellegű* kötelezettségek elrendelésére vonatkozik, így ez nem érinti az egyedi esetben alkalmazandó (specifikus) nyomkövetési kötelezettségeket. Ugyanitt említendő, hogy a közvetítő szolgáltatók felelősségének korlátozásai nem érintik olyan bírósági vagy közigazgatási határozatok (ideiglenes intézkedések) meghozatalának a lehetőségét, amelyek valamilyen jogsértés abbahagyását vagy megelőzését – ideértve a jogellenes adat eltávolítását vagy az ahhoz való hozzáférés megszüntetését – rendelik el.⁵¹ Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv (48) preambulumbekzdése ezt meghaladóan azt rögzíti, hogy annak szabályai nem érintik a tagállamok lehetőségét, hogy megköveteljék azoktól a szolgáltatóktól, akik, illetve amelyek a szolgáltatásuk igénybe vevői által rendelkezésre bocsátott adat számára szolgáltatnak tárhelyet, hogy a tőlük ésszerűen elvárható, a nemzeti jogszabályokban meghatározott gondossággal járjanak el egyes jogellenes tevékenységek felderítése és megelőzése érdekében.

A Bíróság az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 15. cikke értelmezése kapcsán a megelőző jellegű intézkedések alkalmazási körével elsőként a L'Oréal v. eBay-ügyben fog-

⁴⁹ Lásd i. m. (4), (40) és (49) preambulumbekzdés és i. m. (7), 17. cikk a) pont.

⁵⁰ Lásd http://ec.europa.eu/internal_market/e-commerce/notice-and-action/index_en.htm, lehvás: 2012. december 1.

⁵¹ Az irányelv vonatkozó rendelkezésének értelmezésével és az általános, illetve egyedi megelőzésre vonatkozó kötelezettségek elhatárolásával az Európai Unió Bírósága az alább bemutatandó C-70/10. sz. SABAM vs. Scarlet, illetve a C-360/10. sz., SABAM vs. Netlog-ügyben foglalkozott.

lalkozott: a Bíróság szerint az online piactér üzemeltetőjével szemben meghozható bírósági eltiltó határozat nem csupán létező, az online piac révén okozott jogsértések megszüntetéséhez, hanem olyan intézkedések meghozatalára is irányulhat, amelyek az új jogsértések megelőzéséhez is hatékonyan járulnak hozzá (lásd a L'Oréal v. eBay-határozat 131. pontját). Ezzel a Bíróság a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló irányelv 11. cikkét tágabban értelmezte, és úgy tekintette, hogy az ezen alapuló nemzeti intézkedések nem csupán a folyamatos jogsértésekre, hanem a megelőzésre is felhasználhatóak. A Bíróság szerint az ilyen intézkedéseket a nemzeti jog írja elő, ám azoknak a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló irányelv céljával összhangban hatásosnak és elrettentőnek kell lenniük (136. pont). Ennek keretében a Bíróság szerint tekintettel kell lenni azokra a korlátozásokra, miszerint nem várható el a szolgáltatótól, illetve nem szükséges és nem arányos az az intézkedés, ami valamennyi ügyfél adatai összességének téves nyomonkövetését (általános nyomonkövetési kötelezettség) írja elő a szellemi tulajdon-jogok megsértésének jövőbeli megelőzése érdekében (139. pont). Az intézkedés nem képezheti a jogszerű kereskedelem akadályát, tehát általános és állandó tilalmat a védjegyet hordozó áruk forgalmazásával kapcsolatosan nem mondhat ki, illetve ilyen hatása sem lehet (140. pont). Az ilyen intézkedéseknek biztosítaniuk kell a különböző jogok és érdekek megfelelő egyensúlyát. A Bíróság ilyen méltányos, arányos és szükséges intézkedésként nevesítette a jogsértő regisztrációjának felfüggesztését, amire az online piactér nemzeti bíróság által is kötelezhető. Ugyanígy nevesítette a Bíróság továbbá azt, hogy az üzemeltető részére eladóként tevékenykedő ügyfelei azonosításának lehetővé tétele is előírható.

Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 15. cikkében foglalt általános nyomonkövetési kötelezettség különösen szűrő- és blokkolóintézkedések vonatkozásában merül fel, hogy miként határolhatóak el az általános, illetve specifikus megelőzésre vonatkozó kötelezések. Ezek gyakorlati jelentőségét az adja, hogy a szerzői jogot sértő cselekmények ma már nem *peer-to-peer* hálózatokon keresztül, hanem túlnyomórészt illegális tartalmat felkínáló weboldalak (illetve streaming) útján valósulnak meg, amelyeken szoftvereket, elektromos könyveket vagy éppen zene letöltését kínálják fel a felhasználóknak.⁵² Ezen jogsértésekkel összefüggésben a szűrő-, illetve blokkolóintézkedések bevezetésének kezdeményezésével bizonyos tartalomhoz való hozzáférés megszüntetését próbálják meg elérni a jogtulajdonosok. Ez azonban arányossággal, kommunikációs szabadságokkal kapcsolatos kérdéseket vet fel, illetve azt, hogy egy ilyen intézkedés költségeit a közvetítő szolgáltató vagy a jogtulajdonos viselje.

⁵² Lásd *Lukas Feiler: Website Blocking Injunctions under EU and U.S. Copyright Law – Slow Death of the Global Internet or Emergence of the Rule of National Copyright Law?* TTLF Working Papers, 2012, p. 4: http://www.law.stanford.edu/sites/default/files/publication/203758/doc/slspublic/feiler_wp13.pdf, lehvívás: 2012. december 1.

3.4.1. Szűrő- és blokkolórendszerek alkalmazásának jogalapja

Az infosoc-irányelv 8. cikk (3) bekezdése, az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 18. cikk (1) bekezdése, illetve a szellemitulajdon-jogok érvényesítéséről szóló irányelv 11. cikke jogalapot biztosít arra, hogy a közvetítő szolgáltatókat olyan technikai intézkedések bevezetésére kötelezzék, amelyek jogsértő tartalmak szűrését végzik, illetve internetes helyek elérhetőségét blokkolják.⁵³

Az infosoc-irányelv szerint a tagállamok biztosítják, hogy a jogosultak kérelmezhessenek eltiltást olyan közvetítő szolgáltatókkal szemben, akiknek a szolgáltatásait harmadik személy szerzői jog vagy szomszédos jogok megsértése céljából veszi igénybe. Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv szerint a tagállamok biztosítják, hogy a nemzeti jog alapján indítható, az információs társadalommal összefüggő szolgáltatási tevékenységekkel kapcsolatos bírósági keresetek tegyék lehetővé az olyan intézkedések – így az eltiltás – gyors elfogadását, amelyek célja az állítólagos jogsértés megszüntetése és az érintett érdekek minden további sérelmének megelőzése. A szellemitulajdon-jogok érvényesítéséről szóló irányelv alapján a tagállamok annak biztosítására kötelesek, hogy a jogsértő magatartástól való eltiltást a jogosultak kérelmezhessék olyan közvetítők ellen, akiknek szolgáltatásait harmadik személy a szellemitulajdon-jog megsértése céljából veszi igénybe. A szellemitulajdon-jogok érvényesítéséről szóló irányelv (24) preambulumbekkezdése azt is kimondja, hogy az adott ügytől függően és a körülmények által indokolt esetben az előírandó intézkedéseknek, eljárásoknak és jogorvoslatoknak magukban kell foglalniuk az olyan eltiltó határozatot, amelynek célja a szellemitulajdon-jogok további megsértésének megakadályozása.

A szűrés és blokkolás lehetőségét szintén ismeri, illetve a tagállami jogok számára lehetőséget biztosít ilyen intézkedések bevezetésére az egyetemes szolgáltatási irányelvet⁵⁴ módosító 2009/136/EK irányelv, melynek 1. cikke szerint [lásd (29) preambulumbekkezdést is] az irányelv nem ad felhatalmazást, de nem is tiltja a nyilvánosan hozzáférhető elektronikus hírközlési szolgáltatók számára, hogy olyan feltételeket szabjanak, amelyek korlátozzák az egyes szolgáltatások vagy alkalmazások végfelhasználók általi hozzáférését és/vagy használatát, amennyiben ezt a nemzeti jogszabályok megengedik és összhangban van a közösségi joggal, feltéve, hogy előírják az ilyen feltételekről való tájékoztatást. A szolgáltatások és alkalmazások végfelhasználók általi elektronikus hírközlési hálózatokon keresztül történő használatára vonatkozó nemzeti intézkedéseknek tiszteletben kell tartaniuk a természetes személyek alapvető jogait és szabadságait, ideértve az emberi jogok és alapvető szabad-

⁵³ Lásd *Lábody Péter*: A közvetítő szolgáltatók bevonása a szerzői jogi jogérvényesítésbe. Közösségi jogi lehetőségek. Infokommunikáció és jog, 2012. február, p. 6.

⁵⁴ Az egyetemes szolgáltatásról, valamint az elektronikus hírközlő hálózatokhoz és elektronikus hírközlési szolgáltatásokhoz kapcsolódó felhasználói jogokról szóló 2002/22/EK irányelv (2002. március 7.) (egyetemes szolgáltatási irányelv).

ságjogok védelméről szóló európai egyezmény 6. cikkében meghatározott tisztességes eljáráshoz való jogot, az egyezmény 8. cikke által védett magánélethez való jogot, illetve a véleménynyilvánítás szabadságát, melyről az egyezmény 10. cikke rendelkezik. Ugyanezt a követelményt hangsúlyozza az Európa Tanács internetes szűrőkkel kapcsolatos ajánlása is.⁵⁵ Nemzeti jogában hasonló intézkedéseket eddig Belgium és Franciaország vezetett be.⁵⁶

3.4.2. A megelőzésre kötelezés korlátai (a Scarlet- és a Netlog-ügy)

Az Európai Unió Bírósága gyakorlatában a szűrésre és blokkolásra vonatkozó intézkedések megítélése eddig két, Belgiumból származó előzetes döntéshozatali ügyben merült fel (C-70/10. sz. SABAM vs. Scarlet-ügy – 2011. november 24-i előzetes döntéshozatali ügyben született ítélet, illetve a C-360/10. sz. SABAM vs. Netlog-ügy), melyekben a Bíróság a blokkoló- és szűrőrendszerek alkalmazásának általános/alapjogi korlátaira mutatott rá.

A C-70/10. számú ügyben a SABAM belga közös jogkezelő szervezet, amely zeneművek szerzőit, alkotóit és kiadóit képviseli és műveik felhasználását engedélyezi, egy belga internet-hozzáférést biztosító szolgáltató, a Scarlet kötelezését kérte szűrőrendszer bevezetésére. A SABAM észlelte, hogy a Scarlet felhasználói ún. „peer-to-peer” típusú fájlcsere útján a SABAM katalógusába tartozó műveket töltöttek le. A SABAM bírósághoz fordult, és kérte a Scarlet kötelezését megfelelő intézkedések meghozatalára a felhasználói által elkövetett jogsértések megelőzése érdekében. A bíróság szakértő kirendelését követően a keresetnek helyt adott, és a szerzői jogi jogsértés megállapítása mellett arra kötelezte a Scarletet, hogy tegye lehetetlenné a SABAM-repertoár műveinek fájlcsere útján való letöltését, illetve megosztását.

A Scarlet e határozattal szemben fellebbezést terjesztett elő, melyben vitatta a kötelezés jogosságát. A fellebbviteli bíróság előzetes döntéshozatal keretében az Európai Unió Bíróságához fordult annak tisztázására, hogy milyen kötelező rendelkezések hozhatók meg a közvetítő szolgáltatóval szemben.

A Bíróság a kérdés megválaszolására során arra utalt, hogy a közvetítő szolgáltatókkal szemben meghozható eltiltás jogalapja az infosoc-irányelv 8. cikk (3) bekezdése és a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló irányelv 11. cikke, amelyek célja – összhangban a L'Oréal v. eBay-döntéssel – akár jogsértések megelőzésére is irányulhat. Az ilyen intézkedésekre és a követendő eljárásra a tagállami jog irányadó, azonban a tagállami jognak tiszteletben kell tartania az EU-s jogforrásokat, így különösen az elektronikus kereskede-

⁵⁵ Recommendation CM/Rec(2008)6 of the Committee of Ministers to member states on measures to promote the respect for freedom of expression and information with regard to Internet filters (Adopted by the Committee of Ministers on 26 March 2008 at the 1022nd meeting of the Ministers' Deputies): <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec%282008%296>, lehvás: 2012. december 1.

⁵⁶ Lábod: i. m. (53).

lemről szóló irányelv ama rendelkezését, amelynek értelmében nem állapítható meg olyan általános kötelezettség, amely a hálózaton továbbított információk nyomon követésére irányul. A Bíróság szerint az ilyen általános nyomkövetési kötelezettség összeegyeztethetetlen a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló irányelv 3. cikkével, amely kimondja, hogy az irányelvben szereplő intézkedéseknek méltányosaknak és arányosaknak kell lenniük, és nem okozhatnak túlzó költségeket (lásd a L'Oréal-ügyben hozott ítélet 139. pontját).

A Bíróság szerint a Scarlet-ügyben a szűrőrendszer létrehozására vonatkozó kötelezettség az internet-hozzáférést nyújtó szolgáltató hálózatán lezajlott teljes elektronikus adatátvitel tévőleges megfigyelését követelné meg, amely kiterjedne az összes továbbítandó információra, és az e hálózatot használó minden ügyfélre. Ezáltal a Bíróság szerint ez az intézkedés az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 15. cikkének (1) bekezdése szerinti általános nyomon követésre kötelezés tilalmába ütközne.

Az Európai Unió Alapjogi Chartája 17. cikkének (2) bekezdése tartalmazza a szellemi tulajdon-jogok védelmét, azonban ezen jog védelme nem abszolút. A C275/06. sz., a Promusicae-ügyben 2008. január 29-én hozott ítélet (EBHT 2008., I271. o.) 62–68. pontjából következően a tulajdonhoz való jog védelmét – amely jognak részét képezik a szellemi tulajdon-joghoz kapcsolódó jogok – más alapvető jogok védelmével egyensúlyban kell biztosítani (lásd az ítélet 44. pontját). A Bíróság szerint így a nemzeti hatóságok és a bíróságok feladata, hogy a szerzői jog jogosultjainak védelme érdekében elfogadott intézkedések keretében igazságos egyensúlyt biztosítsanak e jog védelme és az intézkedés által érintett személyek alapvető jogainak védelme között. A Bíróság ekként emelte ki a vállalkozás szabadságát, ami az internet-hozzáférést biztosító szolgáltatót is megilleti, és amely a szolgáltató költségén létrehozandó és általa fenntartandó szűrőrendszer létrehozásával súlyosan sérülne, mivel az nem tartja be az igazságos egyensúlyt a szellemi tulajdon-jog és a vállalkozás szabadságának védelme között. Másrészt a Bíróság azt emelte ki, hogy a szűrőrendszer a felhasználók jogait, így azok személyes adatok védelmére és szólásszabadságra vonatkozó jogukat is sértene, mivel a szűrés tartalomelemzést, valamint azon felhasználók IP-címének összegyűjtését és azonosítását vonná maga után, akik a jogellenes tartalmat a hálózatra küldték; másrészt a szűrőrendszer alaposan feltételezhetően jogszerű tartalmú adatátvitel blokkolását is kiválthatja, ami ellentétes az információs szabadságokkal. A Bíróság az „igazságos egyensúly” megtalálását a nemzeti bíróság hatáskörébe utalta.

A 2012. február 16-án a C-360/10. számú, a SABAM vs. Netlog előzetes döntéshozatal ügyében született ítéletében az Európai Unió Bírósága az információ tárolását végző tárhelyszolgáltatók vonatkozásában erősítette meg a Scarlet-ügyben kimondott alapelvet, miszerint a közvetítő szolgáltató nem kötelezhető általános nyomon követésre.

A belga közös jogkezelő SABAM a Netlog közösségi portál ellen indított keresetet, mivel annak felhasználói a SABAM repertoárjába tartozó műveket használták fel, illetve tettek hozzáférhetővé engedély nélkül. A SABAM keresetében kérte a Netlog kötelezését a jogsértés megszüntetésére és megelőzésére szűrőrendszer létrehozása útján. A Netlog szerint ez

általános nyomunkövetési kötelezettséget róna rá, illetve sértené a felhasználók adatvédelmi jogait is.

A belga bíróság előzetes döntéshozatal iránti kérelemmel fordult az Európai Unió Bíróságához, és kérte annak megválaszolását, hogy, *in abstracto* és megelőző jelleggel, a tárhelyszolgáltató saját költségére időbeli korlátozás nélkül védett művek felhasználását megakadályozó szűrőrendszer az Európai Unió joga alapján álló tagállami jogban bevezethető-e.

Az Európai Unió Bírósága emlékeztetett arra, hogy a szellemi tulajdon-jog jogosultjai eltiltás elrendelését kérhetik az online közösségi hálózati felületet üzemeltető szolgáltatókkal, így a Netloggal szemben, amely intézkedés nem csupán a jogsértés megszüntetésére, hanem új jogsértések megelőzésére is irányulhat. Ezen intézkedéseknek, amelyekre a tagállami jog irányadó, tiszteletben kell tartaniuk bizonyos korlátozásokat, melyeket az Európai Unió joga állapít meg. Ez vonatkozik különösen arra, hogy a közvetítő szolgáltató nem kötelezhető jogsértések általános nyomon követésére, így különösen arra, hogy valamennyi ügyfele adatai összességét tevőlegesen nyomon kövesse annak érdekében, hogy megelőzze a szellemi tulajdon-jogok jövőbeni megsértését. Az ilyen általános nyomunkövetési kötelezettség a Bíróság szerint összeegyeztethetetlen a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló irányelv 3. cikkével, amely kimondja, hogy az említett irányelvben szereplő intézkedéseknek méltányosaknak és arányosaknak kell lenniük, és azok nem lehetnek túlságosan költségesek. A Bíróság szerint a szűrés a felhasználók által tárolt fájlok tevőleges megfigyelését követelné meg, és az a tárhelyszolgáltató által tárolt információk döntő többségére, illetve az összes felhasználóra kiterjedne, mely vonatkozásban a Bíróság a Scarlet-ügyben meghozott ítélet 39. pontjára hivatkozott analógiaként. Így a vonatkozó rendszer az általános nyomunkövetési kötelezettség tilalmába is ütközne.

Másrészről nem hanyagolható el a szűrőrendszer létrehozásának alapjogi vetülete sem. A Bíróság szerint a szellemi tulajdon védelme – bár azt a Charta 17. cikkének (2) bekezdése szintén tartalmazza – nem abszolút jog, illetve azt a Bíróság gyakorlata alapján [A C-275/06. sz. Promusicae-ügyben 2008. január 29-én hozott ítélet (EBHT 2008., I271. o.) 62–68. pontjából következően] más alapvető jogok védelmével igazságos egyensúlyban kell biztosítani. Ennek alapján mérlegelni szükséges a vállalkozás szabadságának védelmét, amely súlyosan sérülne, mivel arra kötelezné a vállalkozást, hogy egy bonyolult, költséges és állandó informatikai rendszert hozzon létre a saját költségére, amely ezáltal ellentétes lenne a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló irányelv 3. cikkének (1) bekezdésében foglalt feltétekkel is. Mindemellett a szűrőrendszer sértheti a tárhelyszolgáltató felhasználóinak alapvető jogait is, nevezetesen a személyes adatok védelméhez való jogukat, valamint információk fogadásának és közlésének szabadságát, melyet a Charta szintén védelemben részesít. A személyes adatok sérelmét a felhasználói profilokra vonatkozó információk azonosítása, rendszerszerű elemzése és kezelése jelentené, míg a szólásszabadság azáltal sérülne, hogy a rendszer nem lenne képes különbséget tenni a jogellenes és a jogszerű tartalom között, ebből következően pedig az „igazságos egyensúly” sérülne.

3.4.3. A streaming korlátozása (UPC Telekabel-/Constantin Film-ügy)

Az osztrák Oberster Gerichtshof által 2012. június 29-én benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem az UPC Telekabel ügyében még nem jutott el a Bíróság döntéshozataláig, azonban ez az ügy a szűréssel és blokkolással kapcsolatos további kérdések megválaszolását kéri a bíróságtól, mivel a Scarlet- és Netlog-ügyben az Európai Unió Bírósága nem tisztázta kellően, hogy szűrőrendszerek bevezetése mennyiben lehetséges.

Az ügy tényállása szerint⁵⁷ a *kino.to* weboldal filmek nézését teszi lehetővé az interneten. A Vicky der Viking film jogtulajdonosa más jogosultakkal együtt ideiglenes intézkedést terjesztett elő Ausztria legnagyobb internet-hozzáférés szolgáltatója, a UPC Telekabel ellen, kérve a UPC-ügyfelek weboldalhoz való hozzáféréseinek blokkolását, tekintettel arra, hogy a UPC ügyfelei is hozzáférnek a tartalomhoz. Az ügy érdekessége, hogy a weboldal független a UPC-től, illetve annak szolgáltatásától, továbbá az osztrák szerzői jog szerint a magán-másolatokra vonatkozó szabad felhasználás esetére sincs rögzítve az, hogy a műnek legális forrásból kellene származnia.

A bécsi bíróság az eltiltást kibocsátotta, mellyel szemben a UPC fellebbezett. A UPC szerint a DNS- és IP-cím blokkolása nem arányos, illetve nem szükséges intézkedés, mivel a vonatkozó IP blokkolásával más, ugyanazon IP-pool alatt található személyek weboldalai is korlátozásra kerülnek. Egy ilyen blokkoló intézkedést egyébként is könnyen meg lehet kerülni (pl. proxy-szerverek igénybevétele). Az ügy tényállásához tartozik, hogy a jogosultak a pert próbaperként indították, ezért a döntés megadása esetén más szolgáltatók ellen is fordulnának hasonló követeléssel.

Az előterjesztő bíróság arra vár választ, hogy ideiglenes intézkedés keretében összeegyeztethető-e az uniós joggal, különösen az érdekeltek alapvető jogainak az uniós jog által megkívánt összemérésével, hogy a hozzáférést biztosító szolgáltatónak teljesen általánosan (tehát konkrét intézkedések elrendelése nélkül) megtiltsák, hogy ügyfeleinek hozzáférést nyújtson egy bizonyos weboldalhoz, amíg e weboldalon kizárólag vagy túlnyomórészt a jogosult engedélye nélkül tesznek hozzáférhetővé tartalmakat. Ezt meghaladóan összeegyeztethető-e az uniós joggal, különösen az érdekeltek alapvető jogainak az uniós jog által megkívánt összemérésével, hogy a hozzáférést biztosító szolgáltatót bizonyos intézkedések megtételére kötelezzék annak érdekében, hogy ügyfeleinek megnehezítse a jogellenesen hozzáférhetővé tett tartalmat magában foglaló weboldalhoz való hozzáférést, ha ezen intézkedések számottevő erőfeszítést igényelnek, de különösebb műszaki ismeretek nélkül is könnyedén kijátszhatók.

⁵⁷ Lásd <http://eulawradar.com/case-c-31412-upc-telekabel-wien-a-proportionate-stop-to-people-watching-vicky-the-viking-on-a-website/>, lehvívás: 2012. december 1.

3.5. Adatszolgáltatásra kötelezés (a Promusicae- és a Bonnier-ügy)

A közvetítő szolgáltatók adatszolgáltatásra kötelezésének jogalapját a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló irányelv 8. cikke jelenti, amelynek értelmében a tagállamok biztosítják, hogy a szellemi tulajdon-jog megsértése miatt indított eljárásokkal összefüggésben és a felperes indokolt és arányos kérelmére az illetékes bíróságok elrendelhessek, hogy a szellemi tulajdon-jogot sértő áruk vagy szolgáltatások eredetéről és terjesztési hálózatairól a jogsértő és/vagy a következő személyek adjanak tájékoztatást: *a)* aki jogsértő árukat kereskedelmi mértékben birtokolt; *b)* aki jogsértő szolgáltatásokat kereskedelmi mértékben vett igénybe; *c)* aki kereskedelmi mértékben nyújtott szolgáltatásokat jogsértő tevékenységekhez. Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 15. cikkének (2) bekezdése és 18. cikke, valamint az infosoc-irányelv 8. cikkének (1) és (2) bekezdése azonban nem kötelezi arra a tagállamokat, hogy ilyen kötelezettséget előírjanak.

3.5.1. A Promusicae-ügy

Az Európai Unió Bíróságának a C-275/06 ügyszámú Telefónica vs. Promusicae-ügyben a fentiek alapján kellett döntenie arról, hogy kötelezhető-e egy közvetítő szolgáltató a felhasználói személyes adatainak feltárására szellemi tulajdon-jogok érvényesítése érdekében.

A Productores de Música de España (Promusicae) olyan nonprofit szervezet, amely hangfelvétel-előállítókat és hanglemezzkiadókat, illetve audiovizuális hanghordozó-előállítókat és -kiadókat képvisel, míg a Telefónica de España SAU (Telefónica) internet-hozzáférést nyújtó szolgáltató. Az ügy tényállása szerint a spanyol Promusicae az általa képviselt jogosultak nevében ideiglenes intézkedés iránti kérelmet terjesztett elő a Telefónica ellen, hogy a bíróság kötelezze adatszolgáltatásra a Telefónicát a Kazaa *peer-to-peer* fájlcsereelő program olyan felhasználói azonosságának feltárására, akik részére internet-hozzáférést biztosít, és akik megosztott könyvtárukban olyan hangfelvételekhez való hozzáférést biztosítanak, amelyek felhasználási jogával a Promusicae tagjai rendelkeznek. Az adatszolgáltatás céljaként a Promusicae a szerzői jogok érvényesítésére szolgáló perindítást jelölte meg. A bíróság az ideiglenes intézkedésnek helyt adott, ami ellen a Telefónica azzal fellebbezett, hogy a törvény nem teszi lehetővé az adatok kiadását polgári eljárás keretében vagy ilyen eljárásra irányuló ideiglenes intézkedés címén.

Az eljáró spanyol bíróság az eljárást felfüggesztette, és előzetes döntéshozatal keretében az Európai Unió Bíróságához fordult annak a kérdésnek a tisztázása érdekében, hogy az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv, az infosoc-irányelv és a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló irányelv lehetővé teszi-e, illetve előírja-e a személyes adatokra vonatkozó adatszolgáltatást.

A Bíróság 2008. január 29-én kelt döntésében megállapította, hogy az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelvben⁵⁸ rögzített, a személyes adatok titkossága alól felmentést biztosító kivételek közül (nemzetbiztonság, a nemzetvédelem és a közbiztonság védelme) egyik sem tűnik olyan helyzetekre vonatkozóknak, amely a jelen ügyre vonatkozna vagy amelyben egyébként polgári eljárást lehetne indítani. Ezt meghaladóan azonban az irányelv utal a személyes adatok védelméről szóló 95/46/EK irányelv⁵⁹ 13. cikkének (1) bekezdésére, ami felhatalmazza a tagállamokat arra, hogy intézkedéseket fogadjanak el a személyes adatok titkosságának megőrzésére vonatkozó kötelezettség korlátozására, amennyiben erre többek között mások jogainak és szabadságának védelme érdekében szükség van. A Bíróság ennek alapján arra a következtetésre jutott, hogy az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv nem zárja ki a személyes adatok szolgáltatására kötelezést, azonban nem is írja elő azt.

A Bíróság rögzítette, hogy az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv, az infosoc-irányelv és a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló irányelv célja, hogy a tagállamok biztosítsák többek között az információs társadalomban a szellemi tulajdon-jogok és különösen a szerzői jog hatékony védelmét. Az Európai Alapjogi Charta szerint pedig a tulajdonhoz való jog, amelynek részét képezi a szellemi tulajdon-jog mint a szerzői jog⁶⁰ és a hatékony jogorvoslathoz való alapjog, a közösségi jog általános alapelveinek minősül, másrészt azonban a charta garantálja a személyes adatok védelméhez, így a magánélet tiszteltben tartásához való jogot is. A Bíróság szerint ezeket a jogokat az irányelveket átültető tagállamoknak igazságos egyensúlyba kell hozniuk egymással, és ennek keretében olyan értelmezésre szükséges törekedni, ami nem sérti más alapvető jogelv, így különösen az arányosság követelményét. A Bíróság ezzel a döntés lehetőségét „visszadobta” a kérdést előterjesztő bíróság, illetve a tagállamok számára, tehát nem döntötte el a kérdést.

3.5.2. A *Bonnier-ügy*

A *Bonnier-ügy*⁶¹ tényállása szerint számos svéd nemzetiségű hangoskönyvkiadó (köztük a *Bonnier Audio*, a továbbiakban együttesen „*Bonnier és társai*”) egy elektronikus hírközlési szolgáltatót, a *Perfect Communication*-t perelte, mivel 27 hangoskönyv-audiofájl, melynek

⁵⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2002/58/EK irányelve (2002. július 12.) az elektronikus hírközlési ágazatban a személyes adatok kezeléséről, feldolgozásáról és a magánélet védelméről (elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv). Hivatalos Lap L 201, 31. 07. 2002, p. 0037–0047.

⁵⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 95/46/EK irányelve (1995. október 24.) a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról. Hivatalos Lap L 281, 23. 11. 1995, p. 0031–0050.

⁶⁰ Lásd e tekintetben a C479/04. sz., a *Laserdisken-ügyben* 2006. szeptember 12-én hozott ítélet (EBHT 2006., p. I8089.) 65. pontját.

⁶¹ A Bíróság 2012. április 19-i ítélete [a *Högsta domstolen* (Svédország) előzetes döntéshozatal iránti kérérelme] — *Bonnier Audio AB, Earbooks AB, Norstedts Förlagsgrupp AB, Piratförlaget AB, Storyside AB kontra Perfect Communication Sweden AB* (C-461/10. sz. ügy). Hivatalos Lap C 317., 20. 11. 2010.

jogosultjai a kiadók voltak, file transfer protocol (FTP-) szerver útján került fájlcsere keretében megosztásra, így e művek nyilvánosságához való közvetítése engedély nélkül valósult meg. A Bonnier és társai a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló irányelv 8. cikke alapján meghozott nemzeti jogszabályra alapítottnak a jogsértők személyazonosságának feltárására kérték kötelezni az elektronikus hírközlési szolgáltatót. A Perfect Communication ezzel szemben azzal érvelt, hogy ez az igény nincs összhangban az Európai Parlament és a Tanács 2006/24/EK irányelvével (adatmegőrzési irányelv).

Az Európai Unió Bíróságának azt a kérdést kellett megválaszolnia, hogy az adatmegőrzési irányelv kizárja-e az olyan tagállami bírói intézkedést, amely a jogosultak indítványára a szellemi tulajdont sértő személyek előfizetői adatai (így IP-cím) szolgáltatására kötelezi az elektronikus hírközlési szolgáltatókat.

A Bíróság megállapítása szerint a jelen ügy nem tartozik az adatmegőrzési irányelv tárgyi hatálya alá, mivel az egy adott tagállam nemzeti jogának megfelelően az illetékes nemzeti hatóságok számára való adattovábbításokra vonatkozik. Ezzel szemben a jelen ügy tárgya polgári eljárás keretében történő adattovábbítás a szerzői jogi jogosult részére a szellemi tulajdon-jogok megsértésének megállapítása céljából, ami a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló irányelv hatálya alá tartozik. A Bíróság ismételten megerősítette azt, amit a Promuscae-ügyben korábban kimondott, hogy a tagállamok a személyes adatok magánszemélyekkel való közlésére vonatkozó kötelezettséget állapíthatnak meg a szerzői jogok megsértése miatti polgári peres eljárás indításának lehetővé tétele érdekében, utalt azonban arra, hogy az Európai Unió joga nem is ír elő ilyen kötelezettséget a tagállamok számára. A Bíróság ezzel összefüggésben rámutatott, hogy elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv, továbbá a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló irányelv átültetése során a tagállamoknak ügyelniük kell arra, hogy ez utóbbiak olyan értelmezésére kell támaszkodniuk, amely lehetővé teszi az uniós jogrend által védett különböző alapvető jogok megfelelő egyensúlyának biztosítását.

A jelen esetben az érintett tagállam úgy döntött, hogy kihasználja azt a jogalapot, hogy magánszemélyek esetében a személyes adatokra vonatkozó adattovábbítási kötelezettséget írjon elő nem csupán az illetékes hatóságok, hanem polgári eljárás keretében a szerzői jogi jogosult irányába is.

A Bíróság a nemzeti jogszabályt elemezve rámutatott, hogy a szerzői jogi jogosult irányába adatszolgáltatási igény teljesítéséhez

- egyértelmű, jogsértésre vonatkozó bizonyítékot követel meg a jogosult részéről;
- az igényelt adatoknak alkalmasnak kell lenniük arra, hogy a szerzői jogi jogsértés vizsgálatát megkönnyítsék; továbbá
- az intézkedés indokát képező érdekeknek meg kell haladniuk azon károkat vagy hátrányokat, amelyeket az adatszolgáltatás teljesítése az érintett vagy bármely ellentétes érdekelt számára okozhat (lásd az ítélet 58. pontját).

A Bíróság megállapítása szerint a nemzeti bíróság a fentiek alapján – az eset egyedi körülményeit és az arányosság elvét figyelembe véve – maga mérlegelheti az ellentétes érdekeket. Ennek alapján valószínűsíthető az, hogy a nemzeti jogszabály alkalmas a szerzői jogi jogszolgáltatást megillető szellemi tulajdon-jog védelme, illetve az előfizető magánszemély személyes adatai, magánélet (privacy) védelme közötti megfelelő egyensúly biztosítására (lásd az ítélet 60. pontját.)

4. ÖSSZEFOGLALÓ

A közvetítő szolgáltatók felelőssége és szolgáltatásaik ellenőrzése komoly fejlődést mutató terület, amelyet a harmonizáció tényénél fogva az Európai Unió jogának fejleményei szintén közvetlenül befolyásolnak. Különleges szerepe van ebben az Európai Unió Bírósága gyakorlatának és jogalakító szerepének, mivel az elektronikus kereskedelemről szóló irányelvet (2000-ben) és a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló irányelvet (2004-ben) olyan időszakban fogadták el, mikor a digitális jogsértések még nem jelentkeztek a jelenlegihez hasonlóan tömeges szinten.

A közvetítő szolgáltatók felelősségével kapcsolatosan időről-időre az a szabályozási igény merül fel, hogy mind jelentősebb szerepet kap a közvetítő szolgáltatók jogsértések megelőzésébe való közvetlen bevonása, mellyel összefüggésben kötelezettségeket rónak a közvetítő szolgáltatókra, illetve szigorúbb felelősségi sztenderdeket érvényesítenek velük szemben. Ez összefüggésben áll azzal a törekvéssel, hogy hatékonyabb jogérvényesítési lehetőségek kerüljenek biztosításra a jogosultak részére. Másrészt nem lehet elfeledkezni a közvetítő szolgáltatók tevékenységének alapjogi vonatkozásairól, illetve az általuk kiszolgált felhasználók alapvető jogairól, mint a kommunikációs szabadságok, adatvédelmi jogok. Nem lehet ugyanis a szabályozás célja, hogy internetes cenzúrát, magánfelhasználó természetes személyek azonosítását, követését vezessék be, ezek az intézkedések ugyanis nyilvánvalóan nincsenek arányban az elérni kívánt céllal, a szellemi tulajdon védelmével.

Mint azt a Nemzetközi Versenyjogi Egyesület 2011-es oxfordi konferenciájának közvetítő szolgáltatókkal kapcsolatos közgyűlési ajánlása⁶² a közvetítő szolgáltatókra vonatkozó EU-szintű szabályok felülvizsgálatára tekintettel – és egybecsengően az Európai Bizottság társadalmi konzultációk eredményeként kialakított állásfoglalásával⁶³ – rögzíti, a közvetítő szolgáltatók felelősség alóli mentesülése vonatkozásában kívánatosak a harmonizált, egységes szabályok, tehát az, hogy ésszerű értesítési és eltávolítási rendszer létrehozása alapján mentesülésben részesüljenek olyan közvetítő szolgáltatók, akik valamely versenyjogi, szerzői jogi, védjegyjogi vagy más, szellemi tulajdon tárgyával kapcsolatos igénnyel szembesül-

⁶² <http://www.ligue.org/documents/2011-resolutionB.pdf>, lehvás: 2012. december 1.

⁶³ Online services, including e-commerce, in the Single Market. Commission Staff Working Document, Brussels, 11.1.2012, SEC(2011) 1641 final.

nek. Az ilyen értesítési-eltávolítási rendszernek ésszerűen hatékornak kell lennie ahhoz, hogy nyilvánvaló esetekben – konkrét és megfelelő értesítésre – haladéktalanul eltávolításra kerüljön a jogsértő, illetve jellegbitorló tartalom, a jogsértő anyagra vonatkozó hivatkozás, és további eszközök álljanak rendelkezésre a közvetítő szolgáltatás használóinak ismételt jogsértő cselekményeivel szemben. Az ilyen értesítési-eltávolítási rendszernek olyan, időben meghatározott eljárást kell biztosítania, amelynek keretében a jogsértő tartalom, illetve a jogsértő tartalomra való hivatkozás a magukat azonosító érintettek részéről vitatható.

Az egyesület ajánlása szerint a harmonizációnak ki kell terjednie a közvetítő szolgáltatókkal szemben igénybe vehető intézkedésekre is, melyeknek függetlennek kell lenniük a közvetítő szolgáltató felelősségének megállapításától, mint ahogyan azt az Európai Unió szintjén az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv jelenleg is biztosítja. Az ilyen intézkedéseknek hatékornak, arányosnak és visszatartó erejűnek kell lenniük, továbbá méltányos egyensúlyt kell teremteniük a szellemi tulajdon-jogok, illetve a tisztességtelen verseny elleni jog által védett jogok jogosultjai, a közvetítő szolgáltatók, illetve a közvetítő szolgáltatás használóinak érdekei között, valamint a költségeknek a felek közötti tisztességes elosztásával kell járnia. Az egyesület azt ajánlja, hogy az elrendelhető intézkedések különösen terjedjenek ki a közvetítő szolgáltató jogsértés keretében nyújtott szolgáltatásának felfüggesztésére, a jogsértők azonosítására (figyelembe véve az adatvédelmi és a magánélet védelmével kapcsolatos korlátozásokat), illetve foglalják magukba megelőző intézkedések elrendelésének a lehetőségét is, amelyek azonban nem irányulhatnak általános nyomkövetési kötelezettség elrendelésére, a jogszerű kereskedelem akadályainak létrehozására vagy a szabad vélemény nyilvánítás és az információszabadság korlátainak indokolatlan létrehozására.

A KÖZÖSSÉGI VÉDJEGY HASZNÁLATÁVAL SZEMBENI ELVÁRÁSOK – A TERÜLETI TERJEDELEM KÉRDÉSE

A közösségi védjegy oltalma egységes, az Európai Unió egész területére kiterjed: konkrétan mind a 27 tagállamra.

Akárcsak a nemzeti védjegyekkel szemben, a közösségi védjegyekkel szemben is az elvárás, hogy azokat használják, és azok tulajdonosai éljenek a számukra biztosított kizárólagos joggal. Ellenkező esetben szankcióknak lehetnek kitéve: használat hiányában az oltalmat megszüntethetik, jogérvényesítésben (felszólalási, törlési eljárásban, bitorlási perekben) korlátozva lehetnek.

A közösségi védjegy létrehozását követően a használat vonatkozásában rövidesen felvetődött a kérdés: milyen területen szükséges a használat, hogy az jogfenntartó hatású legyen.

A kiindulást a KVR. 15. cikke¹ jelenti, amely a „Közösségben” történő használatról beszél.

Történeti előzmények

A Közösségben való használat követelménye, illetve a „Közösségben” szó többféleképpen értelmezhető. Ezért már húsz esztendővel ezelőtt az EU Tanácsa és Bizottsága (akkor még az EK Tanácsa és Bizottsága) célszerűnek látta közös nyilatkozatban jogértelmezést nyújtani, és azt közölni, hogy „egyetlen tagországban történő használat is elegendő.”² A BPHH (Belső Piaci Harmonizációs Hivatal, Office for Harmonization in the Internal Market, OHIM), valamint a tagországok hosszú ideig ezt a gyakorlatot folytatták.

* Jogtanácsos, Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda.

¹ 49/94 EK sz. rendelet a közösségi védjegyről, újrakodifikálva a 207/2009 EK sz. rendelettel.

A 15. cikk szövege:

(1) Ha a jogosult a lajstromozástól számított öt éven belül nem kezdte meg a közösségi védjegy tényleges használatát a Közösségben az árujegyzékben szereplő árukkal és szolgáltatásokkal kapcsolatban, vagy ha az ilyen használatot öt éven át megszakítás nélkül elmulasztotta, a közösségi védjegyoltalomra alkalmazni kell az e rendeletben meghatározott jogkövetkezményeket, kivéve, ha a jogosult a használat elmaradását kellőképpen igazolja.

Az első albekezdés alkalmazásában használatnak minősülnek a következők is:

a) a közösségi védjegy olyan alakban történő használata, amely a lajstromozott alaktól csak a megkülönböztető képességet nem érintő elemekben tér el;

b) a közösségi védjegy elhelyezése a Közösségben lévő árun vagy annak csomagolásán kizárólag az onnan történő kivitel céljából.

(2) A közösségi védjegynek a jogosult engedélyével történő használatát a jogosult részéről történő használatnak kell tekinteni.

² 10. sz. együttes nyilatkozat, 1993. december 20.

Az idők folyamán e gyakorlattal szemben kételük merültek fel. Először több nagyvállalat részéről, amelyek méltánytalannak találták, hogy egyetlen tagállamban (példaként legtöbbször Luxemburgot hozták fel) történő, viszonylag szűk körű használat elegendő legyen a kizárólagos, mások megszerzését akadályozó uniós jogok fennmaradásához.

Ezek a hangok eljutottak az EU Bizottságáig. Ez – a KVR általános felülvizsgálata keretében – megbízta a müncheni Max Planck Intézetet³ a közösségi védjegyrendszert elemző, a használat kérdéseire is kiterjedő tanulmány készítésével.

Ezzel párhuzamosan két tagország hivatali határozata is szembefordult az EU Tanácsa és Bizottsága közös nyilatkozatában kifejezésre jutó megoldással: először a Benelux Szellemi Tulajdon Hivatala, majd egy hónappal később a Magyar Szabadalmi Hivatal. Ezek más szempontok miatt helytelenítették az említett közös nyilatkozat alapján kialakult joggyakorlatot: erre vezették vissza azt az elszívó hatást, amelyet a közösségi védjegy a nemzeti védjegyek kárára gyakorolt.

Ezeket az eltérő határozatokat a Max Planck-tanulmány⁴ is említi. Ezek közül a Magyar Szabadalmi Hivatal határozata jogerőre emelkedett, míg a Benelux Szellemi Tulajdon Hivatala határozata a belga bíróság útján az EU Bírósága elé került.

Úgy gondolom, hogy a magyar olvasót az e vonatkozásban Magyarországon kialakult álláspont is érdekli. Ezért a Magyar Szabadalmi Hivatal előtt lefolyt eljárásról⁵ ehelyütt annyit jegyzek meg, hogy a jogvita alapját az képezte, hogy a magyar védjegybejelentés ellen benyújtott felszólalási eljárásban a brit bejelentő közösségi védjegyének csupán nagybritanniai használatát tudta bizonyítani, amit a Magyar Szabadalmi Hivatal nem talált kielégítőnek. A határozat többek között utal az EU Törvényszéke által a HIWATT-ügyben (T-39/01) hozott ítéletre, amelynek 37. pontja szerint „a tényleges használat (követelménye) nemcsak a pusztán a védjegynek a lajstromban való fenntartását célzó mesterséges használatot zárja ki, hanem azt is jelenti, hogy a védjegynek jelen kell lennie annak a területnek a jelentős részén, amelyen oltalmat élvez, eleget téve lényegi funkciójának”. Az MSZH határozata ehhez kapcsolódóan azt mondja, hogy „amennyiben elfogadnánk azt a nézetet, hogy a közösségi védjegy használatát elegendő egyetlen tagállamban igazolni, a közösségi védjeggyel együttjáró használati kényszer enyhébb lenne, mint a nemzeti védjegyre vonatkozó: ha például a megjelölést három tagállamban is lajstromozták nemzeti úton, a védjegyet mindháromban ténylegesen használni kell ahhoz, hogy oltalma fennmaradjon a területükön. Ezzel szemben az a vállalkozás, amelyik megjelölése számára közösségi védjegy

³ Max Planck Institute for Intellectual Property and Competition Law.

⁴ Study on the Overall Functioning of the European Trade Mark Systems. München, 2011, p. 133; a tanulmányt ismerteti: Roland Knaak, Anette Kur, Alexander von Mühlendahl: MPI Studie zum Funktionieren des europäischen Markensystems. GRUR Int. 2012. 3. sz., p. 197.

⁵ C City Hotel 199.573 ljt. sz., védjegy, vö. Vida Sándor: Az Európai Bíróság védjegyjogi gyakorlata II. Miskolc, 2010, p. 360.

megszerzésével biztosítja a használat monopóliumát e három ország (és még huszonnégy további EU-tagállam) területén, megőrizhetné e monopóliumot azzal is, ha pusztán egyikükben használja ténylegesen a védjegyet.”

Keményebben, de ettől az ügytől elvonatkoztatva, ezzel a határozattal lényegileg egy időben közzétett tanulmányban fejti ki *dr. Ficsor Mihály*⁶ az okokat, amelyek a gyakorlat bírálátát kiváltották. Tanulmányának bevezetője szerint:

„A közösségi védjegyrendszer, legalábbis ahogy jelenleg működik, nem elégíti ki az Európai Unió belső piacának igényeit és követelményeit, nem járul hozzá a belső piac megfelelő működéséhez. Nem biztosítja azt sem, hogy e piacon a gazdasági verseny ne torzuljon. ... A közösségi védjegyrendszer e 'félresiklása' – hogy ne mondjunk kudarcot – számos tényező együttes hatásának tulajdonítható. Mindenekelőtt annak, ahogy közösségi szinten a tényleges használat követelményének földrajzi kiterjedését (avagy területi hatókörét) jelenleg szabályozzák és értelmezik...”

Ilyesfajta véleménye volt a Benelux Szellemi Tulajdon Hivatala elnökének, *E. Simonnak*⁷ is. Alighanem ez a körülmény is hozzájárult, hogy a már említett OMEL/ONEL-ügy az EU Bírósága elé került, amint azt az alábbiakban látni fogjuk.

Tényállás

A Hagelkruis cég az OMEL szóvédjegy bejegyzését kérte a 35., 41. és 45. osztályba tartozó szolgáltatásokra a Benelux Szellemi Tulajdon Hivatalánál. A bejelentés ellen felszólalt a Leno cég korábbi közösségi védjegy alapján, amely a 35., 41. és 45. osztályba tartozó szolgáltatásokra van bejegyezve.

A Hagelkruis kérte, hogy a felszólaló bizonyítsa közösségi védjegyének használatát. A felszólaló a használatot csupán Hollandiában tudta bizonyítani.

A Benelux Szellemi Tulajdon Hivatala a felszólalást elutasította, mivel a felszólaló saját védjegyhasználatát csupán Hollandiában bizonyította, de a Közösség többi részében nem.

Az elutasító határozat ellen a felszólaló a Hágai Törvényszékhez (Gerechtshof's-Gravenhagen) nyújtott be jogorvoslati kérelmet. Ez az EU Bíróságához fordult előzetes döntést kérve a következő kérdésekben.

1. Úgy kell-e értelmezni a közösségi védjegyről szóló 207/2009/EK rendelet 15. cikkének (1) bekezdését, hogy a közösségi védjegy tényleges használatának meglétéhez elegendő, ha a védjegyet egyetlen tagállamban használják, amennyiben e használat – ha nemzeti védjegyről lenne szó – az érintett tagállamban tényleges használatnak minősülne (lásd az 1993. de-

⁶ *Dr. Ficsor Mihály*: A közösségi védjegy tényleges használatának területi terjedelme. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 5. (115.) évf. 1. sz., 2010. február, p. 5.

⁷ *Edmond Simon*: The relationship between the Benelux and Community systems of protection: <http://www.mszh.hz.English/RC/Programme.html>.

cember 20-i 40/94/EK tanácsi rendelet 15. cikkére vonatkozó, 10. sz. együttes nyilatkozatot és a BPHH előtti felszólalási eljárásra vonatkozó útmutatókat)?

2. Az első kérdésre adandó nemleges válasz esetén sohasem tekinthető-e a közösségi védjegy egyetlen tagállambeli – fent említett – használata a [rendelet] 15. cikkének (1) bekezdése értelmében vett Közösségen belüli tényleges használatnak?

3. Ha a közösségi védjegy egyetlen tagállambeli használata sohasem tekinthető a Közösségen belüli tényleges használatnak, akkor milyen követelményeket kell támasztani az adott esetben a Közösségen belüli tényleges használat vizsgálata során – az egyéb tényezők mellett – a használat területi kiterjedtségével szemben?

4. Vagy – az előzőektől eltérően – úgy kell-e értelmezni a [rendelet] 15. cikkét, hogy a Közösségen belüli tényleges használat vizsgálata során az egyes tagállamok területének határai teljes mértékben figyelmen kívül maradnak (és például a piaci részesedést [a termékek piacát/földrajzi piacot] kell alapul venni)?

Írásbeli észrevételt a Leno, a Hagelkruis, Belgium, Dánia, Németország, Magyarország, Hollandia, Nagy-Britannia kormánya, valamint az EU Bizottsága terjesztett elő. A 2012. április 19-i tárgyaláson a Leno, a Hagelkruis, Dánia és Magyarország kormánya valamint az EU Bizottsága fejtette ki szóban álláspontját.

Perösszefoglaló⁸

E. Sharpston főtanácsnok a tőle megszokott alapossggal elemzi perösszefoglalójában a feltekt kérdéseket. Abból csak néhány részletet idézek.

Az EU Bírósága korábban már vizsgálta a „tényleges használat” kifejezés jelentését, elsősorban a nemzeti vagy Benelux védjegyek vonatkozásában. A nemzeti védjegyek „használatát ténylegesen meg kell kezdeni a tagállamban”. Ezzel szemben a közösségi védjegyek „tényleges használatát a Közösségben” kell megkezdeni. Bár e védjegytypusok különböző joghatóságok alá tartoznak, a „tényleges használat” követelményének célja azonos. Annak biztosítását célozza, hogy a lajstrom ne tartalmazzon olyan védjegyeket, amelyek ahelyett, hogy javítanak, akadályozzák a versenyt a piacon, mivel korlátozzák azon megjelölések skáláját, amelyeket mások védjegyként lajstromoztathatnak, nem szolgálnak üzleti célt, és ténylegesen nem segítik az áruk vagy szolgáltatások megkülönböztetését az érintett piacon, valamint azt, hogy azokat a védjegy jogosultjához kapcsolják (perösszefoglaló, 32. pont).

A közösségi védjegy lehetővé teszi a vállalkozások számára, hogy tevékenységüket a belső piac méretéhez igazítsák. Azt valójában olyan vállalkozások számára hozták létre, amelyek haladéktalanul vagy rövid időn belül közösségi szintű tevékenységet kívánnak kezdeni vagy folytatni. Lehetővé teszi a kereskedők, fogyasztók, előállítók és forgalmazók számára, hogy

⁸ C-149/11 ügyszám.

azonosítsák az árukat és szolgáltatásokat a piacon, valamint megkülönböztessék azokat mások áruitól és szolgáltatásaitól az egész Közösségben. Ez összhangban áll a közösségi védjegytalalom általános céljaival, ami a gazdasági tevékenység ösztönzése és hozzáférhetővé tétele a teljes belső piacon azáltal, hogy információkat közöl a védjeggyel ellátott árukról vagy szolgáltatásokról (perösszefoglaló, 45. pont).

Ennek érdekében a közösségi védjegyeket oltalomban részesítik az egész Közösségben bármiféle, a tagállamok közötti területi határokon alapuló megkülönböztetés nélkül (perösszefoglaló, 46. pont).

A KVR 15. cikke úgy rendelkezik, hogy ezen oltalom fenntartása érdekében a közösségi védjegyet ténylegesen használni kell „az árujegyzékben szereplő árukkal és szolgáltatásokkal kapcsolatban”. Amennyiben a védjegyet így nem használják, jogosultja a KVR 42. cikke (2) bekezdésének megfelelően elveszítheti jogát arra, hogy felszólaljon hasonló védjegy lajstromozásával szemben azonos vagy hasonló szolgáltatások tekintetében. Ez az elv alkalmazandó akkor is, ha egy korábbi nemzeti védjegy jogosultja szólal fel egy közösségi védjegy lajstromozásával szemben. Ilyen eset: a KVR 42. cikkének (3) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a Közösségben való használaton az abban a tagállamban való használatot kell érteni, amelyben a korábbi nemzeti védjegy oltalom alatt áll. Álláspontom szerint – mondja – ugyanezt az elvet kell megfelelően alkalmazni akkor is, ha a nemzeti védjegy elleni felszólalás egy korábbi közösségi védjegyen alapul: az utóbbi jogosultja felszólítható arra, hogy bizonyítsa a tényleges használatot a Közösségben. A közösségi védjegy egységes jellege azt jelenti, hogy a védjegynek egyenlő védelmet kell élveznie a felszólalási eljárásokban, beleértve a nemzeti védjegyek és a közösségi védjegyek lajstromozását (perösszefoglaló, 47. pont).

Annak eldöntése érdekében, hogy a Közösségben való tényleges használat feltétele teljesült-e, a nemzeti bíróságnak meg kell vizsgálnia a védjegy belső piaci használatának minden formáját. Ebben az összefüggésben az érintett piac földrajzi meghatározása a 27 tagállam teljes területe. A tagállamok közötti határok és területük mérete e vizsgálat szempontjából nem releváns. Ami számít, az a védjegy, és ebből következően a védjeggyel ellátott áruk vagy szolgáltatások kereskedelmi jelenléte a belső piacon (perösszefoglaló, 48. pont).

A jelen ügyben úgy vélem – mondja a főtanácsnok –, hogy a védjegy használata a hollandiai piacon részét képezi ennek az értékelésnek, és hozzájárulhat annak megállapításához, hogy a védjegy az azzal ellátott szolgáltatások tekintetében behatolt-e a belső piacra. A Hollandián kívüli használat (vagy a használat elmaradása) ugyanakkor szintén releváns (perösszefoglaló, 49. pont).

E tekintetben különbség van a nemzeti és a közösségi védjegyek között. A nemzeti védjegy tényleges használatának megállapítása szempontjából csak az azon tagállam területén történt használat releváns, amelyben a védjegyet lajstromozták, még akkor is, ha a jogosult azt máshol használja. A közösségi védjegynek a KVR 15. cikkének (1) bekezdése értelmé-

ben vett használatát viszont a teljes belső piacon történt használat figyelembevételével kell értékelni. Az, hogy a közösségi védjegyet egy vagy több tagállamban használták, nem releváns. Ami számít, az a használat hatása a belső piacra: konkrétan az, hogy az elegendő-e ahhoz, hogy piaci részesedést tartson fenn vagy teremtsen e piacon a védjeggyel ellátott áruk és szolgáltatások számára, és az, hogy hozzájárul-e ezen áruk és szolgáltatások kereskedelmileg releváns jelenlétéhez ezen a piacon. Az, hogy a használat tényleges üzleti sikert eredményez-e, nem releváns (perösszefoglaló, 50. pont).

A tényleges használat esetenkénti értékelése kiterjed a belső piac tulajdonságainak meghatározására az érintett áruk vagy szolgáltatások tekintetében. Emellett figyelembe kell venni, hogy ezek a jellemzők idővel változhatnak (perösszefoglaló, 52. pont).

A kereslet, a kínálat, illetve az elérhetőség a belső piac egyes részei tekintetében korlátozott lehet, például nyelvi akadályok, szállítási vagy befektetési költségek, fogyasztói ízlések vagy szokások függvényében. A védjegy használata egy olyan piacon, amely különösen koncentrált, jelentősebb szerepet játszhat az értékelésben, mint ugyanezen védjegy használata a piac olyan részén, ahol ezen áruk vagy szolgáltatások tekintetében a kínálat és kereslet forrásai alig állnak fenn vagy jönnek létre (perösszefoglaló, 53. pont).

Az is elképzelhető, hogy a közösségi védjegy helyi használata ennek ellenére hatásokkal bír a belső piacon például azáltal, hogy biztosítja, hogy az áruk – üzletileg releváns módon – ismertek egy olyan piac szereplői számára, amely nagyobb annál a piacnál, amely megfelel annak a területnek, amelyen a védjegyet használják (perösszefoglaló, 54. pont).

Ezért a kizárólag egy tagállam területének megfelelő piacon való használat szükségképpen kizárja azt, hogy a használat ténylegesnek minősüljön a Közösségben. Ugyanakkor *nem* gondolom – mondja – például azt, hogy a védjegy használata egy olyan weboldalon, amely a 27 tagállamban elérhető, meghatározásszerűen tényleges használatot jelent a Közösségben (perösszefoglaló, 55. pont).

A „Közösségben való tényleges használat” követelményének ilyen értelmezése biztosítja mindenfajta vállalkozás számára, hogy eldönthesse, a védjegyet nemzeti védjegyként vagy közösségi védjegyként lajstromoztatja. A közösségi védjegyet és a nemzeti védjegyekkel való párhuzamos létezését azért alakították ki, hogy kielégítsék valamennyi piaci szereplő szükségleteit, nem pedig csak az egy tagállamban vagy a belső piac egy részén működő kisvállalkozásokét, illetve a belső piac egészen vagy nagy részén aktív nagyvállalkozásokét. A közösségi védjegyoltalomnak mindenfajta vállalkozás számára elérhetőnek kell lennie, amely oltalmat kíván nyerni védjegyei számára a 27 tagállam területén, amennyiben az a célja, hogy oly módon használja a védjegyet, hogy az piaci részesedést tartson fenn vagy alakítson ki az érintett belső piacon (perösszefoglaló, 56. pont).

A jelen ügyben a nemzeti bíróság arra vonatkozó döntése, hogy a KVR 15. cikke (1) bekezdésében szereplő tényleges használat feltétele teljesült-e, nem alapulhat kizárólag azon alkalmak értékelésén, amikor az ONEL szóvédjegyet Hollandiában használták. Ezzel szemben a nemzeti bíróságnak figyelembe kell vennie a belső piacon történt valamennyi

használatot, amelyek értelemszerűen magukban foglalják a hollandiai használatokat is, és értékelnie kell azok súlyát a piac konkrét sajátosságai, valamint a jogosult e piacon fennálló piaci részesedése alapján. Amennyiben a nemzeti bíróság például azt állapítja meg, hogy az ONEL szóvédjeggyel ellátott szolgáltatások belső piaca különösen koncentrált Hollandiában és esetlegesen a környező területeken, a védjegy kizárólagos hollandiai használatának különös súlyt kell tulajdonítania. Ugyanakkor a nemzeti bíróságnak ki kell terjesztenie a védjegy vizsgálatát úgy, hogy az kiterjedjen azokra a használati formákra is, amelyek adott esetben nem relevánsak egy hollandiai nemzeti védjegy tényleges használatának értékelése szempontjából, mint például a közösségi védjegy olyan használata, amely a szolgáltatásokat üzletileg értelmezhető módon ismertté teszi a Hollandián kívüli lehetséges fogyasztók számára (perösszefoglaló, 57. pont).

Ezen értékelés elvégzése során a nemzeti bíróságnak azt is figyelembe kell vennie, hogy nem statikus tényeket kell bizonyítani és értékelnie. E tények idővel változhatnak, beleértve a védjegy lajstromozása óta eltelt öt évet is (perösszefoglaló, 58. pont).

Ezért a KVR 15. cikkének (1) bekezdése értelmében vett tényleges használat a Közösségekben olyan használat, amely – figyelemmel az érintett piac egyedi tulajdonságaira – elegendő ahhoz, hogy a közösségi védjeggyel megjelölt áruk és szolgáltatások számára piaci részesedést fenntartson vagy létrehozzon (perösszefoglaló, 59. pont).

E megállapításra jutva nem gondolom – mondja – hogy a közös nyilatkozat és a felszólalási eljárásra vonatkozó BPHH-útmutatások – amelyek nyilvánvalóan az EU Bíróságára nézve nem kötelező dokumentumok – szükségesek lennének az elemzéshez. Álláspontom szerint a 15. cikk (1) bekezdésének összefüggése, tárgya és célja alapján értelmezett szövege kellően egyértelmű. Mindenesetre láthatóan sem a közös nyilatkozat, sem a felszólalási eljárásra vonatkozó BPHH-útmutatások nem állnak ellentétben indítvánnyal (perösszefoglaló, 60. pont).

A használat hiánya tehát egyrészt ellentétben áll a tényleges használattal a Közösségekben, másrészt pedig a nemzeti védjegy tényleges használatával egy tagállam joga alapján. Amennyiben az egyetlen tagállamon belüli használat, figyelemmel az összes többi tényre, a Közösségben való tényleges használatot jelenthet, akkor nincs alapja a védjegyoltalom megszűnésének, és az átalakítást kizáró körülmények nem merülnek fel. Bizonyos körülmények között a védjegy ugyanezen használata kielégíti mind a közösségi védjegy tényleges használatának, mind a nemzeti védjegy tényleges használatának feltételét. Ilyen esetben a 112. cikk nem alkalmazandó. Ezzel szemben ha a nemzeti bíróság, figyelemmel valamennyi körülményre, azt állapítja meg, hogy az egy tagállamban való használat nem volt elegendő a Közösségben való tényleges használat megalapozásához, még mindig át lehet alakítani a közösségi védjegyet nemzeti védjeggyé a 112. cikk (2) bekezdésének *a*) pontjában szereplő kivétel alkalmazásával (perösszefoglaló, 63. pont).

A magyar kormány állásfoglalása

A főtanácsnok perösszefoglalójával egyidejűleg több tagállam kormánya készített és nyújtott be írásbeli észrevételeket az EU Bíróságához. Nevezetesen: Belgium, Dánia, Franciaország, Hollandia, Magyarország, Nagy-Britannia, Németország, továbbá az EU Bizottsága. A magyar kormány írásbeli észrevételeinek kelte 2011. július 21.

A példaértékűen alapos magyar állásfoglalás megérdemli, hogy annak legalább egyes részletei az olvasó, valamint az utókor számára is megismerhetővé váljanak. Legszívesebben teljes egészében közölném ezeket az észrevételeket, terjedelmi okokból azonban ettől el kell tekintenem.

Ezért, akárcsak a főtanácsnoki perösszefoglalóból, a magyar észrevételekből is csak szemelvényeket ismertetek. Nevezetesen:

A kormány álláspontja szerint a KVR 15. cikkéhez fűzött együttes nyilatkozat és a BPHH arra épülő joggyakorlata különösen kedvezőtlen a kis- és középvállalkozások (kkv-k) számára, és e joggyakorlat felülvizsgálata, illetve a közösségi védjegy tényleges használatára vonatkozó követelmény területi dimenziójának helyes értelmezése inkább előmozdítaná, mintsem hátráltatná a kkv-k érdekeinek érvényesülését. Mivel a legtöbb kkv üzleti tevékenységét helyi vagy tagállami szinten fejt ki, e vállalkozások számára különösen hátrányos, ha e tevékenységüket az előző bekezdésben kifejtettek szerint akadályozhatják vagy korlátozhatják – az általuk használt árujelzők, üzleti azonosítók tekintetében – olyan közösségi védjegyek alapján, amelyeket a Közösségben nem, hanem csupán egy másik – akár egészen távol eső – tagállamban használnak. Tevékenységük tipikusan lokális, többnyire egyetlen tagállamra szorítkozó természete miatt a kkv-k számára kedvezőtlen, hogy a közösségi védjegy tényleges használati követelményének az együttes nyilatkozaton alapuló értelmezése a nemzeti védjegyrendszer rovására billenti ki a két védjegyrendszer közötti egyensúlyt, és ennek folytán egyre nehezebbé válik a nemzeti védjegyoltalom megszerzése, illetve egyre kedvezőtlenebb lesz ennek az oltalmi opciónak az igénybevétele. A kkv-kat sújtja leginkább a közösségi védjegylajstrom – a használati követelmény túlságosan megengedő értelmezésének is betudható – telítődése is: az általuk használni, illetve lajstromoztatni kívánt megjelölések védjegyjogi helyzetének tisztázása – a közösségi védjegyek folyamatosan növekvő mennyisége miatt – egyre nagyobb körütekintést és egyre jelentősebb összegű ráfordítást igényel, illetve mindezek elmaradása a más közösségi védjeggyel való ütközés és a jogsértés mind magasabb kockázatával jár. Mivel a kkv-k többnyire csupán egy-egy védjegyre építenek, és nem rendelkeznek olyan változatos és gazdag védjegyportfólióval, mint a nagyobb vállalatok, számukra különösen nagy megrázkódtatást és megterhelést okoz, ha az üzleti tevékenységükhöz használt megjelölést meg kell változtatniuk. A közösségi védjegy tényleges használatára vonatkozó követelmény területi dimenziójának helyes – az Európai

Unió egységes piacát alapul vevő és nem egy-egy tagállam területéhez kötődő – értelmezése ugyanakkor a kkv-k számára nem volna hátrányos. Nem volna hátrányos még akkor sem, ha – üzleti tevékenységük kiterjesztésében bízva – közösségi védjegyoltalmat szereznek. Mindenekelőtt azért nem, mert a közösségi védjegy tényleges használatának megkezdésére (vagy folytatására) a KVR 15. cikkének (1) bekezdésével engedett ötéves türelmi idő kellően hosszúnak tűnik. Másrészt a kkv-k számára fontos lehet, hogy e rendelkezés a kimentés lehetőségéről, azaz arról is gondoskodik, hogy a védjegy jogosultja a használat elmaradását kellőképpen igazolhassa. A magyar kormány álláspontja szerint továbbá a tényleges használati követelmény teljesítésének vizsgálatakor az eset összes – mérlegelendő – körülménye közé tartozhat a vállalkozás mérete is. A használati követelmény teljesítésének elmulasztása és a közösségi védjegy oltalmának emiatt esetleg bekövetkező megszűnése esetén pedig a kkv-k – mint bármely más védjegyjogosult – élhetnek a nemzeti védjegybejelentéssé való átalakítás lehetőségével (a KVR 112–114. cikkével összhangban), és ezáltal fenntarthatják a megjelölés oltalmát azokban a tagállamokban, amelyekben – az ott irányadó nemzeti védjegyjognak megfelelően – ténylegesen használták a védjegyet (észrevételek, 28. pont).

A közösségi védjegyrendszer egyik alapelve a közösségi és a nemzeti védjegyrendszerek együttélése (*co-existence*) és egymást kölcsönösen kiegészítő jellege (*complementarity*). Ezekkel az elvekkel összhangban a szabályozás eredeti célja az volt, hogy a közösségi és a nemzeti védjegyrendszerek között kiegyensúlyozott, a kölcsönös egymásba illeszkedést biztosító viszony alakuljon ki, amelyben e rendszerek között nincs hierarchia, viszont annál több – pozitív – kölcsönhatás érvényesül. Mindezekkel összhangban a szabályozás alapjául szolgáló eredeti elképzelés az volt, hogy a bejelentők majd üzleti igényeiktől és szükségleteiktől vezérelve választják a közösségi szintű oltalmat védjegyeik számára, vagyis hogy nem másodlagos – például az érintett hatóságok joggyakorlatával vagy az általuk alkalmazott eljárási díjakkal kapcsolatos – szempontok, hanem tényleges gazdasági szükségleteik szerint döntenek arról: nemzeti vagy közösségi védjegyoltalmat igényelnek-e. A KVR preambuluma (6) bekezdése e megfontolásokat fejezi ki:

„A védjegyekre vonatkozó közösségi szabályozás... nem lép a tagállamok védjegyekre irányadó jogszabályainak helyébe. Annak előírása, hogy a vállalkozások védjegyeiket közösségi védjegyként lajstromoztassák, nem tűnik indokoltnak. A nemzeti védjegyoltalom fennmaradása továbbra is szükséges az olyan vállalkozások számára, amelyek védjegyeikre nem igénylik a közösségi szintű oltalmat” (észrevételek, 29. pont).

Ennek az alapelvnek az érvényesülését súlyosan veszélyezteteti, sőt, már gátolja is a közösségi védjegy tényleges használati követelményének a KVR 15. cikkéhez fűzött együttes nyilatkozat szerinti értelmezése és a BPHH-nak az ezt az értelmezést követő joggyakorlata. Ez az értelmezés ugyanis a közösségi védjegyek javára billenti el – indokolatlanul – a két védjegyrendszer közötti egyensúlyt, erősítve a közösségi védjegyrendszer mesterségesen, a

szabályozás eredeti céljával ellentétesen előidézett, túlzott dominanciáját, ami oda vezethet, hogy a nemzeti védjegyoltalom többé nem fog ésszerű választásnak számítani a potenciális bejelentők számára, még akkor sem, ha pusztán üzleti alapon, gazdasági értelemben nem közösségi, hanem nemzeti oltalomra volna szükségük. Emellett látni kell azt is, hogy minél több közösségi védjegybejelentést tesznek (nem kis részben a túlzottan enyhe használati követelmény „vonzereje” miatt), és minél több közösségi védjegyet lajstromoznak, annál nehezebb lesz nemzeti szinten oltalmat szerezni (mert ez annál több akadályba fog ütközni), továbbá annál több erőforrást kell a nemzeti védjegyek jogosultjainak arra mozgósítaniuk, hogy a BPHH előtt felszólalási és törlési eljárásokban „megvédjék” védjegyeiket a közösségi védjegybejelentések és a közösségi védjegyek egyre magasabbra duzzadó áradatával szemben. Így a vállalkozások előtt egyre szűkösebb választék áll, amikor megjelöléseik oltalmazási lehetőségeit mérlegelik, és kénytelenek lesznek közösségi úton védjegyoltalmat szerezni, függetlenül attól, hogy valóságos üzleti igényeiknek nem ez az oltalmi opció felel meg (észrevételek, 30. pont).

A közösségi védjegy tényleges használati követelményének a KVR 15. cikkéhez kapcsolódó együttes nyilatkozat szerinti értelmezése és a BPHH erre épülő joggyakorlata a közösségi és a nemzeti védjegyrendszerek kiegyensúlyozott együttélésének alapelveibe mindenekelőtt azért ütközik bele, mert tartalmilag a nemzeti védjegyekre irányadó követelményt alkalmazza a közösségi védjegyekre, azaz a közösségi védjegyek használati követelményét a nemzeti védjegyekével helyettesíti be. Ezáltal a tényleges használat követelményének területi terjedelme lényegében ugyanaz a közösségi védjegynél, mint a nemzetinél. Ez egyenlőtlenséget szül a jogok és a kötelezettségek között: a nemzeti védjegyeknél a tényleges használatnak azon a területen kell megvalósulnia, amelyen oltalmat élveznek, a közösségi védjegyeknél viszont szűkebb területen is elegendő a tényleges használat, mint amelyre az oltalom kiterjed. Ez azt eredményezi, hogy – a két oltalom sajátosságainak egyéb különbségei folytán – a közösségi védjeggyel együtt járó használati kényszer enyhébb, mint a nemzeti védjegyre vonatkozó. Ha például a megjelölést három tagállamban is lajstromozták nemzeti úton, a védjegyet mindháromban ténylegesen használni kell ahhoz, hogy oltalma fennmaradjon a területükön. Ezzel szemben az a vállalkozás, amelyik megjelölése számára közösségi védjegy megszerzésével biztosítja a használat monopóliumát e három ország (és még huszonnégy további tagállam) területén, megőrizheti e monopóliumot azzal is, ha pusztán egyikükben használja ténylegesen a védjegyet. Ehhez járul, hogy amíg a közösségi védjegy jogosultja a közösségi védjegyoltalom használat hiánya miatt bekövetkező megszűnése esetén (a KVR 112–114. cikke alapján) élhet – bizonyos feltételekkel – a nemzeti védjegybejelentéssé való átalakítás lehetőségével, addig a nemzeti védjegyoltalom használat hiánya miatt való megszűnése esetén ilyen lehetőség értelemszerűen nem nyílik meg a jogosult előtt (észrevételek, 31. pont).

Az előzetes döntéshozatal alapjául szolgáló ügy tényállásának sajátosságai alkalmat kínálnak arra is, hogy a közösségi védjegy tényleges használati követelményének területi dimen-

zióját a jogkövetkezmények és az azokat szabályozó jogforrások szerint differenciált megközelítésben vizsgáljuk meg. A felek között nem vitatott, hogy a felperes az egyik Benelux állam (Hollandia) területén használta közösségi védjegyét, vagyis olyan területen, amelyre nézve a vele ütköző nemzeti védjegy lajstromozását kérték. A magyar kormány álláspontja szerint ennek a jogkövetkezmények tükrében lehet jelentősége, és a szabályozás alapvető céljai adott esetben indokolhatnak is ilyen különbségtételt. A KVR 15. cikkének (1) bekezdésében szabályozott tényleges használati követelmény teljesítésének elmulasztása a KVR 51. cikke (1) bekezdésének *a*) pontja alapján a közösségi védjegyoltalom megszűnését vonja maga után. A magyar kormány álláspontja szerint e jogkövetkezmény nem lehet elhárítható csupán olyan használat igazolásával, amely csak valamely tagállam nemzeti védjegyekre vonatkozó jogszabálya szerinti használati követelménynek felelne meg. Ha tehát a közösségi védjegy jogosultja csak ilyen használatot tud igazolni, és a használat elmaradását sem tudja kimenteni, a közösségi védjegyoltalom megszűnését meg kell állapítani. A közösségi védjegyoltalom egységes jellege miatt ugyanez áll a KVR 100. cikkében szabályozott jogkövetkezményekre. A KVR 42. cikkének (2) bekezdésében, 57. cikkének (2) bekezdésében és 99. cikkének (3) bekezdésében szabályozott esetekben viszont a 15. cikk (1) bekezdésében előírtakat kielégítő használat igazolásának elmaradása nem a közösségi védjegy megszűnésének megállapítását eredményezi, hanem csak az ilyen közösségi védjegy oltalmából eredő jogok érvényesítését akadályozza meg azáltal, hogy a nem vagy nem megfelelően használt közösségi védjegyen alapuló felszólalást, törlési kérelmet vagy bitorlási keresetet el kell utasítani. E jogkövetkezmények szempontjából nem minősül feltétlenül közömbösnek, hogy – olyan esetben, amikor a KVR 15. cikke (1) bekezdésében előírtak megfelelő használat igazolása sikertelen – a közösségi védjegy jogosultja tudja-e igazolni a közösségi védjegy olyan használatát, amely viszont megfelel legalább egy tagállamban a nemzeti védjegyekre vonatkozó jogszabályban előírt használati követelménynek. Ilyen esetben ugyanis a közösségi védjegy jogosultja – ha egyébként a közösségi védjegyoltalom használat hiánya miatt megszűnne – élhetne a nemzeti védjegybejelentéssé való átalakítás lehetőségével a KVR 112. cikke alapján, és az ilyen úton szerzett nemzeti védjegyre építve olyan felszólalást nyújthatna be a 42. cikk (3) bekezdése szerint, amellyel kapcsolatban igazolni tudná a tényleges használatot. Ugyanez vonatkozik az 57. cikk (2) és (3) bekezdésére is. Hasonló érvelésnek lehet helye továbbá – a 99. cikk (3) bekezdésének alkalmazása során – a közösségi védjegy tényleges használatának hiányára hivatkozó kifogás kapcsán is, azzal, hogy e kifogás megalapozatlan lehet akkor, ha a közösségi védjegyet nem használták ugyan a KVR 15. cikkének (1) bekezdésével összhangban, de a bitorlás helye szerinti tagállamra nézve a közösségi védjegy jogosultja tud olyan használatot igazolni, amely az adott tagállam nemzeti védjegyekre vonatkozó jogszabályában meghatározott használati követelményt viszont kielégítené, és így átalakítás alapjául szolgáló használatnak volna tekinthető a 112. cikk (2) bekezdésének *a*) pontja szerint (észrevételek, 32. pont).

A KVR 1. cikkének (2) bekezdése szerint „a közösségi védjegyoltalom egységes, és a Község egész területén azonos hatállyal rendelkezik”. A KVR preambulumának (3) bekezdése pedig ezt a szabályozás – értelmezési célokat is szolgáló – alapelveként azonosítja:

„...szükségesnek látszik a védjegyekre vonatkozó olyan közösségi rendelkezések megalkotása, amelyek révén a vállalkozások egyetlen eljárási rend keretében egységes oltalmat élvező, a Község területének egészére kiterjedő hatályú közösségi védjegyet szerezhetnek. A közösségi védjegy egységes jellegének az előbbieken kifejtett elvét, ha e rendelet másként nem rendelkezik, alkalmazni kell” (észrevételek, 36. pont).

A KVR preambulumának (3) bekezdése emellett kapcsolatot teremt a közösségi védjegy egységes jellege és a szabályozás céljai között, amikor arra utal: az egységes jellegre azért van szükség, hogy a Községnek a preambulum (2) bekezdésében említett célkitűzéseit el lehessen érni („a Község említett célkitűzéseinek érdekében” látszik szükségesnek ez a jelleg). Ezért érdemes felidézni, hogy a preambulum (2) bekezdése a belső piac létrehozása és „minél egységesebb piaccá alakítása érdekében” itéli kívánatosnak, hogy „a vállalkozások rendelkezésére álló jogi eszközök között” szerepeljenek olyan védjegyek, „amelyek lehetővé teszik termékeiknek és szolgáltatásaiknak a Község egész területén azonos eszközökkel történő, a határookra való tekintet nélküli megkülönböztethetőségét” (észrevételek, 37. pont).

A magyar kormány álláspontja szerint nincs semmilyen olyan körülmény vagy szempont (és – jogi jelentőség és kötéserő híján – a KVR 15. cikkéhez fűzött nyilatkozat sem tekinthető ilyennek), amely indokolná, hogy a KVR 15. cikkének (1) bekezdését a közösségi védjegy használatának földrajzi-területi dimenzióját illetően ne a közösségi védjegy egységes jellegének az előzőekben bemutatott alapelvével és ne a belső piac kiteljesedésének célkitűzésével összhangban értelmezzük... (észrevételek, 38. pont).

Következtetések

1. A közösségi védjegyről szóló 207/2009/EK rendelet 15. cikkének (1) bekezdését nem lehet úgy értelmezni, hogy a közösségi védjegy tényleges használatának meglétéhez elegendő, ha a védjegyet egyetlen tagállamban használják, amennyiben e használat – ha nemzeti védjegyről volna szó – az érintett tagállamban tényleges használatnak minősülne. Ilyen esetben viszont a rendelet 42. cikke (2) bekezdésének és 57. cikke (2) bekezdésének alkalmazásában a tényleges használat igazolásának elmaradása miatt nem utasítható el a felszólalás és a törlési kérelem, továbbá – abban a tagállamban, amelyre nézve igazolták a nemzeti védjegnél elégséges tényleges használatot – a rendelet 99. cikke (3) bekezdésének alkalmazásában nem alapozható kifogás a közösségi védjegyoltalom használat hiánya miatti megszűnésére, sem pedig az irányadó tagállami jogszabály szerint a nemzeti védjegy lajstromozásával szemben benyújtott felszólalás vagy a nemzeti védjegy törlése iránti kérelem nem utasítható el a tényleges használat hiányának elmaradása miatt.

2. A 207/2009/EK rendelet 15. cikkének (1) bekezdését – a közösségi védjegy egységes jellegével és a belső piac kiteljesítésének célkitűzésével összhangban – úgy kell értelmezni, hogy a Közösségen belüli tényleges használat vizsgálata során az egyes tagállamok területének határait figyelmen kívül kell hagyni. Ehelyett a Közösség (Unió) és a belső piac egész területét illetően azt kell vizsgálni az eset összes releváns körülményének mérlegelése mellett, hogy a védjegyet alapvető funkciójának megfelelően az érintett gazdasági ágazatban szükségesnek és indokoltnak tekintett mértékben és módon használták-e annak a területnek a jelentős részén, amelyen oltalmat élvez annak érdekében, hogy a védjegy az árujegyzékben szereplő áruk és szolgáltatások vonatkozásában értékesítési piacot teremtsen, illetve őrizzen meg (észrevételek, 47. pont).

Ítélet⁹

Az EU Bírósága 2012. december 19-én hirdetett ítéletet. Ebben előzetesen emlékeztet arra, hogy a védjegyek oltalmát az Unión belül több oltalmi rendszer párhuzamos fennállása jellemzi. Egyrészt a védjegyjogi irányelvnek¹⁰ a (2) preambulumbekkezdése szerinti célja a nemzeti védjegyjogszabályok közelítése az olyan, már fennálló eltérések megszüntetése céljából, amelyek akadályozhatják az áruk szabad mozgását és a szolgáltatásnyújtás szabad-ságát, valamint torzíthatják a közös piacon belüli versenyt (lásd ebben az értelemben a C-190/10. sz., a Genesis-ügyben hozott ítélet 30. és 31. pontját¹¹ – jelen ítélet, 26. pont).

Másrészt a KVR célja, amint annak (3) preambulumbekkezdéséből következik, hogy egy olyan közösségi védjegyrendszert hozzon létre, amelyben a védjegyek az Unió területének egészére kiterjedő hatályú, egységes oltalmat élveznek (lásd ebben az értelemben a C-235/09. sz., a DHL Express France-ügyben hozott ítélet 41. pontját,¹² és a fent hivatkozott Genesis-ügyben hozott ítélet 35. pontját¹³ – jelen ítélet, 27. pont).

⁹ C-149/11 ügyszám.

¹⁰ 89/104 EK sz. védjegyjogi irányelv, újrapodifikálva a 208/95 EK sz. irányelvvel.

¹¹ A szöveg: emlékeztetni kell arra, hogy a védjegyek oltalmát az Európai Unión belül több oltalmi rendszer párhuzamos fennállása jellemzi (ítélet, 30. pont).

A szöveg: ... a védjegyjogi irányelvnek az első preambulumbekkezdése szerinti célja a nemzeti védjegyjogszabályok közelítése, az olyan, már fennálló eltérések megszüntetése végett, amelyek gátolhatják az áruk és a szolgáltatások szabad mozgását, valamint torzíthatják a közös piacon belüli versenyt (ítélet, 31. pont).

¹² A szöveg: ... a KVR második preambulumbekkezdéséből következik, hogy a rendelet célja a védjegyekre vonatkozó olyan közösségi rendelkezések megalkotása, amely védjegyek az Unió területének egészére kiterjedő hatályú, egységes oltalmat élveznek (ítélet, 41. pont).

¹³ A szöveg: ... a módosított KVR célja, amint annak második preambulumbekkezdéséből következik, hogy egy olyan közösségi védjegyrendszert hozzon létre, amelyben a védjegyek az Unió területének egészére kiterjedő hatályú, egységes oltalmat élveznek (lásd ebben az értelemben a C-235/09 sz., a DHL Express France-ügyben hozott ítélet 41. pontját – Genesis-ítélet, 35. pont. Vö. 12. lj.)

Az EU Bírósága a nemzeti védjegyek tényleges használata értékelésének keretében korábban már értelmezte a „tényleges használat” fogalmát a C-40/01 sz. Ansul és a C-416/04 sz. Sunrider kontra OHIM-ügyben hozott ítéletben, valamint a C-259/02 sz., a La Mer Technology-ügyben hozott végzésben, arra az álláspontra helyezkedve, miszerint ez olyan önálló uniós jogi fogalom, amelyet egységesen kell értelmezni (jelen ítélet, 28. pont).

Az ítélkezési gyakorlatból következik, hogy valamely védjegy akkor képezi „tényleges használat” tárgyát, ha azon alapvető rendeltetésének megfelelően használják, hogy biztosítsa azon áruk vagy szolgáltatások származásának azonosíthatóságát, amelyekre vonatkozóan a védjegyet lajstromozták abból a célból, hogy ezeknek az áruknak és szolgáltatásoknak piacot hozzon létre vagy tartson fenn, kivéve a szimbolikus jellegű használatot, amelynek egyetlen célja a védjegyhez fűződő jogok fenntartása. A védjegy tényleges használatának a mérlegelése során figyelembe kell venni minden olyan tényt és körülményt, amelynek alapján megállapítható, hogy a védjegy kereskedelmi használata valóságos-e a gazdasági tevékenység körében; ide sorolhatók különösen az érintett gazdasági szektorban az olyan, igazoltan tekintendő használatok, amelyek feladata megteremteni és fenntartani a védjeggyel ellátott áruk vagy szolgáltatások számára a piaci részesedést, az áruk vagy szolgáltatások természetét, a piac jellegzetességeit, a védjegy használatának mértékét és gyakoriságát (az Ansul-ügyben hozott ítélet 43. pontja,¹⁴ a Sunrider kontra OHIM-ügyben hozott ítélet 70. pontja,¹⁵ valamint a La Mer Technology-ügyben hozott végzés 27. pontja¹⁶ – jelen ítélet, 29. pont).

¹⁴ A szöveg: a védjegyjogi irányelv 12 (1) cikkét úgy kell értelmezni, hogy egy védjegy „tényleges használata” azt jelenti, hogy a védjegyet alapvető funkciójának megfelelően használják. Ez pedig abban áll, hogy a védjegy garantálja azoknak az áruknak és szolgáltatásoknak a származását, amelyek vonatkozásában be van jegyezve, kizárólag annak érdekében, hogy létrehozza vagy megőrizze ezeknek az áruknak vagy szolgáltatásoknak a piacát. A tényleges használat nem jelent jelképes használatot, amely utóbbinak célja a védjegy által biztosított jogok megőrzése. Annak megállapítása alkalmával, hogy a használat tényleges-e, minden tényt és körülményt figyelembe kell venni annak tisztázása érdekében, hogy a védjegy kereskedelmi felhasználása tényleges-e, különösen hogy az ilyen használat azt célozza-e, hogy az érintett kereskedelmi ágazatban fenntartsák vagy megteremtsék a védjeggyel megjelölt áruk és szolgáltatások piaci részesedését, tekintetbe véve az áruk és szolgáltatások természetét, a piac jellegét és a piaci használat mértékét és gyakoriságát... (itélet, 43. pont).

¹⁵ A szöveg: ...amint az EU Bírósága ítélkezési gyakorlatából következik, tényleges védjegyhasználat valósul meg, ha a védjegyet alapvető funkciójának megfelelően, tehát azon áruk és szolgáltatások eredetének azonosítása céljából használják, amelyekre lajstromozták, mégpedig annak érdekében, hogy ezen áruk és szolgáltatások vonatkozásában értékesítési piacot teremtsen és őrizzen meg, az olyan szimbolikus használat kivételével, amelynek kizárólagos célja a védjegyhez fűződő jogok fenntartása. A védjegy tényleges használatának mérlegelése során figyelembe kell venni minden olyan tényt és körülményt, amelynek alapján megállapítható, hogy a védjegy kereskedelmi használata valóságos-e, különösen az érintett gazdasági szektorban az olyan igazoltan tekintendő használatokat, amelyek feladata megteremteni és fenntartani a védjeggyel ellátott áruk és szolgáltatások számára a piaci részesedést, az áruk és szolgáltatások természetét, a piac jellegzetességeit, a védjegy használatának mértékét és gyakoriságát [a védjegyjogi irányelv 1. cikke (1) bekezdésének kapcsán – amelynek tartalma lényegében megfelel a KVR 43. cikke (2) bekezdésének – lásd az Ansul-ügyben hozott ítélet 43. pontját¹⁶ és a La Mer Technology-ügyben hozott végzés 27. pontját¹⁷].

¹⁶ Vö. 14. lábj.

Az EU Bírósága már arra is felhívta a figyelmet, hogy a használat területi kiterjedtségének jelentősége csak egyike azon tényezőknek, amelyeket figyelembe kell venni annak megállapítása során, hogy tényleges használatról van-e szó (lásd a fent hivatkozott Sunrider kontra OHIM-ügyben hozott ítélet 76. pontját¹⁷ – jelen ítélet, 30. pont).

Ez az értelmezés analógia útján alkalmazandó a közösségi védjegyekre is, amennyiben a védjegyjogi irányelv és a KVR – azáltal, hogy megkövetelik, hogy a védjegy tényleges használata megvalósuljon – azonos célt (*le même objectif*) követ (ítélet, 31. pont).

Ugyanis mind a védjegyjogi irányelv (9) preambulumbekzdéséből, mind a KVR (10) preambulumbekzdéséből az következik, hogy az uniós jogalkotó a védjegyhez fűződő jogok fenntartását nemzeti és közösségi szinten egyaránt azon feltételhez köti, hogy a védjegyet ténylegesen használják. Ahogy arra a főtanácsnok indítványának 30. és 32. pontjában felhívja a figyelmet, egy olyan közösségi védjegy, amelyet nem használnak, akadályozhatja a versenyt azáltal, hogy korlátozza azon megjelölések skáláját, amelyeket mások védjegyként lajstromoztathatnak, és megfoszthatja a versenytársakat attól a lehetőségtől, hogy ezen védjegyet vagy hasonló védjegyet használjanak, amikor olyan árukat vagy szolgáltatásokat hoznak forgalomba/nyújtanak a belső piacon, amelyek azonosak vagy hasonlóak a védjegy hatálya alá tartozókkal. Következésképpen a közösségi védjegy használatának elmulasztása azzal a kockázattal is jár, hogy akadályozza az áruk szabad mozgását, illetve a szolgáltatás-nyújtás szabadságát (ítélet, 32. pont).

Mindazonáltal a jelen ítélet 29. pontjában hivatkozott ítélkezési gyakorlatnak analógia útján a közösségi védjegyekre történő alkalmazásakor figyelembe kell venni azon különbséget, amely a nemzeti és a közösségi védjegyvoltalom területi kiterjedtségét illeti, amely különbség következik egyebekben a tényleges használat követelményét előíró, mindkét védjegy típusra alkalmazandó rendelkezések szövegéből (ítélet, 33. pont).

Ekképpen, egyrészt a KVR rendelet 15. cikkének (1) bekezdése aszerint rendelkezik, hogy „ha a jogosult a lajstromozástól számított öt éven belül nem kezdte meg a közösségi védjegy tényleges használatát a Közösségben az árujegyzékben szereplő árukkal és szolgáltatásokkal

¹⁷ A szöveg: ... A védjegyjogi irányelv 10(1) és 12(1) cikkei úgy kell értelmezni, hogy a tényleges használat azt jelenti, hogy a védjegyet alapvető funkciójának megfelelően használják. Ez pedig abban áll, hogy a védjegy garantálja azoknak az áruknak és szolgáltatásoknak a származását, amelyek vonatkozásában az be van jegyezve kizárólag annak érdekében, hogy létrehozza vagy megőrizze ezeknek az áruknak vagy szolgáltatásoknak a piacát; a tényleges használat nem jelent szimbolikus használatot, amely utóbbinak célja ezen védjegy által biztosított jogok megőrzése. Annak megállapítása alkalmával, hogy a használat tényleges-e, minden tényt és körülményt figyelembe kell venni annak tisztázása érdekében, hogy a védjegy kereskedelmi felhasználása tényleges-e, különösen, hogy az ilyen használat azt célozza-e, hogy az érintett kereskedelmi ágazatban fenntartsák vagy megteremtsék a védjeggyel megjelölt áruk és szolgáltatások piaci részesedését, tekintetbe véve az áruk és szolgáltatások természetét, a piac jellegét és a piaci használat mértékét és gyakoriságát... Ha a védjegy használata tényleges kereskedelmi cél érdekében történik, akkor az előzőekben közölt szempontokra figyelemmel még a védjegy minimális használata vagy egyetlen importörnek a tagállamba történő importja is elegendő lehet a védjegyjogi irányelv értelmében történő tényleges használat megállapításához.

kapcsolatban, vagy ha az ilyen használatot öt éven át megszakítás nélkül elmulasztotta, a közösségi védjegyvoltalomra alkalmazni kell az e rendeletben meghatározott jogkövetkezményeket, kivéve ha a jogosult a használat elmaradását kellőképpen igazolja”. Másrészt a védjegyjogi irányelv 10. cikke lényegében ugyanezen szabályt írja elő a nemzeti védjegyeket illetően, mindazonáltal úgy rendelkezik, hogy a tényleges használatnak „az érintett tagállamban” kell megvalósulnia (ítélet, 34. pont).

Ezen két védjegyrendszer közötti különbséget, ami a „tényleges használat” területi kiterjedtségét illeti, ezenfelül kiemeli a KVR 42. cikkének (3) bekezdése. Ez utóbbi előírja, hogy az ugyanezen cikk (2) bekezdésében említett szabály, azaz hogy felszólalás esetén a közösségi védjegy bejelentője kérheti annak igazolását, hogy a korábbi közösségi védjegy tényleges használat tárgya volt a Közösségben, egyaránt alkalmazandó a korábbi nemzeti védjegyekre „azzal az eltéréssel, hogy a Közösségben való használaton az abban a tagállamban való használatot kell érteni, amelyben a korábbi nemzeti védjegy oltalom alatt áll” (ítélet, 35. pont).

Mindazonáltal meg kell jegyezni, ahogyan a jelen ítélet 30. pontjában hivatkozott ítélkezési gyakorlatból következik, hogy a használat területi kiterjedtsége nem egy elkülönülő feltétele a tényleges használatnak, hanem ezen használatnak egyik tényezője, amelyet bele kell foglalni az átfogó elemzésbe, és a többi tényezővel egyidejűleg kell vizsgálni. E tekintetben „a Közösségben” kifejezés arra irányul, hogy meghatározza a valamely közösségi védjegy tényleges használata fennállásának elemzésénél irányadó releváns földrajzi piacot (ítélet, 36. pont).

Az előterjesztett kérdések megválaszolása érdekében azt kell meghatározni, hogy mit takar a KVR 15. cikkének (1) bekezdése szerinti „a Közösségben történő tényleges használat” fogalma (ítélet, 37. pont).

Ezen rendelkezés szövegezése nem tartalmaz semmilyen utalást a tagállamok területére vonatkozóan. Mindazonáltal, ezen rendelkezésből egyértelműen kiderül, hogy a közösségi védjegyet a Közösségben kell használni, ami azt jelenti másként fogalmazva, hogy a harmadik államokban történő használatot nem lehet figyelembe venni (ítélet, 38. pont).

A KVR 15. cikkének (1) bekezdésében található egyéb pontosítás hiányában azt az összefüggést kell figyelembe venni, amelybe ezen rendelkezés illeszkedik, valamint a szóban forgó szabályozás által létrehozott rendszert és az általa elérni kívánt célokat (ítélet, 39. pont).

Ami a KVR által elérni kívánt célokat illeti, a (2), (4) és (6) preambulumbekzdés együttes olvasatából következik, hogy a rendelet célja azon jogok territorialitása akadályának megszüntetése, amelyeket a tagállamok biztosítanak a védjegyjogosultaknak azáltal, hogy lehetővé teszik a vállalkozásoknak, hogy gazdasági tevékenységüket a Közösség méretéhez igazítsák, és azt akadály nélkül gyakorolhassák. A közösségi védjegy ennek megfelelően lehetővé teszi a jogosultja számára, hogy áruit vagy szolgáltatásait a Közösségben azonos módon azonosítsa, a határok tekintetbe vétele nélkül. Mindazonáltal azon vállalkozások, amelyek védjegyeiknek nem kívánnak közösségi szintű oltalmat biztosítani, választhatják a nemzeti védjegyek használatát anélkül, hogy kötelesek lennének védjegyeiket közösségi védjegyként bejelenteni (ítélet, 40. pont).

Céljainak megvalósításához az uniós jogalkotó a KVR (3) preambulumbekkezdésével összefüggésében értelmezett 1. cikkének (2) bekezdésében előírta, hogy a közösségi védjegyoltalom egységes, ami abban nyilvánul meg, hogy a védjegyoltalom a Közösség egész területén egységes, és azonos hatállyal rendelkezik. A védjegy csak a Közösség egésze tekintetében lajstromozható, ruházható át vagy lehet róla lemondani, illetve képezheti megszűnést megállapító vagy törlést kimondó, illetve használatát tiltó határozat tárgyát (ítélet, 41. pont).

A közösségi védjegyrendszer célja tehát, ahogyan az a KVR (2) preambulumbekkezdéséből megállapítható, hogy a nemzeti piaccal azonos feltételeket teremtsen a Közösség piacán. Ezen összefüggésben úgy tekinteni, hogy a közösségi védjegyrendszer keretében a tagállamok területének különös jelentőséget kell tulajdonítani, a jelen ítélet 40. pontjában meghatározott célok megvalósulását hiúsítaná meg, és sértené a közösségi védjegy egységes jellegét, ha a közösségi védjegyről szóló szabályozásban a tagállamok területének különös jelentősége volna (ítélet, 42. pont).

Kétségtelen, hogy a KVR módszeres vizsgálatából következik, hogy egyes rendelkezéseinek megfogalmazása egy vagy több tagállam területére hivatkozik. Mindazonáltal hangsúlyozni kell, hogy ezek az utalások különösen a nemzeti védjegyekkel való összefüggésben történnek. Ilyenek a közösségi védjegyekkel kapcsolatban a bíróság előtti keresetekkel kapcsolatos hatáskörre és eljárásra vonatkozó rendelkezések, valamint a nemzetközi lajstromozásra vonatkozó szabályok, míg a „Közösségben” kifejezést általában a közösségi védjegyoltalom által biztosított jogokkal kapcsolatban használják (ítélet, 43. pont).

A fenti megállapításokból következik, hogy annak értékelésénél, hogy fennáll-e a KVR 15. cikkének (1) bekezdése szerinti „tényleges használat a Közösségben”, az egyes tagállamok területének határait figyelmen kívül kell hagyni (ítélet, 44. pont).

Ezen értelmezést nem cáfolja sem az együttes nyilatkozat, amely szerint „a 15. cikk szerinti egyetlen tagállambeli használat a Közösségen belüli tényleges használatnak minősül”, sem a BPHH felszólalásra vonatkozó útmutatói, amelyek lényegében ugyanezen szabályt tartalmazzák (ítélet, 45. pont).

Egyrészt, ami az együttes nyilatkozatot illeti, az állandó ítélkezési gyakorlatból következik, hogy ha a tanácsi jegyzőkönyvben szereplő nyilatkozat semmilyen formában nem jelenik meg a másodlagos jog rendelkezésének szövegében, akkor az említett rendelkezés értelmezéséhez sem használható fel... (ítélet, 46. pont).

A Tanács és a Bizottság ezen nyilatkozata preambulumbekkezdésében kifejezetten elismerte ezen korlátozást, amely szerint „a Tanács és a Bizottság nyilatkozatai nem képezik részét a jogszabályszövegnek, és nem gátolják, hogy az EU Bírósága az utóbbit értelmezze” (ítélet, 47. pont).

Másrészt, ami a BPHH útmutatásait illeti, fel kell hívni arra a figyelmet, hogy ezek az uniós jogi rendelkezések értelmezésénél nem jelentenek kötelező jogi aktusokat (ítélet, 48. pont).

Ugyanígy nem lehet helyt adni azon állításnak, amelyet a jelen eljárásban az egyes észrevételeket benyújtó érdekeltek tettek, miszerint valamely közösségi védjegy használatának

területi kiterjedtsége semmilyen esetben sem korlátozható egy tagállam területére. Ez az állítás a KVR 112. cikke (2) bekezdésének *a*) pontján alapul, amelynek értelmében lehetőség van valamely közösségi védjegy nemzeti védjegybejelentéssé való átalakítására, amennyiben a közösségi védjegyoltalom használat miatt megszűnt, ha „abban a tagállamban, amelynek tekintetében az átalakítás iránt kérelmet nyújtottak be, a közösségi védjegynek e tagállam jogszabályai szerinti tényleges használatnak minősülő használatát már megkezdtek” (ítélet, 49. pont).

Márpedig, bár kétségtől elvárható, hogy ahhoz, hogy „tényleges használatnak” minősüljön, valamely védjegy használatának – mivel szélesebb területi oltalmat élvez, mint egy nemzeti védjegy – egyetlen tagállam területét meghaladó területen kellene megvalósulnia, nem kizárt, hogy bizonyos körülmények fennállása esetén az árujegyzékben szereplő áruk vagy szolgáltatások tekintetében lajstromozott közösségi védjegy piaca ténylegesen kizárólag egy tagállam területére korlátozódik. Egy ilyen eset fennállása esetén az ezen a területen megvalósuló közösségi védjegyhasználat egyidejűleg megfelelhet a közösségi védjegy és a nemzeti védjegy tényleges használatának feltételének (ítélet, 50. pont).

Ahogy azt a főtanácsnok indítványa 63. pontjában kiemelte, csak abban az esetben van lehetőség a közösségi védjegy nemzeti védjeggyé való átalakítására a KVR 112. cikke (2) bekezdésének *a*) pontjában szereplő kivétel alkalmazásával, ha a nemzeti bíróság, figyelemmel az ügy valamennyi körülményére, azt állapítja meg, hogy az egy tagállamban való használat nem volt elegendő a Közösségben való tényleges használat megalapozásához (ítélet, 51. pont).

Az EU Bíróságához észrevételeket benyújtó egyes érdekeltek előadják azt is, hogy még ha a belső piac tekintetében a tagállamok határai figyelmen kívül is maradnak, a közösségi védjegy tényleges használatának feltétele előírja, hogy a védjegyet a Közösség területének jelentős részén használják, amely terület megfelelhet egy tagállam területének. Ezen feltétel következik analógia útján a C-375/97 sz., a General Motors-ügyben hozott ítélet 28. pontjából,¹⁸ a C-328/06 sz., a Nieto Nuño-ügyben hozott ítélet 17. pontjából,¹⁹ valamint a C-301/07 sz., a PAGO-ügyben hozott ítélet 27. pontjából²⁰ (jelen ítélet, 52. pont).

¹⁸ A szöveg: ...az a körülmény, hogy a korábbi védjegy használatának bizonyítására kizárólag egy ügyfél részére történt eladások vonatkozásában került sor, még nem zárja ki *a priori* e használat tényleges voltát, noha abból egyértelműen következik, hogy a védjegy nem volt jelen a spanyol terület jelentős részén, amelyen oltalom alatt áll. Hiszen, amint arra a BPHH felhívja a figyelmet, a használat területi kiterjedtsége csak egyike azon tényezőknek, amelyeket figyelembe kell venni annak megállapítása során, hogy tényleges használatról van-e szó.

¹⁹ A szöveg: A védjegyjogi irányelv 5(2) cikke értelmében a területiális feltétel teljesülését az jelenti, ha a védjegy a tagállamban jó hírnevet élvez. Minthogy a közösségi rendelkezések e vonatkozásban nem tartalmaznak meghatározást, nem lehet azt igényelni, hogy a védjegy a tagállam egészében jó hírnévvel rendelkezze, elegendő, ha a jó hírnév annak egy lényeges részében fennáll.

²⁰ A szöveg: Közösségi előírás hiányában semmiképpen sem lehet azt igényelni, hogy a jó hírnév a tagállam egész területére kiterjedjen, elegendő, ha az a tagállam lényeges részében fennáll (vö. CHEVY–General Motors C-375/97 ügy, 28. pont).

Ezen érvelésnek sem lehet helyt adni. Egyrészt az említett ítélkezési gyakorlat azon rendelkezések értelmezésére vonatkozik, amelyek a Közösségben vagy valamely tagállamban lajstromozott jó hírnevű vagy közismert védjegyeknek széles körű oltalmat biztosítanak. Márpedig ezen rendelkezéseknek a tényleges használat követelményétől eltérő céljuk van, amely eredményezheti a felszólalás elutasítását vagy még a védjegyoltalom megszűnését is, ahogy arról többek között a KVR 51. cikke rendelkezik (ítélet, 53. pont).

Másrészt, bár ésszerű elvárni, hogy valamely közösségi védjegyet a nemzeti védjegyekhez képest nagyobb területen használjanak, nem szükséges, hogy ezen használat földrajzilag kiterjedt legyen ahhoz, hogy tényleges használatnak minősüljön, mivel egy ilyen minősítés függ ez érintett piacon a szóban forgó áru vagy szolgáltatás tulajdonságaitól (lásd analógia útján, ami a használat mennyiségi jelentőségét illeti, a fent hivatkozott Ansul-ügyben hozott ítélet 39. pontját²¹ – jelen ítélet, 54. pont).

Következésképpen, mivel a védjegy tényleges használatának mérlegelése azon tények és körülmények összességétől függ, amelyek bizonyítják, hogy ezen védjegy kereskedelmi használata lehetővé teszi, hogy az árujegyzékében szereplő áruk vagy szolgáltatások tekintetében piaci részesedést teremtsen meg vagy tartson fenn, *a priori* lehetetlen meghatározni absztrakt módon, milyen területi kiterjedtséget kell megjelölni annak meghatározása végett, hogy a szóban forgó védjegy használata tényleges-e vagy sem. Következésképpen tehát nem állapítható meg egy olyan minimumszabály, amely nem tenné lehetővé a nemzeti bíróságnak, hogy az előtte folyó jogvita körülményeinek összességét mérlegelje (lásd analógia útján a fent hivatkozott La Mer Technology-ügyben hozott végzés 25.²² és 27.²³ pontját, valamint

²¹ Részletesen vö. *Vida*: i. m. (5).

Az ítélet 27. pontjának szövege: Területi szempontból a jó hírnévre vonatkozó feltétel akkor teljesül, ha a közösségi védjegy a közösség területének jelentős részében jó hírnevet élvez [analógia útján lásd a CHEVY- (General Motors-) ügyben hozott ítélet 18. pontját – ezen ítélet, 27. pont].

²² Részletesen vö. *Vida*: i. m. (5), p. 136.

Az ítélet 39. pontja: Az eset körülményeinek vizsgálata ezért indokoltá teheti, hogy különösen a vonatkozó áru vagy szolgáltatás fajtáját, az adott piac jellegzetességeit és a védjegy használatának gyakoriságát figyelembe vegyék. Ezért a védjegy használatának nem mindig kell nagymértvűnek lennie ahhoz, hogy a használatot „ténylegesként” lehessen minősíteni, minthogy az ilyen minősítés a vonatkozó áruknak és szolgáltatásoknak az adott piacon betöltött szerepétől függ.

²³ A szöveg: Ilyen körülmények között nem lehetséges *a priori* és elvontan meghatározni, hogy milyen mennyiségi határt kell választani annak meghatározásához, hogy a használat tényleges-e vagy sem. A védjegyjogi irányelv alapján nem állítható fel egy olyan *de minimis* szabály, amely a nemzeti bíróságok számára lehetővé tenné, hogy azt irányadónak tekintsék, és ne tegye lehetővé, hogy az összes körülményt mérlegeljék.

a fent hivatkozott Sunrider kontra OHIM-ügyben hozott ítélet 72. pontját²⁴ – jelen ítélet, 55. pont).

Ami a jelen ügyben szereplő közösségi védjegy használatát illeti, az EU Bírósága nem rendelkezik azon tényállási elemekkel, amelyek szükségesek ahhoz, hogy az előterjesztő bíróságnak pontosabb választ adhasson, ami a szóban forgó védjegy tényleges használatának fennállását vagy fennállásának hiányát illeti... (ítélet, 56. pont).

Az előterjesztett kérdésekre tehát azt a választ kell adni, hogy a KVR 15. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy ezen rendelkezés értelmében valamely védjegy esetén a „Közösségben történő tényleges használat” követelményének mérlegelésekor a tagállamok területének határait figyelmen kívül kell hagyni (ítélet, 57. pont és rendelkező rész 1. pont).

A KVR 15. cikkének (1) bekezdése szerint valamely közösségi védjegy akkor képezi „tényleges használat” tárgyát, ha alapvető rendeltetésének megfelelően és annak érdekében használják, hogy az árujegyzékében szereplő áruk vagy szolgáltatások tekintetében a Közösségben piaci részesedést teremtsen meg, vagy tartson fenn. A kérdést előterjesztő bíróság feladata mérlegelni, hogy az alapügyben a feltételek teljesültek-e, figyelemmel a releváns tényállásbeli elemekre és körülményekre, mint többek között a szóban forgó piac jellegzetességei, a védjegy árujegyzékében szereplő áruk vagy szolgáltatások természete, a használat területi kiterjedtsége és mennyiségi jelentősége, valamint a használat gyakorisága és rendszeressége (ítélet, 58. pont és rendelkező rész, 2. pont).

Az EU Tanácsának és Bizottságának állásfoglalása, valamint a BPHH közleménye

Az EU Bíróságának ítéletére tekintettel a BPHH módosította a Közösségi védjegyek használatának bizonyítása kézikönyvét (*Manuel on Proof of Usage*) a következők szerint:²⁵

²⁴ A szöveg: Következésképpen nem lehetséges már kiindulásként, elvont módon meghatározni, milyen mennyiségi határ átlépése szükséges ahhoz, hogy a használatot ténylegesnek lehessen tekinteni, vagy sem. Vagyis nem lehet felállítani olyan *de minimis* szabályt, amely megakadályozza, hogy a BPHH vagy kereset indítása esetén az Elsőfokú Bíróság az elé utalt jogvita körülményeit összességükben értékelhesse. Így, amennyiben valós kereskedelmi igazolást nyer, a jelen ítélet 70. pontjában foglalt feltételek esetén minimális használat is elegendő lehet ahhoz, hogy tényleges használat meglétét lehessen megállapítani (72. pont).

Végül pedig a felperes Bundesgerichtshof által, a VITAFRUT védjegyűtől eltérő védjegy ügyében hozott ítéletből eredő érveléssel kapcsolatban, amint az a jelen ítélet 70–72. pontjában hivatkozott ítélkezési gyakorlatból következik, egy védjegy használata tényleges jellegének értékeléséhez az adott ügy körülményeinek összességét kell tekintetbe venni, és nem lehetséges kiindulásként, elvont módon meghatározni, hogy milyen mennyiségi határ átlépése szükséges ahhoz, hogy a használatot ténylegesnek lehessen tekinteni. Következésképpen két egymástól eltérő ügyben az eljáró bíróságok eltérő módon értékelhetik az előttük hivatkozott használat tényleges jellegét, még akkor is, ha e két használat hasonló üzleti forgalommal jellemezhető (77. pont).

²⁵ BPHH Online Newsletter 04-2013 (2013. április 26.).

- a közösségi védjegyek tényleges használatának vizsgálatánál a területi határokat figyelmen kívül kell hagyni,
- az EU Tanácsa és Bizottsága által a KVR 15. cikkének értelmezése tárgyában kiadott 10. sz. közös nyilatkozat hatályát veszítette,
- a tényleges használat fennállását az eset körülményeire tekintettel (*case-by-case basis*) kell vizsgálni.

Kommentárok

Nézetem szerint a perösszefoglaló az EU Bírósága ítéletének „előszele”. Ezzel magyarázható, hogy a szakmai kedélyeket különösen foglalkoztató ügyekben már az ítélethozatalt megelőzően állásfoglalások olvashatóak.

Az ítélethozatalt megelőzően a főtanácsnok perösszefoglalóját elemző tanulmányt írt Slopek és Fritzsche²⁶ ügyvéd.

Ebben kiemelik, hogy Sharpston főtanácsnok álláspontja szerint „a Közösségben történő tényleges használat” egységes és oszthatatlan fogalmat képez. Megjegyzik, hogy a főtanácsnok a KVR 15. cikke (1) bekezdésének létrejöttével, történeti előzményeivel alig foglalkozott (*wenig Kopfzerbrechen*), amire szerintük nem is volt szükség, hiszen a vizsgált jogi norma rendszertani elhelyezése, valamint a szabályozás célja kellőképpen világos. Különösképpen helyeslik, hogy a perösszefoglaló egyértelműen állást foglal a sematikus, a tagállamok határaihoz igazodó elbírálás ellen.

A főtanácsnok állásfoglalása bizonyára csalódást okozott azoknak, akiknek az volt a meggyőződésük, hogy egyetlen tagállamban történő használat kielégíti a közösségi védjegy fenntartásával szemben támasztott követelményeket. De azoknak is csalódást okozott a perösszefoglaló, akik úgy vélekedtek, két vagy három tagállamban történő használat minden esetben megfelel a közösségi védjegy használatával szembeni elvárásoknak.

Ezekkel a sematikus nézetekkel szemben a főtanácsnok perösszefoglalójából a gazdasági szemléletmód olvasható ki. Ez a használat terjedelmét tekinti mércének, amely utóbbi köztudottan nem áll túl magasan. Nézetük szerint ez a felfogás meglehetősen nagy jogbiztonságot fog eredményezni, anélkül, hogy az eset körülményei alapján történő rugalmas elbírálásról le kellene mondan.

Amint a korábbiakban említettem, az EU Bírósága előtti eljárásban a magyar kormány képviselői is részt vettek. Ezért az ítélet kommentátorai közül a *Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala*²⁷ rövid kommentárját említem először. Ez azzal üdvözlí az ítéletet, hogy az megerősítette és visszaigazolta a C City Hotel-ügyben hozott MSZH-határozatot, valamint

²⁶ D. E. F. Slopek, S. Fritzsche: Die ernsthafte Markenbenutzung „in der Gemeinschaft” – Die Schlussanträge der Generalanwältin in der Vorlegesache ONEL/OMEL. MarkenR, 2012, 9. sz., p. 360.

²⁷ SZTNH e-hírek, 2013. február 23.

fő megállapításaiban megegyezik a magyar kormánynek az (itt ismertetett) ügyben mind írásban, mind a tárgyaláson képviselt álláspontjával.

Az ítélethozatalt követően először *J. Bogatz*²⁸ írt rövid kommentárt. Ebben azt mondja, hogy ezek után már nem lehet mindig abból kiindulni, hogy az egyetlen tagállamban reális használat elegendő. Célszerű ezért, ha a védjegyjogosult alaposan átgondolja védjegybejelentési stratégiáját, s ha csupán egyetlen kisebb tagállamban tervezi a védjegy használatát, akkor beéri a nemzeti védjeggyel.

A német *O. Sosnitza*²⁹ professzor kommentárját azzal vezeti be, hogy az ítélet nemcsak tárgyszerű, de annak indokolása is meggyőző, valamint megfelelően illeszkedik az EU Bíróságának gyakorlatába. Az ítélet a „tényleges használat” fogalmát mint önálló uniós jogi fogalmat kezeli, amelyet egységesen és a védjegy alapvető funkciójának, a származást jelző funkciónak megfelelően kell értelmezni. A használat komolyságát ennek megfelelően valamennyi tény és körülmény figyelembevételével kell vizsgálni, így különösen a ráfordításokat, amelyek az érintett ágazat szempontjából indokoltnak tekinthetők.

Nem meglepő a 10. sz. nyilatkozat elutasítása. Az ilyen jellegű politikai kinyilatkoztatásoknak (*Nebelkerzen*) ugyanúgy nincs kötelező ereje, akárcsak a BPHH által kiadott irányelveknek sem. Ha az uniós jogalkotó az ilyesfajta előírásokhoz jogi hatályt kíván fűzni – és ezt az akaratát politikailag is keresztül tudja vinni – akkor azokat legalábbis a védjegyjogi irányelv preambulumaiba kellene felvetetnie.

A jogvita során egyesek a PAGO-ügyben hozott ítéletre hivatkoztak, s szerintük a tényleges használat felőleli az egyetlen ország területére korlátozódó használatot is. Az EU Bírósága ezt az érvet is meggyőzően cáfolta azzal, hogy a KVR 15. és 9. cikke teljesen eltérő célokat követ.

Mindez azt eredményezi, hogy nem lehetséges előre és elvontan megállapítani, hogy milyen nagyságú terület legyen irányadó ahhoz, hogy a használat minimális mértéke megállapítható legyen. Következésképpen az eljáró nemzeti bíróságnak kell a feltárt tényállás alapján ezt a kérdést az eset körülményeire tekintettel megválaszolnia.

A jogbizonytalanságból eredő hátránnyal szemben áll a rugalmas elbírálás lehetősége. Vigasztaló lehet az a tudat is, hogy a jogfenntartó használattal szembeni követelmények vonatkozásában a bírósági gyakorlat tendenciózusan alacsony elvárásokat támaszt. Mindezek alapján megállapítható, hogy a releváns feltételek összessége (*Gesamt-Mix*) szerint egyetlen tagországban történő intenzív használat éppen úgy kielégítő lehet, mint egy több tagállam területén történő szerényebb használat. Ezenfelül tény, hogy a pusztán egy tagállam területén túl terjeszkedő használat vagy egy tagállamban történő egyszerű (*flächendeckende*) használat nem jelenti a közösségi védjegy tényleges használatát.

²⁸ GRUR-Prax, 2013, p. 8.

²⁹ GRUR, 2013, p. 185.

Az itt ismertetett kommentár mellett *Sosnitza*³⁰ egy nagyobb lélegzetű – a közösségi védjegy megszerzéséről és fenntartásáról szóló – tanulmányában még egyszer visszatér az itt tárgyalt ítéletre, s abban a használat territorialitásával kapcsolatban még további megjegyzéseket tesz.

Megemlékezik arról, hogy a BPHH-hoz hasonlóan néhány német bíróság, így a Hamburgi, valamint a Düsseldorf Fellebbviteli Bíróság³¹ is a közösségi védjegynek egy tagállamban történő használatát kielégítőként fogadta el. Az EU Bírósága ezzel szemben most már világosan kimondta, hogy a használat területiális aspektusa csupán az egyik szempont, amit a tényleges használat értékelésénél figyelembe kell venni.

Az ítélet alapján kézenfekvő, hogy a közösségi védjegy határokon átnyúló használata se nem szükséges, se nem elegendő. Ugyancsak nem lett volna célravezető a tagállamok számának minimalizálása sem: ez ugyanis adott esetben a kisebb tagállamokban történő védjegyhasználat esetén előnyös lett volna, a nagyobb tagállamok vonatkozásában ugyanakkor hátrányos. Így például a közösségi védjegynek „a két tagállamban való használata elégséges” nézet érvényesülése esetén a Belgiumban és Luxemburgban történő használat elegendő lett volna, ugyanakkor a Franciaországban vagy Németországban, azaz egyetlen tagállamban történő védjegyhasználat nem lett volna elfogadható. E gyakorlati hátrányok mellett az országhatárokhöz fűződő használati követelmény ellentétes lett volna az egységes közös piac elvével is. Hiszen, ha az Európai Unió belső piaca egységes, akkor a tagállamok határainak a közösségi védjegy használatára vonatkozásában sem indokolt relevanciát tulajdonítani.

Az angol *Nurton*³² az üzleti világ számára írt rövid kommentárjában ugyancsak azt emeli ki, hogy az ítélet nem követte a CHEVY-(General Motors), valamint a PAGO-ügyre alapított érvelést, utalva arra, hogy azokban a jó hírnév bizonyítása volt a tét, és hogy a védjegyjogi irányelv idevonatkozó rendelkezései más célt követnek, mint a KVR 15. cikke, amely az uniós védjegy használatának területi terjedelméről rendelkezik.

Megjegyzni, hogy az EU Bírósága elzárkózott a *de minimis*-szabály felállításától, s sajnálkozik, hogy az nem dolgozott ki még részletesebb szempontokat (*it did not elaborate on the circumstances*).

*Dr. Gonda Imre*³³ átfogó előadásában az ítélet következményeit két szempontból értékelt: egyrészt a jogkereső közönség, másrészt a hatóságok nézőpontjából.

A jogkereső közönség számára azt a tanulságot vonta le, hogy az ítélet elvetette a korábbi „mechanikus” vagy leegyszerűsítő jogalkalmazást (jogi formalizmust), és mindig az adott védjegyügy körülményeitől tette függővé a „ténylegesség” megítélését. Ez többletfeladato-

³⁰ *Olaf Sosnitza*: Erwerb und Erhalt von Gemeinschaftsmarken. GRUR, 2013, p. 105 (109).

³¹ Ezeknek a bíróságoknak az ügyforgalma védjegyügyekben különösen nagy.

³² *J. Nurton*: Use in a Member State might be enough – CJEU rules in ONEL case. Managing Intellectual Property, 2012. december 19.

³³ *Dr. Gonda Imre*: A CTM tényleges használatának területi dimenziója – élet az ONEL ítélet után. INTA Fórum, Budapest, 2013. január 24.

kat eredményez a jogosultak, a kérelmezők és a hatóságok oldalán egyaránt. A mechanikus szemlélet mellőzése ugyanakkor az EU Bírósága ítéletének bírálatát eredményezte; a fő ellenérv, hogy az ítélet nem egyértelmű. Többen a BPHH korábbi gyakorlatának megerősítését vélük felfedezni az ítéletben.

A hatósági reakciók vonatkozásában az a véleménye, hogy várhatóan a tagállamok védjegyhivatali gyakorlatukat az ítéletben foglaltakhoz fogják igazítani. Ugyanakkor fennáll annak veszélye, hogy a tagállamokban eltérően fogják az ítéletet értelmezni, amit célszerű volna elkerülni. Az egységes jogértelmezés egyik hatékony eszköze lehet a BPHH konvergenciaprogramja, aminek célja egységes gyakorlat kialakítása és annak promóciója az Európai Unióban.

*Folner, Gielen, Péters és Wellens*³⁴ kommentárja szerint az ítélet alapján most már világos, hogy a közösségi védjegy egységes jellege nem jelenti szükségszerűen (*dictate*) azt, hogy a védjegyet az Európai Unió valamennyi tagállamában használni kellene. Ezenfelül a közösségi védjegyre alapított jogok érvényesítése előtt célszerű, ha a tulajdonos alaposan megvizsgálja, hogy milyen piacokon és milyen terjedelemben képes a saját védjegyének használatát bizonyítani.

*Bolter és Dickson*³⁵ az ítélet alapján a közösségi védjegy használatával kapcsolatban ellenőrző kérdéseket fogalmaz meg. Nevezetesen:

1. Azonosítandó a közösségi védjegy által lefedett áruk és szolgáltatások piaca?
2. Egy vagy több tagállamban használják-e a közösségi védjegyet? Ha nem, úgy a közösségi védjegy egyetlen tagállamra korlátozódik-e?
3. Szolgálja-e a 2. pont szerinti használat a szóban forgó áruk vagy szolgáltatások származására való utalást?
4. A 3. pont szerinti használat a közösségi piacon való részesedés megszerzését vagy fenntartását szolgálja-e?

Ha a 2–4. kérdésre nem sikerült igenlő választ adni, akkor valószínűtlen, hogy a közösségi védjegy tényleges használata megállapítható legyen.

*Van der Laan*³⁶ arról számol be, hogy a Benelux Szellemi Tulajdon Hivatalának elutasító határozata mind Hollandiában, mind más országokban számos bírálatot váltott ki. Ennek egyik oka az volt, hogy ezáltal fennáll annak a veszélye, hogy megszüntetik a lehetőséget, hogy a közösségi védjegy egyetlen országban történő használata elfogadható legyen. A másik, ezzel ellentétes ok az volt, hogy sokan (már korábban is) úgy gondolták, hogy a közösségi védjegynek egyetlen országban történő használata nem kielégítő.

³⁴ *F. Folner, Ch. Gielen, Ph. Péters, V. Wellens*: EU Court of Justice: genuine use of CTMs – where? Lexology, 2012. december 20.

³⁵ *N. C. A. Bolter, G. Dickson*: CJEU suggests use in multiple member states is a factual, though not a legal, necessity for most Community trade marks. Lexology, 2012. december 20.

³⁶ *K. van der Laan*: Territorial borders of member states should be disregarded in assesment of genuine use of a community trademark. Lexology, 2013. január 11.

Stanes³⁷ azt mondja, hogy valójában próbaper zajlott, amit belga ügyvédek konstruáltak (*cooked up*). Az ítélet által felállított követelmények inkább minőségi, semmint mennyiségi jellegűek, nevezetesen a pusztán területiális megközelítés elvetése. Tény, hogy az olyan védjegytulajdonosok számára, akik pusztán az USA-ban értékesítenek, az eddigi gyakorlat előnyös volt.

Groebbl és Mehler³⁸ szerint nem meglepő, hogy az EU Bírósága elvetette a tényleges használatnak a tagállamok határaihoz való kötése statikus koncepcióját. Hiszen a tagállamok méretei igen jelentősen különböznek. A tagállamok határaihoz igazodó koncepció a nagyobb tagállamok számára kedvezőtlenebb lett volna, az ítéletben tükröződő rugalmas megoldás ezt küszöböli ki.

White,³⁹ az Intellectual Property Magazine főszerkesztőjének helyettese a lap első oldalán számol be az ítéletről, és idézi H. Guise véleményét, aki szerint az üzleti világnak ezek után jobban át kell gondolnia, ha a nemzeti védjegyek helyett közösségi védjegyet választ. A közösségben történt tényleges használat bizonyítása ugyanis némileg komolyabb lesz, mintha csak egyetlen tagállamban történt használatot kellene bizonyítani. Ez azért is nehezebb lesz, mert a piac megszerzésére vagy fenntartására való törekvés bizonyítása kiterjed majd az egész Európai Unióra, s nem korlátozódik egyetlen tagállamra.

E nagyobb fokú bizonytalanság ellenére a védjegyjogosultak számára nagy segítséget jelent, hogy az EU Bírósága kiküszöbölte annak lehetőségét is, hogy a közösségi védjegyet több országban legyen szükséges használni. Az ítélet tehát a különféle szempontok és érdekek egyensúlyát biztosítja.

Little⁴⁰ az ügy rövid ismertetését követően az ítélet jelentőségét hangsúlyozza, majd néhány ismert szakembert szólaltat meg.

V. von Bomhard megjegyzi, hogy a közösségi védjegy fenntartása elvileg akkor is lehetséges, ha azt csak egyetlen tagországban használják. Ez megfelel mind a BPHH, mind a legtöbb tagállam közösségi védjegy bírósága gyakorlatának A főszabály, miszerint az egyetlen országban történő használat nem elegendő, alighanem azt fogja eredményezni, hogy a hivatalok, valamint a bíróságok a közösségi védjegy tényleges használatának igazolására több bizonyítékot fognak igényelni, mint ahogy az Ansul- és a LA MER-ügyben hozott ítélet, illetve határozat alapján eddig tették.

A. Bos, az ONEL ügyvédje arra emlékeztet, hogy a közösségi védjegy használatának területiális aspektusa nem önálló használati feltétel, ezért a tagállamok határait ebben a vonatkozásban figyelmen kívül kell hagyni. Ha pedig az eljáró bíróság úgy látja, hogy a közösségi

³⁷ Simon Stanes: CJEU decides on „business as usual” after ONEL a fight. Lexology, 2013. január 25.

³⁸ M. F. X. Groebbl, U. Mehler: European Union Court of Justice’s decision in the ONEL/OMEL case – how much use is „genuine”? Lexology, 2013. január 25.

³⁹ C. White: Onel ruling: bar for CTM genuine use raised by the CJEU. I.P.M., 2013.

⁴⁰ T. Little: Talking point: The Onel decision. World Trademark Review, 2013. április/május.

védjegyet csupán a piac egy kicsiny szektorában használják, akkor helye lehet a védjegytalom egyetlen országra történő korlátozásának (más szóval a nemzeti védjeggé való átalakításnak – *Vida S.*). Neki is az a véleménye, hogy a tényleges használat bizonyítása ezentúl jóval nehezebb lesz.

A. Hall szerint az ítéletnek az az üzenete, hogy „Ha nem kereskedsz közös piaci dimenziókban, akkor a közösségi védjegyet sem neked találták ki”.

Ch. Benson azt hangsúlyozza, hogy a közösségi védjegyek tulajdonosainak érdemes védjegyporfóliójukat felülvizsgálni: vajon az kielégíti-e a tényleges használattal szemben támasztott követelményeket. Másrészt ha a bejelentő a tervezett védjegyet csak egy vagy két országban szándékozik használni, jobban teszi, ha nemzeti védjegybejelentéseket nyújt be.

H. Guise azt mondja, hogy neki tetszik az ítélet. Megjegyzi, hogy lényeges különbség van a kontinentális és az angolszász bíró hozzáállása tekintetében. A brit bíró ugyanis esetről-esetre mérlegel, ezzel szemben a kontinentális bírósági gyakorlatot az jellemzi, hogy elvont elvek kidolgozására törekszik, amelyek lehetőleg függetleníthetők is a konkrét ügytől.

A kontinentális joggyakorlat nézőpontjából az ítélet kellőképpen kiegyensúlyozott, hiszen régi problémára ad választ: az egyetlen országban használt, helyi jelentőségű közösségi védjegy ne gyakorolhasson záró hatást az Európai Unió egész területére. Ilyen esetekre az ítélet lehetőséget biztosít az oltalom megszüntetése melletti érvelésre. Ugyanakkor az ítélet elkerüli az olyan szerencsétlen jogértelmezést is, mintha több országban lenne szükség a közösségi védjegy használatára.

Észrevételek

1. Ilyen nagyszámú kommentár ismertetését követően csupán annyit jegyzek meg, hogy az ítélet fontos fejezete, de nem végleges lezárása a használat területi terjedelme kérdésében folyó vitának. Bizonyára számos alkalma lesz még a tagállamok hatóságainak, bíróságainak, valamint az EU Bíróságának is konkrét ügyek kapcsán a kérdést vizsgálni.

2. A megoldás vonatkozásában emlékeztetni kívánok arra, hogy a *Max Planck-tanulmány*⁴¹ konkrét jogszabályi megoldást is javasolt. Ennek lényege,

- ha a nemzeti védjegyet az EU azon részétől távol eső országban használják, amely utóbbiban a közösségi védjegy használatára csekély mértékű, és
 - a közösségi védjegyet legalább 15 éve lajstromozták, és
 - a nemzeti védjegyet jóhiszeműen jelentették be,
- akkor ebben az országban a koegzisztencia megengedhető.

3. Figyelemre méltó, hogy kivételesen az egyetlen tagországban történő használat is kielégítheti a jogfenntartó használat követelményeit.

⁴¹ Vö. dr. Vida Sándor: Védjegyjog az európai gazdaságban. Jelentés az EK Bizottsága számára. Védjegyvitalg, 2011. 2. sz., p. 17.

4. Jogtudományi, illetve módszertani szempontból említésre érdemesek az ítéletben olvasható analóghivatkozások, nevezetesen a 33., 52., 54., 55. pontban a nemzeti védjegyek tekintetében követett megoldásoknak analógia útján a közösségi védjegyre, illetve a vonatkozó joghatásokra való transzponálása. E tekintetben csak annyit jegyzek meg, hogy nézetem szerint az analógia szorosabb kötöttséget jelent a hivatkozott jogi megoldáshoz, mint a precedens.⁴²

5. A Hágai Törvényszéknek (esetleg a Benelux Szellemi Tulajdon Hivatalának) ezek után alaposan fel kell tárnia a tényállást, tisztázni, hogy a hollandiai használat kellőképpen intenzív volt-e, tehát mindazokat a körülményeket, amelyek indokolhatják, hogy a jogfenntartó használat elismerésének kivételes esete fennforog-e vagy sem. „Ámbár meglehet, hogy erre nem is kerül sor, mivel úgy hírlik, hogy a felek között egyezségi tárgyalások folynak.”

6. Végül egy érzelmi töltetű megjegyzés: öröndetesnek tartom, hogy a magyar kormány képviselői részt vettek a bírósági eljárásban, de még inkább azt, hogy abban aktív cselekvőként, azaz nemcsak *participant*, hanem *actor* minőségben. Általánosabban fogalmazva, ezzel másokkal együtt pozitívan működtek közre a közösségi jogalkotásban, azaz az EU Bíróságának jogértelmező tevékenységében, nem hagyva figyelmen kívül a nemzeti érdekérvényesítés szempontjait.

⁴² Részletesebben vö. dr. Vida Sándor: „Precedensek” az EU Bírósága gyakorlatában. Jogtudományi Közlöny, 2013, 2. sz., p. 53.

**A SZERZŐI JOG BÍRÓI GYAKORLATA 2006-TÓL:
A JOGOK KELETKEZÉSE, FORGALMUK;
A SZEMÉLYHEZ FÜZŐDŐ JOGOK**

1. Bevezetés

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemlében tavaly megkezdett sorozatot¹ a jogok keletkezésére és a szerzői jogok vagyoni forgalmára vonatkozó, a szerzői jogi törvény (a továbbiakban: Sztj.) 9. és 98. §-a alapján kialakult bírósági gyakorlat ismertetésével folytatjuk. Ebben a cikkben dolgozzuk fel a munkaviszonyban alkotott művekre (30. §) vonatkozó bírói gyakorlatot és a cikksorozatban még nem tárgyalt személyhez fűződő jogokat és gyakorlásukat (10–12., illetve 14–15. és 53. §) is. A feldolgozás továbbra is az előző cikkek, tanulmányok bevezetőinek elvei szerint és elsődlegesen az ott hivatkozott bírósági forrásból történik.² A magyar bíróságok ítéletei mellett a következőket is vizsgáljuk: a Szerzői Jogi Szakértői Testület (a továbbiakban: SZJSZT) azon, bírósági megkeresésre született véleményei, amelyeket az ítéletek megemlítenek mint el nem fogadott véleményt; az SZJSZT megbízás alapján keletkezett, még feldolgozatlan véleményei; végül az Európai Bíróság és Bizottság azon döntései, amelyek jelentősek lehetnek a magyar jogkereső számára. Az elméleti alapvetést ebben a cikkben is szűkre szabjuk, a szakirodalmat csak kivételesen hívjuk segítségül.

2. A szerzői jogok keletkezése és e jogok a vagyoni forgalomban

2.1. Az Sztj. szerint a műre vonatkozó szerzői jogokat keletkeztető jogi tény egyes-egyedül a mű létrejötté.³ A védelem keletkezése vagy a jogok gyakorolhatósága nem függ semmilyen formai aktustól vagy más ténytől (például nyilvánosságra hozattalról vagy terjesztéstől).⁴ A

* Csc., címzetes egyetemi docens

¹ Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 7. (117.) évf. 4. és 6. sz., 2012. augusztus és december, valamint 8. (118.) évf. 2. sz., 2013. április: A szerzői jog bírói gyakorlata 2006-tól: A védelem tárgya és a mű egysége; A szerzői jogi törvény hatálya; A szerzők személye; a többszerzős művek.

² Az anonimizált bírósági határozatok adatbázisának honlapja <http://www.birosag.hu/ugyfelkapcsolati-portal/anonim-hatarozatok-tara> lett 2013. január 1-jétől, és ott az ítéletek azonosítója is új formájú.

³ Sztj. 9. § (1) A szerzőt a mű létrejöttétől kezdve megilleti a szerzői jogok – a személyhez fűződő és a vagyoni jogok – összessége.

⁴ A szerzőség bizonyításának és vélelmezésének bírói gyakorlatát lásd: Gyertyánfy Péter: A szerzői jog bírói gyakorlata 2006-tól: A szerzők személye; a többszerzős művek (2.3 pont). Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 8. (118.) évf. 2. sz., 2013. április.

szerzőt különféle személyhez fűződő és vagyoni jogok összessége illeti meg.⁵ E jogok kötegeből esetenként – a műtípustól és a felhasználás módjától függően – egyesek erőteljesebben vagy kevésbé erősen érvényesülnek.⁶

Egy jogvitában a felperes társadalmi szervezet a „Vizipók-csodapók” című rajzfilmsorozatban szereplő jellegzetes és eredeti alakok jogosulatlan kereskedelmi hasznosítása miatt szerzői jogdíj iránti, illetve kártérítési igénnyel lépett fel a felhasználóval szemben. Fellépését a filmalkotás egyes szerzőivel – a rendezővel és az egyik forgatókönyvíróval – kötött engedményezési szerződésre alapította. A bíróság a keresetet első és másodfokon is elutasította. Az ezzel egyetértő Legfelső Bíróság szerint:

„A Ptk. 328. § (2) bekezdés alapján nem lehet engedményezni a jogosult személyéhez kötött, valamint azokat a követeléseket, amelyek engedményezését jogszabály kizárja. ...A szerzőt megillető személyhez fűződő és vagyoni jogok főszabály szerint nem ruházhatók át. ...

Tévesen jutott a másodfokú bíróság arra a következtetésre, hogy az Szjt. 9. § (6) bekezdésének alkalmazásával a megfilmesítési szerződéssel létrehozott műben szereplő jellegzetes rajzfilm figurák másodlagos kereskedelmi hasznosításából eredő kárigény, mint vagyoni részjogosultság átruházása – a főszabály alóli kivételként – megengedhető. Az Szjt. 66. § (1) bekezdése szerint a megfilmesítési szerződés alapján a szerző – ellenkező kikötés hiányában – a filmalkotás felhasználására és a felhasználás engedélyezésére való jogot ruházza át az előállítóra. A felperes pedig, amint azt a másodfokú bíróság is helytállóan megállapította, a perbeli szerződéssel felhasználási jogot nem szerzett. E rendelkezésből ugyanakkor az sem következik, hogy a szerző az egyéb vagyoni (rész) jogosultságait az előállító helyett harmadik személyre, az adott esetben a társadalmi szervezet felperesre is átruházhatja.

... a szerzőt az Szjt. 9. § (1) bekezdés alapján megillető szerzői jogok összessége nem korlátozható csupán az Szjt. II. fejezetében felsorolt személyhez fűződő és a III. fejezetben nevesített – a mű kizárólagos felhasználására, a felhasználás engedélyezésére és az ennek fejében járó díjazásra vonatkozó – vagyoni jogokra. A szerzőnek vagyoni jogai megsértése esetén az Szjt. 94. § (1) és (2) bekezdés alapján a jogsértővel szemben érvényesíthető objektív (gazdagodás visszatérítése) és szubjektív (kártérítés) kötelmi szankciók alkalmazása iránti igénye, attól függetlenül, hogy a törvény szerkezetében más fejezetben nyert szabályozást, a szerzői vagyoni jog részét képezi.”⁷

Azt, hogy a szerzői jog megsértésével okozott kár megtérítésére irányuló követelés is az általában át nem ruházható szerzői (vagyoni) jogok része, megerősíti például a Győri Ítéltő-

⁵ Szjt. 9. § (1) A szerzőt a mű létrejöttétől kezdve megilleti a szerzői jogok – a személyhez fűződő és a vagyoni jogok – összessége.

⁶ A szakirodalomban vitatott, hogy a személyhez fűződő és a vagyoni jogok külön-külön csoportként teljesen elválhatnak-e egymástól. Lásd: Az Szjt. miniszteri indoklása a 9. §-hoz (első mondat) egyrészt, A szerzői jogi törvény magyarázata, szerk. Gyertyánfy Péter, 2. kiadás, Complex, 2006, p. 64–65. (Faludi Gábor) másrészt.

⁷ Pfv.IV.21.500/2009/3.szám.

tábla is.⁸ Érdekes, hogy ez az ítélet a színházi rendező tevékenységének eredményét (tévesen) minden előfeltétel nélkül, általában is szerzői műnek minősíti.⁹ Egyébként abból, hogy a jogsértés miatti igény nem választható el a korlátozottan forgalomképes jogtól, az is következtethet, hogy olyan esetben, amikor a vagyoni jog átruházható (szoftver, adatbázis stb.), de ilyen jogátruházás még nem történt, a bíróság másképp dönt, mert nem tekinti a csak a felhasználóra (kizárólagos felhasználóra) átengedhető igényérvényesítési jogot a háttér Ptk. szerinti engedményezés akadályának.

2.2. A szerző személyhez fűződő, vagyis a Ptk. által garantált személyiségi jogokhoz képest speciális, jogai – éppen mert a szerző és a műve közötti eszmei kapcsolatból fakadnak – élők között forgalomképtelenek.¹⁰ (E jogok gyakorlási módjáról – az adott műre, helyzetben, felhasználási módra nézve, például névfeltüntetés helyére – és a jogsértés elleni fellépési jog felhasználóra átengedéséről viszont lehet rendelkezni.) Ezek a jogok alapvetően a nyilvánossághoz közvetítésre, a névjogra és a mű integritására vonatkoznak.¹¹ A szerző–mű személyes kapcsolat a törvényben számos további részletszabályban tükröződik.¹²

⁸ Győri Ítéltábla Pf. V. 20.167/2011/4.

⁹ L. erről cikksorozatunk 2013. áprilisi cikkében „A szerzők személye; a többszerzős művek”, p. 54–55.

¹⁰ 9. § (2) A szerző személyhez fűződő jogait nem ruházhatja át, azok másként sem szállhatnak át és a szerző nem mondhat le róluk.

¹¹ 10. § (1) A szerző határoz arról, hogy műve nyilvánosságra hozható-e.

(2) A mű nyilvánosságra hozatala előtt annak lényeges tartalmáról csak a szerző hozzájárulásával szabad a nyilvánosság számára tájékoztatást adni.

(3) A felhasználási szerződés alapján – ellenkező kikötés hiányában – megadottnak kell tekinteni a szerző hozzájárulását ahhoz, hogy a felhasználó a mű tartalmáról a felhasználás céljának megfelelő módon a nyilvánosság számára tájékoztatást adjon.

(4) A szerző halála után fellelt művet – ha a szerző vagy jogutódja ellenkező nyilatkozatot nem tett vagy az ellenkezőjét másképp nem bizonyítják – úgy kell tekinteni, hogy a szerző azt nyilvánosságra hozatalra szánta.

11. § A szerző alapos okból, írásban visszavonhatja a mű nyilvánosságra hozatalához adott engedélyét, a már nyilvánosságra hozott művének további felhasználását pedig megtilthatja; köteles azonban a nyilatkozat időpontjáig felmerült kárt megtéríteni. Ez nem érinti a munkáltató jogát a mű felhasználására, továbbá nem akadályozza a vagyoni jogok átruházása esetén a jogszerzőt az átruházott vagyoni jogokon alapuló felhasználásban.

12. § (1) A szerzőt megilleti a jog, hogy művén és a művére vonatkozó közleményen – a közlemény terjedelmétől és jellegétől függően – szerzőként feltüntessék. A szerzőt a mű részletének átvétele, idézése vagy ismertetése esetén is meg kell jelölni. A szerző a neve feltüntetéséhez való jogot a felhasználás jellegétől függően, ahhoz igazodó módon gyakorolhatja.

(2) Az át- vagy feldolgozáson, illetve a fordításon az alapul szolgáló mű szerzőjének nevét is fel kell tüntetni.

(3) A szerző jogosult művét nevének megjelölése nélkül vagy felvett néven is nyilvánosságra hozni. A szerző a nevének feltüntetésével nyilvánosságra hozott mű újabb jogszerű felhasználása esetén is megkívdíthatja, hogy a művét a továbbiakban nevének feltüntetése nélkül használják fel.

(4) A szerző követelheti, hogy e minőségét senki se vonja kétségbe.

13. § A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy más olyan megváltoztatása vagy megcsonkítása, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.

¹² L. erről *Faludi*: i. m. (6), p. 62–63.

2.3. A vagyoni jogok az általános szabály szerint átruházhatatlanok, de ez alól jelentős kivételek vannak.¹³ A jogátruházási és a felhasználási szerződés joghatásai nem azonosak, noha a művek rendes hasznosításához a gyakorlatban az utóbbi, kellően széles tárgyi és területi hatállyal, kizárólagossággal meghatározott szerződések is elegendőek. Szabályozottságuk is – dacára az Sztj. utaló szabályának¹⁴ – eltérő mélységű. A szerződéstípus megválasztásában a feleknek egyértelműen dönteniük kell.

„A felperes nyilvántartó programjára vonatkozó írásbeli árajánlattal kereste meg az alperes jogelődjét, a H. T. Kft.-t. Az alperes ... levelében – az ajánlatban közölt feltételekkel – megrendelte a programot. Tekintettel arra, hogy az alperes a szoftvert a Kft. a Ti. által üzemeltetett hardver eszközein kívánta használni, kérésére a felperes felvette a kapcsolatot a Ti.-val, amely az eredeti ajánlatban nem szereplő további fejlesztési igényeket fogalmazott meg. A felperes elkészített egy szerződéstervezetet, de az alperes azt igényelte, hogy abba a Ti. ajánlatát is foglalják bele, végül a szerződés aláírásra nem került. A felperes 2006. április 5-én hivatalos tájékoztatást kért a T.-től a telepítéshez szükséges technikai feltételek biztosításáról, s egyben jelezte, hogy amennyiben ez 3 napon belül nem történik meg, a szoftvert ügyvédi letétbe helyezi, és a licenccdíjról számlát állít ki. A Kft. 2006. április 4-ei levelében közölte, hogy igazgatósága nem támogatja a szoftver és a kapcsolódó alkalmazások bevezetését, ezért a megrendelést 'tárgyaltalannak, illetve nem teljesítettnek' tekinti, és a szerződéses kapcsolatot megszüntnek nyilvánítja.”

Az ügyben eljáró ítélőtábla ítéletében kifejti, hogy „Az Sztj. 9. § (6) bekezdése kimondja, hogy a vagyoni jogok a törvényben meghatározott esetekben és feltételekkel átruházhatók, illetve átszállnak. A jogszerző – a jogok átruházására irányuló szerződés eltérő kikötése hiányában – a vagyoni jogokkal a továbbiakban rendelkezhet. Az Sztj.-nek a szoftverre vonatkozó 58. § (3) bekezdése értelmében a szoftverre vonatkozó vagyoni jogok átruházhatók. Az Sztj. 42. §-a szerint a felhasználási szerződés alapján a szerző engedélyt ad művének a felhasználására, a felhasználó pedig köteles ennek fejében díjat fizetni.

Ezeknek a jogszabályi rendelkezéseknek az egybevetése alapján megállapítható, hogy a felperes ajánlata nem terjedt ki annak részletezésére, hogy a felperes vagyoni jogok átruhá-

¹³ Sztj. 9. § (3) A vagyoni jogok – a (4)–(6) bekezdésekben foglaltak kivételével – nem ruházhatók át, más-ként sem szállhatnak át és azokról lemondani sem lehet.

(6) A vagyoni jogok a törvényben meghatározott esetekben és feltételekkel átruházhatók, illetve átszállnak. A jogszerző – a jogok átruházására irányuló szerződés eltérő kikötése hiányában – a vagyoni jogokkal a továbbiakban rendelkezhet.

A jogátszállás kógens esete az együttesen alkotott mű (6. §); a munkaviszonyban alkotott műnél (30. §), és a megfilmesítési szerződés esetében (66. § (1) bek.) megdönthető vélelem áll fenn a jogátszállásra; a szoftver, az adatbázis és a reklám céljára megrendelt műre vonatkozó vagyoni jogoknál pedig megengedett a szerződéses átruházás [58. § (1) bek., 61. § (2) bek., 63. § (1) bek.]

¹⁴ 55. § A felhasználási szerződésre vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell a szerzői vagyoni jogok átruházására irányuló szerződésekre, valamint az előadóművészi teljesítmények felhasználására vonatkozó szerződésekre is.

zását kínálja-e az alperesnek vagy felhasználási engedélyt ad részére. Amennyiben felhasználási engedélyről lenne szó, elmaradt annak az ajánlatban való közlése, hogy kizárólagos felhasználási jogot biztosítana-e, valamint az sem ismert, hogy a felhasználási jog milyen időtartamra, terjedelemre, módra vonatkozna. Ezeket a kérdéseket jogszabály nem rendezi, abban a felek között kell akarategységnek kialakulnia.”¹⁵

Egy, a Fővárosi Ítéltábla előtt jogerősen eldöntött ügyben az ítéleti tényállás szerint „az alperes által kiadott ... cikk illusztrációjaként fénykép jelent meg ... modellről, amelyet évekkel korábban ... francia fotóművész készített. Az újság sem az ábrázolt személy, sem a szerzői jogok jogosultja nevét nem tüntette fel. A felperes ... keresetében a perlési jogosultságát arra alapította, hogy ... szerződéssel megszerezte a fotóművéstől a fotómodell által a részére átengedett, a fényképeihez fűződő minden 'szerzői és vagyoni' jogot. ... A másodfokú bíróság hangsúlyozza, hogy a felperesnek az adott ügyben volt perlési jogosultsága. Amint az elsőfokú ítélet is helytállóan kifejtette, az adott esetben nem a fotómodell személyiségi jogainak, vagyis a képen ábrázolt személy képmáshoz fűződő jogának a megsértése volt a per tárgya. A felperes a fotóművész, mint szerző személyhez fűződő és vagyoni jogait kívánta érvényesíteni a közöttük létrejött szerződés alapján. E vonatkozásban helytállóan foglalt állást az elsőfokú bíróság akként, hogy a csatolt szerződés nem tartalmazta a személyiségi jogok érvényesítésére való felhatalmazást, ugyanakkor megfelelő bizonyíték volt arra, hogy a felperes felléphetett a szerzői vagyoni jogok sérelme miatt.”¹⁶ A bíróság a fényképész és a felperes közötti, „minden szerzői és vagyoni jog átengedéséről” szóló szerződést valószínűleg kizárólagos és időhatár nélküli felhasználási szerződésként értelmezte, és így a vagyoni jogok tekintetében már – az Szjt. 98. § (1) bekezdése alapján¹⁷ – megvolt a felperesi aktív legitimáció.

Egy másik ügyben¹⁸ az alperes gyártásában készült egy film, amelyhez a felperesi betéti társaság tagja, egy műfordító lefordította a forgatókönyvet magyar nyelvről görög nyelvre. A felperes a kézhez vett átalánydíjon felüli fordítói díj megfizetését kérte az alperestől. Ezt az alperes azzal utasította vissza, hogy a vállalkozási díjat már megfizette részére. A felperes betéti társaság csatolt „egy felhasználási engedélyt, amely ... szerző és a felperes, mint felhasználó között jött létre. Eszerint a szerző a ... című magyar nyelvű forgatókönyv görög nyelvű fordítására – valamennyi felhasználási mód tekintetében – kizárólagos felhasználási jogot, engedélyt adott a felperes bt.-nek, amely harmadik személyre átengedhető, kiterjed

¹⁵ Főv. Ítéltábla 8.Pf.21.422/2010/3.

¹⁶ Főv. Ítéltábla 8.Pf.21.300/2008/5.

¹⁷ „A szerző vagyoni jogainak megsértése esetén a kizárólagos felhasználási engedélyt a 43. § (1) bekezdése alapján megszerző személy felhívhatja a szerzőt, hogy a jogsértés abbahagyása iránt tegye meg a szükséges intézkedéseket. Ha a szerző a felhívástól számított harminc napon belül nem intézkedik, a jogszerző saját nevében felléphet a jogsértés miatt.”

¹⁸ Főv.Bír. 1.P.23.280/2008/86.

a mű teljes védelmi idejére, területi hatálya az egész világ. A jogok harmadik személy általi megsértése esetén a felperes, illetőleg annak képviselője a szerző külön felhívása nélkül felléphet a jogsértés miatt.” A bíróság a fordítói díj megfizetésére irányuló keresetet megalapozottnak találta, „hiszen a szerző az Szjt. 9. § (6) bekezdése szerint a vagyoni, felhasználási jogokat átruházta.” A döntés figyelmen kívül hagyja, hogy a felperes bt. nem filmelőállító, így a csatolt szerződés nem keletkeztet jogátszállást. A fordításhoz fűződő engedélyezési vagyoni jog szerződéssel nem átruházható. Még csak nem is olyan, kizárólagos felhasználási jogot adó szerződésről volt szó, aminek alapján a felhasználó az Szjt. 98. § (1) bekezdése alapján jogsértés esetén maga is felléphetne, hiszen a bt. maga nem használta fel a művet.

Azt, hogy a filmszerzők merchandizingjogai nem tartoznak az átruházható vagyoni jogok közé, a már idézett Vízipók-ítélet mellett a Fővárosi Ítéltábla Mézga család-ítélete is megerősítette.¹⁹ Kérdés, hogy indokolt-e a jövőben is ez a szigorú álláspont.

A vagyoni jogok nemcsak szerződés alapján, de bizonyos esetekben a törvény erejénél fogva is átszállnak a szerzőről más jogalanyra.²⁰ Ellenkező kikötés hiányában ilyen a megfilmesítési szerződés megkötésével előálló jogi helyzet is. Az Európai bíróság C-277/10. Luksan v. der Let-ítélete azt döntötte el, hogy a tagállamok jogában az audiovizuális művek magáncélú többszörözése esetére a filmszerző javára előírt úgynevezett üreshordozó-jogdíj nem lehet része ennek a törvényi jogátszállásnak. Erről a díjról a szerző nem mondhat le, az átszállásra még megdönthető törvényi vélelem sem állítható fel.²¹ A magyar jog összhangban van ezzel a döntéssel.

A kapcsolódó jogi teljesítményekre vonatkozó jogok átruházhatók. Ez a jogátruházás nem dologi jogi, hanem szerzői jogi, ezért csak sajátos korlátokkal érthető.²²

A szerzői vagyoni jogok átruházása – ott, ahol az átruházást a törvény egyáltalán megengedi – művenként, sőt egyes felhasználástípusonkénti engedélyezési jogokra, illetve egyrészt engedélyezési jogra és másrészt díjigényekre, és területenként széthasogatva is történhet. Ennek egyik példája a munkaviszonyban, munkaköri kötelezettségként alkotó szerzőnél a mű átadása után is visszamaradó vagyoni jogosultság.

2.4. Az engedélyezési jog és annak gyakorlása a szerző házassága alatt is a szerzőnél marad. Ezzel szemben azok az akár egyedi felhasználási szerződésből, akár közös jogkezelésből eredő jogdíjak, beleértve a jogsértés következtében a szerzőnek járó gazdagodás-visszatérítést és vagyoni kártérítést is, amelyek a házassági életközösség alatt váltak esedékessé, a

¹⁹ Főv. Ítéltábla 8.Pf.21.836/2009/3.

²⁰ Szjt. 6. § – együttesen alkotott mű, 30. § – munkaviszonyban alkotott mű, 58. § (1) – szoftver, 61. § (2) – adatbázis, 63. § (1) – reklám céljára megrendelt mű és 66. § (1) – megfilmesítési szerződés.

²¹ Michel M. Walter: Filmurheberrecht – cessio legis. Medien und Recht, 2012. 1. sz., p. 23.

²² Szjt. 55. § „A felhasználási szerződésre vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell a szerzői vagyoni jogok átruházására irányuló szerződésekre, valamint az előadóművészi teljesítmények felhasználására vonatkozó szerződésekre is.” – Az ebből adódó korlátozásokat l.: 44. §, 51. § és 53. §.

házassági vagyonszövetségbe, osztatlan közös vagyonba tartoznak. A házastársak házassági vagyonszövetségi szerződésben eltérően rendelkezhetnek. A bírói gyakorlat számára az utóbbi évek során nem okoz gondot ezeknek a szabályoknak az alkalmazása.²³

Élettársak esetében ha csak az egyik élettárs szerző, az együttélés alatt befolyt szerzői jogdíj csak az övé lesz.²⁴

A vagyoni szerzői jogok halál esetén örökölhetők, átszállnak, és róluk halál esetére rendelkezni lehet.²⁵ E szabályt a bíróságok következetesen alkalmazzák, csupán többször elmarad a szerzői (engedélyezési) jog és az esedékes szerzői jogdíjra való igény közötti különbségtétel.²⁶ Ezenfelül az örökösök e jogokról egymás között szabadon rendelkezhetnek (ingyenes vagy visszerhes átruházás, lemondás, visszautasítás, osztályos egység).²⁷

A túlélő házastárs hasznélvezeti jogának a szerzői jogi hagyatéki tárgyakra való alkalmazását a Legfelsőbb Bíróság egy több évtizedes döntése alapozta meg.²⁸ A Fővárosi Bíróság 2008-ban is hivatkozik erre: „... ha RK-nak, mint előadóművésznek tekintett személy dalaiból vett részletek felhasználása ellenében díjazás illethet meg valakit, akkor az nem más, mint a túlélő házastárs. A Ptk. 615. § (1) bekezdése szerint ugyanis az örökhagyó házastársa öröklí mindannak a vagyonnak a hasznélvezetét, amelyet egyébként nem ő öröklí (özvegyi jog). A szerzői jogon fennálló hasznélvezeti jog tartalmára a bírósági határozatok 1972. évi számában megjelent 7096 számú, mai napig alkalmazott döntés ad iránymutatást. A hasznélvezet fennállása alatt a szerzői [szomszédos jogi] jog a hasznélvezőt illeti meg (amint a pénznek a kamata illeti a túlélő házastársat mint hasznélvezőt, úgy a szerzői jogdíj pedig, mint a szerzői jog hozadéka). Ebből következően RK leszármazói közül a II. és a III. rendű felperes sem részesülhet a jogdíjban, az csak a IV. rendű felperest illeti.”²⁹

A hasznélvezet fennállása alatt a szakirodalom szerint új felhasználási szerződésről is érvényesen csak a hasznélvezővel lehet megállapodni, mivel a jogdíj mértéke a szerződés lényeges tartalmi eleme.³⁰ Emiatt az engedélyezési jogot többen öröklő örököstársakéhoz hasonló érdekellentét előfordulhat az állagörökös (az engedélyezési jogot öröklő) és a hasznélvező között is.³¹

²³ Például: Somogy megyei bíróság 20.065/2008/86.

²⁴ Csjt. 27. § (1) bek. és Ptk. 578/G §.(1) bek.

²⁵ Szjt. 9. § (4) A vagyoni jogok öröklhetők, róluk halál esetére rendelkezni lehet.

²⁶ Például: LB Pfv. IV.20.833/2011/5. szám, Főv. Bír. 2.P.21673/2003/38.

²⁷ Szjt. 9. § (5) A vagyoni jogokat öröklés útján megszerző személyek azokról egymás javára rendelkezhetnek.

²⁸ BH 1972/7096.

²⁹ Főv. Bír. 8.P.27.200/2005/73. Ezt igazoló további döntések: LB Pfv.IV.20.568/2009/6, Főv. Ítélet 22.317/2011/7, Főv. Bír. 2.P.21673/2003/38.

³⁰ I. m. (6), p. 72.

³¹ Ezen az ellentétforráson az Új Ptk. új házastársi öröklési szabályai sem változtatnak. Ptk. 615. § (1) bek. -2013. évi V. tv. 7:58. §.

3. A munkaviszonyban alkotott művek

3.1. A szerzői jogok vagyoni forgalomban való részvételének fontos területe a munkaviszonyban alkotás. Itt a szerző vagyoni jogai, sőt a személyhez fűződő jogai is a törvény erejénél fogva változásokat szenvednek – hacsak a szerző és munkáltatója írásban másként nem állapodnak meg.³²

Az SZJSZT 32/2006-os szakvéleménye szerint ilyen, a jogok munkáltatóra való átszállását kizáró megállapodásnak minősül, ha „a felek a munkaszerződésen kívül konkrét feladat tekintetében külön felhasználási szerződést kötöttek.”

Az Szt. a munkaviszonnyal egy tekintet alá veszi a közszolgálati, közalkalmazotti, szolgálati és szövetkezeti tagsági jogviszonyokat is.³³ Ugyanide tartoznak a tanulók, hallgatók, oktatók jogviszonyai is, amelyekre a köz- és a felsőoktatásról szóló törvények – egy további feltételtől függően, igen zavaros normával – tárgykörükben ugyancsak alkalmazni rendelik az Szt. 30. §-át. Az előfeltétel: a nevelési-oktatási intézmény maga biztosítsa a szerzői mű elkészítéséhez szükséges anyagi és egyéb feltételeket.³⁴ 2012 februárjától e tekintetben megváltozott a jogi helyzet.³⁵

³² 30. § (1) Eltérő megállapodás hiányában a mű átadásával a vagyoni jogokat a szerző jogutódjaként a munkáltató szerzi meg, ha a mű elkészítése a szerző munkaviszonyból folyó kötelessége.

(2) Az (1) bekezdésben foglalt rendelkezés alapján megszerzett vagyoni jogok a munkáltató személyében bekövetkezett jogutódlás esetén átszállnak a munkáltató jogutódjára.

(3) A szerzőt megfelelő díjazás illeti meg, ha a munkáltató a felhasználásra másnak engedélyt ad vagy a művel kapcsolatos vagyoni jogokat másra átruházza.

(4) A szerző a munkáltató jogszerzése esetén is jogosult marad arra a díjazásra, amely e törvény alapján a felhasználás jogának átruházását követően is megilleti.

³³ Szt. 30. § (7) A munkaviszonyból folyó kötelesség teljesítéseképpen elkészített műre vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell, ha közszolgálati vagy közalkalmazotti jogviszonyban álló vagy szolgálati viszonyban foglalkoztatott személy, vagy munkaviszony jellegű jogviszony keretében foglalkoztatott szövetkezeti tag alkotta meg a művet.

³⁴ A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. tv. 12. § (2) bek.; a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. tv. 48. § (1), (2) bek.

³⁵ A közoktatásban: 2012 szeptemberétől hatályon kívül helyezték a 12. § (2) bekezdését, így a tanulói jogviszonyban alkotásra nincs speciális szerzői jogi szabály. A közoktatásban oktató közalkalmazottakra, munkavállalókra viszont azóta az Szt. 30. §-a vonatkozik, minden további feltételtől mentesen. Sőt, az 1993. évi LXXIX. tv. 17/A §-a ezt akkor is alkalmazni rendeli, ha az oktató fizetés nélküli alkotói szabadsága alatt alkot. Az oktatók gyengébb tárgyalási pozícióját figyelembe véve ez egyoldalú, túlzó szabályozásnak látszik.

A felsőoktatásban: a hallgatói jogviszonyban létrehozott művekre a szerzői jogok alanya, terjedelme csak akkor változik, ha a hallgató a képzési programhoz közvetlenül nem kapcsolódóan a felsőoktatási intézményben vagy a felsőoktatási intézmény által létrehozott gazdálkodó szervezetben munkaviszonyban áll és ezért díjazást kap. Ekkor a jogviszonyban létrehozott szellemi alkotásokhoz fűződő vagyoni jogok a felsőoktatási intézményre, illetve az általa létrehozott gazdálkodó szervezetre az átadással átszállnak. 2011. évi. CCII. tv. 44. §.

Tipikus munkaviszonyban alkotás történt és ezzel összefüggésben díjigény keletkezett például abban az esetben, amikor a munkaszerződés szerint a felperes munkaköre vezető tanár megnevezésű volt. A munkaszerződés 11. pontja arról is rendelkezett, hogy a munkáltatónál történő működés körében keletkező szellemi termékek tulajdoni (rendelkezési) jogosultságát a munkáltató szerzi meg a munkavállaló anyagi és személyi jogainak tiszteletben tartásával. Egy igazgatói utasítás prezentációs anyagok készítéséért szerzői díj kifizetéséről is rendelkezett. A felperes munkaviszonyát 2006 decemberében megszüntette az alperes, ezt követően a felperes a munkaviszony fennállása alatt készített szellemi termékek ellenében járó szerzői díj megfizetését követelte, mert az általa készített és átadott szellemi termékek után a 2000. év óta semmilyen díjazást nem fizettek neki.

A jogerős ítélet megállapítja: „A felperest a munkaviszonyban létrehozott művei után az Szjt. 30. § (3) bekezdése értelmében megfelelő díjazás illeti meg, mivel az alperesi munkáltató a művek felhasználására másnak engedélyt adott. Alaptalanul hivatkozott a fellebbezés arra, hogy nem illeti meg az alkotót a díjazás iránti jog, ha munkaköri kötelezettségként készítette el a művet. A másodfokú bíróság egyetértett az elsőfokú ítélettel abban, hogy az adott esetben, függetlenül attól, hogy a felperes teljesen új művet hozott létre vagy korábbi művét dolgozta át, az Szjt. 30. §-ának (3) bekezdése szerint megfelelő díjazás illeti meg minden egyes harmadik személynek engedélyezett felhasználás után. A szerzői jogi törvény e speciális szabálya éppen a munkaviszonyban létrehozott művek esetére vonatkozik. Ennek értelmében ilyen művek esetén, bár a szerzői vagyoni jogok törvényi jogutódként a munkáltatóra szálltak át, a felhasználási jogok ellenértéke, a szerző díja mindaddig benne van a munkabérében, amíg a művet maga a munkáltató használja fel, amennyiben azonban a munkáltató a felhasználásra harmadik személynek ad engedélyt, vagy a jogokat átruházza, úgy megfelelő díjazásra tarthat igényt a szerző. Ezzel teljes összhangban áll az alperes vezérigazgatójának A/19. alatti nyilatkozata, amely szerint a munkavállalók bérükön kívül kizárólag akkor részesültek külön díjazásban, ha a létrehozott terméket az alperes harmadik személynek átadta.”³⁶ E szabályokat bíróságaink következetesen alkalmazzák.³⁷

A munkaköri kötelezettség határait mutatja a következő eset.

„A felperes 1986. szeptember 8-tól – 2005. október 27-ig közalkalmazotti jogviszonyban állt az alperesnél. Munkája során egyebek mellett részt vett a megyei néprajzi gyűjtemény gyarapításában, fényképeket készített, időszaki és állandó kiállításokat rendezett, publikált. A felperes 1996 és 2003 között jelentős számú diafelvételt készített, amit munkahelyén tárolt, a kutatási anyagait részben az alperesi munkáltató számítógépén rögzítette, részben floppy lemezeken tárolta szintén a múzeumi dolgozószobájában. Ezen időszakban a felperes két könyvet is írt. Az első, aminek címe „...” 2002 decemberében, a második „...” címmel 2003

³⁶ Főv. Ítéletábla 8.Pf.20.477/2011/5.

³⁷ Például: Főv. Ítéletábla 8.Pf.20.467/2008/3.

áprilisában került kiadásra. Az impresszum szerint a könyvek szerzője a felperes, kiadója a felperes és az alperes, felelős kiadója szintén a felperes, mint megyei múzeumigazgató. Módosított keresetében a felperes arra kérte kötelezni az alperest, hogy az általa 1996 és 2003 között készített felvételeket tartalmazó 800-1000 darab diafelvétel tekintetében biztosítson számára hozzáférést, ennek elmaradása esetén az alperes fizessen meg 1 000 000 forint nem vagyoni kártérítést. Kérte továbbá kötelezni az alperest, hogy biztosítson számára hozzáférést a munkahelyén használt számítógépen, valamint 5 darab floppyn tárolt gyűjteményi adatokhoz, ennek elmaradása esetén fizessen meg 500 000 forint nem vagyoni kártérítést. Ezen túl elsődlegesen kérte kötelezni az alperest a két fenti című könyve 300-300 példányának átadására.”

Az ítélet szerint a diák és a floppik szerzői joga a munkáltatóra szállt át. A könyvek tekintetében viszont a bíróság „rámutatott arra, miszerint a munkaviszonyból folyó köteleesség objektív, nem függ a munkavállaló alkotáskori szándékától, az sem befolyásolja, hogy az alkotás munkahelyen, munkaidőben történik-e, hiszen az alkotói tevékenység nem mindig szorítható munkajogi ritmusba. Okfejtése szerint noha ezen könyvek az alperesnél végzett munka során gyűjtött anyagra épülnek, azonban terjedelmük, a téma tudományos feldolgozása, mélysége meghaladja a felperes publikációs kötelezettségét. A felperesnek nem volt munkaviszonyból folyó kötelezése a könyvek publikálása, mivel a munkaköri leírás könyvek megírására nem tartalmazott rendelkezést. ... A per tárgyat képező, könyv formában megjelent tudományos munkák – amelyek az alperes által sem vitatottan egyéni, eredeti jellegük folytán szerzői védelem alá tartoznak – megírása meghaladta a felperes közalkalmazotti jogviszonyból eredő kötelezettségét, ezért e művek tekintetében az alkotó felperest a szerzői személyhez fűződő és vagyoni jogok megilletik.”³⁸

A következő ítélet is a munkaköri kötelezettségen kívül esőnek minősíti az adott esetben fényképek készítését, és ezt a következőkre alapítja: „A felperes külön díjazás fejében készítette el a fotókat, és nem is került az alperes részéről könyvelésre a felperes részére kifizetett ezen külön díjazás, azt az alperes ügyvezetői a saját vállalkozói jövedelmükből fizették ki, ... úgy nyilatkozott, hogy a felperes stúdióvezető volt és ennek során fotózott is, a perbeli fotózás pedig annyiban tért el az egyéb feladataitól, hogy itt nem bent a stúdióban dolgozott, hanem a helyszínen. ... az alperes nem munkabért és prémiumot fizetett a felperesnek, hanem az alperes ügyvezetői a saját jövedelmükből fizették ki a felperesnek a háromévi kiadással kapcsolatos díjat. Ez a körülmény azt támasztja alá, hogy az alperes nem tekintette munkaviszonyban létesített műnek, hiszen ekkor munkaviszony keretében került volna sor az elszámolásra.”³⁹ Ezek az indokok vitathatóak, hiszen a munkaköri kötelezettség olyan tény, amely az írott munkaköri leírásból vagy a munkáltató – széles körben adható – szóbeli

³⁸ Fővárosi Ítéletábra 8.Pf.20.498/2010/3.

³⁹ Főv. Bír.6.P.24.783/2005/31.

utasításából következnek. Azt, hogy a vázolt körülményeket jogátszállást kizáró megállapodásnak tekintjük, megakadályozza, hogy az ilyen joghatás kizárásához a jognyilatkozatok írásbelisége szükséges.⁴⁰

A munkaviszony szerzői jogi joghatása beálltának – a munkaszerződés megléte és amellett, hogy a mű elkészítése a szerző munkaviszonyából folyó kötelezettség legyen – az a feltétele, hogy a művet átadják a munkáltatónak.⁴¹ Ez azonban történhet annak megbízottja kezeihez is: „A jogszabály által megkívánt további feltétel, az ’átadás’ tekintetében annak nincs jelentősége, hogy ez nem közvetlenül a munkáltató kezeihez, hanem a munkáltató által a megrendelő vonatkozásában átvételre jogosultként megjelölt Gy. G. kezeihez történt.”⁴²

A megszerzett szerzői jog átszáll a munkáltató jogutódjára is.⁴³ A szakirodalom úgy találja, hogy a nem természetes személy munkáltató jogutód nélküli megszűnése esetén – ha a jogutód nélküli megszűnési eljárásban nem rendezték a vagyoni jog sorsát – uratlan szerzői vagyoni jogköteg jön létre a védelmi idő hátralévő részére, mert erre nincs jogszabály.⁴⁴

3.2. A munkaköri kötelezettséggént alkotással és átadással a kizárólagos engedélyezési és felhasználási jog átszáll a munkáltatóra, de a következő vagyoni jogi elemek a munkavállaló-szerzőnél maradnak:⁴⁵

a) Az Sztj. szerint a felhasználási jog átruházása után is a szerzőnél maradó díjigények, amelyek egyébként kötelező közös jogkezelés alá tartoznak (üreshordozó-jogdíj, reprográfiai jogdíj, kábeltévéjogdíj, hangfelvétel- és video-bérbeadási díj, haszonkölcsönzési díj);⁴⁶ továbbá a kötelező közös jogkezelésbe tartozó jogok után járó jogdíjigények.⁴⁷ Viszont ott, ahol a szabály megengedi a közös jogkezelésből a kilépést, a jogdíjak a munkáltatót illetik. E díjigényekkel kapcsolatban közzétett bírói ítéletet nem találtunk.

b) A jogok munkáltató által történő továbbruházása vagy újabb jogátszállás esetében a szerzőnél marad egy vagyoni igény a megfelelő díjazásra – kivéve a számítógépi programok és az adatbázisok eseteit.⁴⁸

⁴⁰ Sztj. 30. § (6) A szerző munkaviszonyból folyó kötelessége teljesítéseként megalkotott művel kapcsolatos jognyilatkozatokat írásba kell foglalni

⁴¹ Sztj. 30. § (1) Eltérő megállapodás hiányában a mű átadásával a vagyoni jogokat a szerző jogutódjaként a munkáltató szerzi meg, ha a mű elkészítése a szerző munkaviszonyból folyó kötelessége.

⁴² Hajdú-Bihar Megyei Bír. 5.P.20.829/2008/18.

⁴³ Sztj. 30. § (2) Az (1) bekezdésben foglalt rendelkezés alapján megszerzett vagyoni jogok a munkáltató személyében bekövetkezett jogutódlás esetén átszállnak a munkáltató jogutódjára.

⁴⁴ I. m. (6), p. 181.

⁴⁵ Sztj. 30. § (3) A szerzőt megfelelő díjazás illeti meg, ha a munkáltató a felhasználásra másnak engedélyt ad vagy a művel kapcsolatos vagyoni jogokat másra átruházza. (4) A szerző a munkáltató jogszerzése esetén is jogosult marad arra a díjazásra, amely e törvény alapján a felhasználás jogának átruházását követően is megilleti.

⁴⁶ Sztj. 20. §, 21. §, 28. § (2), 23. § (6), 78. §, 23/A §.

⁴⁷ Sztj. 19., 25. és 27 §.

⁴⁸ Sztj. 58. § (4) bek. és 60/A § (3) bek.

„A számítógépi programfejlesztés tetemes költségekkel jár és általában valamilyen előre megjelölt gazdasági eredmény elérését célozza, így a jogalkotó érthetően korlátozza a szerzők jogait az anyagi befektetéseket eszközölő megrendelő-felhasználóval szemben. Ez azt jelenti, hogy a szoftver átadásával a szerzők rendelkezési joga automatikusan megszűnik, további díjigényei elenyésznek, és csupán a nevük feltüntetésének mellőzését kérhetik (a személyhez fűződő jogok részeként). Az Szjt. ugyanakkor nem zárja ki a felek eltérő megállapodását, vagyis többletjogok biztosítását a szerzőknek.”⁴⁹ Az SZJSZT mintegy tíz évvel ezelőtt még más, ilyen, törvényben nem nevesített esetköröket is elképzelhetőnek tartott.⁵⁰

A megfelelő díjazás szabálya diszpozitív; a díjazás szerződéssel kizárható. A munkavállaló-szerzőt megillető díjigény tárgyában is egészen konkrét írásbeli szerződés szükséges: „Az adott esetben az alperes maga adta elő, hogy a felhasználásra, a terjesztésre engedélyt adott az-nak. Ennek folytán a felperest a 30. § (3) bekezdés szerint megfelelő díjazás illeti meg, és erről a díjazásról a felperes nem mondott le az Szjt. 30. § (6) bekezdésben írtak szerint írásban. A másodfokú bíróság egyetértett az elsőfokú bíróságnak a joglemondó nyilatkozattal kapcsolatos érveivel, a felperes által a munkaviszonya megszűnésekor aláírt irat nem minősül a megfelelő díjazásról történő lemondásnak az általános tartalmára tekintettel. Az csupán a munkaviszony megszűnésével kapcsolatban rendezte a felek közötti viszonyokat.”⁵¹

3.3. A munkaköri kötelezettségként alkotás és átadás a személyhez fűződő jogokat is korlátozza. Több ez, mint a jog *gyakorlásának* korlátozása.⁵² Ezzel ugyanis a nyilvánosságra hozatali jog kimerül, már nem gyakorolható – a tényleges nyilvánosságra hozatalról és annak módjáról, idejéről a munkáltató dönt. A mű visszavonásának joga és a mű integritásához való jog az anonimitáshoz való sovány joggá változik.⁵³ Ezzel kapcsolatban azonban nincs közzétett bírói ítélet.

⁴⁹ Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.548/2010/4.

⁵⁰ Előfordulhat, hogy még jogátruházás vagy másnak felhasználásra engedélyadás esetén sem jár „megfelelő díjazás”: ahol feltehető, hogy a munkaszerződés minden elemét arra tekintettel állapították meg a felek, hogy a szolgálati művek tipikusan és mindig erre a célra készülnek (pl. sajtó). I. m. (6), p. 182, SZJSZT 09/2001, 14/2002.

⁵¹ Főv. Ítéltábla 8.Pf.20.479/2008/6.

⁵² A 6. lábjegyzetben hivatkozott Kommentárban – a helyzetet szépítve – még így fogalmaztunk, p. 183.

⁵³ Szjt. 30. § (5) Ha a mű elkészítése a szerzőnek munkaviszonyból folyó kötelessége, a mű átadása a nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulásnak minősül. A mű visszavonására irányuló szerzői nyilatkozat (11. §) esetén a munkáltató köteles a szerző nevének feltüntetését mellőzni. Ugyancsak mellőzni kell a szerző kérésére nevének feltüntetését akkor is, ha a művön a munkáltató a munkaviszonyból eredő jogaival élve változtat, de a változtatással a szerző nem ért egyet. (6) A szerző munkaviszonyból folyó kötelessége teljesítéseként megalkotott művel kapcsolatos jognyilatkozatokat írásba kell foglalni.

4. A személyhez fűződő jogok⁵⁴

4.1. A szerzőnek az a joga, hogy műve nyilvánosságra hozataláról döntsön,⁵⁵ annak gyakorlásával értelemszerűen kimerül. A szerző halála után fellelt műre nézve megdönthető vélelem áll fenn, hogy azt a szerző a nyilvánosságnak szánta.⁵⁶

A „nyilvánosság” felhasználási típusonként más és más személyi kör; a nyilvánosságra hozatal akkor történik meg, ha a mű elhagyja az alkotó rendelkezési, ellenőrzési körét – vagyis meg nem határozott más személyek is hozzáférhetnek. A döntés egyoldalú jognyilatkozatban is megnyilvánulhat, sőt esetleg ráutaló magatartásban is. A szakirodalom szerint azonban „önmagában a műpéldány kiadónak, felhasználónak átadása aggálytalanul ott lehet nyilvánossághozatali engedély, ahol kivételesen a felhasználási szerződéshez sem kell írásbeli szerződés.”⁵⁷

Lássunk erről három eseti döntést:

i) „A felperes azzal, hogy 2001. november 15-én a kísérő levelében részletezett művet az alperesnek átadta, már gyakorolta a nyilvánosságra hozatalhoz fűződő jogát (Szjt. 10. §). A nyilvánosságra hozatalhoz fűződő jog gyakorlása a szerző számára ugyanis csak addig adott, amíg hatalmában áll arról határozni, hogy művét titokban tartja-e, vagy a nyilvánosság elé tárja. A műnek a kiadó részére történő átadása után a szerzőnek a mű tényleges megjelenésére már korlátozástól mentes, kizárólagos befolyása nincs. A mű kiadását és terjesztését csak az Szjt. 11. §-ában szabályozott visszavonási joga gyakorlásával akadályozhatja meg.”⁵⁸

ii) Egy hasonló esetben a döntés olyan tényállás mellett született, amikor a felperesek egy dokumentumfilmjüket DVD-lemezen átadták az alperes tévé szerkesztőjének, és a televízióval tárgyalás kezdődött a dokumentumfilmnek az alperes televízióban történő sugárzásáról, de megállapodás nem jött létre közöttük. Az alperes a műsorában öt alkalommal sugározta a felperesek alkotását. A peres felek között nem jött létre a filmalkotás felhasználására vonatkozóan szerződés; a bíróság elmaradt szerzői díj megfizetésére kötelezte az alperest. Ugyanakkor nem találta alaposnak a felperesek nem vagyoni kártérítés iránti igényét, mert „A nem vagyoni kártérítés a személyiségi jog sérelme esetén igényelhető jogvédelmi eszköz, alkalmazásának feltétele, az erre vonatkozó igény jogalapja valamely személyiségi jog meg-

⁵⁴ A mű integritáshoz fűződő jogra (Szjt. 13. §) vonatkozó bírói gyakorlatról „A szerzői jog bírói gyakorlata 2006-tól: A védelem tárgya és a mű egysége” c. cikkben szoltunk: Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 7. (117.) évf. 4. sz., 2012. augusztus.

⁵⁵ Szjt. 10. § (1) A szerző határoz arról, hogy műve nyilvánosságra hozható-e.

⁵⁶ Szjt. 10. § (4) A szerző halála után fellelt művet – ha a szerző vagy jogutódja ellenkező nyilatkozatot nem tett vagy az ellenkezőjét másképp nem bizonyítja – úgy kell tekinteni, hogy a szerző azt nyilvánosságra hozatalra szánta.

⁵⁷ I. m. (6), p. 76.

⁵⁸ Debreceni Ítéltábla Pf.II.20.224/2008/4. szám.

sértése. ... A nem vagyoni kárigény kapcsán elengedhetetlen annak megjelölése és igazolása, hogy a felperesek valamely személyiségi joga sérült, de erre nem került sor.”⁵⁹

iii) „A felperes a M... L...-val lefolytatott beszélgetés nyilvánosságra hozatala céljából megkereste az alperes szerkesztőjét, és megküldte neki az interjút, jegyzetanyaggal ellátva. Az anyag címe 'felperes neve B... H... P...ről M... L...-val' volt. A felperes által az interjú szövegén végrehajtott kisebb javításokat követően K... N... szerkesztő a felperesnek elküldte a korrektúrát. A felperes észrevételezte, hogy az 1995. évi kötetben megjelöltek szerint alcímben kéri feltüntetni a beszélgetőpartner nevét. Jelezte, hogy szerinte a korrektúra szerinti változat szerzői jogi problémákat is felvet, mert szerzőnek tünteti fel az interjúalanyt is, ezért kérte meghagyni az általa adott, 'felperes neve B... H... P...ről M... L...-val' címet. (Kiemelés a tanulmány szerzőjétől.) ... A szerkesztő értesítette a felperest, hogy írása bekerül a K... című folyóiratba, valamint, hogy a korrektúrán a javításokat felvették. Az interjú a lap 2009. évi júniusi számában 'M... L... – felperes neve B... H... P...ről' címmel jelent meg. A folyóirat 56. oldalán lábjegyzetként a következő szöveg szerepelt: 'Az 1990. július 9-én hangszalagra vett beszélgetés kiegészíti a felperes neve B... H... P...rel című kötetében megjelentetett sorozatot.' ... A felperes pontosított keresetében a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) 10. §-ára alapítottnan egyrészt annak megállapítását kérte, hogy az alperes megsértette a mű nyilvánosságra hozatalához való jogát, mert abban a formában, ahogy a mű megjelent, azt nem kívánta volna nyilvánosságra hozni.”

„A Fővárosi Ítéltábla egyetértett az elsőfokú bírósággal abban, hogy nem sérült a felperesnek a műve nyilvánosságra hozatalához fűződő személyiségi joga.... A felperes maga ajánlotta fel a művet az alperesnek, azzal a céllal, hogy az a folyóiratban megjelenjen, tehát azt nem vitásan nyilvánosságra kívánta hozni. A nyilvánosságra hozatal ugyanis nem más, mint a szerzőnek olyan kifejezett jognyilatkozata, amely szerint a művet mások számára hozzáférhetővé, megismerhetővé kívánja tenni. Ellentéte a titokban tartás, vagyis a szerző dönthet úgy, hogy a művet nem hozza nyilvánosságra. A két egymást kizáró lehetőségből következik, hogy a nyilvánosságra hozatal nem köthető semmilyen feltételhez, tehát ahhoz sem, hogy annak következtében ne állhasson elő jogsértés. (Kiemelés a tanulmány szerzőjétől.) Ha jogsértő helyzet adódik elő, az Szt. megfelelő rendelkezése kellő védelmet nyújt a szerzőnek a jogsértéssel szemben, de a védelem módja nem a nyilvánosságra hozatal valamiféle korlátozása.”⁶⁰

Úgy véljük, hogy míg az első két döntés érvei és végeredménye még elfogadhatók, a harmadik végképp kiüresíti a nyilvánosságra hozatal személyhez fűződő jogát. Semmilyen szabályból nem következik, hogy ne lehetne a nyilvánossághozadási engedély adását feltételtől függően gyakorolni. Sőt, az Szt. 3. § útján alkalmazandó Ptk. 227. § éppenséggel oda

⁵⁹ Főv. Ítéltábla 8.Pf.20.534/2010/5.

⁶⁰ Főv. Ítéltábla 8. Pf.21.167/2011/4.

vezet, hogy semmi akadálya a nyilvánosságra hozatal feltételhez kötésének. Az más kérdés, hogy minden joggal vissza lehet élni, ennek megítélése azonban tényállásfüggő.

A törvény szerint a nyilvánosságra hozatal előtt annak lényeges tartalmáról (nem feltétlenül műrészlettel, hanem a tartalom, a szereplők, a stílus elárulásával való hírveréssel) nem lehet tájékoztatást adni, de megdönthető vélelem áll fenn arra nézve, hogy a megfelelő módon való előzetes közönségtájékoztatás engedélyét a felhasználási szerződéssel a szerző megadja a felhasználónak (például a színháznak).⁶¹ A gyakorlati értelmezésre sajnos nincs közzétett bírói ítélet.

A már megadott nyilvánossághozatali engedély – és így a további felhasználás – alapos okból, írásban, a visszavonás idejéig felmerült kár megtérítésével, a hatályos felhasználási szerződés(ek) felmondásával *visszavonható*.⁶² Nem vonható vissza ez az engedély a munkaviszonyban, munkaköri kötelezettségként alkotott, átadott és az olyan művekre nézve, amelyekre a vagyoni jogokat a törvény által engedett kivételes esetekben átruházták.

A szakirodalomban részletesen értelmezték az „alapos okot” (egyrészt szubjektívnek, vagyis a szerző és a konkrét mű kapcsolatára vonatkozóan kell lennie; másrészt abszolút hatályúnak, vagyis nem lehet egyetlen felhasználásra vagy felhasználóra korlátozni).⁶³ Az Sztj. felhasználási szerződéses szabályai ezt a visszavonást továbbá felmondási okká tették, aminek viszont a megfelelő biztosítékkadás is előfeltétele.⁶⁴ Mindez, különösen a biztosítékkadás annyira szűkre szabja a „visszavonási jog” gyakorlati hasznát, hogy 1970. január 1-je óta, amióta ilyen szabályunk van a szerzői jogban, a BDT/2006/1319. döntés kivételével egyetlen más bírói döntést sem tettek közzé. Az olyan részletszabályok értelmezésére, mint a visszavonással megtiltott felhasználás újraengedélyezésére vonatkozó,⁶⁵ vagy az

⁶¹ Sztj. 10. § (2) A mű nyilvánosságra hozatala előtt annak lényeges tartalmáról csak a szerző hozzájárulásával szabad a nyilvánosság számára tájékoztatást adni.

(3) A felhasználási szerződés alapján – ellenkező kikötés hiányában – megadottnak kell tekinteni a szerző hozzájárulását ahhoz, hogy a felhasználó a mű tartalmáról a felhasználás céljának megfelelő módon a nyilvánosság számára tájékoztatást adjon.

⁶² Sztj. 11. § A szerző alapos okból, írásban visszavonhatja a mű nyilvánosságra hozatalához adott engedélyét, a már nyilvánosságra hozott művének további felhasználását pedig megtilthatja; köteles azonban a nyilatkozat időpontjáig felmerült kárt megtéríteni. Ez nem érinti a munkáltató jogát a mű felhasználására, továbbá nem akadályozza a vagyoni jogok átruházása esetén a jogszerzőt az átruházott vagyoni jogokon alapuló felhasználásban.

⁶³ I. m. (6), p. 78.

⁶⁴ 53. § (1) Ha a szerző alapos okból visszavonja a mű nyilvánosságra hozatalához adott engedélyét vagy a már nyilvánosságra hozott művének további felhasználását ilyen okból megtiltja, a felhasználási szerződést felmondhatja.

(2) A felmondási jog gyakorlásának feltétele, hogy a szerző adjon biztosítékot a nyilatkozat időpontjáig felmerült kár megtérítésére.

⁶⁵ 53. § (3) Ha a felhasználási szerződésnek az (1) bekezdésben szabályozott okból történő felmondását követően a szerző ismét hozzá kíván járulni a mű nyilvánosságra hozatalához vagy további felhasználásához, a korábbi felhasználót előfelhasználói jog illeti meg.

olyan elméletileg érdekes kérdésekre, hogy vajon a visszavonásnak mi a hatása a szabad felhasználásokra,⁶⁶ vagy hogy mi a következmény szerzőtársak között az egymástól független ilyen joggyakorlás esetén, végképp nincs – eset híján – bírói válasz.

4.2. A szerzői minőség elismerésére⁶⁷ és ennek egyik megnyilvánulási formájaként a szerzői név feltüntetésére⁶⁸ vonatkozó jog a személyhez fűződő jogok központi része; bírósági úton is gyakrabban érvényesített jog. A jogsértés általában más szerzői jogok megsértésével társul, és a per során könnyen bizonyítható.⁶⁹ A szerzői minőség elismerésére és a név feltüntetésére vonatkozó jogot a munkaviszonyban alkotás ténye sem befolyásolja.⁷⁰

A szerzői minőség a mű felhasználásától függetlenül, külön aktusként sem vonható kétségbe; elismerése a plágiumtól véd; vagyoni értéke is van – a képzőművészeti alkotások forgalmában ez nyilvánvaló. Ilyen, a mű felhasználásán kívüli szerzőségelismerési tényállás például a közös jogkezelők általi műnyilvántartás (a vagyoni kihatás itt is jól érzékelhető): „A szerzői jogi törvény 12. § (4) bekezdésének figyelembevételével kötelezte a bíróság az alpereseket annak tűrésére, hogy a felperes szerzői jogát ne vonják kétségbe, és hogy az Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület a '...' című szám zeneszerzőjeként és szövegírójaként a felperest tartsa nyilván.”⁷¹

A szerzői minőségről lemondani sem lehet (lásd az Szjt. 9. §-át), mégis a névjog gyakorlásáról egymás között szabadon köthető megállapodás (lásd az ún. ghost-writer megállapodásokat); ezek természetesen csak a felek között hatályosak, és – az Szjt. 52. §-ra hivatkozó – szakirodalom szerint még így is csak 5 évig.⁷² Érdekes, hogy ebből a szakmai-politikai beszédírásnál ma is gyakori esetkörből több mint negyven éve egyetlen bírósági szakaszba jutott jogvitáról sincs hír!

A szerző nevét fel kell tüntetni a művön, annak részletén (idézésnél, átvételnél is), valamint az eredeti szerzőét az átdolgozó, fordító neve mellett a mű átdolgozásán, fordításán is. Ezt a jogot nem lehet megszorítóan értelmezni:

⁶⁶ Részen ellentmondó értelmezések: Miniszteri indokolás a törvényjavaslat 11. §-ához; I. m. (6), p. 78. Lontai Endre, Faludi Gábor, Gyertyánfy Péter, Vékás Gusztáv: Magyar polgári jog. Szerzői jog és iparjogvédelem. Eötvös J. Könyvkiadó, 2012, p. 65.

⁶⁷ Szjt. 12. § (4) A szerző követelheti, hogy e minőségét senki se vonja kétségbe.

⁶⁸ Szjt. 12. § (1) A szerzőt megilleti a jog, hogy művén és a művére vonatkozó közleményen – a közlemény terjedelmétől és jellegétől függően – szerzőként feltüntessék. A szerzőt a mű részletének átvétele, idézése vagy ismertetése esetén is meg kell jelölni. A szerző a neve feltüntetéséhez való jogot a felhasználás jellegétől függően, ahhoz igazodó módon gyakorolhatja.

(2) Az át- vagy feldolgozáson, illetve a fordításon az alapul szolgáló mű szerzőjének nevét is fel kell tüntetni.

⁶⁹ Például: Fővárosi Ítéltábla (a továbbiakban: Fit.) 2.Pf.21.731/2008/3, Fit.8.Pf.21.167/2011/4, Fit. 8.Pf.20.309/2012/4, Fit. 8.Pf. 21.671/2011/4, Fit.8.Pf.20.928/2010/5, Fit. 8.Pf.21470/2011/4, Fit.8.Pf.20.988/2011/3, Fit.2.Pf.21.679/2007/13, Dit. Pf.I.20.139/2008/6.

⁷⁰ L. például a bankjegygrafika-alkotás esetét, SZJSZT 16/2006.

⁷¹ Somogy m. Bír. 21.P.21.052/2008/57.

⁷² I. m. (6), p. 82.

„Mivel a felperest kell a mű szerzőjének tekinteni, minden olyan megfogalmazás, amely ezzel ellentétes, sérti a felperes név feltüntetéséhez fűződő személyiségi jogát. Ez azt jelenti, hogy nemcsak az jogsértő, ha kifejezetten más személyt jelölnek meg szerzőként, hanem az is, ha más személyt is feltüntetnek szerzőként. A másodfokú bíróság megjegyzi, hogy szerzői jogi értelemben annak sincs jelentősége, hogy elsőként vagy másodiknak jelölnek meg olyan személyt szerzőként, aki nem társszerzője a műnek.”⁷³

A szerző *névjogának* sajátos törvényi korlátja az Szjt 3. § útján felhívott Ptk. azon előírása, amely a már ismert, a szerzővel azonos néven működő, élő szerzőt feljogosítja arra, hogy követelje: az újonnan fellépő szerző a saját nevét az övétől megkülönböztethető módon használja.⁷⁴ A személyhez fűződő jogok örökölhetősége folytán ez érvényesíthető a már meghalt személyek esetében is, sőt – a védelmi idő fennállta után is.⁷⁵ Mindez a gyakorlatban is él, noha nem ismeretes a szerzői minőséggel kapcsolatos ilyen ítélet. Egyébként a névjogra vonatkozóan csak néhány, pontosan körülhatárolt törvényi korlát van az építészeti műveknél, a televíziós felhasználásnál, a vizuális műveknél és egyes szabad felhasználásoknál.⁷⁶

A szerzőt illeti a művére vonatkozó közleményben való névfeltüntetés joga is, de csak „a közlemény jellegétől és terjedelmétől függően”. Ugyanilyen, a gyakorlati korlátokat normatívába foglaló általános szabály az, amely a névfeltüntetési jog gyakorlását általában is „a felhasználás jellegétől függően”, csak „ahhoz igazodóan engedi.”⁷⁷

„A felperes portréfotókat készített az alperesnél dolgozó riporterekről, bemondókról, de készültek felvételek az alperes épületéről, a nála, valamint általa szervezett rendezvényekről. A fotókat az alperes egyes televíziós műsoraiban, a sajtóban, az interneten, továbbá a reklámozás során használta fel. ... Köztudomásúnak tekinthető, hogy a gyakorlatban a televíziós riporterekről, bemondókról készült portréfotók vagy épületfotók esetében a reklámozás, az interneten, vagy a tv képernyőn illusztrációként történő megjelenítés során, de különösen az arcképes belépőkártyákon nem szokásos a fényképet készítő szerző nevének a feltüntetése a technikai korlátokra is figyelemmel. Ezért a felhasználás adott jellegére tekintettel nem volt megállapítható, hogy az alperes jogsértést valósított meg azzal, hogy a felperes nevének

⁷³ Fővárosi Ítéletábra 8.Pf.21.167/2011/4.

⁷⁴ Ptk. 77. § (4) A névviselési jog sérelmét jelenti különösen, ha valaki jogtalanul más nevét használja, vagy jogtalanul máséhoz hasonló nevet használ. A tudományos, irodalmi vagy művészi tevékenységet folytató – ha neve összetéveszthető a már korábban is hasonló tevékenységet folytató személy nevével – az érintett személy kérelmére saját nevét is csak megkülönböztető toldással vagy elhagyással használhatja a tevékenység gyakorlása során.

⁷⁵ Szjt. 14. § (2) A védelmi idő eltelte után a szerző emlékének megsértése címén az érintett közös jogkezelő szervezet vagy szerzői érdek-képviselői szervezet is felléphet olyan magatartás miatt, amely a védelmi időn belül sértene a szerző jogát arra, hogy a művén vagy a művére vonatkozó közleményen szerzőként feltüntessék.

⁷⁶ Szjt. 36. § (1) bek. 67. § (2) és (3) bek., 37. §.

⁷⁷ Szjt. 12. § (1) bek.

feltüntetése nélkül használta fel a fényképeket.”⁷⁸ „Ami a szerző személyhez fűződő jogai közül a névjogot illeti, az Szjt. 12. § (1) bekezdése és 30. § (5) bekezdése, valamint a leírt sajátos felhasználási körülmények együttes tekintetbe vétele alapján a felhasználás jellegéhez igazodónak minősíthető az a mód, ahogy a bankjegyek a megkereséshez csatolt 1. és 2. mellékletben jelenleg feltüntetik a szerzőket. Ha tehát az emlékbankjegy előlapja tartalmazza az eredeti szerző művét és az átdolgozást, azon mind az eredeti szerző, mind az átdolgozó nevét fel kell tüntetni. Ha a hátoldala 'új mű' kerül, azon csak az 'új mű' szerzőjének a nevét kell feltüntetni. Az sem kifogásolható azonban, hogy ha az előlapon felhasznált grafika szerzője nevét is feltünteti a hátoldal.”⁷⁹

A szerzői minőség el nem ismerése, a szerző nevének fel nem tüntetése miatt gyakran kéri a perben nem vagyoni kár megtérítését.⁸⁰ Ez a tárgy alapvetően az Szjt. 94. §-a bírói gyakorlatának ismertetésébe tartozik, fontossága miatt azonban („mit ér a személyhez fűződő jog”) idézünk két frissebb ítélőtáblai véleményt.

„A nem vagyoni kártérítés vonatkozásában nem volt elegendő a felperes részéről a jogsértésre hivatkozni, hanem e tekintetben többlettényállás előadása és bizonyítása is szükséges lett volna, ám ő a szerzői jogainak megsértésére való általános utaláson kívül nem is jelölt meg általa elszenvedett és kompenzálendő konkrét immateriális hátrányt. Itt utal az ítélőtábla az ebben a kérdésben kialakult bírói gyakorlat szemléltetése érdekében az EBH 1999/100) szám alatt közzétett eseti döntésben kifejtett álláspontra: az engedély nélküli felhasználás miatti jogos felháborodás egyéb hátrányok bizonyítása nélkül nem alapozza meg a nem vagyoni kárpótlás iránti igényt.”⁸¹

„A Legfelsőbb Bíróság azonban már több eseti döntésében rámutatott, miszerint a Pp. 163. §-ának (3) bekezdése alapján a jogsértés jellegéből és körülményeiből következően a bíróság azt a tényt, hogy a személyhez fűződő jog megsértése miatt a sérelmet szenvedett személyt érte olyan nem vagyoni hátrány, amely a nem vagyoni kárpótlás iránti keresetet megalapozza, további bizonyítás nélkül, köztudomású tényként valónak fogadhatja el. A másodfokú bíróság álláspontja szerint a felperes előadását a hátrány tényleges bizonyítása nélkül is, köztudomású tényként el lehetett fogadni. Köztudottnak vehető az a hátrány, hogy a névfeltüntetés elmaradása miatt a szerző nem tudja elérni a szakmailag kedvező megítélését. Ezt meghaladóan azonban a felperes további konkrét hátrányt nem jelölt meg, más olyan hátrányos szakmai vagy élethelyzetre nem hivatkozott, ami okozati összefüggésben állt volna a jogsértéssel. Erre figyelemmel – tehát csak a köztudomású hátrány alapján 200 000-200 000 forint nem vagyoni kártérítési összeget talált megfelelőnek az összegszerűség körében kialakult bírói gyakorlatra is figyelemmel. A kért 3 millió forint eltúlzott, az

⁷⁸ Főv. It.8.Pf.21.462/2008/4.

⁷⁹ SZJSZT 16/2006.

⁸⁰ Pl.: Főv. It. 8.Pf.20.309/2012/4, Csongr. M. Bír. 8.Pf.20.928/2010/5, Pest m. Bír.23.P.24.839/2006/46.

⁸¹ Debreceni Ítélőtábla Pf.I.20.367/2012/7. szám.

egyetemlegesség pedig azért nem indokolt, mert bár azonos módon történő és egymással összekapcsolódó, de mégis önálló felhasználások folytak az alperesi részről.”⁸²

A névfeltüntetési jog legújabb, a digitális technika elterjedése által kiváltott kiterjesztése a jogkezelési adatok szerzői jogi védelme.⁸³ 2004-től, a szabály hatálybalépése óta nincs még közzétett bírói döntés.

A szerző *anonimitáshoz való joga* mindig egy-egy konkrét műre gyakorolható, és soha nem visszavonhatatlan. „A Fővárosi Ítéltábla egyetértett az elsőfokú bírósággal abban, hogy a felperes az Szjt. 4. § (1) bekezdése szerinti szerzői minőségét saját előadásával és a benyújtott iratokkal megfelelően igazolta. Azt a tényt, hogy a felperes alkotta meg a művet, nem befolyásolja, hogy a neve nem volt feltüntetve az adatkezelési tájékoztató kapcsán, mivel az Szjt. 12. § (1) és (3) bekezdése értelmében a szerző maga döntheti el, hogy kitűnjön-e a művével a kapcsolata, vagy azt a neve feltüntetése nélkül hozza nyilvánosságra.”⁸⁴

„A rendelkezésre álló adatok szerint a felperes a nevének az Szjt. 12. § (1) bekezdése szerinti feltüntetését a pert megelőzően nem igényelte az alperestől, a keretszerződések sem tartalmaznak a névfeltüntetéssel kapcsolatos kitélt és a jogviszony fennállása alatt a felperes neve az általa készített fotók kapcsán megjelenítésre nem került, ezért felmerülhet a névfeltüntetésről való hallgatolagos lemondás lehetősége is.”⁸⁵ – Véleményünk szerint az anonimitás jogát nem lehet hallgatolagosan gyakorolni, mert ennek elfogadása – figyelembe véve a személyhez fűződő jogokról való lemondás tilalmát – már a szerzői minőség elismerésére vonatkozó jog gyengítése lenne.

„A fellebbviteli bíróság rámutat, hogy a többszerzős gyűjteményes műre is megfelelően alkalmazható az Szjt. 5. §-a, miszerint a szerzői jog együttesen illeti meg a szerzőket és bármelyik szerzőtárs önállóan felléphet a közös mű egészére vonatkozó jogsérelem miatt. Így a személyhez fűződő jogának sérelme alapján önállóan is felléphetett a felperes, mivel a névjog önállóan gyakorolható, ugyanakkor a másik szerzőtárs joga megmaradhat az anonimitáshoz.”⁸⁶

⁸² Fővárosi Ítéltábla 8.Pf.21.671/2011/4.

⁸³ 96. § (1) A szerzői jog megsértésének következményeit kell alkalmazni a jogkezelési adat jogosulatlan eltávolítására vagy megváltoztatására, továbbá olyan művek jogosulatlan terjesztésére, terjesztés céljából történő behozatalára, sugárzására vagy a nyilvánossághoz másként történő közvetítésére, amelyekről eltávolították vagy amelyeken megváltoztatták a jogkezelési adatot, feltéve, hogy a felsorolt cselekmények bármelyikét elkövető személy tudja, vagy az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett e személynek tudnia kellene, hogy cselekményével lehetővé teszi, megkönnyíti vagy leplezi a szerzői jog megsértését, vagy mást arra indít.

(2) Jogkezelési adat a jogosultaktól származó minden olyan adat, amely a művet, a szerzőt vagy a műre vonatkozó jogok más jogosultját azonosítja, vagy a felhasználás feltételeiről tájékoztat, ideértve az ilyen adatokat megjelenítő számokat vagy jelzéseket is, feltéve, hogy az adatokat a mű példányához kapcsolják, illetve a mű nyilvánossághoz történő közvetítésével összefüggésben jelenítik meg.

⁸⁴ Főv. Ítéltábla 8.Pf.22.210/2011/3.

⁸⁵ Főv. Ítéltábla 8.Pf.21.462/2008/4.

⁸⁶ Főv. Ítéltábla 8.Pf.21.671/2011/4.

Az anonimitási jog azzal sem szűnik meg, ha a művet egyszer már a szerző nevével nyilvánosságra hozták. A művétől elhatárolódó szerző döntését tiszteletben kell tartani akkor is, ha a szerzősége más forrásból kiderülne – legalábbis a védelmi idő lejártáig.⁸⁷ Az anonimitási jog gyakorlását segíti a közös jogkezelő szervezetek önkéntes műnyilvántartási jegyzéke, amely hatósági igazolás céljára mindig rendelkezésre áll.

4.3. *A személyhez fűződő jogok gyakorlására életében általában csak maga a szerző jogosult, eltekintve attól az alább tárgyalt esettől, ha a felhasználási szerződésben a felhasználót a jogsértés miatti fellépésre konkrét esetekre nézve feljogosítja.*⁸⁸ (A vagyoni jogok gyakorlásának szabályait és eseteit a 2.3. pontban mutattuk be.) Következik ebből, hogy az általános szabály szerint például a visszavonás jogát is csak élő szerző gyakorolhatja, másrészt, hogy – a vagyoni jogok hasznosításának engedélyezése vagy átruházása folytán – az egyes konkrét művek felhasználási létszakaszában a műre vonatkozó egyes vagyoni és személyhez fűződő jogok elválnak egymástól.

„A 'Kérem a következőt' és a 'Mézga család' című rajzfilmsorozatoknak egyik szerzője R... J... volt, akinek a jogutódja, R... Á... 2006. szeptember 1-én engedményezési szerződést kötött a felperessel. A szerződésben a jogutód kijelentette, hogy R... J... szerzői jogai sérültek azáltal, hogy a rajzfilmsorozatokból jól ismert figurák kereskedelmi forgalomban felhasználásra kerültek a nélkül azonban, hogy a szerző illetve a jogutódja arra engedélyt adott volna. Az engedményezési szerződés alapján a felperes saját nevében nyújtott be keresetet az alperessel szemben, azt arra alapítva, hogy az alperes a 2002-ben folytatott reklámkampánya során a 'Mézga család' rajzfilmfiguráit a joghurttermékei, majd a 'Kérem a következőt' Dr. Bubó figuráit a Rudi terméke népszerűsítéséhez használta fel; ezzel ... az alperes megsértette a szerző vagyoni jogait, de a személyhez fűződő jogokat is, mivel nem tüntették fel a szerző nevét.” Az ítéletábra szerint azonban „Az elsőfokú bíróság helytelenül jutott arra a következtetésre, hogy a felperes engedményesként, saját személyében érvényesítheti a perbevitte jogokat. ... Mivel a szerző személyhez fűződő jogai az Sztj. 9. § (2) bekezdése szerint nem átruházhatóak, így engedményezésük kizárt. Ezért a felperes saját nevében a szerző személyhez fűződő joga megsértése miatt követelt kárigényt engedményezés alapján nem érvényesítheti.”⁸⁹

A személyhez fűződő jog gyakorlásának mégis egyik kivételes esetköre, amikor ez a szerző életében másnak, mint a szerzőnek is lehetséges. Ez a „más személy” a felhasználó, ha

⁸⁷ I. m. (6), p. 85.

⁸⁸ L. a Ptk. 85. § (1) bekezdését a személyiségi jogok gyakorlásáról, az annak alkalmazását előíró Sztj. 3. §-t és az Sztj. 9. § (2) bekezdést a személyhez fűződő jogok átruházásának és az azokról való lemondásnak tilalmáról.

⁸⁹ Fővárosi Ítéletábra 8.Pf.21.836/2009/3.

ehhez a szerző a felhasználási szerződésben kifejezetten hozzájárult.⁹⁰ Ez sem általában, hanem csak „meghatározott jogok” tekintetében lehetséges.⁹¹

„Az Szjt. 9. § (1) bekezdés szerint a szerzőt a mű létrejöttétől kezdve megilleti a szerzői jogok – a személyhez fűződő és a vagyoni jogok – összessége. Miután a szerző a személyhez fűződő jogait az Szjt. 9. § (2) bekezdés értelmében nem ruházhatja át, és az más módon sem szállhat át, az engedély nélküli nyilvánosságra hozatal, mint az Szjt. 10. § (1) bekezdés szerinti személyhez fűződő jog megsértése miatt főszabály szerint a szerző kizárólag személyesen léphet fel, azt a felperes jogátruházás alapján nem érvényesítheti. Az Szjt. 15. §-ban foglalt rendelkezés, mely szerint a szerző meghatározott személyhez fűződő jogainak védelmében a felhasználó is felléphet, ha ahhoz a szerző a felhasználási szerződésben kifejezetten hozzájárult, a szerződés tárgyával kapcsolatos felhasználói jogok összefüggésében értelmezhető.”⁹²

Az ítélet is igazolja, hogy a „kifejezett hozzájárulás meghatározott jogokra” azt jelenti, hogy a képviselőlet jogszerűségéhez az írásbeli hozzájárulás egy konkrét, meghatározott mű vonatkozásában szükséges, és egy vagy több, néven nevezett személyhez fűződő jog és joggyakorlási módozat meghatározásával történik.

A „kivétel kivétele” a filmelőállító, aki a törvény felhatalmazása alapján gyakorolhatja a filmre vonatkozó személyhez fűződő jogokat is (eltekinthetve a végleges vágás és a kész film megváltoztatása jogától).⁹³

A többszerzős műveknél természetesen a szerzőtársak között a személyhez fűződő jogok gyakorlásánál is lehetséges érdekellentét.

*A személyhez fűződő jogok gyakorlására a szerző halála után a védelmi időben a művészi hagyatéki gondnok vagy a szerzői vagyoni jogok örököse jogosult.*⁹⁴ Nem vonatkozik ez a visszavonási jogra, hiszen az a szerző halálával a lényegéből fakadóan (oka, indoka mindig csak szubjektív lehet) elenyészik. A szakirodalom szerint a mű megváltoztatásának szerzői joga is elenyészik a szerző halálával, hasonló okokból.⁹⁵

⁹⁰ Lásd pl.: Főv. Ítéltábla 8.Pf.21.300/2008/5., Pest m. Bír. 11.P.22.434/7007/25.

⁹¹ Szjt. 15. § A szerző meghatározott személyhez fűződő jogainak védelmében a felhasználó is felléphet, ha ahhoz a szerző a felhasználási szerződésben kifejezetten hozzájárult.

⁹² Legf. Bír. Pfv.IV. 20.766/2009/3.

⁹³ Szjt. 65. § (4) Az előállító – az (1)–(2) bekezdésben szabályozott jogok kivételével – a szerzők személyhez fűződő jogainak a védelmében is felléphet.

⁹⁴ Szjt. 14. § (1) A szerző halála után az e törvényben szabályozott személyhez fűződő jog megsértése miatt a védelmi időn (31. §) belül az léphet fel, akit a szerző irodalmi, tudományos vagy művészi hagyatékának gondozásával megbízott – ilyennek hiányában pedig, vagy ha a megbízott nem intézkedik, az, aki a szerzői vagyoni jogokat öröklési jogcímen megszerezte.

⁹⁵ I. m. (6), p. 93–94. A szerzőt túlélő többi személyhez fűződő jog is csak azért maradhat meg, mert az általános személyhez fűződő jogokhoz képest sajátos, hiszen „a szerzői alkotásban a személyiség már az alkotó életében bizonyos fokig elkülönül.”

A *védelmi idő elteltével* a személyhez fűződő jogok a névjog kivételével végképp elenyésznek. Ez utóbbi jog ugyan fennmarad, de jellege még inkább kegyeleti: kulturális kegyeleti joggá változik. Érvényesítése „a szerző emlékének megsértése címén” a tárgy szerint érintett közös jogkezelő szervezet vagy más szerzői jogi szervezet joga.⁹⁶ A többi személyhez fűződő jog „megsértése” miatt a védelmi idő eltelte után a Ptk. 5. § (3) bekezdése alapján sem lehetne fellépni.⁹⁷ Az elmúlt 23 évben, és – lényegében azonos szabályozás mellett – az azt megelőző 30 évben sem tettek közzé bírói döntést a személyhez fűződő jogok szerző halála utáni gyakorlásáról!

5. Vélemény és javaslatok

5.1. A 9. és a 98. paragrafushoz

A vagyoni jogok átruházhatatlanságát rugalmasan, kivételekkel gyengített tiltó szabály jól működik. Indokolt lenne a legfontosabb funkcionális művekre (építészeti tervek, műszaki alkotások terve) vonatkozó újabb szerződéses gyakorlat alapos vizsgálata abból a célból, hogy a törvény esetleg az ezekre vonatkozó vagyoni jogok átruházását megengedje.

A merchandisingjog átruházhatatlanságának a bírói gyakorlatban megállapított elvét azonban meg lehet kérdőjelezni. Az átruházhatóság tiltásának vagy megengedhetőségének kérdésére a válasz abban rejlik, hogy merchandisingjog az Szjt. 66. § (1) bekezdés szerinti „a filmalkotás felhasználásának engedélyezésére való jog”-e? Ha igen, akkor a megfilmesítési szerződésre vonatkozó jogátszállás megdönthető vélelme erre is kiterjed. Ha nem, vagyis ez csak egy másodlagos, reklám jellegű hasznosítás, amely a film rendes hasznosításán kívüli, az erre vonatkozó jog még szerződéssel sem ruházható át sem a filmelőállítóra, sem másra. Látva a legutóbbi évek filmes gyakorlatát, ahol a kitűzők, gyermekjelmezek stb. szinte annyi bevételt hoznak a filmgyártónak, mint a jegybevétel (ezek a bevételek komoly tényezők a befektetés megtérülésének számításaiban), talán helyesebb lenne, ha ma már a merchandisingjog is átszállna a filmelőállítóra.

A felhasználási szerződés és a jogátruházási szerződés nem kellő elkülönítése a szerződéses és néha a bírói gyakorlatban is gondot okoz. A vagyoni és néha a személyhez fűződő jogok átruházásának tilalmát a felek esetenként az engedményezés eszközével kísérlik meg megkerülni.

⁹⁶ Szjt. 14. § (2) A védelmi idő eltelte után a szerző emlékének megsértése címén az érintett közös jogkezelő szervezet vagy szerzői érdek-képviselői szervezet is felléphet olyan magatartás miatt, amely a védelmi időn belül sértené a szerző jogát arra, hogy a művén vagy a művére vonatkozó közleményen szerzőként feltüntessék.

⁹⁷ I. m. (6), p. 96.

5.2. A 30. paragrafushoz

A munkaviszonyban alkotott művekre vonatkozó szabály alkalmazásának kényes pontja a munkaköri kötelezettség határának kijelölése. A szabályt egyébként az Szt. revíziójakor nem a vagyoni jogokról szóló fejezetben kellene elhelyezni, hiszen személyhez fűződő jogi jogviszonyokat is rendez.

5.3. A 10–12. és a 14–15. paragrafushoz

A személyhez fűződő szerzői jogok a bírói gyakorlat tükrében is meglehetősen gyengék. Az új Ptk. sérelemdíjszabálya talán változást hozhat az ilyen jogsértések szankcionálásában. Az, hogy a személyhez fűződő jogoknak a szerző halála utáni gyakorlása köréből évtizedek óta nincs közzétett bírósági döntés, számunkra e jogok „túlélésének” (egyébként így sem felesleges) deklaratív voltát mutatja. A jogutódok számára a szerző szubjektív kapcsolata a művel már alig érdekes.

KÜLFÖLDI IPARJOGVÉDELMI HÍREK

Amerikai Egyesült Államok

A) Obama elnök 2012 decemberében írta alá a szabadalmi törvényre vonatkozó egyezmények végrehajtási törvényét (Patent Law Treaties Implementation Act). Ez két szempontból módosítja a szövetségi szabadalmi törvényt: egyrészt hatályba lépteti az ipari minták nemzetközi lajstromozására vonatkozó Hágai Egyezményt, másrészt a Szabadalmi Jogi Szerződést (Patent Law Treaty, PLT). Az új törvény a beiktatástól számított egy év elteltével, vagyis 2013 végén lép hatályba.

A Hágai Egyezmény alapján az amerikai állampolgárok nemzetközi mintabejelentést nyújthatnak be az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatalnál (USPTO), és ez az egyetlen bejelentés helyettesíti a több országban tett bejelentéseket. A Hágai Egyezmény révén a mintabejelentések oltalmi ideje 14 évről 15 évre fog nőni.

A PLT célja, hogy az aláíró országokban harmonizálja és egyszerűsítse a szabadalmi bejelentésekre és szabadalmakra vonatkozó alaki eljárásokat. Így az új törvény a nemzetközi normákkal összhangban módosítja az amerikai szabadalmi bejelentésekkel kapcsolatos eljárásokat bejelentési nap, illetékek, pótdíjak, eskü vagy nyilatkozatok és a bejelentési napot követően benyújtott igénypontok vonatkozásában.

Az amerikai szabadalmi bejelentők számára a legfontosabb változás, hogy a találmányi szabadalmi bejelentések bejelentési napot kapnak akkor is, ha a bejelentést igénypontok nélkül nyújtják be. Az új törvény arra is felhatalmazza az USPTO-t, hogy eljárásokat léptesen életbe nem szándékosan ejtett szabadalmi bejelentések felélesztésére és nem szándékosan késve benyújtott elsőbbségi igény elfogadására.

B) Az engedélyezés utáni felülvizsgálat (Post-Grant Review, PGR) 2012. szeptember 16-án vált elérhetővé az új szabadalmi törvény (America Invents Act) számos egyéb rendelkezésével együtt. A PGR-eljárások alapján egy harmadik fél kétségbe vonhatja egy szabadalom érvényességét számos ok alapján, ideértve a technika állását, a megvalósíthatóság hiányát, az újdonsághiányt vagy a nem kielégítő kinyilvánítást. Így a PGR lehetővé teszi a felek számára, hogy számos olyan kifogást támasszanak, amelyeket korábban csak per útján érvényesíthettek volna.

A PGR az eljárás gyorsítását is szolgálja. Az USPTO által megállapított szabályok szerint az ilyen eljárásokat egy éven belül be kell fejezni. Emellett, bár számos pereskedési vonást is tartalmaz, lényegesen kevesebbe kerül.

* Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda Kft.

Annak, aki ilyen úton akarja kifogásait érvényesíteni, jobb esélye van a sikerre. A bíróságok ugyanis feltételezik, hogy a szabadalmak érvényesek, hacsak nincs „világos és meggyőző” ellentétes bizonyíték. A PGR-eljárásban nincs ilyen vélelem, és a szabadalmakat a bizonyítékok túlsúlya alapján érvénytelenítik.

Bár a PGR-eljárásnak lényeges előnyei vannak, alkalmazásának határait számos korlátozás szabja meg. Ilyen téren elsősorban azt említjük, hogy a PGR-eljárást megindító félnek a szabadalom engedélyezésétől számított 9 hónapon belül meg kell kezdenie az eljárást. Emellett a kérelemnek az érvénytelenség bizonyításához szükséges összes bizonyítékot tartalmaznia kell.

Jelenleg a PGR csak „fedett üzleti módszer”-re vonatkozó szabadalmak esetén alkalmazható, és bizonyos időnek kell eltelnie, amíg mindenfajta szabadalomra kiterjeszthető lesz. Ezért ennek az új eljárásnak a teljes hatása valószínűleg csak több év elteltével lesz felmérhető.

C) Az amerikai szabadalmi bejelentés benyújtója az elővizsgálati eljárás alatt kérhet szóbeli tárgyalást az elővizsgálótól a függő bejelentés megbeszélésére. David Kappos, az USPTO elnöke nemrég nyilvános blogjában ismertette, hogy ezek a tárgyalások hogyan javíthatják meg a szabadalmak minőségét.

Miként Kappos elnök közli, az USPTO mindig azon a véleményen volt, hogy jól dokumentált megbeszélések elősegíthetik a szabadalmak minőségének javítását. Most azonban ezt adatokkal lehet alátámasztani.

Az USPTO a közelmúltban elemezte a szabadalmak minőségét olyan bejelentések kapcsán, ahol megbeszélést folytattak az elővizsgálóval, olyan bejelentésekkel szemben, ahol ilyen nem történt. A tanulmányozás tárgyát az elmúlt öt év alatt benyújtott 22 000 szabadalmi bejelentés képezte.

A tanulmány feltárta, hogy a végső döntés (engedélyezés vagy elutasítás) előtt folytatott szóbeli tárgyalás növeli annak a valószínűségét, hogy a következő végzés teljesen összhangban lesz az összes alkalmazható minőségi követelménnyel. Emellett az adatok azt mutatták, hogy a megbeszélések megközelítőleg 40%-kal segítettek csökkenteni mind a helytelen engedélyezéseket, mind a helytelen elutasításokat azokhoz a bejelentésekhez viszonyítva, amelyekben az utolsó végzés előtt nem tartottak szóbeli tárgyalást.

Miként Kappos elnök megállapítja: „Az összefüggés nem meglepő, de mértéke feltétlenül lenyűgöző. Egy 40%-os javulás majdnem mindig érdemes a befektetésre. És bár egyéb tényezők is hozzájárulhatnak a fenti összefüggéshez, mindenképpen lényeges.” A talált adatok alapján Kappos elnök buzdítja mind az elővizsgálókat, mind a bejelentőket szóbeli tárgyalások megfontolására.

D) Az USPTO 2012. szeptember 1-jén bejelentette, hogy gyorsított szabadalmazási eljárásra (PPH) vonatkozó állandó megállapodást kötött a Tajvani Szellemitulajdon-védelmi Hivatallal. A PPH-program 2012. szeptember 1-jén kezdődött.

A PPH-program azáltal gyorsítja a szabadalmazási eljárást, hogy az a bejelentő, akinek legalább egy igénypontját a saját szabadalmi hivatala elfogadhatónak találja, kérheti, hogy a másik ország szabadalmi hivatala gyorsított vizsgálatnak vesse alá az ott benyújtott párhuzamos bejelentést. Így a PPH lehetővé teszi a szabadalmak gyorsabb és hatékonyabb engedélyezését.

E) Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2012. áprilisi számának 67–69. oldalán beszámoltunk arról, hogy a Legfelsőbb Bíróság arra utasította a Központi Fellebbezési Bíróságot (CAFC), hogy a *Molecular Pathology and Ors v. Myriad Genetics, Inc.*-ügyben hozott döntést a Prometheus-döntés figyelembevételével vegye újra szemügyre, és ismertettük a CAFC újabb döntését, amely továbbra is lehetővé teszi elkülönített génszekvenciák szabadalmazását, ha azok különböznek a természetben előfordulóktól, és ha olyan célok elérésére alkalmasak, amelyekre a humán DNS alkalmatlan.

A Myriad-ügy a CAFC-nek ezzel a döntésével nem ért véget, mert az *American Civil Liberties Union* (ACLU) 2013. január 23-án kelt beadványában azt kérte a Legfelsőbb Bíróságtól, hogy helyezze hatályon kívül a CAFC-nek azt a döntését, amely kimondta, hogy az elkülönített DNS-molekulák szabadalmazhatók. Az ACLU kifogásolta a Myriadnak azt az érvelését, hogy egy gén emberi találmánnyá válik, amikor eltávolítják az emberi testből. „Ilyen okoskodással a testből elkülönített vese vagy a fáktól elkülönített levél is szabadalmazható lenne, ami ellenkezik a józan ésszel, valamint a természet termékeinek és törvényeinek régóta fennálló szabadalmazási tilalmával” – mondja a beadvány.

Így a Myriad-ügyben most a Legfelsőbb Bíróság fog végleg dönteni a humán gének szabadalmazhatóságáról. Ha megváltoztatja a CAFC Myriad-döntését, ez mélyreható változásokat idézhet elő a biológiai iparban.

A Myriad 2013. március 7-én nyújtotta be válaszlevelét a Legfelsőbb Bíróságnál. Az várható, hogy az az ügyet 2013 októberében fogja meghallgatni.

F) A Legfelsőbb Bíróság nemrég szóbeli érveket hallgatott meg a *Bowman v. Monsanto*-ügyben, amely a szabadalmi jog kimerülésével kapcsolatos.

A szójafarmer Bowman, aki egy magtermesztőtől a Monsanto által szabadalmaztatott kezelésálló szójamagokat vásárolt, azzal érvelt, hogy ha egyszer a Monsanto elad egy bizonyos magot, annak szabadalmi oltalma lejár. Ugyanakkor a Monsanto azt állítja, hogy szabadalmazott magvainak Bowman általi használata új magok létrehozása céljából szabadalombitorlást képez. Az ügy új kérdést vet fel, mert a magok sajátos természetüknél fogva arra vannak szánva, hogy sokszorozzák önmagukat.

A szóbeli tárgyalás alatt úgy tűnt, hogy a bírók aggódtak a Bowman melletti állásfoglalásból származó bonyodalmak miatt. Ezt John Roberts bíró kérdése világítja meg: „Miért ad bárki pénzt arra, hogy javítsa a magvakat, ha mihelyt eladta őket, azokból az első akárki többet termeszthet és annyi magot birtokolhat, amennyit akar?”

A bírók a Monsantoval is egyetértettek abban, hogy a szabadalmazott magok bármilyen átültetése szabadalombitorlást képez. „Használható a magot, elültetheted, de nem teheted

meg, hogy felhasználod annak utódját, hacsak nincs használati engedélyed, mert az utód egy új cikk” – mondta Sonia Sotomayor bíró.

A Legfelsőbb Bíróságnak a szabadalmi jogkimerülés tanára vonatkozó döntése valószínűleg nemcsak a mezőgazdasági ipart, hanem egyéb iparágakat, így például a biotechnológiai iparokat is érinti.

G) Az USPTO 2013. március 19-ével megnövelt számos szabadalmi illetéket. Ezek közül itt a határidő-hosszabbítások illetékét tárgyaljuk meg részletesen.

Korábban az egyhavi hosszabbítás illetéke nagyvállalatok számára 150 USD, a kéthavié 570 USD és a háromhavié 1290 USD volt. Kisvállalatok ennek az összegnek a felét, vagyis 75 USD-t, 285 USD-t, illetve 645 USD-t fizettek.

A jelenlegi megemelt díjtáblázat szerint a nagyvállalatok egy hónapos hosszabbítás esetén 200 USD-t, két hónapos hosszabbítás esetén 600 USD-t, illetve három hónapos hosszabbítás esetén 1400 USD-t kötelesek fizetni. Kisvállalatok ennek az összegnek a felét fizethetik.

Újdonság a díjfizetések terén, hogy bevezették a mikrovállalatok számára azt a kedvezményt, hogy a nagyvállalatok által fizetendő díjnak csak a negyedét, vagyis 50 USD-t, 150 USD-t, illetve 350 USD-t kötelesek fizetni. Díjfizetés szempontjából a mikrovállalatok körébe tartoznak többek között az amerikai felsőfokú oktatási intézmények, de a magyar felsőoktatási intézmények csak a kisvállalatoknak járó kedvezményben részesülnek.

H) Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2012. októberi számának 76. oldalán közöltük, hogy az *Apple* és a *Samsung* közötti perben egy kaliforniai bíróság döntése alapján a Samsungnak 1,05 milliárd USD-t kell fizetnie az Apple számára. A 2012. decemberi szám 81. és 82. oldalán hírt adtunk arról, hogy a Samsung az öt 1,05 milliárd USD kártérítés megfizetésére kötelező esküdszék elnökét támadta azon az alapon, hogy az két olyan jogügyletben is részes volt, amelyek miatt nem vállalhatott volna esküdszéki tagságot.

A két fél közötti háborúban most újabb fejlemény következett be, amely miatt veszélyben van az Apple számára megítélt milliárdos kártérítés. Ugyanis Lucy Koh, Kalifornia Északi Kerületi Bíróságának bírása megállapította, hogy az esküdszék tagjai tévedtek a károk kiszámításánál. Ezért Koh bíró több mint 40%-kal szándékozik csökkenteni a büntetést, és új tárgyalást ütemezett be a károk újbóli megállapítására. Ez jelentős győzelem a Samsung számára.

Mostani döntésében Koh bíró megállapította, hogy az esküdszék a bíróság által helytelenül hivatkozott jogelméletre alapozta az összeg megállapítását. „Az esküdszék döntése nyilvánvalóan a Samsung hasznán alapult, ami azonban megengedhetetlen típusú kompenzáció találmányi szabadalmak bitorlása esetén” – mondta Koh bíró. Ez csak mintaszabadalmak esetén lenne megengedett, „találmányi szabadalmak esetén a károkat ésszerű royalty alapján vagy egyes esetekben a szabadalomtulajdonos elmaradt haszna alapján” kell megállapítani. Ezért mindkét félnek új számításokat kell végeznie a kármegállapítás által érintett 14 termékkel kapcsolatban. A többi termékre vonatkozó kármegállapítás változatlan marad.

Minthogy teljesen új alapon fognak tárgyalást tartani, a végső kármegállapítás összege valószínűleg alacsonyabb lesz az eredetinel.

Ez az ügy is bizonyítja, hogy számos, a szellemi tulajdonra vonatkozó ügy nem végződik esküdszéki döntéssel, mert a peres felek tárgyalás utáni beadványokkal és fellebbezéssel folytathatják az eljárást.

Argentína

Argentínában a Szellemi Tulajdoni Hivatal illetékei 2012. december 1-jén 25%-kal növekedtek, és 2013. július 1-jén további 25%-kal fognak növekedni.

Ausztrália

A) A *Myriad Genetics* (Myriad) 1996-ban ausztrál szabadalmat kapott a BRCA1 mutációt kódoló elkülönített nukleinsavra. 2010-ben a szabadalom érvényességét kétségbe vonta a *Cancer Voices Australia* nonprofit szervezet és *Yvonne D'Arcy* (D'Arcy), egy Brisbane-i lakos, akinél mellrákot diagnosztizáltak.

D'Arcy úgy nyilatkozott, hogy a genetikai anyag szabadalmazása erkölcstelen, míg a Cancer Voices szerint a gén szabadalmazása hátráltatni fogja a kutatást, a kezelések fejlesztését és a diagnosztikai vizsgálatokhoz való hozzáférést (a Myriad kizárólagos joggal rendelkezik diagnosztikai vizsgálatok elvégzésére a BRCA1 génnel).

A Cancer Voices képviselője azzal érvelt, hogy a Myriad szabadalma felfedezés, nem találmány, és hogy a BRCA1 gén elkülönítése nem több, mint egy a természetben előforduló jelenség orvosi vagy tudományos felismerése.

Az Ausztrál Szövetségi Bíróság (Australian Federal Court, AFC) által 2013. február 15-én hozott döntés azonban kimondja, hogy a Myriad szabadalma érvényes, mert olyan anyagra vonatkozik, amelyet a természetben előforduló DNS-ből különítettek el, és amely „mesterséges dologból” áll, ami az ausztrál szabadalmi törvény szerint a szabadalmazhatóság lényeges követelménye. Az anyag eredményesen alkalmazható női mellrák és petefészekrák ellen. A döntés megerősíti a jelenlegi ausztrál álláspontot, amely szerint az elkülönített genetikai anyag szabadalmazható.

„Kétségtelen, hogy a természetben előforduló DNS- és RNS-nukleinsavak nem képezhetik érvényes szabadalom tárgyát. A vitatott igénypontok azonban nem vonatkoznak természetben előforduló DNS-re és RNS-re, hanem az emberi test sejtjeiből elkülönített DNS-re és RNS-re, amelyet megtisztítottak a velük társult egyéb biológiai anyagoktól” – mondta John Nicholas bíró.

Ezen a területen a korábbi utolsó döntést az Ausztrál Szabadalmi Hivatal hozta a *Kirin-Amgen Inc. v. Board of Regents of University of Washington*-ügyben, megállapítva, hogy egy elkülönített gén szabadalmazható tárgy lehet, amely „nem csupán kémiai furcsaság vagy

csupán felfedezés”, és ezért képes kielégíteni az amerikai szabadalmi törvény szerinti „gyártási mód”-nak (manner of manufacture) megfelelő követelményt. [Az amerikai Szövetségi Fellebbezési Bíróság (CAFC) 2012-ben hozott döntést a fentebb megjelölt gén szabadalmazhatósága mellett.]

Az új döntésben az Ausztrál Szövetségi Bíróság megállapította továbbá, hogy egy gén elkülönítése egyenértékű egy új vegyületosztály felfedezésével, és analógia alapján feljogosítja a szabadalmast, hogy a génekre széles körű oltalmat kapjon.

Döntése nem változtatja meg az ausztrál szabadalmi törvényt, hanem megerősíti a szabadalmi hivatal gyakorlatát, amely szerint az elkülönített DNS- és RNS-szekvenciák szabadalmazhatók, tekintet nélkül arra a fajra, amelyből a biológiai anyag származik.

Döntését valószínűleg nem fellebbezik meg, mert a Cancer Voices a 2012. évi tárgyalás után kilépett az ügyből, és így felperesként csak D’Arcy maradt. A Myriad költségeit a Cancer Voices-nak és D’Arcynak kell kifizetnie, ami nyilván elveszi utóbbinak a kedvét a fellebbezéstől.

B) Az alábbi ügy azt példázza, hogy védjegyek megtévesztően hasonlóak lehetnek a megtévesztés tényleges szándéka nélkül.

Az Ausztrál Szövetségi Bíróság 2012. december 21-én döntést hozott az *SMA Solar Technology AG (SMA) v. Beyond Building Systems Pty Ltd (BBS)*-ügyben, megállapítva, hogy megalapozott a SOLAR BOY védjeggyel rendelkező SMA és annak ausztrál leányvállalata által benyújtott bitorlási kereset a BBS és az *Ipevo*, annak licencvevője ellen a SUNNY ROO védjegy használata miatt napenergia-átalakítókön.

Az SMA jelentős hírnévre tett szert a SUNNY BOY védjegyű napenergia-átalakítókkal, és 80-85%-ban piacvezető volt, mielőtt a kereslet meghaladta a kínálatot, ami a versenytársak számára nyújtott lehetőségeket. A BBS-en kívül, amely korábban SUNNY BOY és egyéb védjegyű átalakítókat árusított, piacra lépett egy vállalat a SUNNY ROO és a SUNNY ROO PRODUCTS védjeggyel, amelyekre és két logóra használati engedélyt kapott az Ipevótól. Itt megjegyezzük, hogy a BBS-nek és az Ipevónak közös igazgatója volt.

Az SMO azt állította a bíróságon, hogy a SUNNY ROO védjegyek engedélyes használata bitorolta az ő lajstromozott védjegyét, és ez a fogyasztóvédelmi törvényekbe ütközött, amelyek tiltják a félrevezető vagy megtévesztő viselkedést.

A BBS felszámolás alatt állt, ezért a perben alperesként az Ipevo szerepelt, amely az SMA szerint közvetett bitorló volt, és tudatosan vett részt a fogyasztók megtévesztésében.

A SUNNY ROO védjegyet a BBS márkamenedzsere fejlesztette ki, hogy visszafogott, kellemes módon utaljon a napra és a „Sunny” hétköznapi keresztnévre. A cég azonban a SUNNY ROO márka elfogadásakor tudatában volt annak, hogy a védjegy kifejlesztőjének nem volt szándéka feladni a SUNNY BOY védjegyet.

A bírói döntést jelentős mértékben befolyásolta az a tény, hogy a BBS ismerte a piacot, és a „Sunny” szónak a „roo” szó elé való helyezése alkalmas volt arra, hogy kapcsolatra utaljon az SMA SUNNY BOY védjegyével. Előre látható volt, hogy elkerülhetetlen lesz az összeté-

vesztés, sőt a tényleges összetévesztés is bizonyítható volt. A lehetséges többszörös jelentés ellenére a „sunny” szó másodlagos jelentésre tett szert az SMA termékeivel kapcsolatban. Ezért az SMA „passing off” elkövetésével is vádolta a BBS-t.

A fenti megállapítások alapján a BBS a kereskedelemben félrevezető vagy megtévesztő magatartást is tanúsított. Az Ipevo tudatosan részt vett a megtévesztésben, mert a védjegylicenszszerződés időpontjában a két vállalat közös igazgatójának tudnia kellett a megtévesztés valószínűségéről.

A lajstromozott SUNNY BOY védjegy törvénybe ütköző bitorlásával kapcsolatban megállapítható, hogy a BBS egyértelműen használta a SUNNY ROO védjegyeket márkaként (eredetjelvényként) a vevők felé, és azokat a lajstromozott árukon, vagyis a napenergia-átalakítókon használta. Így az a kérdés merült fel, hogy az általános hasonlóság mértéke meghaladta-e a megtévesztő hasonlóság szintjét.

Bár a SUNNY megjelölés egyértelműen társítható a napenergia-iparral, és bár az SMA nem tett szert kizárólagos jogra a „Sunny” szóval kapcsolatban, az Ausztrál Szövetségi Bíróság bírása azon a véleményen volt, hogy a SUNNY ROO védjegy valószínűleg félrevezető vagy zavart okoz. Úgy tűnik, hogy a döntő pont az volt, hogy a BBS árusította mind az SMA SUNNY BOY védjegyű, mind saját SUNNY ROO védjegyű napenergia-átalakítóit, és ez valóban zavart okozott. A két SUNNY ROO logó is megtévesztően hasonló volt.

A SUNNY ROO védjegyek használata rokon berendezések szolgáltatói által elég közel állt a lajstromozott árukhoz, de nem volt szó törvény szerinti bitorlásról, amikor szolárpaneleken vagy egyéb alkatrészekben használták őket, mert ezek az áruk – bár rokon jellegűek – nem voltak elég közel állónak tekinthetők. A bíró főleg arra a tényre támaszkodott, hogy az áruk nem voltak egymással helyettesíthetők, és használatuk egymással kapcsolatban nem volt elegendő.

Az Ausztrál Szövetségi Bíróság mind a BBS (felszámolás alatt), mind az Ipevo ellen hozott döntést, de a bíró nem akart hibás döntést hozni a BBS-szel szemben olyan ügyek miatt, amelyekben az Ipevo nem volt vétkes.

Belorusszia

A belorusz védjegy törvény legújabb módosításai 2013. január 15-én léptek hatályba. A főbb módosítások két területet érintenek:

i) Az első módosítás, amelyet a belorusz védjegy törvény 13. cikke tartalmaz, a védjegy jog nemzeti kimerülési rendszerét regionális rendszerrel helyettesíti. Ezt a módosítást a Belorusszia, Kazahsztán és Oroszország által létrehozott vámunió figyelembevételével hozták létre. A belorusz védjegy törvény módosított 20.5 cikke szerint a védjegy használata a védjegy tulajdonos által vagy az ő hozzájárulásával az egyezményt aláíró tagországok területén forgalomba hozott áruk vonatkozásában nem tekinthető a kizárólagos védjegy tulajdonos jogai bitorlásának. Más szavakkal, 2013. január 15-étől kezdve a védjegy tulajdonosok nem

állíthatják le áruk importját Belorussziába Kazahsztánból és Oroszországból, és/vagy nem gátolhatják meg védjegyeik bármilyen más felhasználását Belorussziában olyan áruk vonatkozásában, amelyeket Belorussziában, Kazahsztánban vagy Oroszországban hozott forgalomba a védjegytulajdonos vagy hoztak forgalomba az ő hozzájárulásával.

ii) A másik fontos változást a belorusz védjegy törvény 24. cikke tartalmazza. Eszerint a Belorusszia területén érvényes védjegy jogokkal kapcsolatos licencszerződések, védjegy-átruházási szerződések vagy védjegyjelzálog-szerződések csak akkor érvényesek, ha azokat bejegyeztették a Belorusz Szabadalmi és Védjegy hivatalnál. A védjegy törvény módosítása előtt nem volt kötelező az ilyen megállapodások bejegyeztetése.

Brazília

A) A Brazil Szabadalmi és Védjegy hivatal a 291/2012 számú hivatalos határozat 12–16. cikkébe beépítette a PCT 49.6 szabályát. Ennek alapján az a külföldi bejelentő, aki elmulasztotta 30 hónapon belül megkezdeni a brazíliai nemzeti szakaszt, a PCT 49.6 szabálya alapján a mulasztás okának megszűntétől számított két hónapon belül vagy a 30 hónapos határidőt követő 12 hónapon belül jogosult mulasztását pótolni, ha igazolni tudja, hogy mulasztása nem volt szándékos.

B) A brazil *Gradiente* vállalat a Brazil Szabadalmi és Védjegy hivatalnál 2000-ben kérelmezte a G GRADIENTE IPHONE védjegy lajstromozását a 9. áruosztályban. A hivatal 2013. február 13-án publikálta az amerikai egyesült államokbeli Apple cég IPHONE szót tartalmazó védjegybejelentésének elutasítását a 9. áruosztályban. Erre az Apple azzal reagált, hogy a G GRADIENTE IPHONE védjegy megsemmisítését kérte a hivataltól.

A brazil védjegy törvény 126. cikke kimondottan elismeri a jól ismert védjegyeket még akkor is, ha azokra korábban nem kértek védjegyoltalmat, vagy azokat nem lajstromoztatták Braziliában. A vizsgált esetben azonban az Apple széles körű, de nem lajstromozott jogait hatásosan gátolta a Gradiente korábban lajstromozott védjegye.

Az a kérdés, hogy kit illet meg jogosan az IPHONE védjegy, a Brazil Szabadalmi és Védjegy hivatal döntésétől függ, de az sincs kizárva, hogy a felek megegyeznek.

Dánia

A) A *Kraft Foods* (Kraft) tulajdonosa többek között két védjegynek Dániában a SMIL megjelölésre: egyrészt szóvédjegyként a 30. áruosztályban VR 1991 00002 számmal és 1991. január 4-i lajstromozási nappal, másrészt ábrás védjegyként a 30. áruosztályban csokoládéra, bonbonokra és édességekre VR 2007 03355 számmal.

2001. május 18-án *Franklin Loufrani*, a The Smiley Company SPRK tulajdonosa kérelmet nyújtott be a SMILEY szóvédjegy lajstromozása iránt az 5., 9., 18., 24., 25., 29., 30–33., 41. és 42. áruosztályban számos árura és szolgáltatásra.

A Dán Szabadalmi és Védjegyhivatal arról tájékoztatta a Loufranit, hogy a lajstromoztatni kívánt SMILEY védjegy sérti a Kraft VR 1991 00002 számú lajstromozását. A Loufrani kérte a Kraft lajstromozásának adminisztratív törlését arra hivatkozva, hogy ezt a védjegyet 5 évnél hosszabb időn át nem használták. A kérelemnek a hivatal eleget tett, és a védjegyet a 30. áruosztályban az összes árura törölte, kivéve a „kis csokoládédarabok karamellatöltettel” megjelölésű árut. Ezt a döntést 2005. december 22-én fenntartotta a Fellebbezési Tanács és 2007. március 9-i döntésével a Tengerészeti és Kereskedelmi Bíróság is.

A hivatal 2007. november 6-i döntésével megtagadta a SMILEY védjegy lajstromozását édességekre és sütemények ehető díszítésére, mert úgy találta, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy megtévesztően hasonlít a VR 1991 00002 számú SMIL védjegyre, amelyet karamellatöltetű kis csokoládédarabokra lajstromoztak.

A Fellebbezési Tanács 2008. augusztus 22-én hatálytalanította ezt a döntést, és engedélyezte a kérelmezett lajstromozást. Így a SMILEY védjegyet 2008. szeptember 17-én lajstromozták.

A Kraft 2008. november 17-én felszólalt a SMILEY védjegy ellen, és azt állította, hogy az megtévesztően hasonlít a VR 1991 00002 számú SMIL védjegyre. A Dán Szabadalmi és Védjegyhivatal figyelmen kívül hagyta ezt a felszólalást arra hivatkozva, hogy a felszólaló nem bizonyította a SMIL védjegy jól megalapozott és ismert voltát. Megállapította továbbá, hogy a SMILEY és a SMIL védjegy nem hasonlít egymásra, mert a SMIL szóvédjegy mérsékelte megkülönböztető jelleggel rendelkezik, és ezért csupán korlátozott oltalmat élvezhet. Vizuális hasonlóságok és különbségek is vannak a két védjegy között, míg hangzásilag erős közöttük a különbség, és ilyen vonatkozásban a dán és az angol kiejtés közötti eltérést is figyelembe kell venni.

A hivatal döntését a Fellebbezési Tanács 2011. május 11-én megerősítette.

A Kraft az ügyet a Tengerészeti és Kereskedelmi Bíróság elé vitte, és megkísérelte alátámasztani azt az állítását, hogy védjegye Dániában jól meg van alapozva.

A Tengerészeti és Kereskedelmi Bíróság nem találta elfogadhatónak ezt az állítást, mert nem látta kellően bizonyítottnak, hogy a SMIL védjegyet jól ismertnek lehetne tekinteni. Azzal érvelt, hogy a SMIL és a SMILEY védjegyet angolul és dánul eltérően ejtik. Ennek a különbségnek jelentősége van a kereskedelembe, mert a dán népesség jelentős része ismeri az angol nyelvet. Ezért az átlagos fogyasztó a hangzási benyomást venné alapul, bár a Tengerészeti és Kereskedelmi Bíróság azt is megállapította, hogy a védjegyek vizuálisan hasonlóak, mert mindkét szó négy azonos betűt (s, m, i, l) tartalmaz, ami megtévesztéshez vezethet.

A fentiek alapján, különös tekintettel a hangzási különbségekre, a Tengerészeti és Kereskedelmi Bíróság megállapította, hogy nem áll fenn az összetévesztés valószínűsége a két védjegy között, bár a vizuális hasonlóság jelentős lehet olyan áruk esetében, amelyeknél a vásárló a védjegyet vizuálisan szemléli, és elrendelte, hogy a Kraft fizessen 30 000 Dkr költségterítést.

B) A *Gucci* és a *Bottega Veneta International SARL* (Veneta) abban a hitben, hogy a dán *Nielsen* divatárus által forgalmazott áruk hamisítottak voltak, feljelentést tett a bíróságon. Ennek alapján foglalási jogot kaptak, és lefoglaltattak pénztárcákat, csatos öveket, férficipőket, gumicsizmákat, kesztyűket és kiegészítőket. A Gucci ezután a Tengerészeti és Kereskedelmi Bíróságon megerősítő pert indított, és igényét kiterjesztette számos olyan termékre is, amely nem volt lefoglalva. Minthogy a Nielsen az áruk egy részét GUSACCI védjeggyel forgalmazta, a Gucci azt is állította, hogy ez a megjelölés sértette az ő GUCCI védjegyét; ezért 550 000 Dkr (közelítőleg 74 000 EUR) kártérítést követelt.

A Tengerészeti és Kereskedelmi Bíróság 2012. augusztusi döntése megállapította, hogy a Nielsen által forgalmazott egyes kiegészítőtípusok sértették a Veneta jogait, és ezért elrendelte, hogy a Nielsen fizessen 30 000 Dkr (közelítőleg 4000 EUR) kártérítést. A Tengerészeti és Kereskedelmi Bíróság úgy találta, hogy egy cipőminta is az összetévesztés veszélyével járhat, és ezért a Nielsent 1000 Dkr (közelítőleg 130 EUR) kártérítés fizetésére kötelezte, a Gucci által állított bitorlások legtöbbjét azonban elutasította, és ezekben a Nielsen javára döntött. A GUSACCI megjelölés GUCCI védjegyet sértő használatával kapcsolatban a bíróság megállapította, hogy ez három szótagból és nyolc betűből, míg a GUCCI védjegy két szótagból és öt betűből áll. A GUSACCI megjelölés első két és három utolsó betűje a két szóban megegyezik ugyan, azonban a két szónak eltérő a kiejtési ritmusa, és vizuálisan is különböznek. Ennek alapján a Tengerészeti és Kereskedelmi Bíróság megállapította, hogy a GUSACCI megjelölés sem a védjegy törvény, sem a piaci gyakorlat szerint nem sérti a Gucci jogait. Végül a bíróság megállapította, hogy az egyes termékek kiértékelése alapján sem állapítható meg, hogy egy átlagosan tájékozott fogyasztó jogosan feltételezhetné, hogy kapcsolat van a Gucci és a Nielsen által forgalmazott áruk között.

A bíróság elrendelte, hogy a Veneta és a Gucci fizessen külön-külön 140 271 Dkr-t (közelítőleg 19 000 EUR) dokumentumokért, fordításért és a tolmácsolásért. A bíróság elrendelte továbbá, hogy a Veneta fizessen 10 000 Dkr (közelítőleg 1350 EUR) kártérítést a Nielsennek. A Guccinak 200 000 Dkr (közelítőleg 27 000 EUR) kártérítést kellett fizetnie a Nielsen számára, és emellett 100 000 Dkr-t (közelítőleg 13 500 EUR) bírósági költségeikért.

A Nielsennek összesen 31 000 Dkr-t (közelítőleg 4130 EUR), míg a Venetának és a Guccinak 455 371 Dkr-t (közelítőleg 60 850 EUR) kellett fizetnie.

Így tehát a Gucci és a Veneta alaposan ráfizetett arra, hogy a Nielsent hamisított áruk forgalmazásával gyanúsította.

Az ügy a Legfelsőbb Bíróságon folytatódott.

Annak 2013. januári döntése megerősítette, hogy a Nielsen a Veneta táskáinak utánzásával megsértette a kereskedelmi törvényt, mert táskái a Veneta táskáinak szolgai utánzását képezték. Ezért 30 000 Dkr-ról 75 000 Dk-ra növelte a Veneta számára fizetendő kártérítést.

A cipőmintával kapcsolatban nem állapított ugyan meg védjegysértést, csupán a Gucci hírnevének a Nielsen által történő szándékos kihasználását. Ezért a Nielsennek 5000 Dkr-t

kellett fizetnie a Gucci számára. Hasonló okok miatt kesztyűk vonatkozásában a Nielsennek 15 000 Dkr-t kellett fizetnie a Guccinak.

A Legfelsőbb Bíróság a Gucci által kártérítésként fizetendő 200 000 Dkr-t 150 000 Dk-re csökkentette, és ugyancsak csökkentette a Gucci és a Veneta által fizetendő 140 271 Dkr-t 75 647 Dkr-re.

Döntése tehát a Guccinak és a Venetának kedvezett.

Dél-Korea

A Dél-Koreai Legfelsőbb Bíróság 2012 októberében egy védjegy-megsemmisítési ügyben olyan döntést hozott, amelyben elismerte egy védjegy híres státuszát egy külföldi államban, lényegileg nem pénzügyi adatok alapján.

A Dél-Koreában hasonló pereket indító külföldi vállalatok tisztában vannak azzal, hogy rendes körülmények között egy védjegy hírnevére alapozott perben majdnem lehetetlen sikeres eredményt elérni, ha ezt a hírnevet nem bizonyítják jelentős eladási számokkal, hirdetési adatokkal és nagy volumenű piaci részesedéssel, tárgyilagos dokumentumokban részletezve.

A most vizsgált ügyben a *MainOne Co., Ltd.* (MainOne) Dél-Koreában kérelmezte a KITSON védjegy lajstromozását. Ez a védjegy megegyezik az *A-List, Inc.* (A-List) által az Egyesült Államok nyugati partján üzemeltetett divatbutik kereskedelmi nevével, amely 2006 óta széles körben ismert az Egyesült Államokban az A-List védjegyeként, és amelyet Dél-Koreában is lajstromoztak.

Amikor az A-List tudomást szerzett erről a lajstromozásról, megsemmisítési keresetet nyújtott be ellene. A Koreai Szellemijogvédelmi Hivatal elismerte a KITSON védjegy egyesült államokbeli hírnevét, és olyan döntést hozott, amellyel érvénytelenítette a MainOne lajstromozását.

A MainOne a Szabadalmi Tanácshoz nyújtott be fellebbezést, amely a jól megalapozott joggyakorlat alapján arra a következtetésre jutott, hogy a KITSON védjegy egyesült államokbeli hírnevét nem bizonyították, mert nem nyújtottak be olyan dokumentumokat, amelyek a KITSON védjegy megfelelő piaci részesedését és hirdetési kiadásait igazolnák.

Ezt a döntést megváltoztatta a Legfelsőbb Bíróság, amely megállapította, hogy bár az A-List csupán eladási számokat közölt piacmegosztási adatok és hirdetési kiadások nélkül, a benyújtott anyag alapján nyilvánvaló a bíróság számára, hogy a KITSON védjegyet 2000 óta használták a Los Angeles-i híres bevásárlóutca, a Rodeo Drive egy divatüzletében ruházati cikkek, cipők, táskák, kalapok és hasonló eladásakor. A bíróság továbbá számos népszerű újságot, magazint és televíziós felvételt kapott 2005-ből és 2006-ból, amelyek azt bizonyították, hogy a KITSON védjegy hollywoodi sztárok kedvenc márkája volt, és ezáltal az Egyesült Államok hírességei körében is általános ismertséggel és hírnévvel rendelkezett.

Egyesült Arab Emírségek

Az Egyesült Arab Emírségek Védjegyhivatala 2012. január 1-jén az Áruk és Szolgáltatások Nizzai Nemzetközi Osztályozásának 9. kiadásáról áttért a 10. kiadás alkalmazására. A védjegyhivatal azonban nem fogad el védjegyjelentést a 32. áruosztály alkoholos italaira és a 33. áruosztályba tartozó árukra.

Egyesült Királyság

A) Az Egyesült Királyság kormánya bejelentette, hogy a szabadalmi törvénybe olyan változtatást kívánnak bevezetni, amely lehetővé fogja tenni gyógyszerek kipróbálását mások szabadalmainak bitorlása nélkül.

A változtatás olyan konzultációk eredménye, amelyeket az Egyesült Királyság Szellemitulajdon-védelmi Hivatala (UK Intellectual Property Office, UKIPO) az elmúlt év végén folytatott le élettudományok képviselőivel, akiket meghívtak, hogy mondjanak véleményt a javasolt módosításról.

A konzultáció összegzése szerint a törvény változtatási javaslatát a túlnyomó többség támogatta.

A törvény megváltoztatása után a gyógyszerfejlesztő vállalatok az új, innovatív gyógyszereket attól függetlenül próbálhatják ki, hogy melyik országban kívánnak hivatalos forgalmazási engedélyt kapni. Ez minden olyan helyzetre vonatkozik, amelyben egy másik vállalat szabadalmát be kell vonni a kutatásba.

A változtatástól azt várják, hogy az Egyesült Királyság vonzóbb helyé válik innovatív klinikai és gyakorlati kipróbálások számára.

Lord Younger, a szellemitulajdon-jogok minisztere kijelentette: „A kormány nagyon szeretne támogató környezetet létrehozni az Egyesült Királyságban a gyógyszerkutatás és -fejlesztés számára. Az ipar segítése abban, hogy a lehető leghamarabb a piacra vihessék termékeiket, a betegek, az ipar és a gazdaság számára is hasznos lesz”, majd hozzáfűzte, hogy a változtatás csökkenteni fogja a költségeket és a szabadalom bitorlással kapcsolatos jogbizonytalanságot. „A kutatási kivétel elfogadása által az Egyesült Királyság kormánya az angol szabadalmi törvényt összehangba fogja hozni egyéb európai országok, elsősorban Németország szabadalmi törvényével.”

Az angol szabadalmi törvény változása a javaslat szerint 2013. október 1-jén lép hatályba.

B) Az Egyesült Királyság Legfelsőbb Bírósága 2013. március 13-án ítéletet hozott a *Schütz v. Werit*-ügyben, megállapítva, hogy egy szabadalmazott tárgy egy részének a pótlása nem jelent szükségszerűen gyártást, vagyis nem minősül szükségszerűen bitorlásnak.

A *Schütz* a kizárólagos használati engedélyese olyan szabadalmaknak, amelyek folyadékok szállítására használt nagyméretű konténerekre vonatkoznak, és raklap tetejére szerelt fémkalitkában elhelyezett üvegpalackból állnak.

A Schütz 2008-ban bitorlásért beperelte a Weritet azzal érvelve, hogy cserepalackok előállítására és azoknak egy helyreállító társaság számára való eladása az ő tartálysabadalmának a bitorlását jelenti.

A Schütz keresetét 2010-ben elutasította a Felsőbíróóság (High Court, HC) Floyd bírása, aki úgy döntött, hogy a Schütz belső tartályainak a pótlása egy Werit-féle palackkal nem jelenti a szabadalmazott termék gyártását.

Ezt a döntést 2011-ben hatályon kívül helyezte a Fellebbezési Bíróóság (Court of Appeal, CA), amely megállapította, hogy a Werit bitorlást követett el.

Ezután a Legfelsőbb Bíróóság publikált ítélete egyhangúan megállapította, hogy egy termék helyreállítása gyakran egy vagy több alkatrész pótlását jelenti, és ezt nem kell egy új cikk gyártásának tekinteni.

„Egy hajón vagy egy motorcsónakon végzett munkák, amelyek fontos alkatrészek eltávolítását és pótlását jelentik, lényegesek lehetnek fizikai méretük, szerkezeti jelentőségük és pénzügyi vonatkozásaik révén, anélkül, hogy a hajó vagy a motorcsónak gyártását jelentenék” – mondta az elnöklő Lord Neuberger bíró, majd hozzátette, hogy számos tényezőtől függ, hogy a javítási munkák mikor jelentenek gyártást.

A Werit-esetben a bíró arra következtetett, hogy a Schütz-féle tartályok palackjai a szabadalmazott termékeknek csupán pótalkatrészeiként tekinthetők, mert rövidebb a várható élettartamuk, mint azoké a fémkalitkáké, amelyekben el vannak helyezve, és nincs kapcsolatuk az igényelt találmányi gondolattal.

Mínthogy a helyreállító Delta vállalat a Werit által gyártott palackok pótlásán túl nem végez további munkát, a bíró szerint ez nem jelenti a szabadalmazott termék gyártását.

Egységes Szabadalmi Bíróóság

2012. december 17-én két európai uniós rendeletet publikáltak. Az egyik létrehozza az egységes hatályú európai szabadalmat, míg a másik az egységes szabadalom számára a fordítási megállapodásokat ismerteti. Ezt a két rendeletet az Európai Unió Megerősített Együttműködési Rendelkezései alapján alkották meg. Egységes szabadalmat az Európai Unió 27 tagországa közül 25-ben engedélyeznek, mert Olaszország és Spanyolország kifogást emelt az Európai Tanács azon döntése ellen, amely az Európai Unió 27 tagállama közül 25-öt felhatalmazott „megjavított együttműködésre”.

Ugyanakkor elfogadták az Egységes Szabadalmi Bíróóságot (ESZB) létrehozó egyezménytervezetet, amelyet 2013. január 11-én publikáltak. Az egyezményt hivatalosan 2013. február 19-én Brüsszelben ünnepélyes keretek között az Európai Unió 27 tagországa közül 24 írta alá. Meglepetésre Olaszország is az aláírók közé tartozik, jóllehet korábban kifogásolta az egységes szabadalmat és az Egységes Szabadalmi Bíróóságot. 2013. március 5-én Bulgária is aláírta az egyezményt. Lengyelország aláírásának időpontja még bizonytalan, míg Spanyolország az egyezmény alapjait kifogásolja.

Az európai szabadalom engedélyezési eljárása nem változik, ennek megfelelően megadása előtt az igénypontokról a szokásos módon német és francia fordítást kell benyújtani.

Az egységes szabadalom elnyeréséhez az európai szabadalmi csomag hatálybalépésétől számított legalább hét év alatt a szabadalmasnak az engedélyezés időpontjától számított egy hónapon belül saját költségén be kell nyújtania az ESZH-nál az egységes hatályra vonatkozó kérelemmel együtt az angol nyelvű szabadalom teljes szövegének fordítását az Európai Unió egy másik hivatalos nyelvén, vagy, ha a szabadalom szövege német vagy francia, a szabadalom angol fordítását.

A 25 aláíró ország az egyezmény aláírásakor megállapodott egy Előkészítő Bizottság (Preparatory Committee) felállításában. Ezt a bizottságot megszervezték, és a bizottság első ülését 2013. március 26-án Brüsszelben tartották, ahol elnöknek a holland Paul van Beukeringet és alelnöknek a svéd Alexander Ramsay-t választották. Kijelölték a fő területek (jogi szerkezet; pénzügyi szempontok; információs technológia; szolgáltatások; humán erőforrások és oktatás) koordinátorait. Megállapodtak abban, hogy az eljárási szabályok (Rules of Procedure) kidolgozására helyezik a hangsúlyt.

Az európai szabadalmak jelenlegi felszólalási eljárása marad érvényben az olyan európai szabadalmak számára is, amelyeket egységes szabadalomként lajstromoztak.

Eltekintve az ESZH előtt folytatott felszólalási eljárásoktól, az engedélyezés utáni valamennyi vitás ügy, például a bitorlás és az egységes szabadalmak érvényessége az új Egységes Szabadalmi Bíróság hatáskörébe tartozik.

Az Egységes Szabadalmi Bíróságnak lesz Elsőfokú Bírósága (EB, Court of First Instance) több székhellyel és egy Fellebbezési Bírósága (FB, Court of Appeal).

Az egyezmény szerint az Egységes Szabadalmi Bíróság működése 2014. január 1-jén indul meg, vagy – ha ez később következik be – a negyedik hónap kezdetén azt követően, hogy 13 európai uniós állam – közöttük kötelezően az Egyesült Királyság, Franciaország és Németország – ratifikálta az egyezményt. Jelenleg valószínűtlennek tűnik, hogy a nevezett három ország 2014 vége előtt ratifikálja az egyezményt, és így az Egységes Szabadalmi Bíróság nagy valószínűséggel csak 2015-ben fogja megkezdeni működését.

Az Egységes Szabadalmi Bíróságnak kezdettől fogva kizárólagos hatásköre lesz az egységes szabadalmakkal kapcsolatban. Egy egységes szabadalom viszont csak olyan európai uniós államokra vonatkozhat, amelyek ratifikálták az egyezményt, és csatlakoztak ahhoz.

Az Egységes Szabadalmi Bíróság Elsőfokú Bíróságának Központi Divíziója Párizsban fő székhellyel, valamint Münchenben és Londonban szekciókkal rendelkezik. Az Elsőfokú Bíróságnak helyi divíziói lehetnek azokban az európai uniós országokban, amelyek lényeges számú peres ügynek néznek elébe, köztük bitorlási ügyeknek olyan ügyfelekkel, akik az illető ország területén laknak vagy ott végeznek üzleti tevékenységet. Ehelyett európai uniós országok összefoghatnak ahhoz, hogy az Elsőfokú Bíróság regionális divízióit alakítsák ki. A Fellebbezési Bíróság székhelye Luxembourgban lesz.

A megvonási ügyeket és a nemleges megállapítási kereseteket a Központi Divízió előtt kell lefolytatni, hacsak nem folyik már eljárás a felek között a szabadalomra vonatkozóan egy helyi vagy regionális divízió előtt.

Az ilyen ügyeket a párizsi Központi Divíziónál vagy a müncheni vagy londoni szekciónál kell elindítani.

Minden egyéb ügyet, ideértve elsősorban a bitorlást, a terület azon helyi (vagy regionális) divíziójánál kell elindítani, ahol

- a) a bitorlás állítólag megtörtént vagy megtörténhet, vagy
- b) ahol az alperesnek lakóhelye vagy fő üzleti székhelye van, vagy
- c) ha az alperesnek nincs lakóhelye vagy fő üzleti székhelye egy ESZB-államban, annál a helyi vagy regionális divíziónál, ahol az alperesnek üzleti székhelye van.

Az eljárások nyelve a divízió gazdaállamának hivatalos nyelve lesz, vagyis német a német helyi divíziónál, angol az egyesült királyságbeli helyi divíziónál stb. Egy gazdaállam (vagy régió) azonban helyi vagy regionális divíziójának nyelveként megjelölheti az ESZH egyik (vagy több) nyelvét, vagyis az angol, a francia vagy a német nyelvet.

A Központi Divízió nyelve mindig megegyezik a szabadalom nyelvével.

Az ESZB bírait egy (központi) tanácsadó bizottság jelöli ki, amely a legmagasabb fokú elismert szakértelemmel rendelkező gyakorló szabadalmi bírókból és gyakorló szakemberekből áll. A bírók lehetnek jogilag és műszakilag képzett szakemberek, és egyesek lehetnek rész munkaidősök. A jogilag képzetteknek egy ESZB-országban bírói kinevezéshez szükséges képzettséggel kell rendelkezniük. A műszakilag felső fokon képzett bírónak bizonyított tudással kell rendelkeznie a polgári jogban és a szabadalmi pereskedési eljárásban.

Az Elsőfokú Bíróság helyi vagy regionális divízióiban a bírók három jogilag képzett bíróból álló tanácsban ítéleznek, néha egy műszakilag képzett negyedik bíróval együtt.

A helyi divíziókban a jogilag képzett bírók közül kettő a gazdaállamból származhat, ha ott az egyezmény hatálybalépése előtti három évben 50 vagy annál több szabadalmi peres ügyben folyt eljárás, azonban csak egy bíró származhat a gazdaországból, ha ott az ilyen ügyek száma 50-nél kevesebb volt. A másik vagy többi jogilag képzett bírót és a műszakilag képzett negyedik bírót egy központi bírócsoportból (Central Pool of Judges) delegálják.

A regionális divíziókban mindig két bíró ítélezik az illetékes régió államaiból, és egyet delegál a központi bírócsoport.

Az Elsőfokú Bíróság Központi Divíziójában rendes körülmények között mindig két jogilag képzett bíró ítélezik különböző államokból, plusz egy műszakilag képzett bíró van delegálva a központi bírócsoportból.

A Fellebbezési Bíróság öt bíróból álló tanácsban ítélezik, akik közül három jogilag képzett bíró különböző államokból származik, és műszakilag képzett két bíró van delegálva a központi bírócsoportból.

Egy bírók képzésére szolgáló intézményt Budapesten kell felállítani.

Az Elsőfokú Bíróság döntése ellen csupán egyetlen fellebbezési fok van a Fellebbezési Bíróságnál.

A fellebbezés nyelve megegyezik az Elsőfokú Bíróság nyelvével.

Az Egységes Szabadalmi Bíróság még kidolgozatlan eljárási szabályai fogják meghatározni azt a felső határt, amelynél nem lehet magasabb az eljárások jogi költsége.

Etiópia

A 2006-ban elfogadott védjegytvörvény végrehajtási utasítását 2012. december 24-én publikálták. Ennek alapján a már lajstromozott védjegyek tulajdonosainak 18 hónapon belül, vagyis 2014. június 24-ig új védjegybejelentést kell benyújtaniuk. Ezeket az új bejelentéseket nem fogják önműködően lajstromozni, hanem vizsgálni fogják feltétlen és viszonylagos lajstromozást kizáró okokra.

A korábbi rendszer szerint a védjegy tulajdonosnak engedélyt kellett kérnie az Etióp Szellemi Tulajdoni Hivaltól (ESZTH) ahhoz, hogy a helyi újságokban figyelmeztető közleményt (cautionary notice) publikáljon, és az engedély megadása után a figyelmeztető közleményt publikálták. Ezt követően az ESZTH kiadta a hivatalos számot és az oltalmi időt feltüntető védjegy-letétbehelyezési bizonylatot. Ez a rendszer megszűnik. A hivatalnál már benyújtott, de még nem lajstromozott figyelmeztető közlemények bejegyzésére irányuló kérelmek helyett új védjegybejelentéseket kell benyújtani.

A benyújtási követelmények változatlanok maradtak, és a hivatali illetékek sem változtak. Az új védjegytvörvény fontosabb vonásai:

- A grafikusán ábrázolható és megkülönböztető jellegű védjegyek lajstromozhatók.
- Az ESZTH által elfogadott védjegybejelentéseket felszólalás céljából publikálják a Szellemi Tulajdoni Közlönyben.
- A védjegyek oltalmi ideje 7 év, amely további 7-7 évre meghosszabbítható.
- Egy védjegybejelentés több osztályra is vonatkozhat.
- A szolgáltatási védjegyek lajstromozhatók.
- Egy lajstromozott védjegy törölhető, ha a törlési kereset benyújtását megelőző három éven belül nem vették gyakorlatba.

Európai Bíróság

A) Ha egy közösségi védjegyet a lajstromozás napjától számított öt éven belül az Európai Unióban nem vesznek tényleges gyakorlatba, az megvonhatóvá vagy részben megvonhatóvá válik. Emellett egy harmadik fél védjegye elleni felszólalási eljárásban nem lehet hivatkozni rá mint korábbi védjegyre. Ez a közösségi védjegyrendelet (Community Trademark Regulation, CTMR) 15(1) cikkéből következik.

Hosszú vita folyt arról, hogy egy közösségi védjegy használata egyetlen európai uniós tagállamban elegendő-e a lajstromozás fenntartására, ha a védjegyet használat hiánya miatt támadják meg. Bár a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (BPHH, Office for Harmonization

in the Internal Market) mindig azt az álláspontot képviselte, hogy egyetlen tagállamban való használatnak elegendőnek kell lennie (ez volt a közösségi védjegyrendszer létesítésének egyik legfőbb hivatkozási alapja), ezt a nézőpontot sokan kifogásolták, így a Benelux Szellemijogvédelmi Hivatal (BSZTH) is. Amikor az ONEL/OMEL-ügyben állásfoglalást kértek tőle, az Európai Bíróság (Court of Justice of the European Union, CJEU) nevében Sharpston főtanácsnok olyan véleményt adott, hogy egy közösségi védjegyre engedélyezett oltalom nem lehet megfelelő, ha azt csak nemzeti körben kívánják felhasználni; ezért a használat csupán egyetlen országban nem lehet szükségszerűen elegendő.

Az ONEL közösségi védjegy tulajdonosa felszólalt a BSZTH-nál a Benelux OMEL védjegy lajstromozása ellen. Az a felszólalást elutasította, mert az ONEL közösségi védjegy tulajdonosa nem tudta bizonyítani a védjegy használatát Hollandián kívül más országban is. A BSZTH azon a véleményen volt, hogy bár a tulajdonos bizonyította a védjegy tényleges használatát Hollandiában, ez nem képezett tényleges használatot az Európai Unión belül. A BSZTH véleménye szerint ugyanis a használat egyetlen tagországban definíciószerűen nem lehet elegendő tényleges használat megalapozásához egy közösségi védjegy fenntartása céljából.

A védjegy tulajdonos a hivatal döntése ellen fellebbezett a Hági Fellebbezési Bíróságnál (HFB), amely ezt követően az alábbi négy kérdést intézte a CJEU-hoz:

1. Egy közösségi védjegy használata egyetlen országban mindig elegendő ahhoz, hogy a CTMR 15(1) cikke szempontjából tényleges használatnak minősüljön?

2. Ha a válasz nemleges, sohasem elegendő?

3. Ha sohasem elegendő, mire van szükség?

4. A megkívánt tényleges használat megítélését elvontan, az egyes tagországok területének hatáira való hivatkozás nélkül kell megállapítani?

A CJEU úgy döntött, hogy a tagországok területi határait figyelmen kívül kell hagyni annak megállapításakor, hogy egy védjegyet tényleges használatba vettek-e a Közösségben a CTMR 15(1) cikke értelmében.

A CJEU hangsúlyozta, hogy a használat területi érvénye nem külön feltétele a tényleges használatnak, hanem csupán egyike a tényleges használatot meghatározó tényezőknek. A CJEU döntése a továbbiakban megállapítja, hogy bár ésszerűen azt lehetne várni, hogy egy közösségi védjegyet természeténél fogva nagyobb területen (a Közösségen belül) kell használni, mint egy nemzeti védjegyet, ez nem definíciószerűen szükséges ahhoz, hogy a közösségi védjegy használatát el lehessen fogadni tényleges használatnak. A CJEU szerint ahol a közösségi védjegy áruinak vagy szolgáltatásainak piaca ténylegesen egyetlen tagállam területére van korlátozva, nem zárható ki, hogy a közösségi védjegy használata ezen a területen „bizonyos körülmények között” kielégíti a tényleges használat feltételét mind egy közösségi védjegy, mind egy nemzeti védjegy esetében. A piaci körülményeket azonban a nemzeti bíróságoknak kell meghatározniuk.

B) Egy német védjegybitorlási ügyben felmerült az a kérdés, hogy egy bitorlónak vélt lajstromozott német védjegyet valóban használtak-e. Ezt azért vitatták, mert a ténylegesen használt és a bitorlónak vélt védjegyhez legközelebbi védjegyváltozatot külön lajstromozták.

A konkrét kérdés az volt, hogy a PROTI védjegyet használnak lehet-e tekinteni a PROTIPLUS védjegy használata folytán, jöllehet ezt a védjegyet külön lajstromozták.

A német védjegy törvény 26(2) cikke szerint ilyen esetben a használt változat lajstromozása nem képez akadályt.

Az ügy a Szövetségi Legfelsőbb Bírósághoz (Bundesgerichtshof) került, amely az ügy eldöntése érdekében több kérdést intézett a CJEU-hoz.

A CJEU 2012. október 25-i döntésében megállapította, hogy egy lajstromozott védjegy tulajdonosa nincs kizárva abból a lehetőségből, hogy a védjegy használatának megállapítása céljából arra a tényre támaszkodhasson, hogy a védjegyet olyan formában használja, amely különbözik a lajstromozott formától, anélkül, hogy a két forma közötti különbségek megváltoztatnák ennek a védjegynek a megkülönböztető jellegét, még ha ez az eltérő forma önmagában lajstromozva van is védjegyként.

A CJEU döntése tehát egyértelműen megállapítja, hogy egy védjegy lajstromozott változatának használata a védjegy használatának minősíthető.

C) A CJEU megtagadta a lajstromozást a SEVEN FOR ALL MANKIND (hét az egész emberiség számára) közösségi védjegytől a 14. és 18. áruosztályban (ékszerek és táskák), helyt adva az azonos áruosztályokban lajstromozott SEVEN (hét) védjegyre alapozott felszólalásnak.



A CJEU megváltoztatta a BPHH Felszólalási Osztályának és fellebbezési tanácsának a döntését, amely megállapította, hogy „a betűkkel írt *hét* szám nagyon gyenge inherens megkülönböztetőképeséssel rendelkezik”, mert szerinte e szó jelenléte a lajstromoztatni kívánt védjegyben a védjegy egésze által keltett általános benyomásban nem jelentéktelen.

A CJEU ezért megállapította, hogy a „for all mankind” szavak nem elegendők ahhoz, hogy kizárják a fogalmi hasonlóságot a két védjegy között, és így a „seven” szó által keltett általános benyomás felülmúlja a lajstromoztatni kívánt védjegy többi eleme által keltettet. Ennek alapján a CJEU elfogadta a korábbi SEVEN védjegy lajstromozására alapozott felszólalást.

Európai Szabadalmi Hivatal

A) Az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) 2013 januárjában bejelentette, hogy 2012-ben kerekén 258 000 szabadalmi bejelentést kapott, ami 2011-hez képest 5,7%-os növekedést és egyúttal új rekordot jelent. „Az európai szabadalmi bejelentések számának ez az új csúcsa

sorban már a harmadik, és azt mutatja, hogy mind az európai, mind az Európán kívüli országok továbbra is törekednek az ortalomszerzésre az ESZH-nál, és hogy Európa húzópiac marad az új technológiák számára” – mondta Benoît Battistelli, az ESZH elnöke, majd így folytatta: „Ez a növekedés része egy állandó, hosszú távú irányzatnak, és világos bizonyítéka annak, hogy az ipar bízik az európai szabadalmak értékében”.

Az elektronikai szektor dinamikus európai fejlődését tükrözi az ESZH-nál a legnagyobb bejelentők listája. A legelső tíz között négy európai, négy ázsiai és két amerikai vállalat található. Az első helyet azonban első ízben foglalja el az ázsiai Samsung, amelyet a Siemens és a BASF követ. Az első tíz között található még a Robert Bosch a 6. és az Ericsson a 9. helyen. Az első tíz között első ízben található a kínai ZTE cég, amely az előző évi 43. helyről tört fel a 10. helyre.

A továbbiakban az ESZH sajtóközleményének néhány megállapítását emeljük ki.

- 2012-ben az ESZH 65 700 engedélyezett szabadalmat publikált, ami a 2011. évi 62 115-höz viszonyítva 5,8%-os növekedésnek felel meg.

- A bejelentések 63%-a jött nem európai országokból (2011-ben: 62%), míg a 38 európai tagországból érkezett a bejelentések 37%-a (2011-ben: 38%).

- Az első öt helyezést 2012-ben is az alábbi országok foglalták el: Amerikai Egyesült Államok (24,7%), Japán (19,9%), Németország (13,4%), Kína (7,3%) és Dél-Korea (5,5%).

- Az ázsiai vállalatok továbbra is ösztönzik a bejelentések számának növekedését, amelyek több mint fele származik együttesen Japánból, Kínából és Dél-Koreából.

- Az Amerikai Egyesült Államok vállalatai új rekordot értek el 63 777 bejelentéssel, megerősítve vezető pozíciójukat.

- Európában az összesítésben harmadik helyen álló Németország után a 6. helyen Franciaország áll 4,6%-kal, majd őt a 7. helyen Svájc követi 3,2%-kal, a 8. helyen az Egyesült Királyság 2,6%-kal és a 9. helyen Hollandia 2,5%-kal.

- Abszolút értékben növekedett az összes említett európai országból érkezett bejelentések száma.

B) Az ESZH Gazdasági és Tudományos Tanácsadó Bizottsága (Economic and Scientific Advisory Board, ESAB) 2013. március 13-án javaslatokat publikált annak ellensúlyozására, hogy az európai szabadalmak minőségének romlása árt az európai szabadalmi rendszernek.

Az ESAB szerint az ESZH-nak a szabadalmak minőségének javítása céljából javításokat kell elvégeznie mind a szabadalmak engedélyezése előtt, mind azt követően. Az engedélyezés előtti szakaszban foglalkozni kell az elővizsgálati eljárás gyorsításával és minőségének javításával. Az ESZH-nak ösztönöznie kell a szabadalomtulajdonosokat arra, hogy világosabban osztályozzák a technika állásához tartozó publikációkat és azonosíthatóbbá tegyék találmányaikat. „Mérlegelni kell például nem szabadalom tárgyú központi szakirodalmi tárák felállítását és nem szabadalom tárgyú irodalom kutatásának a lehetővé tételét.”

Az ESAB szerint egy szabadalom engedélyezése után javítani kell a felszólalási és az újbóli vizsgálati eljárás színvonalát a szabadalmak minőségének javítása érdekében. Az ESAB a pereskedési rendszert is hatékonyabbá és olcsóbbá kívánná tenni.

Német szakemberek egy csoportja azt állítja, hogy a javaslatok rossz logikán alapulnak és túl határozatlanok. „Az ESAB kifogásai nem találnak széles körű helyeslésre. Van egyáltalán bizonyíték arra, hogy a szabadalmak minősége romlik?” – kérdezték. „A minőséget nagyon nehéz mérni, és a minőségromlásra vonatkozó állítást bizonyítani kellene. Nem látjuk, hogy valójában mit ajánlanak. Például mi valamennyien olcsóbbá szeretnénk tenni a pereskedést, de ez nagyon nehéz dolog. A javaslatok nem tartalmaznak konkrét ajánlásokat, ezért kevésbé használhatóknak látszanak.”

C) A Bővített Fellebbezési Tanács 2012. október 2-i döntése megerősíti egy műszaki fellebbezési tanácsnak azt az álláspontját, hogy nem köteles megtárgyalni a felekkel a technika állásának olyan értelmezését, amely eltér a felektől.

A meghallgatásra vonatkozó jog szerint döntéseket csak olyan okokra vagy bizonyítékokra lehet alapozni, amelyekkel kapcsolatban a feleknek lehetőségük volt nyilatkozattételre.

A kérelem a műszaki fellebbezési tanács azon döntése ellen irányult, amely elutasította a fellebbezést, és ezáltal megerősítette a négy felszólalás elutasítását a Felszólalási Osztály által. A szabadalmat többek között a D3 dokumentum alapján támadták meg újdonsághiány és feltalálói tevékenység hiánya miatt.

A kérelem oka a kérelmező meghallgatásra vonatkozó jogának az alapvető megsértése volt, ami a fellebbezési eljárásban történt. A kérelmező szerint döntésében a műszaki fellebbezési tanács a D3 dokumentum olyan értelmezését fogadta el, amely nem felelt meg a felek által javasolt értelmezésnek, és amelyet a tanács sem közölt az írásbeli vagy szóbeli eljárásban. Ez a D3 dokumentum előre nem látott és előre nem látható olyan értelmezése volt, amely csupán a végső döntés kézhezvételekor vált ismertté. Ha a kérelmezőnek lehetőséget adtak volna arra, hogy nyilatkozzék a tanács értelmezésével kapcsolatban, megmagyarázta volna, hogy az miért volt műszakilag értelmetlen, nyelvileg hibás, ellentétes a megtámadott szabadalom szövegösszefüggésével és kellően furcsa ahhoz, hogy semmiképpen se lehessen előre várni.

A Bővített Fellebbezési Tanács mint egyértelműen megengedhetetlent utasította el a kérelmet, megjegyezve, hogy a kérelmező nem vitatta azt a tényt, hogy a D3 dokumentumot alapvetően megtárgyalták mind az írásbeli eljárásban, mind a szóbeli eljárásban, úgyhogy a meghallgatásra vonatkozó jogot ilyen vonatkozásban nem sértették meg. Utalt következetes joggyakorlatára, amely egyértelműen bizonyítja, hogy a felek nem jogosultak arra, hogy előzetesen megadják egy döntés okait a döntés meghozatala előtt. Ezt az elvet azután a Bővített Fellebbezési Tanács extrapolálta: ha az elv általában alkalmazható egy döntés okaira, hasonlóképpen alkalmazhatónak kell lennie az ilyen okok csupán egy részét képező techni-

ka állása egy szakaszának az értelmezésére is. Így nem lehet szó a meghallgatási jog megtagadásáról, ha a műszaki fellebbezési tanács, miután egy *inter partes* eljárásban az összes felet meghallgatta, saját következtetésre jutott, amelyet azután kinyilvánított írott döntésében.

A Bővített Fellebbezési Tanács döntése azt is megállapítja, hogy a teljes semlegesség követelménye egy *inter partes* eljárásban sérelmet szenvedne, ha egy tanács, miután kiadott egy nyilatkozatot, amely kinyilvánítja előzetes és nem kötelező véleményét, a szóbeli tárgyaláson a technika állásához tartozó és az említett szóbeli tárgyaláson részletesen megtárgyalt dokumentum egy részletének egy lehetséges eltérő értelmezéséről tájékoztatna egy felet, még ha ez az értelmezés különbözik is a felek által javasolttól. Ezért a kérelmező érvei nem voltak eredményesek, de elegendők voltak a Bővített Fellebbezési Tanács számára annak megállapításához, hogy az új megfontolások összefüggésben álltak a kérdéses eljárásban korábban felmerült vitával.

D) A T 870/07 ügyben a tanács a késve benyújtott főkérelem elfogadhatóságát vizsgálta; ezt a főkérelmet a szóbeli tárgyalás alatt nyújtották be. A vizsgálandó kérdés itt az volt, hogy meg lehetett-e állapítani, hogy az újdonságvizsgálat kiterjedt-e az enantiomerek alkalmazására.

A tanács megállapította, hogy az egyik alkalmazandó követelmény szerint azt kellett vizsgálni, hogy a megváltoztatott igénypont a szabadalmazhatóság vizsgálata szempontjából új helyzethez vezetett-e, úgyhogy a tanács nem volt abban a helyzetben, hogy ezt az eljárást indokolatlan elhúzódnása nélkül vizsgálja, ami viszont az eljárás gazdaságosságának elvébe ütközött volna.

A tanács megjegyezte, hogy az újdonságvizsgálati jelentést az igénypontok alapján a leírás megfelelő figyelembevételével mellett kell megszövegezni [Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) 92. cikke]. A Vizsgálati Irányelvek (Richtlinien für die Prüfung, B-III, 3,5) a következőt mondja: „Amennyiben lehetséges és ésszerű, az újdonságkutatásnak alapvetően fel kell ölelnie azt a teljes tárgyat, amelyre az igénypontok irányulnak.”

Így a tanács nem látott okot arra, hogy kételkedjen abban, hogy az eredetileg igényelt enantiomerek sajátos alkalmazásának a kutatásánál a pótlólag igényelt tárgyat is figyelembe vették. A helyzet nem volt új abban az értelemben, hogy a tanács (nem teljes kutatás következtében) nem volt abban a helyzetben, hogy vizsgálja az igényelt tárgyat, és ezért a kérelmet befogadta az eljárásba.

E) A T 2377/08 ügyben a tanács azon a véleményen volt, hogy a fellebbezési illeték visszafizetése egyedül a megállapított eljárási hiba alapján az ESZE/1973 67. szabálya (ESZE/2000 103. szabály) szerint nem felelne meg a méltányosság követelményének, mert a visszautasító döntés egyéb alternatív okokon is alapult, amelyek a felszólaló számára nem adtak okot lényeges eljárási hiba kifogásolására, és amelyek ellen a fellebbező félnek fellebbezést kellett volna benyújtania ahhoz, hogy elérje a döntés hatálytalanítását (hivatkozással a T 893/90, T 219/93, T 4/98 és T 978/04 döntésre).

F) A *T 1740/06* ügyben a tanács visszautasította a fellebbezési illeték visszafizetését a meghallgatásra vonatkozó jog megsértése alapján, mert az eljárási sérelem nem volt lényeges [ESZE/1973 67. szabály; ESZE/2000 103(1)a) szabály]. A kérelmező kifogásolta, hogy a Vizsgálati Osztály meglepő módon döntött a bejelentésről anélkül, hogy számára alkalmat adott volna kérelmeinek pontosabb megszüvegezésére vagy azon okokkal kapcsolatos nyilatkozattételre, amelyek alapján nem tekintette engedélyezhetőnek azt az igénypont-kombinációt, amelyet abban az időben formálisan nem javasolt, de kimondottan vitára bocsátott.

A tanács megjegyezte, hogy a meghallgatásra vonatkozó jog megsértése az igénypont-kombináció megtárgyalásával összefüggésben jogosan kifogásolható lehetett volna ugyan, azonban ezek az igénypontok nem képezték az elutasítás tárgyát. Ehelyett az elutasítás tárgyát kizárólag az akkori főkérelem igénypontjai képezték. A tanács szerint a fellebbező fél által leírt körülmények a Vizsgálati Osztály által olyan eljárásvezetést mutattak, amely jogosan váltott ki kritikát, még ha egy bejelentő kötelessége is a kérelmeket saját kezdeményezésből előterjeszteni. Itt azonban a döntő kérdés az volt, hogy a kifogásolt eljárási hibák milyen mértékben járultak hozzá a bejelentés elutasításához. Csakhogy az említett körülmények egyike alapján sem lehet arra a következtetésre jutni, hogy a Vizsgálati Osztály helyes eljárásvezetés mellett más eredményhez juthatott volna, mint a bejelentés elutasítása. Ennek megfelelően azok a hibák, amelyek esetleg károsan befolyásolták a kérdéses eljárást, az ESZE/1973 67. szabálya értelmében nem képeztek lényeges eljárási hibát.

G) A *T 1411/7* ügyben a szabadalomtulajdonos kétségbe vonta a felszólalási eljárásban a felszólalás elfogadhatóságát, és részletesen kifejtette, hogy a felszólalást nem alapozták meg.

Döntésében a Felszólalási Osztály minden további ok megadása nélkül megállapította, hogy a felszólalás elfogadható. A műszaki fellebbezési tanács rámutatott, hogy a Felszólalási Osztály hibát követett el azzal, hogy elmulasztott bármilyen utalást tenni az ügy tényleges jogi körülményeire, továbbá azzal, hogy a logikus gondolatmenet teljes hiánya mind a feleket, mind a tanácsot tájékoztatlanul hagyta afelől, hogy milyen megfontolások vezették a Felszólalási Osztályt arra a következtetésre, hogy a felszólalást kellően megalapozottnak kellett tekinteni. Így a megtámadott döntés semmilyen indokolást nem tartalmazott az ESZE/1973 68(2) szabálya [az ESZE/2000 111(2) szabálya] szerint. A felszólalás elfogadhatóságát azonban még azt megelőzően kell megállapítani, hogy az ügy érdemében döntést hoznak; így elfogadhatatlanság esetén az ügy érdemében nem nyithatják meg az eljárást, és nem dönthetnek a vizsgált ügy szabadalmazhatósága kérdésében. Ezért ha ilyen körülmények között nem indokolják a döntést, az lényeges eljárási hibát képez.

H) A *T 138/08* ügyben a fellebbező (felszólaló) fél kifogásolta, hogy nem adtak számára elegendő időt ahhoz, hogy válaszolni tudjon a szabadalmasnak a felszólalás megválaszolásaként tett megjegyzéseire.

A tanácsnak azt a kérdést kellett tisztáznia, hogy két hónap és 21 nap elegendő volt-e egy ilyen állásfoglalás benyújtásához. A tanács megjegyezte, hogy a szabadalmas megjegyzéseit csupán tájékoztatás céljából továbbították, és a Felszólalási Osztály nem tett fel semmilyen érdemi kérdést közleményében. A felszólalóra volt bízva, hogy azzal kapcsolatban állást foglal-e vagy sem. Ha úgy dönt, hogy csendben marad, nem kellett volna semmit sem tennie; ha a válasz mellett dönt, elegendő lett volna egyszerűen azt kérni, hogy engedélyezzék számára az állásfoglaláshoz szükséges időt. A tanács szerint két hónap időtartam elegendő egy ilyen egyszerű cselekvéshez. Ezért az ESZE 103(1)a) szabálya szerint nem volt indokolt a fellebbezési illeték visszafizetése.

Európai Törvényszék

Az Európai Törvényszék (General Court of the EU, GCEU) 2013. január 23-án hozott döntése szerint az *AB InBev* (InBev) (korábban Anheuser-Busch) lajstromoztathatja BUD védjegyet az Európai Unióban. Ez a legutolsó döntés egy régóta tartó vitában, amelyet a cseh *Budějovický Budvar* (Budvar) versenytárral folytatott.

A Budvar fellebbezéseit amerikai versenytársának közösségi védjegy-lajstromozásai ellen elutasították, mert elmulasztotta „kellő mértékben” bizonyítani, hogy a „Bud” szót eredet-megjelölésként használta Franciaországban és Ausztriában.

A GCEU megállapította, hogy a Budvar a BPHH-nak nem nyújtott be kellő bizonyítékot annak igazolására, hogy 1996 júliusában az InBev négy bejelentése közül az elsőnek az időpontja előtt egy korábbi megjelölést használt „helyi jelentőségűnél komolyabb kereskedelemben”.

Bár a Budvar benyújtott a BPHH-nál olyan számlákat, amelyek franciaországi használatot bizonyítottak, a bíróság megítélése szerint azok csupán nagyon korlátozott termékmennyiségre vonatkoztak, és a szállítások csupán három francia városra korlátozódtak.

A bíróság azt is megállapította, hogy az ausztriai használat csupán nagyon csekély mértékű eladásokra vonatkozott, és a Bécsen kívüli eladások elhanyagolható mennyiségeket képviseltek.

Egy ilyen földrajzi megjelölés jelentős mértékű használata egy tagország jelentős részében meggátolhatta volna a közösségi védjegy lajstromozását.

Az Anheuser-Busch szóvivője, aki kijelentette, hogy cége rendkívül elégedett a döntéssel, bejelentette, hogy még ebben az évben kérelmezik a BUD védjegy közösségi védjegyként való lajstromozását.

A döntés előéletének összefoglalásaként még megemlíthjük, hogy a Budvar számára 1990-ig nehézségbe ütközött volna a védjegy-lajstromozás Nyugat-Európában, mert Csehszlovákia a vasfüggöny mögött volt.

1996. áprilistól júliusig a InBev (akkor még Anheuser-Busch) négy bejelentést nyújtott be a BPHH-nál a BUD védjegy lajstromozása iránt, amelyek ellen a Budvar négy felszólalást nyújtott be, azzal érvelve, hogy a „Bud” eredetmegjelölés volt több európai uniós országban.

A BPHH 2004 júliusában helyt adott a Budvar felszólalásának az „éttermi, bár- és kocsmai szolgáltatások” osztályba sorolt bejelentés ellen, de később elutasította a más osztályokba tartozó bejelentések ellen benyújtott három másik felszólalást. Ez ellen a Budvar fellebbezéseket nyújtott be, azonban 2006-ban a BPHH Második Fellebbezési Tanácsa elutasította azokat.

2006 júniusában a BPHH helyt adott az Anheuser-Busch fellebbezésének a 2004. júliusi döntés ellen, és a Budvar felszólalását teljes terjedelmében elutasította, mert megállapította, hogy nem volt kielégítő a cseh cég által benyújtott bizonyíték a „Bud” eredetmegjelölés ausztriai, franciaországi, olaszországi és portugáliai használatával kapcsolatban.

A Budvar ezután a GCEU-nál támadta meg a döntéseket, és az 2008 decemberében a döntéseket hatályon kívül helyezte. Az Anheuser-Busch ezután az Európai Bírósághoz (Court of Justice of the European Union, CJEU) nyújtott be fellebbezést. A CJEU 2011 márciusában megállapította, hogy egy uniós tagországban védett földrajzi megjelölés csak akkor gátolhatja egy közösségi védjegy lajstromozását, ha a kereskedés folyamán jelentős mértékben használták ezen állam területének egy jelentős részén, és az ügyet visszautalta további megfontolásra a GCEU-nak.

A GCEU azt vizsgálta, hogy az eredetmegjelölés Budvar általi használata feljogosította-e a Budvart az InBev által kért lajstromozás elleni felszólalásra, és ezt követően hozta meg a fentebb már említett döntést, vagyis hogy az InBev az Európai Unióban lajstromozhatja a BUD védjegyet.

A Budvar számára kedvezőbb hír lehet, hogy az egyesült királyságbeli Legfelsőbb Bíróság 2013. január 8-án hozott döntése szerint mind a Budvar, mind az InBev használhatja az Egyesült Királyságban a BUDWEISER védjegyet. Ez a döntés egy 100 évnél régebben kezdődő vitára tett végül pontot.

Az ügyből levonható tanulság röviden az, hogy jobb a védjegyet lajstromoztatni, semmint egy eredetmegjelölés használatának bizonyítására hagyatkozni.

Fülöp-szigetek

A Fülöp-szigetek kormánya 2012. április 25-én letétbe helyezte a Madridi Jegyzőkönyvhöz való csatlakozás okmányát. Ennek megfelelően a nemzetközi egyezmény a Fülöp-szigetekre nézve 2012. július 25-én lépett hatályba.

Hollandia

A Hágai Körzeti Bíróság 2013. január 31-i döntésében Blok bíró egyetértett az egyesült királyságbeli Felsőbíróság (High Court, HC) bírójának, Colin Birssnek azzal a döntésével, hogy a Samsung három Galaxy táblagépe (Galaxy Tabs 10.1, 8.9 és 7.7) nem bitorolja az Apple iPad mintáját, mert lekerekített sarkai nélkülözik annak rendkívüli egyszerűségét, és az általuk keltett átlagos benyomás is eltérő.

Blok bíró döntése azt is megállapította, hogy a HC döntését Hollandiában is fenn kell tartani, és elrendelte, hogy az Apple fizessen a Samsungnak kártérítést. Emellett az Apple-nek naponta 100 000 EUR büntetést kell fizetnie, ha megkísérli gátolni a Galaxy táblagépek eladását.

A HC döntéséről a Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2013. februári számának 85. oldalán adtunk hírt.

India

Az Indiai Szabadalmi Hivatal főigazgatója az elmúlt évben kényszerengedélyt adott a Bayer Indiában szabadalmazott Nexavar gyógyszerére az indiai Natco gyógyszergyárnak azon az alapon, hogy a Bayer nem ésszerűen állapította meg a gyógyszer árát. A hivatal fellebbezési tanácsa 2013. március 4-én elutasította a kényszerengedély ellen a Bayer által benyújtott fellebbezést az alábbi indokolással: „Egy gyógyszer árát a közönség általi elfogadhatóság szempontjából kell nézni, és az nem alapozható meg a kutatási és fejlesztési költségekkel”.

A Bayer erősen kritizálta a tanács döntését, valamint az indiai szabadalmi törvénynek azokat a rendelkezéseit, amelyekre az a döntést alapozta, és bejelentette, hogy fellebbezést fog benyújtani a Mumbai Felső Bíróságnál.

Izrael

A) Izraelben a szabadalmi bejelentőknek a kinyilvánítási kötelezettség keretében közölniük kell az Izraeli Szabadalmi Hivatallal minden olyan szabadalmi és nem szabadalmi dokumentumot, amelyet megneveztek a párhuzamos külföldi bejelentések ellen, vagy amelyek ismeretek a bejelentő számára, és közvetlenül a bejelentés tárgyához tartozónak tekinthetők. Ezekről a dokumentumokról másolatot is be kellett nyújtani az Izraeli Szabadalmi Hivatalnál.

A hivatal nemrég bejelentette, hogy a kinyilvánítási kötelezettség keretében a közölt dokumentumok közül csak a nem szabadalmi iratokról kell másolatot benyújtani.

B) A *Finansconsult Eood*, egy bolgár cég kérelmet nyújtott be az Izraeli Védjegyhivatalnál a *TORRO* szóvédjegy lajstromozása iránt cigarettákra és szivarokra, valamint dohányzási termékekre a 34. áruosztályban. A bejelentés ellen felszólalt az osztrák *Red Bull GmbH* (Red Bull) italgyártó cég arra hivatkozva, hogy *TORO ROSSO* (olaszul: vörös bika) és *TORO ROJO*

(spanyolul: vörös bika) védjeggyel rendelkezik Izraelben nem alkoholos italokra, sörökre, szénsavas vizekre és gyümölcsitalokra a 32. áruosztályban.

A Red Bull azzal érvelt, hogy védjegyei jól ismertek. Emellett a TORO ROSSO védjegy többek között öngyújtókra is lajstromozva van. Minthogy az öngyújtók kapcsolatban állnak a cigarettákkal, fennáll az összetévesztés valószínűsége.

A védjegyhivatal elővizsgálója helyt adott ennek az érvelésnek, és elutasította a bolgár vállalat védjegybejelentését.

C) A *W. L. Gore & Associates, Inc.* (Gore) híres az általa gyártott és forgalmazott, GORE-TEX megjelöléssel ellátott vízhatlan ruházati cikkekről. A Gore 209978-209980 számmal az Izraeli Védjegyhivatalnál bejelentést nyújtott be a GUARANTEED TO KEEP YOU DRY védjegy lajstromozása iránt a 9., 24. és 25. áruosztályban ruházati termékekre, textiliákra, cipőkre és kesztyűkre.

Az izraeli védjegy törvény szerint egy szlogen akkor lajstromozható, ha az áruk eredetének jelzésére szolgál. A Gore szerint a lajstromoztatni kívánt szlogent nem használták hirdetési kampányokban, hanem címkével az árukhoz erősítették, és ezáltal az védjegyként szolgált.

A hivatal elutasította ezt az érvet, és a szóvédjegyet minden érdemi vonástól mentesnek tekintette, azonban engedélyezte egy stilizált védjegy lajstromozását.

Japán

A) A japán kormány csökkenteni kívánja a szabadalmak vizsgálati időtartamát a külföldi vállalatok által Japánban kidolgozott technológiák esetén. Általában majdnem két év telik el egy vizsgálati kérelem benyújtásától, amíg a Japán Szabadalmi Hivatal (Japan Patent Office, JPO) közli a bejelentővel a vizsgálat eredményeit. A jövőben azonban ez az időtartam két hónapra fog rövidülni. Remélhető, hogy a sokkal gyorsabb szabadalmi vizsgálat arra fogja ösztönözni a külföldi vállalatokat, hogy hajlandók legyenek beruházni Japánban.

A szabadalmi bejelentéseket a JPO rendszerint a vizsgálati kérelem benyújtási időpontjának alapján vizsgálja. Ha azonban a bejelentések kielégítenek bizonyos követelményeket, kiválaszthatók gyorsított vizsgálatra. Mostanáig az olyan találmányokra vonatkozó bejelentések voltak ilyen célra kiválaszthatók, amelyek alapján külföldi bejelentéseket is benyújtottak, vagy a CO₂-kibocsátás csökkentésére vagy energiakonzerválásra és hasonlókra vonatkoztak. Most azonban azok a bejelentések is kiválaszthatók lesznek gyorsított vizsgálatra, amelyek külföldi vállalatok Japánban végzett kutatási és fejlesztési munkája által feltalált technológiákra vonatkoznak.

B) A JPO 2013. január 31-én gyorsított szabadalmi eljárásra (PPH) vonatkozó megállapodást kötött a Lengyel Szabadalmi Hivatallal és 2013. február 15-én az Eurázsiai Szabadalmi Hivatallal. A megállapodások révén a japán bejelentők szabadalmi bejelentéseit gyorsabban vizsgálhatják Lengyelországban, valamint az eurázsiai szabadalmi rendszer nyolc országában, köztük Oroszországban és Kazahsztánban. Japánnak jelenleg 25 országgal és régióval van PPH-egyezménye.

C) Az Imuraya-Csoport (Imuraya) 2010-ben kérelmet nyújtott be a JPO-nál az AZUKI BAR védjegy lajstromozása iránt. Az elutasította a védjegybejelentést arra hivatkozva, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy nélküli a megkülönböztetőképeséget.

Az Imuraya a Szellemi Tulajdoni Felsőbíróságnál nyújtott be fellebbezést arra hivatkozva, hogy az AZUKI BAR-t tartalmazó cukorkáin mintegy 40 éve használja a védjegyzettni kívánt megjelölést az Imuraya-Csoporthoz tartozó bárokban. A bíróság ennek alapján bizonyítva látta, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy valóban általános ismertségre tett szert, és a fogyasztók az Imuraya-Csoporttal hozzák kapcsolatba. Ezért az AZUKI BAR védjegyet lajstromozásra alkalmasnak minősítette.

Jemen

A jemeni Ipari és Kereskedelmi Minisztérium új rendszert vezetett be, amelynek alapján elektronikusan lehet védjegybejelentéseket benyújtani a www.yipo.gov.ye weboldalon.

Az új rendszer lehetővé teszi, hogy a bejelentők elektronikus bejelentési űrlapot töltsenek ki, ellenőrizzék annak pontosságát, majd ezt közvetlenül benyújtsák interneten keresztül a Jemeni Szellemi Tulajdoni Hivatalnál. A kísérődokumentumokat másolatban kell benyújtani.

Kanada

A Szövetségi Fellebbezési Bíróság (Federal Court of Appeal, FCA) 2012. november 23-án elutasította az Apotex fellebbezését a Szövetségi Bíróság (Federal Court, FC) azon döntése ellen, amely megtiltotta, hogy a miniszter engedélyt adjon az Apotexnek a brimonidin és a timol kombinációjával készült szemészeti gyógyszer forgalmazására. Döntésében az FCA „a bíróságok egymás döntéseinek a tiszteletben tartására vonatkozó tan” (Doctrine of Judicial Comity, DCJ) alapján engedélyezte a bejelentést annak ellenére, hogy az Apotexnek a kézenfekvőséggel kapcsolatos állítását megalapozottnak találta. Az FC azért hozta a tiltó végzést, hogy lehetővé tegye az FCA számára a DCJ-vel összefüggő fontos kérdések figyelembevételét, amelyek az FC egy korábbi döntésével [*Allergan Inc. v. Minister (Health) and Sandoz Inc.*] kapcsolatban merültek fel.

Az FCA megállapította, hogy egy olyan alaki döntés meghozatalával, amely ellentétes volt az ügy érdemében általa hozott következtetéssel, az FC bírása tévedett. Az FCA nem értett egyet azzal, hogy az Apotex-eljárásban komoly kérdések merültek volna fel a DCJ vonatkozásában. Az FCA kifejtette, hogy a DCJ elősegíti a jogbiztonságot, és annak megakadályozását célozza, hogy ugyanannak a bíróságnak a tagjai azonos jogi kérdésben eltérően ítéljenek. Ez a tan csupán a jogi meghatározásokra alkalmazható, minthogy elméletben egy jogi kérdésre csupán egyetlen helyes válasz adható. E tantól való eltérés csak akkor en-

gedhető meg, amikor egy bíró meg van győződve arról, hogy a korábbi döntés helytelen, az eltérés szükséges, és nyomós okok hozhatók fel az ilyen eljárás mellett.

Az FCA szerint egy szabadalom értelmezése a feltalálói gondolat azonosítása céljából, amikor az nem könnyen dönthető el magából az igénypontból, a szabadalom egészének a vizsgálatát kívánja meg, és jogi kérdés felmerülését eredményezheti. Az FCA úgy látta, hogy az FC bírása helytelenül járt el, amikor a feltalálói gondolatot a Sandoz-ügyben követett eljárástól eltérően értelmezte, mert nem azonosított hibát a korábbi értelmezésben, és nem támaszkodott világos bizonyítéokra annak megmagyarázása érdekében, hogy miért választotta a szabadalom eltérő értelmezésének útját.

A szabadalom értelmezésének ezzel a két ütköző és egyaránt határozott döntésével szembeesülve az FCA elvállalta azt a feladatot, hogy meghatározza: melyik értelmezés helyes. Az FCA egyetértett azzal a döntéssel, amely szerint a találmányi felismerés – a szabadalmi kinyilvánítás egészének az alapján, ideértve a II. példában ismertetett klinikai tanulmányt is – magában foglalt a gyógyszer-kombinációval társulva egy megjavult biztonsági profilt. Így eljárva az FCA megállapította, hogy az FC bírása túl szűken értelmezte a feltalálói gondolatot, amikor azt arra korlátozta, ami a szabadalmi leírás egyetlen bekezdésében volt megállapítva, elkülönítve a kinyilvánítás többi részétől. Az FCA újra megállapította, hogy az igénypont értelmezését a teljes szabadalom fényében kell elvégezni.

Ezután az FCA a kézenfekvőség elemzésének fennmaradó lépéseivel foglalkozott, vagyis az ügyet nem utalta vissza az FC bírójának, és megállapította, hogy a technika állása és a szabadalom találmányi gondolata közötti különbség, különösen a gyógyszer-kombináció megjavult biztonsági profilja nem volt kézenfekvő szakember számára. Ezért az FCA elutasította a fellebbezést, és megállapította, hogy „az FC a tiltó rendelkezést helytelen okra hivatkozva ugyan, de mégis helyesen hozta”.

Katar

A Szabadalmi Együttműködési Szerződés (PCT) Katarban 2011. augusztus 3-án lépett hatályba.

A Katari Szabadalmi Hivatal 2012 augusztusától kezdve fogad el helyi és nemzetközi PCT-bejelentéseket. Korábban csak az Öböl-menti Együttműködési Tanácson keresztül lehetett szabadalmi bejelentést benyújtani Katarban. Bizonyos fajta oltalmat lehetett nyerni figyelmeztető közlemény (cautionary notice) időközönkénti rendszeres publikálásával helyi újságokban.

Termékre vagy eljárásra vonatkozó minden találmány szabadalmazható a technika valamennyi területén.

A szabadalmi bejelentéseket újdonságra, feltalálói tevékenységre és ipari alkalmazhatóságra vizsgálják.

A szabadalmi bejelentésnek a hivatalos közlönyben való publikálásától számított 60 napon belül fel lehet szólni.

A szabadalom oltalmi ideje az engedélyezés napjától számított 20 év.

A szabadalomtulajdonos a bitorlók ellen pert indíthat. A bitorlókat pénzbírsággal és börtönnel büntethetik.

Kína

A) A Kínai Szellemitulajdon-védelmi Hivatal 2013. január 8-án kiadott jelentése szerint 2012-ben 653 000 találmányi szabadalmi bejelentést kapott, ami 24,0%-kal több a 2011. évinél, és 217 000 találmányi szabadalmat engedélyezett, ami 26,1%-kal több az előző évinél.

2012-ben Kínában 2,051 millió szabadalmi bejelentést nyújtottak be, ami 26%-kal haladja meg az előző évi bejelentések számát, és 1,255 millió szabadalmat engedélyeztek, ami 26,1%-kal haladja meg az előző évi engedélyezések számát.

A 653 000 találmányi szabadalmi bejelentés közül 535 000 (81,9%) származott hazai bejelentőktől, ami 28,7%-kal magasabb az előző évinél, és 118 000 (18,1%) külföldi bejelentőktől, ami 6,2%-os növekedésnek felel meg. Az 535 000 hazai bejelentésből 428 000 (80,0%) volt szolgálati találmány, ami 32,1%-os növekedésnek felel meg. A 428 000 szolgálati találmányból 316 000-et (73,8%) nyújtottak be vállalatok, ami 36,6%-os növekedést jelent.

A 2012-ben engedélyezett 217 000 találmányi szabadalomból 144 000-et engedélyeztek hazai bejelentőknek és 73 000-et külföldieknek.

2012-ben a hivatalhoz összesen 20 000 nemzetközi (PCT-) bejelentés érkezett.

B) A Kínai Szellemitulajdon-védelmi Hivatal és az Európai Szabadalmi Hivatal 2012. december 6-án Brüsszelben hivatalosan megindította a szabadalmak kínai-angol gépi fordítási szolgálatát. Az ünnepségen részt vett mind Tian Lipu, a Kínai Szellemitulajdon-védelmi Hivatal elnöke, mind Benoît Battistelli, az Európai Szabadalmi Hivatal elnöke.

A kínai hivatal elnöke kijelentette, hogy ez a szolgáltatás eredményes példája a két hivatal közötti együttműködésnek, és abban mérföldkövet jelent. Segíteni fogja az európai felhasználókat a nyelvi akadályok leküzdésében és gazdagabb műszaki információk gyorsabb megszerzésében. Együttal elő fogja mozdítani a kínai-európai tudományos kapcsolatokat, és végül is a globális innovációs fejlődést segíti.

Battistelli elnök szintén meleg szavakkal üdvözölte az új szolgáltatás megindítását és ezáltal a két hivatal együttműködésének javulását.

C) Kínát világszerte régóta kritizálják, amiért nem léptet életbe szigorú rendszabályokat a szellemi tulajdon oltalma terén. Erre válaszként a Kínai Szellemitulajdon-védelmi Hivatal nemrég bejelentette, hogy módosítani fogja a védjegy törvényt, és ezáltal fokozott oltalmat fog biztosítani a védjegyet oltalmazni kívánó nemzetközi vállalatoknak. A javasolt változások szerint a védjegy tulajdonosok jogosultak lesznek másokat eltiltani védjegyeik lajstromozásától vagy hasonló védjegyek használatától még akkor is, ha védjegyük nincs lajstromozva. A jelenlegi védjegy törvény szerint az első lajstromozás gyakran védi a védjegy tulajdonost az olyan törvényes külföldi védjegy tulajdonosával szemben, aki a védjegyet először használta Kínában.

A Xinhua hivatalos hírügynökség beszámolója szerint az új védjegytörvény tervezete megfékezi majd a rosszindulatú védjegyajstromozásokat.

A javasolt változtatások kedvező hírt jelentenek az olyan külföldi vállalatok számára, amelyek gyakran nehézségekbe ütköznek, amikor védjegyeikre Kínában kívánnak oltalmat szerezni. Itt példaként említjük az Apple esetét: ez a világcég hosszú jogi harcot folytatott IPAD védjegyének használatával kapcsolatban, és végül kénytelen volt 60 millió USD-t fizetni a védjegy használatáért. A kosárlabdaszár Michael Jordannak is pert kellett indítania egy kínai sportruházatgyártó cég ellen, mert az engedélye nélkül használta kínai nevét.

D) A Kínai Népköztársaság vámtörvénye tiltja a szellemi tulajdon-jogokat bitorló áruk exportját vagy importját. Miközben a legtöbb ország vámhatósága csupán az importált árukat vizsgálja, Kína vámhatóságai vizsgálják mind az importált, mind az exportált árukat, és jogosultak a szellemi tulajdon-jogok védelme céljából a bitorló áruk elkobzására és a bitorlókra pénzbüntetés kiszabására.

A szellemi tulajdon-jogok vámrendeletei alapján azokat be lehet jegyeztetni a pekingi Általános Vámadminisztrációnál. Bár ez a központi bejegyzés nem kötelező ahhoz, hogy a helyi vámhatóságok érvényesítési eljárást folytassanak le, előnyös egy olyan vállalat számára, amely árukat mozgat Kínába és Kínából, mert ha a szellemi tulajdon-jogok be vannak jegyezve a vámhatóságnál, akkor az utóbbinak joga van a bitorlónak vélt áruk lefoglalására.

A szellemi tulajdon-jogok központi bejegyeztetése egyszerű és nem költséges.

E) Az Audi AG (Audi) 2006 februárjában kérelmet nyújtott be a Kínai Szellemi tulajdon-védelmi Hivatalnál a TT védjegy lajstromozása iránt járművekre. A Védjegy-felülvizsgálati Tanács 2010 júniusában elutasította az Audi kérelmét arra hivatkozva, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy hasonlít egy Zhang nevű védjegytulajdonos TT védjegyéhez.

Az Audi a döntés ellen a pekingi 1. számú Közbenső Népbírósághoz nyújtott be fellebbezést. Ez megállapította, hogy az Audi célpiaca a járműhasználóké, míg a Zhang célpiaca a járműgyártóké és a szolgáltató mérnököké. Eltérés van a termékek funkciójában, az eladási csatornáknak és a célpiacoknak. Így megváltoztatta a tanács korábbi döntését.

A tanács a pekingi Felső Népbírósághoz nyújtott be fellebbezést, amely 2013. január 28-án hozott döntésében fenntartotta az 1. sz. Közbenső Népbíróság elsőfokú döntését, megállapítva, hogy az Audi nem bitorolja a Zhang védjegytulajdonos TT védjegyét. Ezzel felülbírált a Védjegy-felülvizsgálati Tanács korábbi döntését.

Kolumbia

Kolumbia 2012. május 29-én helyezte letétbe a Madridi Jegyzőkönyvhöz való csatlakozás okmányát. Ennek megfelelően a nemzetközi egyezmény Kolumbiára nézve 2012. augusztus 29-én lépett hatályba.

Libanon

Libanonban 2013. februárban új online védjegy-bejelentési rendszert vezettek be. Ennek megfelelően többé nincs szükség papírmásolat benyújtására bejelentési nap és bejelentési szám elnyeréséhez, viszont az új rendszer új követelmények kielégítését teszi szükségessé. Ezek a következők:

- közölni kell a bejelentő adatait;
- a bejelentésnek tartalmaznia kell a védjegy arab átíratát;
- a bejelentésben világosan fel kell tüntetni a meghatalmazás aláírójának teljes nevét és beosztását.

Litvánia

A litván parlament 2012. november 8-án jóváhagyta a litván védjegy-törvény módosításait, amelyek 2013. június 1-jén léptek hatályba. Egyidejűleg lép hatályba az iparjogvédelmi ille-
tékekre vonatkozó törvény, amely megközelítőleg 25%-kal csökkenti a védjegy-lajstromozási illetéket. A védjegy-törvény fontosabb változásait az alábbiakban foglaljuk össze.

A korábbi törvény szerint csak a jól ismert védjegyek és a hírneves közösségi védjegyek élveznek oltalmat eltérő árukra vagy szolgáltatásokra vonatkozó védjegyekkel szemben; a módosított törvény kiterjeszti az oltalmat a Litvániát megjelölő nemzetközi lajstromozásokra és a Litvániában hírnévvel rendelkező nemzeti védjegyekre is.

A bejelentési eljárás egyszerűsítése érdekében a módosított törvény lehetővé teszi a bejelentési illeték megfizetését a benyújtást követő egy hónapon belül. Csak a befizetés adatait kell megjelölni a bankátutalást igazoló papír benyújtása nélkül.

Egy védjegy megtámadása esetén az új törvény lehetővé teszi a védjegybejelentés vagy a lajstromozás több bejelentésre vagy lajstromozásra való megosztását minden egyes különálló bejelentés vagy lajstromozás bejelentési és/vagy lajstromozási illetékének az egyidejű befizetésével.

A használati engedélyek akkor is hatályosak harmadik felekkel szemben, ha nincsenek bejegyezve a litván védjegylajstromban. Arra sincs szükség, hogy egy licencszerződés bejegyzéséhez benyújtsák a szerződés közjegyző által hitelesített másolatát, mert elegendő a szerződés másolatának a benyújtása.

Az új törvény jelentős változásokat hoz a belenyugvással kapcsolatban is, mert világosabban határozza meg az „egy későbbi védjegy nyilvánvaló túrését öt évnél hosszabb ideig” kifejezést, amely a korábbi törvényben szerepelt. Az új törvény szövege szerint a védjegy nem érvényteleníthető, „ha a korábbi védjegy tulajdonosa tudott egy későbbi védjegy használatáról, és azt nem kifogásolta a lajstromozást követő öt éven belül”.

Megváltoztak a használat hiánya miatti törlésre vonatkozó rendelkezések is. A módosított törvény nem tartalmazza azt a rendelkezést, hogy egy védjegyet törölnek, ha azt nem hasz-

nálták vagy nem történtek komoly előkészületek a használat megkezdésére a lajstromozástól számított öt éven belül. A módosított törvény egyszerűen annyit mond, hogy „a védjegyet a lajstromozás időpontjától számított öt éven belül tényleges használatba kell venni”.

Marokkó

Az *August Inc.* (August) orosz gyógyszergyártó vállalat 2011. július 22-én kérelmet nyújtott be a Marokkói Szabadalmi Hivatalnál a NOMAD védjegy lajstromozása iránt az 1., 5. és 44. áruosztályban. A bejelentést 2011. augusztus 11-én publikálták a hivatalos közlönyben. A bejelentés ellen felszólalt a *Laboratoire Novopharma* arra hivatkozva, hogy Marokkóban 2008. december 11. óta lajstromozva van NOMADOL védjegye. A felszólalást még az alábbiakkal támasztotta alá:

- a NOMAD és a NOMADOL védjegy hasonlósága;
- a kifogásolt védjegy lajstromozása félrevezeti a vásárlóközönséget a termékek eredete felől;
- a NOMAD védjegy lajstromozása kifogásolható a védjegy törvény és a nemzetközi szerződések alapján.

Válasziratában az August arra hivatkozott, hogy a két védjegy különbözik mind kiejtésben, mind általános megjelenésben, és hogy a NOMAD védjegyet világszerte korábban lajstromoztatta.

A benyújtott bizonyítékok alapján a hivatal az August javára döntött, és engedélyezte a NOMAD védjegy lajstromozását.

Mexikó

A Mexikói Szenátus egy olyan törvénytervezetet publikált, amely – ha elfogadják – a gyógyszer szabadalmak élettartamát Mexikóban legfeljebb egy évvel csökkentené. A törvénytervezetet 2013 januárjában egy szenátor terjesztette be, és javasolta a mexikói iparjogvédelmi törvény 23. cikkének olyan módosítását, hogy a gyógyszerekre, azok hatóanyagaira és nyersanyagaira vonatkozó szabadalmakat „különleges élettartammal” engedélyezzék. A törvényjavaslatban előírányzott élettartam 20 év, amely azonban a külföldön benyújtott első szabadalmi bejelentés benyújtási napjától számítana, szemben a hatályos törvény szerint a mexikói benyújtás napjától számított 20 évvel.

A törvénytervezet szerint a javasolt változtatással a társadalmat polarizáló szociális egyenlőtlenséget kívánják enyhíteni, jobb hozzáférést biztosítva a mexikói családok számára a gyógyszerekhez és a betegellátáshoz.

Mexikói szabadalmi ügyvivők azonnal úgy kommentálták a törvényjavaslatot, hogy az ütközik a Párizsi Uniós Egyezményvel és a Szabadalmi Együtműködési Szerződéssel.

Németország

A) A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (Bundesgerichtshof, BGH) 2012. július 24-i döntése szabadalombitorlás esetén a kár kiszámítási módját határozta meg.

A megalapozott joggyakorlat szerint egy jogtulajdonos kárának kiszámítására választhatja alapként az elmaradt hasznot, vagy igényelhet kártérítést ésszerű licenccdíj (licenciaanalógia) vagy a bitorló haszna alapján. A bitorló haszna azonban csak a bitorlás által okozott mértékben lehet alapja a kártérítésnek.

A BGH szerint a hasznot további tényezőkre is lehet alapozni a szellemi tulajdon-jog pusztá bitorlása mellett, mint amilyen a bitorló termék árelőnye vagy műszaki jellemzői a védett jellemzőn túl, a vállalat hírneve stb. Ennek megfelelően a bitorló hasznának csak egy bizonyos százaléka tulajdonítható a bitorlásnak. Vita esetén ezt a százalékot kell megállapítania a bíróságnak.

A bitorlás és a bitorló haszna közötti oksági összefüggés nem új. Néhány évvel ezelőtt a BGH 1. tanácsának hasonló ügyben kellett ítélnie, és döntésében megállapította, hogy a bitorló haszna nem teljesen a bitorlás tényén alapszik (2009. május 19-i, I ZR 98/06 számú döntés). A most vizsgált ügyben a X. tanács az 1. tanács említett döntésére támaszkodva megerősítette a korábbi ügy megállapítását, leszögezve, hogy a bitorló hasznát 50%-ban kell a szabadalombitorlásnak tulajdonítani. E szám ellenőrzése alapján a BGH megállapította, hogy a számított összeg nagyjából megfelel annak, amit a jogtulajdonos valószínűleg kapna licenciaanalógia alapján.

B) Az okostelefont készítő tajvani HPC vállalat 2013 februárjában két győzelmet aratott a finn Nokia fölött a Németországban folyó szabadalmi peres ügyekben.

2013. március 8-án a Mannheimer Kerületi Bíróság elutasította a Nokia keresetét, amelyben az utóbbi azt állította, hogy a HTC bitorolta Android platformra vonatkozó két szabadalmát. A bíróság döntése szerint a Nokia érvei nem voltak elég meggyőzők.

Egy másik perben a Nokia azt állította, hogy a HTC fényszenzorai a környezet fényességét mérő készülékein bitorolták elektronikus kijelzőkészülékre és fényességellenőrző eljárásra vonatkozó szabadalmát. A bíróság ezt a keresetet is elutasította 2013. március 8-án.

Az említett két szabadalom azon 45 szabadalom közé tartozik, amelyeket a Nokia megnevezett egy 2012 májusában az Amerikai Egyesült Államokban és Németországban a HTC ellen indított perben. A 2013. március 8-i két döntés az első, amelyet a német bíróság ebben a perben hozott.

A HTC szerint a Nokia „megalapozatlan licenccdíjat próbál kihúzni Android mobiltelefon-gyártókból”.

A Nokia kijelentette, hogy elégedetlen a bírósági döntésekkel, és megerősítette, amit 2012 májusában a keresetindításkor mondott: „Ezeket a pereket azért folytatjuk, hogy véget vessünk a tulajdonunkat képező innovációk és technológiák HTC általi jogtalan használatának.”

Egy müncheni szabadalmi ügyvivő szerint a Nokia, amely vezető mobiltelefon-gyártó volt az okostelefon megjelenéséig, megkísérli szabadalmaival fokozni jelenlegi telefonjainak eladását, amelyek versenyeznek az Apple és a Samsung hasonló készülékeivel. A pereskedő felek – és rajtuk kívül az Apple, a Samsung, a Microsoft és a Motorola is – azért választottak német bíróságot, mert azok arról ismertek, hogy gyors és megbízható döntéseket hoznak szabadalmi ügyekben, különösen mert kétfelé ágazó (bifurkációs) rendszerük folytán a bitorlási és a megsemmisítési ügyeket külön kezelik. Ez azt jelenti, hogy – eltérően az angol bíróságoktól – a német bíróságok általában nem vizsgálják egy szabadalom érvényességét, amikor a felperes állítása szerint azt bitorolják.

C) A Kölni Kerületi Bíróság (KKB) 2012. december 18-án hozott döntést a *Haribo* és a *Lindt* közötti „medveháborúban”.

A német Haribo cukrász 1967 óta forgalmaz sokszínű gumicukor mackókat, amelyeket „aranymackóknak” hívnak:



A cég birtokolja a GOLDBÄREN (németül: aranymedvék) szóvédjegyet Németországban a „cukorka” osztályban forgalmazott árukra.

A Lindt elkezdett aranyfóliába csomagolt csokoládémedvéket árúsítani „Teddy” névvel:



A Haribo azt állította, hogy az arany medvealak használata sérti az ő GOLDBÄREN szóvédjegyét.

A KKB jóváhagyta a Haribo keresetét, mert szerinte a Lindt aranyfóliába csomagolt és piros szalagot viselő csokoládémedvéje az „aranymedve” szó vizuális ábrázolása. A bíróság egyetértett a Haribóval abban, hogy a Lindt csomagolása megtévesztheti a fogyasztókat,

különösen azért, mert a termékeket szupermarketekben gyakran egymás mellett árúsítják, és a Haribo csomagolása is élénk színű szalagot viselő, arany medvét ábrázol.

A Lindt arra hivatkozott, hogy terméke „Lindt Teddy”-ként ismert, és változata a jól ismert „Lindt Bunny”-nak, vagyis az aranyfóliába csomagolt csokoládényuszinak. A bíróság azonban elutasította ezt az érvet, és kifejtette, hogy a fogyasztók a Lindt medvéit arany-medveként említene az azok vizuális megjelenése miatt, ami viszont a Haribo GOLDBÄREN védjegyjogainak a hígítását eredményezhetné.

A KKB engedélyezte a fellebbezést a Kölni Felső Kerületi Bírósághoz. Ezért valószínű, hogy az ügyben a végső döntést a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság fogja kimondani.

Olaszország

A) Az olasz Legfelsőbb Bíróság 2013. január 11-i döntésével meghúzta egy eljárási szabadsághoz tartozó körének határvonalát egy olyan esetben, amikor az eljárás nem minden lépését valósították meg.

Megállapította, hogy egy hulladéknak mezőgazdasági komposztba való bedolgozására vonatkozó eljárás az eljárási szabadság bitorlását képezte, mert a megvalósított szabadság valamennyi központi és feltalálói tevékenységen alapuló lépését reprodukálta, kivéve az utolsó lépést.

A bíróság véleménye szerint a szabadságban védett eljárás utolsó lépése nem képvisel feltalálói tevékenységet, és így ennek a lépésnek az elhagyása nem zárja ki a szabadságbitorlást, mert a bitorlás megvalósul a védett találmányi gondolat lényegének a reprodukálásával.

B) A Torinói Bíróság szellemi tulajdonra szakosodott részlege 2012. június 30-án hozott (de csak 2013 januárjában publikált) döntése az ERACLIT, illetve a HERAKLITH védjegy tulajdonosai közötti vitát zárta le. Az ERACLIT védjegy tulajdonosa 1925 óta az azonos nevű olasz vállalat volt, míg a HERAKLITH védjegyet a XX. század kezdete óta egy osztrák vállalat birtokolta, de Olaszországban sohasem használta hasonló termékekre (farostlemezekre).

Az osztrák cég számos éven keresztül szállította termékeit az Eraclit vállalatnak, de védjegy nélkül. Ezután az Eraclit cég ráhelyezte saját védjegyét a termékekre. A két cég sohasem kötött védjegylíciencia-megállapodást. Az osztrák cég több évvel korábban felajánlotta, hogy megveszi az ERACLIT védjegyet, amikor úgy döntött, hogy belép az olasz piacra, ezzel kimondottan elismerve, hogy a védjegy tulajdonosa az Eraclit vállalat volt.

A bíróság nagy hangsúlyt helyezett arra a tényre, hogy az ERACLIT védjegy az olasz piacon való folytonos használata folytán Olaszországban független megkülönböztető jellegre tett szert. Másrészt a HERAKLITH védjegy az olasz piacon teljesen ismeretlen volt. Ezért a fogyasztók az Olaszországban HERAKLITH védjeggyel forgalmazott árukat önműködően az Eraclit vállalathoz kapcsolták.

A bíróság szerint különös jelentőséggel bírt az a tény, hogy a felek közötti kapcsolatokban sohasem játszott szerepet használati engedély adása vagy az olasz vállalat felhatalmazása az osztrák cég által az ERACLIT védjegy használatára az osztrák árukon. Ezért az ERACLIT védjegyet Olaszországban függetlenül oltalmazhatónak tekintették. Ennek a megállapításnak az alátámasztására a bíróság megerősítést kapott arra nézve, hogy az ERACLIT védjegy az azonos nevű Eraclit vállalat „általános védjegye”, és a vállalat ezt a védjegyet arra használta, hogy összes áruját és szolgáltatását megkülönböztesse, ideértve azokat is, amelyeket nem az osztrák cég szállított számára.

A fentiek következtében az osztrák cég által birtokolt HERAKLITH védjegyet a gyakorlatban csak Ausztriában és azokban az államokban lehet használni, amelyekben már használták; másrésztől az azonos nevű olasz cég által birtokolt ERACLIT védjegyet csak Olaszországban lehet használni. Így a bíróság a kialakult európai uniós joggyakorlatot alkalmazta, amely elismeri, hogy eltérő felekhez tartozó hasonló – vagy akár azonos – védjegyek együtt létezhetnek különböző tagállamokban. Ilyen esetben mindegyik félnek figyelembe kell vennie a másik fél kizárólagos területi jogait az Európai Unión belül, ami a kimerülési jog figyelmen kívül hagyását jelenti.

Az Európai Törvényszék (Court of Justice of the European Union, CJEU) két ügyben, nevezetesen a *HAG II*-ügyben és az *Ideal Standard*-ügyben megállapította, hogy amikor két azonos (és különösen amikor két hasonló) jelzés eltérő európai uniós tagállamokban eltérő felekhez tartozik, az ügy már nem egyetlen, hanem több védjegyre vonatkozik, amelyek mindegyike arról tájékoztatja a közönséget, hogy abban az államban egy bizonyos fél birtokolja ennek a védjegynek a kizárólagos jogát. Így mindegyik fél jogosult kifogásolni olyan áruknak a bevitelét ebbe az országba, amelyeket egy másik államban a védjegy helyi tulajdonosa állított elő, és *vice versa*. A CJEU megállapította továbbá, hogy ez az elv alkalmazandó, amikor a védjegy az „állam által” van megosztva (miként a *HAG*-ügyben), illetve amikor az eredeti tulajdonos szabadon döntött a védjegy átruházása mellett (miként az *Ideal Standard*-ügyben).

A Torinói Bíróság elutasította az osztrák vállalatnak azt az érvét, hogy az „Eraclit” név a termék (farostlemezek) generikus neve Olaszországban. A bíróság megállapította, hogy azok a publikációk, amelyekben a védjegyet a termék neveként használták, szórványos jellegük miatt nem képeznek megfelelő bizonyítékot a név generikus voltaára. Ezeknek a dokumentumoknak az osztrák vállalat általi benyújtásával szemben nagyobb súllyal esett latba nagyobb számú olyan dokumentum benyújtása a bíróságnál az olasz vállalat által, amely azt mutatta, hogy a fogyasztók az Eraclit nevet egy sajátos vállalat (Eraclit) azonosítójaként fogták fel.

A bíróság megállapította továbbá, hogy bár a HERAKLITH védjegyet lajstromozták Olaszországban, ez lényegtelen, mert ez a védjegyhasználat hiánya miatt megszűnt. A használat hiányával kapcsolatban a bíróság azon a véleményen volt, hogy csupán mellékesnek tekinthető az a körülmény, hogy az osztrák vállalat honlapja látható volt Olaszországban, mert ez

a tény nem tette lehetővé a bíróság számára, hogy meghatározza a védjegy ismertségét az olasz közönség körében, különös tekintettel arra, hogy a weboldalon csupán olasztól eltérő nyelveket használtak.

A fentiek eredményeként a Torinói Bíróság megtiltotta a HERAKLITH védjegy használatát Olaszországban, mert az bitorolta az ERACLIT védjegyet. A bíróság elrendelte

- a HERAKLITH védjegyet viselő áruk és hirdetőanyag visszavonását a kereskedelemből és
- döntésének publikálását a legszélesebb körben olvasott olasz újságban (Corriere della Sera) és a legjobban ismert olasz építészeti folyóiratban (Domus) az osztrák vállalat költségén.

Pakisztán

A pakisztáni *H. Iqbal Food Industry* (Iqbal) 2009. december 7-én kérelmezte a METRO védjegy lajstromozását a 30. áruosztályban. A bejelentést 2010. április 1-jén publikálták.

A török *Yildiz Holding Inc.* (Yildiz) felszólalt a fenti bejelentés ellen az alábbiak alapján:

- ő a METRO védjegy valódi tulajdonosa;
- korábban, 2002. április 18-án nyújtott be bejelentést a METRO védjegy lajstromozása iránt;
- már évtizedekkel korábban megkezdte a METRO védjegy használatát;
- világszerte korábban lajstromoztatta a METRO védjegyet; és
- az Iqbal által lajstromoztatni kívánt védjegy azonos a saját védjegyével, ami a fogyasztók megtévesztéséhez vezethet a termékek eredetét illetően.

A fenti érvek alapján a hivatal helyt adott a felszólalásnak, és utasítást adott a kifogásolt védjegybejelentés lajstromozásának megszüntetésére.

Spanyolország

A) A spanyol Legfelsőbb Bíróság (LB) 2013. január 3-án hozott döntésében elutasította a Pfizer fellebbezését egy amlodipin-beziláttal kapcsolatos szabadalombitorlási ügyben.

Az ügy előzménye, hogy a Pfizer 2005-ben beperelte a Bexalt és a *Uso Racionalt* a 244 944 számú európai szabadalom (EP'944) spanyol részének bitorlása miatt. Ez a szabadalom az amlodipin bezilátsójának a gyártására szolgáló eljárást igényelt. Az alperesek azzal érveltek, hogy nem a Pfizer szabadalmában igényelt eljárást, hanem a lengyel Adamed cég eljárását használták, amely a Pfizer-szabadalom oltalmi körén kívül esik. Az Adamed-eljárás a lengyel cég 993 447 számú európai szabadalmában van kinyilvánítva és igényelve.

A pereskedés fő kérdése az volt, hogy az amlodipin-bezilát előállítására szolgáló Adamed-eljárás az ekvivalencián alapján a Pfizer EP'944-es szabadalmának oltalmi köre alá esik-e. A 3. sz. Barcelonai Kereskedelmi Bíróság (BKB) által 2008. július 31-én hozott elsőfokú

döntés a bitorlási keresetet fenntartotta, és a két alperest arra kötelezte, hogy fizessenek a Pfizernek 4,5 millió EUR-t meghaladó kártérítést. A Pfizer kérelmezte az ítélet ideiglenes érvényesítését, és ennek alapján az alperesek a fenti összeget kifizették.

A Bexal és a Uso Racional azonban fellebbezést nyújtott be a Barcelonai Fellebbezési Bíróságnál (BFB), amely 2010. február 24-én az alperesek javára döntött, megállapítva, hogy az Adamed-eljárás az ekvivalencián alapján is a Pfizer-szabadalom oltalmi körén kívül esik. Ezért elutasította a Pfizer bitorlási keresetét, és hatályon kívül helyezte az elsőfokú döntést. Ezután a Bexal és a Uso Racional kérelmezte a 2008-ban kifizetett kártérítés visszavétését, amit a BFB meg is ítelt.

A Pfizer az LB-nél az alábbi indokok alapján fellebbezett a másodfokú döntés ellen:

- Az LB előtt csak bizonyos kivételes esetekben engedélyeznek semmisségi fellebbezési eljárást. Az egyik ilyen kivételes ok, hogy a megfellebbezett döntés olyan jogi rendelkezésen alapszik, amely öt évnél rövidebb idő óta van hatályban, feltéve, hogy nincs korábbi megalapozott legfelsőbb bírósági jogeset hasonló ügyben. A Pfizer azzal érvelt, hogy a BFB döntése ütközik az Európai Szabadalmi Egyezmény 69.1 cikkének és az ahhoz tartozó értelmezési jegyzőkönyvnek a szövegével, amelyek 2007. december óta vannak hatályban.

- A fellebbezés eljárásjogi sérelmen alapuló különleges okaként a Pfizer arra hivatkozott, hogy a BFB döntése sérti a bizonyítási teher áthárítására vonatkozó szabályt, és hogy a BFB a benyújtott szakvéleményt helytelen és illogikus módon értelmezte. Az LB az ilyen ügyben csak akkor dönthet, ha a semmisségi fellebbezés mint olyan megengedhető.

A Bexal és a Uso Racional kifogással élt a Pfizer által benyújtott fellebbezés ellen azzal érvelve, hogy a semmisségi fellebbezés nem volt megengedett, mert a Pfizer 2005-ben nyújtotta be bitorlási keresetét, míg az Európai Szabadalmi Egyezmény 69.1 cikkének és a hozzátartozó jegyzőkönyvnek a szövege 2007. decemberben lépett hatályba, és ezért erre az ügyre nem volt alkalmazható. Emellett sem a Pfizer, sem az első vagy a másodfok nem említette ezeket a rendelkezéseket. Így az alperesek azzal érveltek, hogy a BFB jogtalanul alkalmazta ezeket a szabályokat, amelyek öt évnél rövidebb idő óta voltak hatályban.

Az LB helyt adott ennek az érvelésnek, és elfogadhatatlanság okán elutasította a Pfizer semmisségi fellebbezését. Emellett – összhangban a Bexal és a Uso Racional érvelésével – megállapította, hogy létezik az ekvivalensek tanán alapuló korábbi jogeset, amelynek fényében az LB arra a következtetésre jutott, hogy a Pfizer utalása az európai szabadalmi egyezmény 69.1 cikkére és annak jegyzőkönyvére éppen arra szolgáltat okot, hogy a fellebbezést ne kelljen elfogadnia. Minthogy a rendes semmisségi fellebbezés megengedhetetlen, az LB az eljárások sérelmén alapuló rendkívüli fellebbezést is elutasította.

B) A Spanyol Legfelsőbb Bíróság 2012. június 11-én fontos döntést hozott a Spanyolországot megjelölő európai szabadalmakkal és azzal az időponttal kapcsolatban, amikor ezek a szabadalmak Spanyolországban hatályossá válnak.

Az ügy arra az állítólagos bitorlásra vonatkozott, amelyet a spanyol *Ros Roca S. A.* (Roca) követett el a felperes hulladékgyűjtési eljárásra és rendszerre vonatkozó, Spanyolországban

ES2230124 számmal érvényesített, EP1212246 számú európai szabadalma ellen. Az európai szabadalom engedélyezését 2004. október 6-án publikálták az Európai Szabadalmi Közlönyben. Az európai szabadalom spanyol fordítását 2005. január 5-én nyújtották be a Spanyol Szabadalmi és Védjegy hivatalnál, és 2005. május 1-jén publikálták.

A jogainak bitorlását állító felperes az alperes által okozott kár megtérítését kérte „hipotetikus royalty” alapon, amit szerinte a követelésének betérjesztési időpontjától számított öt év alatt az alperes által eladott termékek 20%-aként kell kiszámítani.

A 3. sz. Barcelonai Kereskedelmi Bíróság (BKB) 2007. június 18-i döntésében megállapította, hogy a szabadalmat bitorolták, és elrendelte, hogy az alperes fizessen az okozott károkért, amelyeket a spanyol fordításnak a hivatalnál való benyújtási napjától, tehát 2005. január 5-től kell kiszámítani.

A Roca a Barcelonai Fellebbezési Bíróságnál (BFB) a döntés ellen fellebbezést nyújtott be arra hivatkozva, hogy a károkat nem a spanyol fordítás benyújtásának napjától, hanem a fordításnak a hivatal általi publikálása napjától kell számítani.

A BFB 2008. október 26-án hozott az ügyben döntést, amelyben megállapította, hogy a Spanyolországot megjelölő európai szabadalmak nem hatályosak, ha a spanyol fordítást nem nyújtják be 3 hónapon belül attól a naptól számítva, amelyen az ESZH publikálja a szabadalom engedélyezését. A Spanyol Szabadalmi és Védjegy hivatal a spanyol fordításokat csak a megfelelő illeték befizetése után publikálja. Minthogy a spanyol szabadalmi törvény szerint a nemzeti szabadalmak csak a publikálás időpontjától kezdve hatályosak, és az európai szabadalmak nemzeti szabadalmakként „működnek”, a Spanyolországban érvényesített európai szabadalmak hatálybalépésének időpontja a spanyol fordítás publikálásának a napja.

A fentiek eredményeként a BFB megállapította, hogy a kártérítés fizetését 2005. május 1-jétől, nem pedig 2005. január 1-jétől kell számítani.

A felperes e döntés ellen az LB-hez nyújtott be fellebbezést, amely megállapította, hogy a vonatkozó időpontot a spanyol fordítás benyújtási időpontjától függetlenül az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) 64. cikke alapján kell megállapítani.

Az ESZE 64.1 cikke kimondja, hogy az európai szabadalom által adott jog azon a napon válik hatályossá, amelyen az európai szabadalom engedélyezését az ESZH publikálta.

Az LB megállapítása szerint igaz, hogy az ESZE 65.1 cikke lehetővé teszi a szerződő államok számára annak előírását, hogy a szabadalom tulajdonosának az engedélyezés publikálásától számított 3 hónapon belül kell benyújtania központi iparjogvédelmi hivatala számára a szabadalom fordítását egy hivatalos nyelven.

Az LB szerint az is igaz, hogy az ESZE 65.3 cikke előírhatja, hogy ennek a rendelkezésnek a figyelmen kívül hagyása esetén az európai szabadalmat az illető államban kezdettől fogva érvénytelennek kell tekinteni. Ezzel kapcsolatban a 2424/1986 számú spanyol királyi rendelet 7. cikke megállapítja, hogy a fordítás hiánya az európai szabadalom spanyolországi hatályosságának a hiányát jelenti.

Ezután azonban az LB világosan kifejti, hogy a fenti rendelkezések szövege nem jelenthet változást az ESZE 64. cikkében megállapított hatálybalépés időpontjával kapcsolatban. A fordítás benyújtásának hiánya a szabadsalom hatályosságának megszűnését jelentheti, de nem változtathatja meg a hatálybalépés napját. Ezért a károkozás szempontjából a lényeges nap 2004. október 6.

Itt megjegyezzük, hogy a felperes csupán azt kérte az LB-től, hogy változtassa meg a BFB döntését, és ezt követően erősítse meg az elsőfokú bíróság döntését. Ennek eredményeként a felperes csak arra volt jogosult, hogy 2005. január 5-től kezdve igényeljen kártérítést.

C) Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2012. októberi számának 107–109. oldalán ismertettük a Lundbeck A/S, Lundbeck Espana SA és Almirall SA által 21 generikus gyártó ellen indított pert, mert az utóbbiak a Lundbeck szerint bitorolták az escitalopramra vonatkozó, 200300019 számú kiegészítő oltalmi tanúsítványát (SPC). A 4. számú Barcelonai Kereskedelmi Bíróság (4. BKB) egy 2011. augusztus 1-jei ítéletében érdemben elutasította a bitorlási keresetet. E döntés ellen a Lundbeck a Barcelonai Fellebbezési Bíróságnál (BFB) nyújtott be fellebbezést. Arról is beszámoltunk, hogy a Lundbeck ugyanakkor új pert indított a fenti SPC bitorlásáért, és ideiglenes intézkedés elrendelését is kérte. A 4. BKB 2012. május 7-én ezt a keresetet is elutasította, megállapítva, hogy mind az SPC, mind az annak alapját képező szabadalom csupán eljárási oltalmat nyújt, ezért elutasította mind az ideiglenes intézkedés elrendelésére, mind a bitorlás megállapítására vonatkozó keresetet. A Lundbeck ez ellen a döntés ellen is a BFB-nél nyújtott be fellebbezést.

A 4. sz. BKB 2011. augusztus 1-jei elsőfokú döntése elutasította a Lundbeck bitorlási keresetét. Ez ellen a Lundbeck a BFB-nél az alábbi fő indokokkal nyújtott be fellebbezést:

a) Az elsőfokú bíróság döntése nem alkalmazta helyesen a bizonyítás megfordulásának elvét.

b) A döntés nem értékelte helyesen az alperesek bizonyítékát. A Lundbeck szerint az alperesek nem tudták bizonyítani, hogy a termékeikben levő escitalopramot ténylegesen a Dr. Reddy's-féle eljárással állították elő.

c) A döntés nem helyesen értékelte az alperesek termékeinek szennyezésprofilját. A Lundbeck azzal érvelt, hogy bizonyos szennyezések jelenléte azt bizonyítja, hogy az ő szabadalmazott eljárását használták a hatóanyag előállítására.

A BFB 2012. december 19-én hozott döntésével megerősítette a 4. BKB 2011. augusztus 1-jén hozott döntését.

A Lundbeck a) érveléssel kapcsolatban a BFB azon a nézeten volt, hogy az elsőfokú ítélet sajtóosan kezelte a bizonyítás megfordulásának tételét, és helyesen fejtette ki, hogy az alperesek által beterjesztett bizonyítékok miért voltak elegendők annak bizonyítására, hogy a gyógyszerekben levő escitalopram gyártására használt eljárás valóban a Dr. Reddy's-féle eljárás volt.

A BFB a *b)* érvet is elutasította, és megerősítette, hogy az elsőfokú bíróság kimerítően megvizsgálta az alperesek által előterjesztett összes bizonyítékot, és ezért egyetért az azokból levont következtetésekkel is.

A *c)* kifogás alapján a BFB nem csupán az alperesek gyógyszereiben levő összes szennyezésre, hanem a Lundbeck Ciprallex nevű termékében levő szennyezésekre vonatkozó összes érvet is elemezte, és egyetértett az elsőfokú bíróság megállapításaival. Főleg az alábbi következtetéseket vonta le.

- Az alperesek által benyújtott érvelés szerint a Dr. Reddy's-féle eljárás nagy optikai tisztaságú terméket szolgáltat.

- Az alperesek termékeiben talált minimális mennyiségű diol és Grignard-szennyezés jelentéktelen volt, és így nem bizonyította a Lundbeck szabadalmazott eljárásának a használatát.

- A Dr. Reddy's-féle eljárás jellegzetes szennyezései (didezmetil-escitalopram) minimális mennyiségének a jelenléte a Lundbeck Ciprallexében hozzájárul annak a bizonyításához, hogy minden termék tartalmaz minimális mennyiségű érdektelen szennyezést, amelyek nem valódi nyomszennyezések.

A Lundbeck ezt a döntést sem fogadta el, és a Legfelsőbb Bírósághoz nyújtott be fellebbezést.

A Lundbeck által a 200300019 számú SPC ellen benyújtott kereset ügyében a 4. BKB 2013. január 10-én hozott döntést, és ebben elutasította a Lundbeck második bitorlási keresetét is, megállapítva, hogy a Lundbeck SPC-je csupán eljárási oltalmat biztosít, míg a Lundbeck arra alapozta keresetét, hogy a módosított fordítás publikálása révén terméktalomra hivatkozhat.

A Lundbeck ez ellen a döntés ellen is fellebbezést nyújtott be.

Szerbia

A szerb védjegy törvény módosításait 2013. január 30-án publikálták a hivatalos közlönyben, és a módosított törvény 2013. február 7-én lépett hatályba.

A legtöbb változtatás célja, hogy kiküszöböljön bizonyos terminológiai hibákat, és így a törvény pontosabb értelmezését és hatékonyabb alkalmazását tegye lehetővé. Emellett a módosítások célja, hogy a szerbiai rendelkezéseket összhangba hozzák a megfelelő európai uniós jogalkotással, nevezetesen a 2004/48/EC számú, a szellemi tulajdon-jogok érvényesítésére vonatkozó irányelvvel és a 2008/95/EC számú, a tagországok védjegy törvényeinek közelítésére vonatkozó irányelvvel.

A legfontosabb változtatás, hogy már nem engedélyezik a párhuzamos importot Szerbiába. A korábbi törvény ugyanis előírta, hogy a védjegy tulajdonosok nem tilthatják védjegyeik használatát olyan árukkal kapcsolatban, amelyek ilyen védjegyekkel vannak megjelölve, és a világon bárhol forgalomba vannak hozva a védjegy tulajdonos vagy általa felhatalmazott

egyéb személy által. A módosított törvény szerint a jogok nemzetközi kimerülésén alapuló rendszert a jogok nemzeti kimerülési rendszere helyettesíti, ahol most a védjegytulajdonosok nem tilthatják meg védjegyeik használatát olyan áruk vonatkozásában, amelyek ilyen védjeggyel vannak ellátva, és amelyeket a védjegytulajdonos vagy az általa felhatalmazott más személy hozott forgalomba a szerb piacon. Emellett a védjegytulajdonosok nem tilthatják meg a tranzitáruk forgalmát.

A módosított 4. cikk finomítja a védjegy meghatározását olyan módon, hogy annak két feltételnek kell egyidejűleg megfelelnie. Ez a két feltétel a grafikus ábrázolhatóság és az áruk vagy szolgáltatások megkülönböztetése a kereskedelemben. Így a 4. cikk teljesen összhangban van a 2008/95/EC irányelv 2. cikkével.

A módosítás az oltalomból kizárt védjegyekre vonatkozó rendelkezést is összhangba hozta a 2008/95/EC irányelv rendelkezéseivel.

A korábbi törvény szerint csak a kizárólagos használati engedélyes volt jogosult bitorlási pert indítani. A módosított törvény ezt a jogot megadja mind a kizárólagos, mind a nem kizárólagos használati engedélyesek számára, hacsak a licencszerződés másképp nem rendelkezik.

Szingapúr

A Szingapúri Szellemi Tulajdoni Hivatal publikálta a módosított szabadalmi szabályok tervezetét, amelyeket még 2013 folyamán törvénybe kíván iktatni.

Jelenleg szingapúri szabadalmakat pozitív vagy negatív vizsgálati eredmény alapján lehet engedélyezni. A tervezett módosítás szerint csupán a pozitív vizsgálati eredménnyel rendelkező szabadalmi bejelentésekre lehet majd szabadalmat kapni.

További tervezett változtatások:

- az elsőbbségi időponttól számított jelenlegi 21 hónapról 36 hónapra növelik az egyesített kutatási és vizsgálati kérelem benyújtási határidejét;
- az írott vélemény megválaszolásának határideje 5 hónapról 3 hónapra csökken;
- a határidő-hosszabbítás hónapjainak számát 3-ról 6-ra vagy 18-ra változtatják meg.

Ukrajna

Ukrajna harmonizálja nemzeti jogát a gyógyászati szabadalmakra adható kényszerengedélyre vonatkozó európai követelménnyel azáltal, hogy engedélyezi az ukrán vállalatoknak az ilyen szabadalmazott termékek előállítását.

A kényszerengedélyezési eljárást a szellemi tulajdon-jogok kereskedelmi szempontjaira vonatkozó 1994-es egyezmény ismerteti. A közegészségügy előmozdítása céljából ez az eljárás feljogosítja a legkevésbé fejlett országokat arra, hogy nemzeti gyógyszergyáraiknak

kényszerengedélyeket adjanak gyógyszerek előállítására a hazai piac számára (vagyis nem exportra) a szabadalomtulajdonos hozzájárulása nélkül.

Az elnöki rendelet szerint az egészségügyi és az igazságügyi minisztérium utasította az ukrán törvényhozást arra, hogy alkalmazza az emberi használatra szolgáló gyógyászati termékekre vonatkozó, 2001/83/EC számú európai uniós irányelvet. Az egészségügyi minisztérium elfogadta a vonatkozó törvényes dokumentumot, amely a várakozások szerint 2013. második negyedében lép hatályba.

Jól ismert tény, hogy Ukrajnában a generikus gyógyszerek a piac 90%-nál nagyobb részét foglalják el. Ugyanakkor a generikus gyógyszerek gyártása nem oldja meg azt a problémát, hogy Ukrajna korlátozott mértékben fér hozzá az újonnan kifejlesztett gyógyszerekhez, mert az ukrán gyártók törvényesen csak a gyógyszer szabadalmak lejárta után jogosultak generikumokat gyártani. Ezért azt várják, hogy a kényszerengedélyezési eljárás Ukrajnában segíteni fog az újonnan kifejlesztett gyógyszerek gyártásában.

VÁLOGATÁS A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET SZAKVÉLEMÉNYEIBŐL

A B. INTEGRÁLT REKONSTRUKCIÓJÁVAL KAPCSOLATOS SZERZŐI JOGI KÉRDÉSEK

SZJSZT-19/12

A megbízásban foglaltak

I. Kérdések

Az N. képviselőtében V. L. a következő kérdések megválaszolását kérte a Szerzői Jogi Szakértő Testülettől:

1. Mik tekinthetőek az ismertetett program¹ által érintett – akár önálló, akár közös – szerzői műveknek? Így különösen szerzői műnek tekinthető-e maga a P.² mint épület, továbbá a D. együttesen mint szoborcsoport;³ továbbá az 1975-ben az U. Vállalat, illetve 1996-ban a tervező és kivitelező L. Társaság által elvégzett felújítás során létrejött-e új szerzői mű vagy az eredeti tervezőkkel (vagy másokkal) közös mű, és ha igen, az melyik műre vonatkozik, és mi a joghatása?
2. Kik tekinthetőek az ismertetett program által érintett szerzői művek – *így különösen (az 1. pontra adott válasz függvényében) a P. építészeti tervei, a P., a D. szobrok/szoborcsoport – szerzői vagyoni jogai jogosultjainak; továbbá – ha ettől eltérő – a megváltoztatás, az átdolgozás (áttervezés), áthelyezés jogával rendelkező jogosultnak*
 - A) abban az esetben, ha az eredeti magánszemély tervezők és a K. Vállalat közötti munkaszerződés vagy a munkaviszonyt igazoló egyéb irat vagy bizonyíték nem lelhető fel;
 - B) abban az esetben, ha az eredeti magánszemély tervezők és a K. Vállalat közötti munkaszerződések fellelhetőek, vagy a munkaviszony egyéb módon igazolt, azonban abban tervezői munkakör megnevezése és szerzői jogi rendelkezés nem szerepel;

¹ „Programként” az I. városrész rehabilitációs programjára, s azon belül kiemelten a B. integrált rekonstrukciójára utal, amelyről a megbízás szerint a 1384/2011 (XI. 15.) és a 1516/2011 (XII. 30.) Korm. r. rendelkezik.

² A továbbiakban – a megbízás szerinti tényállást leíró részben és a szakértői véleményben: P.

³ A D. görög eredetű szó, valamely nagyobb létesítményhez vezető, szobrokkal szegélyezett út.

- C) abban az esetben, ha az eredeti magánszemély tervezők és a K. Vállalat közötti munkaszerződések fellelhetőek, és abban tervezői munkakör megnevezése szerepel, de a munkaszerződés szerzői jogi rendelkezéseket nem tartalmaz;
 - D) abban az esetben, ha az eredeti magánszemély tervezők és a K. Vállalat közötti munkaszerződések fellelhetőek, és a munkaszerződés a munkáltató részére felhasználási engedélyt biztosított, vagy a vagyoni jogok átruházását tartalmazza;
 - E) abban az esetben, ha az 1975-ben az U. Vállalat által elvégzett felújítás során a tervező és az U. Vállalat kivitelező és az akkori megrendelő közötti szerződés nem tartalmaz szerzői jogi rendelkezéseket;
 - F) abban az esetben, ha az 1996-ban elvégzett felújítás során a tervező és kivitelező L. Társaság és az akkori megrendelő közötti szerződés nem tartalmaz szerzői jogi rendelkezéseket?
3. A 2. pontban rögzített kérdések megválaszolásához melyik jogszabály(oka)t kell alkalmazni?
4. Az ismertetett program megvalósítása kimeríti-e a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. 29. § (Szt.) szerinti átdolgozást vagy az Szt. szerinti egyéb felhasználást vagy szerzői művek megváltoztatását; és ha igen, mely szerzői művekre kiterjedően és miképpen?
5. Az ismertetett program megvalósításához – *így különösen a P. tervezett átépítéséhez a D. szoborcsoporthoz az ingatlanon belüli áthelyezéséhez, az új stadionnak az ingatlanon történő felépítéséhez* – kell-e valamely szerzői jogosulttól hozzájárulást kérni? Ha igen – a 2. pontra [A)–F)] *adott egyes válaszokkal is összefüggésben* –, kitől kell hozzájárulást kérni, és a hozzájárulásnak mire kell kiterjednie? A hozzájárulás megtagadható-e, és ha igen, milyen esetben? A hozzájárulás köthető-e valamilyen feltételhez, és ha igen, milyen feltételhez? A hozzájárulásért kell-e díjat fizetni, és ha igen, kinek, és a díj mértékét hogyan kell megállapítani? A hozzájárulási kötelezettség egyben kizárólagos jogot jelent-e a jogosultnak arra, hogy a program megvalósításához szükséges valamely tervezési feladatot maga a jogosult végezze el, vagy arra más is felkérhető? Ha más is felkérhető, akkor milyen feltételekkel?
6. A program megvalósítása során a D. szoborcsoporthoz esetleges olyan áthelyezéséhez, amelynek folytán az a nagyközönség számára többé nem látható, kell-e valamely szerzői jogosulttól hozzájárulást kérni? Ha igen – a 2. pontra [A)–F)] *adott egyes válaszokkal is összefüggésben* –, kitől kell hozzájárulást kérni, és a hozzájárulásnak mire kell kiterjednie? A hozzájárulás megtagadható-e, és ha igen, milyen esetben? A hozzájárulás köthető-e valamilyen feltételhez, és ha igen, milyen feltételhez? A hozzájárulásért kell-e díjat fizetni, és ha igen, kinek, és a díj mértékét hogyan kell megállapítani?
7. Amennyiben valamely hozzájárulást a szerzői jogosult jogutódjától/örökösétől kell beszerezni, milyen intézkedéseket kell megtenni a jogutód/örökös személyének megállapítása és hollétének felkutatása érdekében, és mi a jogkövetkezménye annak, ha ezek az

intézkedések nem vagy csak részben (pl. csak egyes jogutódok/örökösök vonatkozásában) vezetnek eredményre?

8. Amennyiben a programhoz valamely szerzői jogi hozzájárulás beszerzése szükséges, mi a jogkövetkezménye annak, ha a hozzájárulás megadására jogosult megfelelő felhívás ellenére ésszerű határidőn belül egyáltalán nem nyilatkozik? Így különösen: ilyen esetben megadottnak kell-e tekinteni a hozzájárulást, illetve megilletheti-e díjazás a jogosultat?
9. Amennyiben a fenti kérdésekre adott válaszok alapján bármely cselekményhez valamely szerzői jogosult hozzájárulása szükséges, azonban az ismertetett program hozzájárulásához kötött részének valamely mozzanata még a hozzájárulás megszerzése előtt megkezdődik, az adott szerzői jogosultnak milyen jogi eszközei vannak; így különösen van-e jogi lehetősége a program megvalósításának leállítására?
10. A programmal kapcsolatban leírt tényállás alapján a szerzői jogok és a tulajdonosi jogok összmérése, illetve a rendeltetésszerű joggyakorlás és a társadalmi érdek megítélése kapcsán megállapítható-e valamely szerzői jogosulti érdeksérelem vagy annak a veszélye?

II. A megbízáshoz csatolt iratok

1. A rekonstrukciót követően a felújított P., az építendő új stadion és a D. lehetséges elhelyezése (2., 3. melléklet),
2. K. Vállalat műszaki terv, 1953., amely a P. (N.) magánszemély tervezői neveit sorolja fel (4. melléklet),
3. 1975. K.-tervek alapján U. Vállalat által végzett felújítási iratok másolatai (5. melléklet),
4. 1996. L. Társaság, (Cs. Gy. és az eredeti tervezők közül egyesek) által tervezett és kivitelezett felújítás egyes iratai, így egyes eredeti tervek átadásáról szóló lista (6. melléklet) és az 1996-os építési engedélyezési tervdokumentációból a műszaki leírás (7. melléklet),
5. M. szakvélemény (8. melléklet).

III. A szakvélemény szempontjából releváns

A megbízás részletesen leírja az előzményeket és a tényeket építészeti és szerzői jogi szempontból. Ezek közül az állásfoglalás kialakítása szempontjából az alábbi tények relevánsak.

1. A megbízás és az állásfoglalás a P. küszöbön álló felújítását és a D. szoborcsoport esetleges áthelyezését érinti.
2. A P. tervezése 1947 és 1953 között folyt, erről csak a 4. melléklet (aláírólap) áll rendelkezésre. Szerződések nem lelhetők fel.
3. A P. 1975-ös felújításáról csak az 5. melléklet szerinti iratok állnak rendelkezésre, a tervek készítésére és felhasználására vonatkozó iratok hiányoznak.

4. Az 1996-os felújítással összefüggően a tervek elkészítésére és felhasználására vonatkozó szerződések ugyancsak hiányoznak, a tervezés/kivitelezés engedélyezéséhez szükséges, az alkotók nevét is igazoló iratokat a megbízó csatolta (6. és 7. melléklet).

5. A D. szoborcsoport szobrász alkotói ismertek, a szobrok elkészítésére és felhasználására vonatkozó szerződések nem állnak rendelkezésre.

6. A megbízó az 1510/2011 (XII.29.) Korm. határozat alapján jár el mint a B. rekonstrukciójáért felelős szervezet.

7. A rekonstrukcióról jogszabályok döntöttek, mégpedig a

- 2012. évi LXXV. törvény,
- az 1384/2011. (XI. 15.) Korm. határozat,
- az 1516/2011. (XII. 30.) Korm. határozat,
- az 1482/2012. (XI. 6.) Korm. határozat.

8. A II.2. alatt említett jogszabályokból az állásfoglalás szempontjából az alábbi lényeges közérdekű (és tulajdonosi) célok, elvégzendő feladatok, jognyilatkozatok, jogszabályi kivételek tűnnek ki.

Célok:

- a gazdaság és a turizmus élénkítése,
- az egyes építészeti és erkölcsi értékek megóvása,
- a sport- és kulturális szolgáltatások színvonalának emelése,
- hosszú távú városrehabilitáció megvalósítása, ezen belül az I. városrész rehabilitációja,
- sport- és a kulturális igényeknek megfelelő, nemzetközi színvonalú, összetett szolgáltatásokat biztosítani képes épületegyüttes létrehozása.

Feladatok:

- a P. balesetveszélyes állapotának megszüntetése, állagának javítása, építészeti értékeinek megőrzésével a mai kor igényeinek megfelelő rekonstrukciója,
- a jelenlegi P. felújítása oly módon valósuljon meg, hogy alkalmas legyen minimum 57 000 fő befogadására és nemzetközi atlétikai versenyek – ideértve a világ- és Európa-bajnokságot – megrendezésére, illetve további, sporttal szervesen összefüggő funkciót is kapjon,
- a létesítmények tervezési munkálatait az N.-alkalmazásban álló tervezők, szakemberek végezzék el,
- az összes, a B. területén található létesítményegyüttesnek alkalmasnak kell lennie az olimpiai és paraolimpiai felkészülési központ funkció betöltésére, jelentős nemzetközi versenyek lebonyolítására,
- a 2012. évi LXXV. törvény mellékletében meghatározott területen egy önálló, új stadion és az ahhoz tartozó parkoló építése.

Jognyilatkozatok, jogszabályi kivételek:

- felhatalmazás arra, hogy a beruházással érintett állami tulajdonú ingatlanon annak vagyonkezelője beruházást és felújítási tevékenységet végezhesen,
- kivétel a kulturális örökség védelmére és az azzal összefüggő közigazgatási hatósági eljárásra vonatkozó jogszabályi rendelkezések alól,
- az építtető kijelölése (N.),
- az érintett állami tulajdoni tárgyakra nézve vagyonkezelő kijelölése (N.).

9. A megbízás a II. 3. alatt részletezett célokat a rekonstrukciós program alapján kiegészíti a megbízás első és második oldalán részletezett, szintén közérdekű célokkal, pl. korszerű képzési, kutatási, edzőközpont kialakítása a P. és létesítményei területén, a stadionlátogatók komfort- és biztonságérzetének növelése, akadálymentesítés, modern és családbarát közössiégi tér kialakítása.

10. A P.-t atlétikai versenyek lebonyolítására és a létesítendő új stadion mellett működő edzőpályaként alkalmas stadionná kell átalakítani.

11. Az M. szakvéleménye megállapította, hogy a P. tartószervezeteinek felújítása sem hasztható.

12. A P. felújításához a megbízás 4. oldalán felsorolt építési/felújítási munkafolyamatok elvégzése szükséges, ezek között építésiengedély-köteles tevékenységek is vannak.

Az eljáró tanács szakértői véleménye

I. A válaszok rövid, vezetői összefoglalása

– Mind a P., mind annak tervei, valamint mind az 1975-ös, mind az 1996-os felújítás tervei és a tervek alapján megvalósult épületrészek művek. A D. szoborcsoport és az azokat alkotó egyes szobrok szintén védelem alatt álló művek.

– 1953-ra nézve a P. (N.) terveire vonatkozó vagyoni jogot a tervezőktől megszerezte a korabeli tervezők munkáltatója. Ha voltak az eredeti tervezők között munkaviszonyban nem álló személyek (külső tervezők) – a lenti 27. bekezdésben kifejtettek alapján –, hasonló következtetés áll az ilyen tervezőkre is.

– Az 1975-ös és az 1996-os felújítás idején hatályos szabályok szerint a munkaviszonyban álló tervezőktől a harmadik személynek is átengedhető felhasználás jogát a munkáltató a tervek átadásával megszerezte, tehát az ilyen tervek nézve szerzői jogosultnak 1975-re nézve a K., 1996-ra nézve az L., illetve, ha ma már jogutódlással megszűntek volna, szervezeti jogutódaik tekinthetők. Ha vannak olyan, alkotásnak minősülő tervrészek akár az 1975-ös, akár az 1996-os felújítás tervei között, amelyeket nem az említett szervezetekkel munkaviszonyban álló szerző készített, akkor erre a K., illetve az L. csak akkor tekinthető a felhasználási jog továbbengedésére jogosult személynek (jogszerű felhasználónak), ha megfelelő tartalmú, írásba foglalt felhasználási szerződéssel igazolható a jogszerzés.

– A program megvalósításán belül a P. felújítása és a D. szoborcsoport áthelyezése valósíthat meg felhasználást. A P. felújítása addig a mértékig, ameddig a felújítás az eredeti állapot helyreállításának minősül, nem valósít meg szerzői jogi értelemben felhasználást. A felújítás azon elemei (tevékenységei) valósítanak meg átdolgozást, amelyek eredményeképpen az eredeti műtől (épülettől) különböző, szintén egyéni-eredeti jellegű, de az eredeti teljesítménnyel összeépülő teljesítmény valósul meg. Hogy ezek mely elemek, csak a felújítási tervek ismeretében, azokat a meglevő P.-vel, illetve terveivel összevetve lehet megmondani.

– A D. szoborcsoport áthelyezése attól függően valósíthat meg engedélyhez kötött felhasználást, hogy milyen mértékű; azaz, hogy hova történik az áthelyezés, és mennyiben érinti az eredeti építészeti-képzőművészeti együttes alkotói koncepciót megvalósító kompozíció szellemiségét úgy, hogy az sértheti az érintett művek „egységét”, miután azok eltorzítását, megcsonkítását vagy olyan megváltoztatását eredményezheti, amely sérelmes lehet a szerzők becsületére vagy hírnevére.

– A szerzői hozzájárulás a program megvalósításához kapcsolódó P.-felújításon belül az átdolgozásnak minősülő áttervezéshez és az áttervezés szerinti tervek alapján történő átépítéshez szükséges. A hozzájárulás arányos, a jóhiszeműség és a tisztesség követelményeinek megfelelő díjazást tartalmazó ajánlat esetén nem tagadható meg. A jelen ügyben az érdekösszemérés döntő eleme a program megvalósítása előfeltételét jelentő jogszabályi környezet és az abban felsorolt célok. Nincs olyan jogszabályi rendelkezés, amely szerint a hozzájárulás nem volna feltételhez köthető. Azonban a hozzájárulás nem köthető a jognyilatkozat természetével és a vagyonkezelő N. által képviselt tulajdonos jogaival védett érdekekkel össze nem férő feltételhez. Ha a feltétel kitűzése a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményével ellentétes (ez csak esetről esetre dönthető el érdekmérlegeléssel), az joggal való visszaélést valósíthat meg, amelynek esetében bíróság ítélettel pótolhatja a szerző hiányzó jognyilatkozatát. A szerzői jogosultnak nincs érvényes szerzői jogi jogcíme arra, hogy követelje, maga is részt vehessen a tervezésben. Mindazonáltal igen gyakorlatias, az eredményes felújítást elősegítő, a meglevő tervek ismeretét az áttervezésbe ésszerűen beépítő, jogvitát aggálytalanul kizáró megoldást jelent, ha az áttervezésben megfelelő módon részt vehetnek a korábbi tervek készítői. Ennek megfelelően a tervezésre természetesen bárki felkérhető a szerződési szabadság keretei között a felek által szabadon megállapítható szerződési feltételekkel, ideértve az ellenszolgáltatás mértékét is. Erre nézve alsó-felső határokat, betartandó tarifákat a szerzői jog nem ismer.

– A D. szerzőinek személyhez fűződő jogait a B. területén belüli vagy azon kívüli, a D. felvezető funkcióját megőrző, méltó helyre történő áthelyezés nem sérti. A D. tekintetében most meglevő kiállítási jog helyhez kötött, de ha a szobrok látogathatón megmaradnak az előzőek szerinti környezetükben (városrész), akkor nincs szükség a kiállítási jog újbóli megszerzésére.

– A D. szoborcsoport nem helyezhető át olyan helyre, ahol azt a közönség már nem láthatja. Ez esetleg – a fentiekben említett értelemben – a művek „egységének” a sérelmével járhatna. Az ilyen áthelyezéshez a szerzők hozzájárulását szükséges lenne kikérni.

– A jogosult megfelelően gondos felkutatása azt jelenti, hogy a felhasználó – itt: az N. – az érintett műtípus és a felhasználási mód figyelembevételével megtette az adott helyzetben általában elvárható intézkedéseket. Az eset körülményeihez képest a következő magatartások tartoznak a gondos kereséshez (nem teljes felsorolás, csak a jogszabályi példák az adott helyzethez alkalmazva): keresés az SZTNH önkéntes nyilvántartása alapján szerkesztett adatbázisban, az interneten hozzáférhető adatbázisokban, a szerző hollétének megállapítására alkalmas nyilvánosan hozzáférhető adatbázisokban, az építészeti tervek nyilvánosság számára hozzáférhető gyűjteményeinek adatbázisaiban, a szobrok szerzőire/jogutódjaira nézve a HUNGART adatbázisaiban, a vizuális művészek közös jogkezelő társasága, a HUNGART megkeresése útján, tájékoztatás kérése a mű ismert és megtalálható többi szerzőjétől, továbbá az építési tervekkel kapcsolatban hatósági feladatokat ellátó szervezetektől; hirdetés országos napilapban.

– Nincs olyan szerzői jogi vagy más jogszabály, amelynek alapján a felhívásra nem nyilatkozó jogosult hozzájárulását megadottnak lehetne tekinteni. Ilyen esetben az N. jognyilatkozat pótlása iránt indíthat pert, illetve ha a szerző/szerzői jogosult érvényesít perben igényt, itt hivatkozhat kifogásként a szerzői rendeltetésellenes joggyakorlásra.

– A szerzői jogosult abbahagyási, eltiltási, jogsértést megelőző állapot helyreállítási igénye sikeres érvényesítésének a valószínűsége a P.-áttervezés/-rekonstrukció esetében bírói gyakorlat alapján csekély, ha az N. az ismeretlen vagy ismeretlen lakóhelyű jogosultak személyére/tartózkodási helyére nézve gondos kutatást végez, és arányos, tisztességes ajánlatot tesz az átdolgozási engedély megadására. Az átdolgozási engedély fejében járó díj megfizetésével (gazdagodási igény) lehet számolni. Ha az előzőekben említett cselekményeket az N. elvégzi, akkor a kártérítési felelősség alól is nagy valószínűséggel sikerrel mentheti ki magát, hiszen úgy jár el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

– A D. szoborcsoport áthelyezése esetén is elvileg ugyanezek az igények állnak fenn. Itt a szerzők (jogutódjaik) a mű sérthetetlenségéhez fűződő jogra (Sztj. 13. §) hivatkozhatnak. Ha azonban az áthelyezés a B. területén belül, méltó helyre történik, és az N. biztosítja a szoborcsoport eszmei mondanivalóját kifejező elhelyezést, a szerzői jog érvényesítése sikerének esélye igen kicsi.

– A szerzői jogosult mind a P., mind a D. ügyében kérhet sajátos, a jogosult javára jogosultsága valószínűsítése esetén vélelemmel támogatott ideiglenes intézkedést. Ez a jelen tényállás alapján az eltiltási igény érvényesíthetőségét jelentheti soron kívüli eljárásban. Az ideiglenes intézkedés iránti kérelemben valószínűsíteni kell a jogsértést, továbbá azt, hogy az intézkedéssel okozott hátrány nem haladja meg az intézkedéssel elérhető előnyöket. E valószínűsítés a P.-rekonstrukció jogszabályi környezetét tekintve (érdekösszemérés) csekély eséllyel bizonyulhat csak sikeresnek.

II. Általános megjegyzések

A megbízás teljesítésének keretei

1. A szerzői jogi törvény (Szt.) 101. § (1) bekezdése szerint szerzői jogi jogvitás ügyben felmerülő szakkérdésekben a bíróságok és más hatóságok szakvéleményt kérhetnek a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala mellett működő szakértő testülettől. A (3) bekezdés alapján a szakértő testület felkérésre peren kívül is adhat szakvéleményt a felhasználási jog gyakorlásával kapcsolatos kérdésekben.

2. A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 1. § (1) bekezdése alapján a szakértő testület az Szt. 101. § (1) és (3) bekezdésében megjelölt ügyekben szakértői véleményt ad bírósági vagy hatósági megkeresés vagy megbízás alapján. A (2) bekezdés szerint e rendelet alkalmazásában szerzői jogi jogvitás ügy az Szt.-ben szabályozott szerzői, szomszédos és adatbázis-előállítói jogok érvényesítésével összefüggő bármely jogvita. A (3) bekezdés alapján e rendelet alkalmazásában a felhasználási jog gyakorlásával kapcsolatos kérdésnek számít az Szt.-ben szabályozott vagyoni jog gyakorlásával kapcsolatos kérdés.

3. A megbízó nem jogvitás ügyben, hanem középület felújítását érintő, személyhez fűződő és vagyoni jogok és a B. területén elhelyezett szobrot érintő, személyhez fűződő és felhasználási jog gyakorlásával kapcsolatban kéri a szakértő testület állásfoglalását.

4. A szakértő testület az idézett jogszabályi rendelkezések, különösen a 156/1999. (XI.3.) kormányrendelet 1. § (3) bekezdése alapján csak az Szt.-ben szabályozott vagyoni jogok gyakorlásával összefüggő kérdésekben adhat szakvéleményt. A jelen ügyben a szerzői vagyoni jogok gyakorlása nem választható el az ügy lényegét képező P. felújítása és B. területén levő szoborcsoport (D.) esetleges áthelyezését érintő, szerzői személyhez fűződő jogok gyakorlásától, ezért a feltett kérdések közül – összhangban a szakértő testület gyakorlatával – a szerzői személyhez fűződő és vagyoni jogok gyakorlására vonatkozó kérdéseket a szakértő testület eljáró tanácsa (a továbbiakban: eljáró tanács) meg tudja válaszolni.

5. Az eljáró tanács értelemszerűen nem alapozhatja a véleményét a P.-t és a D. szoborcsoportot érintő szerzői jogon kívüli közjogi (pl. építési jogi, kulturális örökségvédelmi/műemlékvédelmi stb.) szabályokra.

Védelmi idő

6. Az eljáró tanács abból indul ki – ahogy ezt a megbízás is rögzíti – hogy a megbízással érintett P. és D. szoborcsoport a többször módosított szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény által védett szerzői műnek minősül. Más szóval a kérdések megválaszolása során a szóban forgó műveket még védelem alatt állónak tekinti, olyannak, amelyekre nézve nem

telt még el az alkotójuk halálát követő év első napjától számított (a továbbiakban: pma = post mortem auctoris) 70 év.

7. A pma 70 éves védelmi idő vonatkozik olyan művekre is, amelyek korábban hatályos szerzői jogi szabály szerint számított 50 éves pma védelmi ideje 1994. július 1. előtt lejárt [Szt. 108. § (1) bekezdés: A 31. § rendelkezéseit alkalmazni kell olyan művekre is, amelyeknek a korábban hatályos rendelkezések szerint számított védelmi ideje az egyes iparjogvédelmi és szerzői jogi jogszabályok módosításáról szóló 1994. évi VII. törvény hatálybalépéséig már lejárt.]

8. Ha a megbízással érintett P. és D. szoborcsoport alkotói élő szerzők, vagy 1941. december 31-t követően haltak meg, akkor műveik szerzői jogi védelem alatt állnak. Ha valamely szerző meghalt, akkor örököse(i) gyakorolja(ák) a vagyoni és a személyhez fűződő jogokat. Ez alól csak az jelent a személyhez fűződő jogok esetében kivételt, ha az elhunyt szerző „alkotói” hagyatékának gondozásával az örökös(ök)től különböző személyt bízott meg.

9. Csak a vélemény logikai zártsága kedvéért említjük, hogy ha akár a D. szoborcsoport, akár a P. szerzőire vonatkozóan a korábban hatályos szabályok szerinti 50 éves védelmi idő 1994. július 1. előtt lejárt volna, az megszüntette volna az esetlegesen létező felhasználási szerződések hatályát is, ugyanis a szerzői jogi védelmi idő lejárt a határozatlan időre kötött felhasználási szerződést is megszünteti. Azonban az Szt. 108. § (9) bekezdése alapján a felhasználási szerződés hatálya ilyen esetben meghosszabbodik a „feléledt”/meghosszabbított védelmi idő (50 évről 70 év) tartamára. Ez azonban a jelen esetben kizárható. Még abban az esetben is, ha valamelyik érintett szerző a P. elődje (N.) tervezésének első évében, 1947-ben meghalt volna, akkor sem telt volna el 1994. július 1-jén az akkor hatályos törvény szerinti 50 éves védelmi idő.

Az egyes építési/felújítási időszakokban alkalmazandó szerzői jogi szabályok

10. A megbízásban feltett kérdések P.-re vonatkozó része lényegében arra irányul, hogy egy épület felújítása (átépítése) esetén milyen szerzői jogi szabályokat kell alkalmazni.

11. Ez – a vagyoni jogok vonatkozásában – szerzői jogi általános terminológiát alkalmazva annyit jelent, hogy hogyan/kitől kell engedélyt kérni a felhasználásra, és azt a vagyoni jogai alapján a szerző (szerzői jogosult) megakadályozhatja-e. Ugyancsak meg kell válaszolni azt a kérdést is, hogy van-e olyan, személyhez fűződő joga a szerzőknek, amely alapján igényt érvényesíthetnek a felújítással kapcsolatban.

12. A B. területén elhelyezett D. szoborcsoport esetleges áthelyezésével/kiállításának megszüntetésével összefüggésben szintén véleményt kell alkotni a vagyoni jogok gyakorlásáról (a felhasználásnak számító kiállítás tekintetében). A személyhez fűződő jogokat illetően pedig arra a kérdésre kell választ adni, hogy az esetleges áthelyezés/kiállítás megszüntetés sérti-e az érintett szerzők ilyen jogait.

13. E kérdésekre (vagyonosi és személyhez fűződő jogokat illetően) minden esetben a hatályos Szjt. alapján kell válaszolni. Ugyanis azt, hogy valamely cselekmény/magatartás szerzői jogi jogsértésnek minősül-e, akkor is a hatályos Szjt. alapján kell eldönteni, ha a mű elkészítésére és felhasználására a felek annak hatálybalépését megelőzően (1999. szeptember 1.), bármilyen korábbi szerzői jogi törvény hatálya idején kötöttek szerződést. Ez következik az Szjt. 107. § (1) bekezdésének első fordulatából: „*E törvény 1999. szeptember 1-jén lép hatályba*”.

14. Ha azonban olyan cselekményt/magatartást kell minősíteni, amely a felek felhasználási (jogátruházási) szerződéséhez kötődik, akkor erre elsősorban a szerződés és a szerződéskötés időpontjában hatályos szerzői jogi rendelkezések az irányadók. Ez az Szjt. 107. § (1) bekezdés második fordulatából következik: „*E törvény 1999. szeptember 1-jén lép hatályba; rendelkezéseit a hatálybalépését követően megkötött felhasználási szerződésekre kell alkalmazni.*”

15. Érdemben ugyanezt a megoldást tartalmazza a 1969. évi III. tv. (a továbbiakban: rSzjt.) is. Az rSzjt. 56. § (1) bekezdése alapján „*Ez a törvény az 1970. évi január hó 1. napján lép hatályba. ... A törvény nem érinti a hatálybalépése előtt létrejött felhasználási szerződéseket.*”

16. A fentiek alapján, ha a mű elkészítésére és felhasználására a ma hatályos szerzői jogi törvényt megelőzően hatályban volt bármelyik régebbi szerzői jogi törvény [rszt. vagy 1970 előtt a szerzői jogról szóló 1921. évi LIV. törvénycikk (a továbbiakban: rrSzjt.)] hatálya idején kötöttek a felek szerződést, a szerződéskötés időpontjához igazodó megfelelő törvényt kell alkalmazni.

17. A megbízás II. pontja rögzíti, hogy nem áll rendelkezésre sem a P., sem a D. szoborcsoport elkészítésére és felhasználására kötött szerződés. Emiatt csak a teljesség kedvéért kell említeni, hogy ha tehát a P. és a D. szoborcsoport elkészítésére és felhasználására léteznek és előkerülnek szerződések, és e szerződések tartalmazznak rendelkezéseket a P. esetében az átdolgozásról, illetve a D. szoborcsoport helyéről (ez elkerülhetetlen, lényeges tartalmi elem egy felhasználási szerződésben), akkor e rendelkezéseket a szerződések megkötésekor hatályos szerzői jogi szabályok alapján kell minősíteni.

Az építészeti alkotás védelmének tárgya

18. Az Szjt.,⁴ az rSzjt.,⁵ és az rrSzjt.⁶ azonosan határozza meg építészeti művek esetében a védelem tárgyát: a védelem minden esetben az egyéni-eredeti, tehát alkotásjelleggel rendelkező tervre (értelemszerűen a gyakorlatban: tervek, illetve tervdokumentáció) és a terv többszörözését jelentő épületre is kiterjed. Az rSzjt. és az rrSzjt. hatálya idején önmagában az idézett jogszabályhelyek alapján kétséges lehet, hogy a védelem magára az épületre is kiterjed-e. Egyrészt az rSzjt. hatálya idején az a szabály, amely a tervező (és munkáltató) épületen történő névfeltüntetéséről rendelkezett, bizonyítja, hogy a műfogalom az épületre is kiterjed. Emellett a szakirodalom is egyöntetű abban,⁷ hogy a védelem tárgya mind a terv (eredeti mű), mind annak „eredeti” többszörözése, az épület. Az rrSzjt. hatálya idején sem volt vita tárgya, hogy mind a terv, mind az épület tárgya a védelemnek.⁸ Az Szjt. alapján a védelem mind az egész műre, mind annak azonosítható részére kiterjed.⁹

19. Ez a megállapítás az egyes, idevágó kérdések megválaszolása szempontjából annyit jelent, hogy akár az építészeti terv, akár az épület felhasználása (többszörözése, átdolgozása) valósul meg, ahhoz a szerzői jogosult engedélye szükséges. Ez megvalósulhat úgy, hogy a felújítás során a tervek érintetlenül maradnak, a kész P. -t azonban új tervek alapján úgy épí-

⁴ Szjt. 1. § (2) bekezdés k): Szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen az építészeti alkotás és annak terve, valamint az épületegyüttes, illetve a városépítészeti együttes terve ..., (3) A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értéktől.

⁵ rszt. Vhr. 1. § (1) bekezdés: Az (R)Szjt. védelme alá tartozó alkotások – függetlenül attól, hogy az (r)Szjt. megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása, így különösen: építészeti alkotások, épület-együttesek, illetőleg városépítészeti együttesek tervei.

(r)Szjt. 44. § (1) Az építészeti alkotáshoz és egyéb műszaki létesítmény alkotásához fűződő szerzői jog a tervezőt illeti meg.

rSzjt. Vhr. 32. § (1) bekezdés: Szerzői alkotásként védi az (R)Szjt. az építészeti vagy műszaki létesítmény tervét – ideértve az építészeti títustervet is –, ha az művészi vagy tudományos szempontból alkotásnak minősül, az egyéb tervek az (R)Szjt. 51. §-a szerint részesülhetnek védelemben. (2) A tervezőt megilleti az a jog, hogy az épületen (létesítményen) nevét feltüntessék.

⁶ rrSzjt. 60. §: A képzőművészet – rajz, festés, építészet, szobrászat, metszés, könyvnyomtatás stb. – alkotásainak egészben vagy részben többszörösítésére, közzétételére, forgalombahelyezésére és mechanikai vagy optikai készülékek segítségével való üzletszerű bemutatására a jelen törvényben meghatározott védelmi időn belül (11–17. §-ok) a mű szerzőjének van kizárólagos joga. Többszörösítésnek kell tekinteni az utánképzést, építészeti műveknél pedig az utánépítést is.

⁷ A szerzői jog kézikönyve. Szerk: *Bernárd Aurél és Tímár István*, KJK, 1973. p. 321, 322., BH1993. 666., SZJSZT 3/1985.

⁸ *Alföldy Dezső*: A magyar szerző jog, A Jogállam könyvtára, 53. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1936, p. 144.

⁹ Szjt. 16. § (1) bekezdés.

tik át, hogy az elérje az átdolgozás szintjét, és történhet úgy is, hogy az átdolgozás kiterjed az eredeti tervekre is.

A szerzői jog jogosultja – jogszerű felhasználó

20. Azt, hogy ki egy szerzői mű jogosultja, a védelem keletkezésekor hatályban volt szerzői jogi jogszabály alapján kell eldönteni. Ezen érteni kell mind az eredeti, mind a származékos, nem szerződés, hanem jogátzállás alapján keletkező szerzői jogi jogosultságot.

21. 1953-ban az rrSzt. volt hatályban. Ez

- megengedte a vagyoni jogok korlátlan vagy korlátozott átruházását,¹⁰
- nem rendelkezett a munkaviszonyban vagy más hasonló jogviszonyban alkotott művekről,
- pma 50 éves védelmi időt írt elő,¹¹
- védelemben részesítette mind a képzőművészeti, mind az építészeti alkotásokat.¹²

A szabályokból az következik, hogy akár munkaviszonyban, akár polgári jogi jogviszonyban álló szerzőtől a munkáltató (megrendelő) érvényesen megszerezhetette a vagyoni jogokat, de e jogok munkaviszony fennállása esetén sem szálltak át a munkáltatóra (nem volt *cessio legis* szabály hatályban).¹³ Az rrSzt. nem kötötte a vagyoni jogáttruházás érvényességét írásbeli alakhoz.

22. Az rrSzt. bírói gyakorlata egységes volt mind a II. világháború előtt, mind azt követően 1970-ig a munkáltató vagyoni jog-szerzése kérdésében.

¹⁰ 3. § A szerzői jog élők között vagy halál esetére, korlátlanul vagy korlátozva átruházható. Átruházás hiányában a szerzői jog a törvényes örökösökre száll. A szerzői jogot jövőben alkotandó műre nézve is át lehet ruházni. Az olyan szerződést azonban, amellyel a szerző szerzői jogát általában jövőben alkotandó minden művére vagy általában jövőben alkotandó műveinek meghatározott nemére ruhazza át, a felek bármelyike előzetes egy évi felmondással bármikor felmondhatja, feltéve, hogy a szerződés létrejötté óta öt év már eltelt. Érvénytelen az e szabálytól eltérő oly megállapodás, amely a szerző hátrányára szolgál.

¹¹ 11. § Amennyiben az alábbi §-ok másként nem rendelkeznek, a védelem, amelyet a jelen törvény a szerzői jog javára biztosít, a szerző egész életére és a szerző halála után ötven évre terjed. 12. § Szerzőtársak közösen készített műveinek védelmi ideje annak a szerzőtársnak halálától számítandó, aki a többi túlélte.

¹² 60. § A képzőművészet – rajz, festés, építészet, szobrászat, metszés, könyvmás stb. – alkotásainak egészben vagy részben többszörösítésére, közzétételére, forgalombahelyezésére és mechanikai vagy optikai készülékek segítségével való üzletszerű bemutatására a jelen törvényben meghatározott védelmi időn belül (11–17. §-ok) a mű szerzőjének van kizárólagos joga. Többszörösítésnek kell tekinteni az utánképzést, építészeti műveknél pedig az utánépítést is. 63. § Ha a szerző valamely művét másnak tulajdonába bocsátja, ezzel a szerzői jog átengedettnek nem tekintetik. 65. § A jelen törvény 1. §-ának második és harmadik bekezdésében 2–6. §-aiban, 8. §-ában és 11–44. §-aiban foglalt rendelkezések a képzőművészet alkotásaira is megfelelően alkalmazandók, de azzal a kivétellel, hogy a 20. § rendelkezéseit (az elkövetésről rendelkezik, megjegyzés az eljáró tanácstól) építményekre csak állaguknak lényeges sérelme és a rájuk vonatkozó tulajdoni jogviszonyoknak a megváltoztatása nélkül lehet alkalmazni.

¹³ *Palágyi Róbert: A magyar szerzői jog zsebkönyve.* KJK, 1959, p. 37.

23. A kir. Kúria kimondta, hogy „mozgófényképészeti alkotások esetében a szolgálati viszonyt megalapozó (tevékenységi) szerződés alapján a vagyoni jogok átszállnak a filmvállalat-ra ellenkező kikötés hiányában, egyéb műveknél azonban az eset összes körülményei szerint, különösen annak figyelembevétele alapján döntendő el az a kérdés, hogy mennyiben száll át műre vonatkozó szerzői jog korlátozás nélkül a munkaadóra már a mű szolgáltatása iránt kötött szerződés folyamánaképp, hogy a szerződésben foglalt kikötés, vagy a szerződődő felek feltehető akaratára szerint a munkaadó mily célra és mily irányban való rendelkezésre kapta a művet”.¹⁴

24. Az '50-es évek szakirodalma és bírói gyakorlata visszaigazolja az előző bekezdésben idézett tételt.

25. Az akkor publikált legnagyobb tekintélyű kommentárban ez áll: „Ez idő szerint – a magyar jogszabály ellenkező rendelkezésének hiányában – nálunk is a felek megállapodása irányadó abban a kérdésben, hogy a munkáltató a munkaviszonyban alkotott művet milyen területen, milyen módon és időtartamon át használhatja. Elvileg a munkáltató tevékenységi körén kívül eső területen és módon történő értékesítés joga a szerzőnél marad.” Ebből, valamint az akkor hatályos kiadói „rendeletből” analógia útján „azt a következtetést lehet levonni, hogy ha nem a munkáltató, hanem más személy használja fel a művet, a felhasználónak a szerzőtől kell engedélyt kérnie. Az engedélyt a szerző jogdíj fizetésének feltételéhez kötheti.”¹⁵

26. Az '50-es évek bírói gyakorlata elsősorban nem a jogátruházással, hanem azzal foglalkozott, hogy jár-e díj a munkaviszonyban álló szerzőnek, ha harmadik személy használja fel a művet.¹⁶ A jogátruházás egy hozzáférhető ügyben fordult elő, annak tárgya munkaviszonyban álló fényképész által készített fénykép volt. Mivel a fényképész tudta, hogy a fényképeket a megrendelő reklámozás (plakátok) céljára fogja használni, az eset körülményeiből a jogátruházásra lehetett következtetni.¹⁷

27. 1953-ra nézve az eljáró tanács a leírt jogszabályokból és bírói gyakorlatból azt a következtetést vonja le, hogy a P. (N.) terveire vonatkozó vagyoni jogot a tervezőktől megszerezte a korabeli tervezők munkáltatója.¹⁸ Ha voltak az eredeti tervezők között munkaviszonyban nem állt személyek (külső tervezők), a tervezőiroda az ő vagyoni jogaikat is megszerezte. Ugyanis 1955-ben a Legfelsőbb Bíróság egy olyan funkcionális mű (fénykép) esetében, amelynek rendeltetéséről (harmadik személynek felhasználásra átadásáról) az alkotó tudott, kimondta, hogy a körülmények alapján megvalósult a jogátruházás; így indokolt ugyanilyen következtetés levonása az építészeti tervek esetében is. Nem lehet életszerűen

¹⁴ Alföldy: i. m. (8), p. 32., 33., 171–172, PI.1684/1934.

¹⁵ Palágyi: i. m. (13), p. 105, 106.

¹⁶ Palágyi: i. m. (13), p. 285, Pf.II. 24018/1955. LB és Pf.II.21737/1957.

¹⁷ L. az előző lj. LB Áh. II.21.490/1955.

¹⁸ Hasonlóan foglalt állást a korabeli filmekre nézve a Szerzői Jogi Szakértő Testület (SZJSZT 9/2004).

feltételezni azt, hogy a tervezők ne tudták volna, hogy milyen célra (harmadik személy általi felhasználásra) készítik a terveket. Ezt a következtetést tovább erősíti az, hogy akkoriban szóban is lehetett érvényes vagyoni jog-átruházási szerződést kötni. (Az ettől eltérő, az ügyre nem tartozó kérdés, hogy megillette-e a munkavállaló szerzőket külön díjigény.)

28. 1975-ben az rSzt. volt hatályban.¹⁹ 1999. szeptember 1. előtt a munkáltatónak átadott művekre nézve az rSzt. szabályait kell alkalmazni [Szt. 107. § (1) bekezdés]. Az rSzt. 14. § (1) bekezdése alapján a munkaköri kötelezettség körében alkotott művek esetén, ha a munkáltató a munkaviszony tartalma alapján a mű felhasználására volt jogosult, a mű átadásával a szerző hozzájárult a mű nyilvánosságra hozatalához, és a felhasználás joga átszállt a munkáltatóra. A munkáltató ezt a felhasználási jogot a munkaviszony tartalma és működési (értsd: tevékenységi) köre által meghatározott terjedelemben szerezte meg és gyakorolhatta. (E körön kívül a szerzőnél maradt a felhasználási jog, amelyet a munkáltató hozzájárulásával gyakorolhatott.²⁰ Ez a hozzájárulás csak alapos okból volt megtagadható.) A K. teljes nevében a „K.” jelző önmagában is arra utal, hogy tevékenységi köre nyilvánvalóan kiterjedt a munkavállalói által (és esetleg külső harmadik személyek által) alkotott szerzői művek (tervek) felhasználásának átengedésére. Valamennyi, a munkavállalók által munkaköri kötelezettség alapján készített, felhasznált tervek nézve a munkáltató az átadással felhasználási jogot szerzett, és e felhasználási jog terjedelme a K. tevékenységi körében korlátok nélkül gyakorolható (volt). (Itt is kívül esik a vizsgálat körén a tervezők díjazása.)

29. Ha az 1975-ös felújítás tervezői között voltak munkaviszonyban nem álló, külső tervezők is, tőlük csak érvényes, írásba foglalt, a munkaviszonyban alkotott tervek/tervrészek felhasználási jogával azonos terjedelmű, harmadik személynek átengedhető felhasználási jogot létesítő felhasználási szerződés alapján szerezhetett a K. mint felhasználó megfelelő terjedelmű felhasználási jogot.²¹ Ezt az álláspontot igazolja az előző lábjegyzetben idézett

¹⁹ V.ö. SZJSZT 16/2006, SZJSZT 2/2005, SZJSZT 9/2004.

²⁰ rSzt. 14. § (1) Ha a mű elkészítése a szerző munkaköri kötelezettsége, és a munkáltató a munkaviszony tartalma alapján a mű felhasználására jogosult, a mű átadása a nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulásnak minősül, és a felhasználás joga az átadással száll át a munkáltatóra. A munkáltató ezt a jogát a munkaviszony tartalma által meghatározott körben szerzi meg, és csak működési körén belül gyakorolhatja. A szerző a művet e körön kívül is csak a munkáltató hozzájárulásával használhatja fel, de hozzájárulását a munkáltató csak alapos okból tagadhatja meg. rSzt. Vhr. 11. § (1) Vitás esetben annak elbírálásánál, hogy a mű alkotása a szerzőnek munkaköri kötelessége-e, a munkaszerződésből, illetve a szerző munkakörén belül kapott szolgálati utasításból kell kiindulni. A munkáltató feladata, hogy írásban – a munkaszerződésben vagy más módon – rögzítse a munkaviszonyban álló szerző munkakörét és a munkáltatót megillető felhasználási jog terjedelmét. (2) Alapos okból tagadja meg a munkáltató a hozzájárulását a műnek működési körén kívüli felhasználásához, ha a felhasználás valamely jog által védett érdekét sértené vagy veszélyeztetné. (3) Ha a mű felhasználásának joga a munkáltatót illeti meg, a mű visszavonására irányuló szerzői nyilatkozat esetén köteles a szerző nevének feltüntetését mellőzni. Ugyancsak mellőzni kell a szerző kívánságára nevének feltüntetését akkor is, ha a művön a munkáltató a munkaviszonyból folyó rendelkezési és irányítási jogával élve változtat, de a változtatással a szerző nem ért egyet. (4) A munkaviszony megszűnése a munkáltatónak az (r)Szt. 14. §-a alapján gyakorolható jogait nem érinti.

jogszabályhelyeken kívül az rSzt. 13. § (1) bekezdése is: „A mű bármilyen felhasználásához – ha a törvény eltérően nem rendelkezik – a szerző hozzájárulása szükséges.” Az idézett szabályok a tervező névfeltüntetési jogáról is rendelkeznek mind szolgálati, mind szolgálati viszonyon kívül készített és felhasznált tervek esetében.

30. 1996-ban ugyancsak az rSzt. volt hatályban. Az előző bekezdésekben leírt jogi helyzet és az alapul szolgáló szabályok változatlanul fennálltak egy, az ügy szempontjából lényegtelen kivétellel: míg 1975-ben csak tervezőirodák útján köthetett egy felhasználó érvényesen felhasználási szerződést egy nem munkaviszonyban álló szerzővel, e korlátozás 1996-ban már nem volt hatályban.

31. Az 1975-ös és az 1996-os felújítás idején hatályos szabályok szerint a munkaviszonyban álló tervezőktől a harmadik személynek is átengedhető felhasználás jogát a munkáltató a tervek átadásával megszerezte, tehát az ilyen tervek nézve szerzői jogosultnak 1975-re nézve a K., 1996-ra nézve az L., illetve, ha ma már jogutódlással megszűntek volna, szervezeti jogutódaik²² tekinthetők. (Az U. mint az 1975-ös felújítás kivitelezőjének szerepe szerzői jogi szempontból nem releváns.) Ha vannak olyan, alkotásnak minősülő tervrészecskék akár az 1975-ös, akár az 1996-os felújítás tervei között, amelyeket nem az említett szervezetekkel munkaviszonyban álló szerző készített, akkor ezekre a K., illetve az L. csak akkor tekinthető a felhasználási jog továbbengedésére jogosult személynek (jogszerű felhasználónak), ha megfelelő tartalmú, írásba foglalt felhasználási szerződéssel igazolható a megszerzés. E körben az esetleges szervezeti jogutód megszerzése a szerződések tartalmától függ. Valószínű, hogy a korabeli szerződések harmadik személynek átengedhető felhasználási jogot engedtek a K.-nak, illetve az L.-nek.

²¹ rSzt. 13. § (3) A szerzőt vagy jogutódját a mű felhasználása ellenében – ha a törvény másképp nem rendelkezik – díjazás illeti meg. A díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le. rSzt. 25. § A szerző vagy jogutódja a mű felhasználására vonatkozó szerződést jogszabály által meghatározott esetekben csak – az építészeti művek tekintetében – a tervezőirodák útján köthet meg. rSzt. 27. § A felhasználási szerződést – ha jogszabály másképp nem rendelkezik – írásban kell megkötöni. rSzt. 28. § (1) A felhasználó – ha jogszabály másképp nem rendelkezik – csak akkor szerez kizárólagos felhasználási jogot, ha a szerződésben kifejezetten kikötötték. (2) A felhasználó – ha jogszabály másképp nem rendelkezik – jogait csak a szerző beleegyezésével ruházhatja át. rSzt. 44. § (1) Az építészeti alkotáshoz és egyéb műszaki létesítmény alkotásához fűződő szerzői jog a tervezőt illeti meg. rSzt. Vhr. 33. § (1) A tervezőnek joga van meghatározni az épületen (létesítményen) neve, továbbá a tervezés ideje (éve) feltüntetésének helyét és módját. Ez a joga azonban a tulajdonos (üzemeltető, kezelő) méltányos érdekeit nem sértheti. (2) A munkaköri köteletség teljesítéseként alkotott terv tekintetében a munkáltató határozza meg azoknak a személyeknek a körét, akiknek nevét a terven, illetve a létesítményen fel kell tüntetni. Vita esetén a bíróság dönt. (3) A munkaköri köteletség teljesítéseként alkotott terven, valamint az annak alapján megvalósított épületen (létesítményen) – kívánságára – a munkáltató nevét is fel kell tüntetni.

²² Az rSzt. Vhr. 22. § alapján a felhasználó jogai jogszabály vagy hatósági rendelkezés alapján történő jogutódlás esetén a jogutódra szállnak át. Ezt helyesen akként kell értelmezni különösen a ma hatályos Szt. 30. § (2) bekezdés fényében, hogy minden szervezeti jogutódra átszállnak a munkaviszony alapján megszerzett szerzői vagyoni jogok.

32. E helyzetet tovább bonyolítja, hogy 1996-ban a szerzők (itt: tervezők) már tipikusan magánvállalkozásaik (gazdasági társaságok) útján fejtették ki tevékenységüket. Ezért a nem munkaviszonyban álló tervezők esetén a jogszerzési lánc bizonyítása még nehezekebb. A magánszemély alkotó (tervező), a saját magánvállalkozásának tagja és a gazdasági társaság/vállalkozás közötti jogszerzés bizonyítása előfeltétele annak, hogy a vállalkozás (a tervező gazdasági társasága) és a felhasználó (L.) közötti jogszerzés is bizonyítható legyen.

33. Több szerző művére, ha annak részei nem használhatók fel önállóan, a szerzői jog együttesen és – kétség esetén – egyenlő arányban illeti meg a szerzőtársakat; a szerzői jog megsértése ellen azonban bármelyik szerzőtárs önállóan is felléphet.²³ Ez minden aggály nélkül alkalmazható a P-re mint épületre. (Az megszünteti e minősítés hatását, ha a vagyoni jogok a munkáltatót illetik.) Az épület tervei közül azonban azokra, amelyek más terv (tervrész) nélkül is felhasználhatók, külön is kiterjed a védelem. Itt is érvényesül, hogy ahol a munkáltató/megrendelő megszerzi a vagyoni jogokat, ott e minősítésnek nincs jelentősége.

34. A D. szoborcsoport esetében az egyes szobrokra a védelem külön áll fenn. A védelem jogosultja a szobrászművész. Ha két vagy több szobrász alkotott egy szobrot, akkor közös, együttes jogosultságuk alá tartozó műről van szó, amelynek részei külön nem használhatók fel. A szoborcsoport egyben azonban „szerkesztett” közös mű is, amelynek eredeti szerkesztési/összeállítási, kiválasztási, tehát csoportba sorolási és koncepcionális „elvéré” és megvalósítására nézve azt (azokat) az alkotót (alkotókat) illeti meg a védelem, akihez (akikhez) a szoborcsoport koncepciója és megvalósítási módja köthető.²⁴ E védelemtől független az egyes szobrok alkotóit megillető szerzői jog.

III. Válasz az egyes kérdésekre

1. kérdés

Mik tekinthetők az ismertetett program által érintett – akár önálló, akár közös – szerzői műveknek? Így különösen szerzői műnek tekinthető-e maga a P. mint épület, továbbá a D. együttesen mint szoborcsoport; továbbá az 1975-ben az U. Vállalat, illetve 1996-ban a tervező és kivitelező L. Társaság által elvégzett felújítás során létrejött-e új szerzői mű vagy az eredeti tervezőkkel (vagy másokkal) közös mű, és ha igen, az melyik műre vonatkozik, és mi a joghatása?

²³ Szjt. 5. § (1) bekezdés.

²⁴ Szjt. 7. § (1) Szerzői jogi védelemben részesül a gyűjtemény, ha tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű (gyűjteményes mű). A védelem a gyűjteményes művet megilleti akkor is, ha annak részei, tartalmi elemei nem részesülnek, illetve nem részesülhetnek szerzői jogi védelemben. (2) A gyűjteményes mű egészére a szerzői jog a szerkesztőt illeti, ez azonban nem érinti a gyűjteménybe felvett egyes művek szerzőinek és kapcsolódó jogi teljesítmények jogosultjainak önálló jogait. (3) A gyűjteményes mű szerzői jogi védelme nem terjed ki a gyűjteményes mű tartalmi elemeire.

Válasz az 1. kérdésre

35. Mind a P., mind annak tervei, valamint mind az 1975-ös, mind az 1996-os felújítás tervei és a tervek alapján megvalósult épületrészek művek. A válasz indokait a 18. és 19. pont tartalmazza. A jogosultságra (önálló védelem, közös mű) a választ a 33. és 34. pont tartalmazza. Az óvatos megközelítésnek az az oka, hogy az eljáró tanács nem látta sem az eredeti, sem a felújítások előtt készült, sem pedig a jelenleg tervezett felújítás terveit, ugyanakkor a védelem nemcsak egész művekre, hanem azok azonosítható részeire is kiterjed. Ezért mindenképpen abból érdemes kiindulni, hogy mind a P. eredeti tervei, mind a P. minden megvalósított felújítási terve és megvalósult eredménye védelem alatt áll. A D. szoborcsoportra és az azokat alkotó egyes szobrokra vonatkozó megállapítást a 33. és 34. pont tartalmazza.

2A) kérdés

Kik tekinthetők az ismertetett program által érintett szerzői művek – *így különösen (az 1. pontra adott válasz függvényében) a P. építészeti tervei, a P., a D. szobrok/szoborcsoport – szerzői vagyoni jogai jogosultjainak; továbbá – ha ettől eltérő – a megváltoztatás, az átdolgozás (áttervezés), áthelyezés jogával rendelkező jogosultnak*

A) abban az esetben, ha az eredeti magánszemély tervezők és a K. Vállalat közötti munkaszerződés vagy a munkaviszonyt igazoló egyéb irat vagy bizonyíték nem lelhető fel?

Válasz a 2A) kérdésre

36. A P-re és terveire vonatkozóan a K. Vállalat, illetve szervezeti jogutóda, a D. szoborcsoportra nézve a szobrok és a szoborcsoport koncepciója és annak megvalósításának az alkotói, illetve jogutódaik. Az indokokat a 27. pont (és a megelőző bekezdések), valamint a 33. pont tartalmazza. [A tényállásból az tűnik ki (5. melléklet – visszavárolag átadott egyes tervek), hogy az eredeti tervek készítői – tévesen – úgy vélték, hogy ők rendelkeznek a vagyoni jogokkal. Ennek látszólagos elismerésére utal az, hogy a felújításba – talán az esetleges szerzői jogi igények érvényesítésének kizárása céljából – bevontak egyes korábbi tervezőket. Azonban olyan egyszerű gyakorlatias oka is lehet ennek, hogy csak a terveket átadó tervezőknek voltak meg a tervek egyes példányai.]

2B) kérdés

[Kik tekinthetők az ismertetett program által érintett szerzői művek – *így különösen (az 1. pontra adott válasz függvényében) a P. építészeti tervei, a P., a D. szobrok/szoborcsoport – szerzői vagyoni jogai jogosultjainak; továbbá – ha ettől eltérő – a megváltoztatás, az átdolgozás (áttervezés), áthelyezés jogával rendelkező jogosultnak]*

B) abban az esetben, ha az eredeti magánszemély tervezők és a K. Vállalat közötti munkaszerződések fellelhetőek, vagy a munkaviszony egyéb módon igazolt, azonban abban tervezői munkakör megnevezése és szerzői jogi rendelkezés nem szerepel?

Válasz a 2B) kérdésre

37. Lásd a 36. bekezdést.

2C) kérdés

[Kik tekinthetőek az ismertetett program által érintett szerzői művek – *így különösen (az 1. pontra adott válasz függvényében) a P. építészeti tervei, a P., a D. szobrok/szoborcsoport* – szerzői vagyoni jogai jogosultjainak; továbbá – *ha ettől eltérő* – a megváltoztatás, az átdolgozás (áttervezés), áthelyezés jogával rendelkező jogosultnak]

C) abban az esetben, ha az eredeti magánszemély tervezők és a K. Vállalat közötti munkaszerződések fellelhetőek, és abban tervezői munkakör megnevezése szerepel, de a munkaszerződés szerzői jogi rendelkezéseket nem tartalmaz?

Válasz a 2C) kérdésre

38. Lásd a 36. bekezdést.

2D) kérdés

[Kik tekinthetőek az ismertetett program által érintett szerzői művek – *így különösen (az 1. pontra adott válasz függvényében) a P. építészeti tervei, a P., a D. szobrok/szoborcsoport* – szerzői vagyoni jogai jogosultjainak; továbbá – *ha ettől eltérő* – a megváltoztatás, az átdolgozás (áttervezés), áthelyezés jogával rendelkező jogosultnak]

D) abban az esetben, ha az eredeti magánszemély tervezők és a K. Vállalat közötti munkaszerződések fellelhetőek, és a munkaszerződés a munkáltató részére felhasználási engedélyt biztosított, vagy a vagyoni jogok átruházását tartalmazza?

Válasz a 2D) kérdésre

39. Lásd a 36. bekezdést.

2E) kérdés

[Kik tekinthetőek az ismertetett program által érintett szerzői művek – *így különösen (az 1. pontra adott válasz függvényében) a P. építészeti tervei, a P., a D. szobrok/szoborcsoport*

– szerzői vagyoni jogai jogosultjainak; továbbá – *ha ettől eltérő* – a megváltoztatás, az átdolgozás (áttervezés), áthelyezés jogával rendelkező jogosultnak]

E) abban az esetben, ha az 1975-ben az U. Vállalat által elvégzett felújítás során a tervező és az U. Vállalat kivitelező, valamint az akkori megrendelő közötti szerződés nem tartalmaz szerzői jogi rendelkezéseket?

Válasz a 2E) kérdésre

40. A kivitelező személye a szerzői jogi jogosultság szempontjából közömbös. Ez a megállapítás csak akkor szorulna kiigazításra, ha a kivitelező is részt vett volna a tervezésben, és ennek során szerzői jogi védelem alá tartozó terveket hozott volna létre. Az 1975-ös felújítás szerzői jogi védelem alá eső terveinek, tehát mind az 1953-as tervek átdolgozása során létrejött, mind az újonnan létrehozott terveknek az eredeti szerzői jogosultjai a tervezők. A munkaviszonyban álló tervezőktől a harmadik személynek is átengedhető felhasználás jogát a munkáltató a tervek átadásával megszerezte, tehát az ilyen tervekre vonatkozóan szerzői jogosultnak 1975-re nézve a K. vagy szervezeti jogutódja tekinthető. Ha vannak olyan alkotásnak minősülő tervrészek az 1975-ös felújítás tervei között, amelyeket nem a K.-val munkaviszonyban álló szerző készített, akkor erre a K. vagy jogutódja csak akkor tekinthető a felhasználási jog továbbengedésére jogosult személynek (jogszerű felhasználónak), ha megfelelő tartalmú, írásba foglalt felhasználási szerződéssel igazolható a jogszerzés. Az álláspont indoklását a 28–31. pont tartalmazza.

2F) kérdés

[Kik tekinthetők az ismertetett program által érintett szerzői műnek – *így különösen (az 1. pontra adott válasz függvényében) a P. építészeti tervei, a P., a D. szobrok/szoborcsoport* – szerzői vagyoni jogai jogosultjainak; továbbá – *ha ettől eltérő* – a megváltoztatás, az átdolgozás (áttervezés), áthelyezés jogával rendelkező jogosultnak]

F) abban az esetben, ha az 1996-ban elvégzett felújítás során a tervező és kivitelező L. Társaság és az akkori megrendelő közötti szerződés nem tartalmaz szerzői jogi rendelkezéseket?

Válasz a 2F) kérdésre

41. Az 1996-os felújítás idején hatályos szabályok szerint a munkaviszonyban álló tervezőktől a harmadik személynek is átengedhető felhasználás jogát a munkáltató a tervek átadásával megszerezte, tehát az ilyen tervek nézve szerzői jogosultnak 1996-ra nézve az L. vagy szervezeti jogutódja tekinthető. Ha vannak olyan alkotásnak minősülő tervrészek az 1996-os felújítás tervei között, amelyet nem az L.-vel munkaviszonyban álló szerző készített, akkor

erre a K., illetve az L. csak akkor tekinthető a felhasználási jog továbbengedésére jogosult személynek (jogszerű felhasználónak), ha megfelelő tartalmú, írásba foglalt felhasználási szerződéssel igazolható a jogszerzés. Az álláspont indokolását a 28–31. pont tartalmazza.

3. kérdés

A 2. pontban rögzített kérdések megválaszolásához melyik jogszabály(okat) kell alkalmazni?

Válasz a 3. kérdésre:

42. Lásd 1947–53-ra nézve a 21–27., 1975-re és 1996-ra nézve a 28–31. pontot.

4. kérdés

Az ismertetett program megvalósítása kimeríti-e a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. 29. § (Szjt.) szerinti átdolgozást vagy az Szjt. szerinti egyéb felhasználást vagy a szerzői művek megváltoztatását; és ha igen, mely szerzői művekre kiterjedően, és miképpen?

Válasz a 4. kérdésre

43. A program megvalósításán belül a P. felújítása és a D. szoborcsoport áthelyezése valósíthat meg felhasználást. A P. felújítása addig a mértékig, ameddig a felújítás az eredeti állapot helyreállításának minősül, nem valósít meg szerzői jogi értelemben felhasználást, hiszen ebben az esetben az eredeti terveknek megfelelő állapot, az első megépítés (engedélyezett felhasználás) eredményének helyreállítása valósul meg. A felújítás azon elemei (tevékenységei) valósítanak meg átdolgozást, amelyek eredményeképpen az eredeti műtől (épülettől) különböző, szintén egyéni-eredeti jellegű, de az eredeti teljesítménnyel összeépülő teljesítmény valósul meg. A programot ismertető leírásban szerepel, hogy a tervezett rekonstrukció célja a mai kor követelményeinek megfelelő kialakítás megvalósítása. A leírásból kiolvashatóak a célt szolgáló alapvető eszközök, például az atlétikai versenyek számára megfelelő kialakítás biztosítása. Ennek érdekében javasolják a futópálya 180 fokkal való elfordítását. A közönség jobb kiszolgálása érdekében javasolják a lelátó kialakításánál alkalmazott megoldások újragondolását, áttervezését (feltöltés-kiürítés, korlátok, mellvéd, vizesblokkok, világítástechnika stb.). Felmerül a lelátó lefedésének az eshetősége is. A körvonalazódó elképzelések szerint a program keretében az ún. „D.” szoborcsoport-együttest is át kívánják helyezni. Az eljáró tanács véleménye szerint a vázolt, a mai kor követelményeinek megfelelő rekonstrukció kapcsán megfogalmazott feladatsor teljesítése érdekében olyan beavatkozásokra van szükség, amelyek érdemi építészeti alkotótevékenységet igényelnek. Tekintettel arra, hogy a megismert célkitűzések szerinti igényeknek megfelelő

kialakítást a meglévő építészeti keretek között, a meglévő építészeti elemek felhasználásával, azokhoz kapcsolódóan vagy azokra építve kell megvalósítani, valószínűsíthető, hogy a tervezett beavatkozások egy része csupán felújításnak, más része pedig áttervezésnek minősül. Természetesen olyan új feladatok is megfogalmazódhatnak a rekonstrukcióhoz kapcsolódóan, amelyek úgy valósulnak meg, hogy csupán csatlakoznak vagy mellé kerülnek a meglévő épületeknek, szerkezeteknek, és így új, önálló építészeti alkotásként jelennek meg. A program megismert célja, a létesítmény „állapotának javítása”, valamint „a mai kor igényeinek megfelelő rekonstrukciója” olyan jogszerű tulajdonosi érdek, amelyhez jelen esetben fontos társadalmi érdek is fűződik. Természetesen ebben az esetben sem hanyagolható el a szerzői jogi kérdések érdemi tisztázása. Az eljáró tanács által megismert rekonstrukciós, illetve fejlesztési elképzelések alapján valószínűsíthető, hogy a szóban forgó beavatkozások az évek során kialakult épületegyüttes valamennyi építési szakaszára, valamennyi építészeti elemére hatást gyakorolnak. Az eljáró tanács úgy véli, hogy az eddig megvalósult építési fázisok tervezése során tevékenykedő alkotók, szerzői jogosultak teljes körét érintik vagy érinthetik az új elképzelések során várható beavatkozások.

44. A D. tervezett áthelyezése kapcsán a szerzői jogosultság kérdéseit nem lehet pusztán az egyes szobrok vagy a szoborkompozíció külön-külön kezelhető szerzői jogi eseteként felfogni. Ugyanis ez esetben a teljes kompozíció önmagában is önálló alkotás, amely egy nagyléptékű építészeti koncepció elválaszthatatlan része is. Ez a nagyszabású koncepció szobrokból, szoborcsoportokból és az azok háttérét, elválasztását, tagolását szolgáló kötömbökből áll. Az eljáró tanács véleménye szerint az egyes szobrok, szoborcsoportok alkotói mellett az említett kompozíció kialakításában és megvalósításában közreműködő alkotó(k) is szerzőnek minősül(nek). A D. szoborcsoport áthelyezése attól függően valósíthat meg engedélyhez kötött felhasználást, hogy milyen mértékű, azaz, hogy hova történik az áthelyezés, és mennyire érinti/sérti az együttes koncepció megvalósulását. A szakértő testület egy korábbi szakértői véleményében a következőkre mutatott rá: „[A megbízó kérte a szakvélemény bizalmas kezelését].”²⁵

5. kérdés

Az ismertetett program megvalósításához – így különösen a P. tervezett átépítéséhez, a D. szoborcsoportnak az ingatlanon belüli árhelyezéséhez, az új stadionnak az ingatlanon történő felépítéséhez – kell-e valamely szerzői jogosulttól hozzájárulást kérni? Ha igen – a 2. pontra [A)–F)] adott egyes válaszokkal is összefüggésben –, kitől kell hozzájárulást kérni, és a hozzájárulásnak mire kell kiterjednie? A hozzájárulás megtagadható-e, és ha igen, milyen esetben? A hozzájárulás köthető-e valamilyen feltételhez, és ha igen, milyen feltételhez? A

²⁵ SZJSZT 32/11. ügyben kialakított vélemény.

hozzájárulásért kell-e díjat fizetni, és ha igen, kinek, és a díj mértékét hogyan kell megállapítani? A hozzájárulási kötelezettség egyben kizárólagos jogot jelent-e a jogosultnak arra, hogy a program megvalósításához szükséges valamely tervezési feladatot maga a jogosult végezze el, vagy arra más is felkérhető? Ha más is felkérhető, akkor milyen feltételekkel?

Válasz az 5. kérdésre

45. A P. felújításához – ha az átdolgozásnak minősül [e kérdés csak a konkrét tervek ismeretében dönthető el, mindegyik, a 2A)–F) pontban feltett kérdésre adott válaszban (36–41. bekezdés) megjelölt jogosulttól (mindegyik jogosulttól) kell engedélyt kérni. Az eljáró tanács abból indul ki a konkrét tervek ismerete nélkül, hogy mind az eredeti tervezés, építés, mind az 1975-ös, mind az 1996-os felújítás szerzői jogi védelem alá tartozó művet eredményezett. Az Szjt. 4. § (2) bekezdése alapján *„Szerzői jogi védelem alatt áll – az eredeti mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül – más szerző művének átdolgozása, feldolgozása vagy fordítása is, ha annak egyéni, eredeti jellege van.”* Ez annyit jelent, hogy ha a programban tervezett felújítás túlmegy az eredeti állapot helyreállításán, az valamennyi, védelem alatt álló tervet és azok megvalósítását érinti. Emiatt minden megjelölt jogosulttól engedélyt kell kérni. Ezek a felsorolt bekezdésekben megjelölt vállalkozások (illetve szervezeti jogutódai), továbbá az 1975-ös és az 1996-os felújítás tekintetében azok a „külső”, munkaviszonyban nem állt szerzők/jogutódai, akikre nézve a megjelölt szervezetek nem tudják írásba foglalni, megfelelő tartalmú szerződéssel igazolni a munkaviszonyban állt szerzőktől történt jogszerzéssel azonos tartalmú jogszerzést.

46. A hozzájárulás a program megvalósításához kapcsolódó P-felújításon belül az átdolgozásnak minősülő áttervezéshez és az áttervezés szerinti tervek alapján történő átépítéshez szükséges. A hozzájárulás arányos, a jóhiszeműség és tisztesség követelményeinek megfelelő díjazást tartalmazó ajánlat esetén nem tagadható meg. Az építészeti (funkcionális) művekre kialakult bírói és szakértői gyakorlat egyértelmű. A szerző nem akadályozhatja meg a tulajdonjog rendeltetésszerű gyakorláshoz nélkülözhetetlen műfelhasználást.²⁶ Hogy a legfrissebb, publikált bírói döntés lényeges részét idézzük: *„Az építmény tulajdonosát megilleti az a jog, hogy a tulajdonában álló épületet átépítse, ennek során külső megjelenését, építészeti kialakítását, rendeltetését módosítsa vagy azt elbontsa. A tulajdonos használati jogának rendeltetésszerű gyakorlásához kapcsolódó átépítés nem eredményezheti a tervező szerzői joga-*

²⁶ SZJSZT 18/2009., 04/2009., 9/2008/1., 24/2007., 6/2007.,1/2006., 35/2002.,38/2001., 29/2001., 28/2001/1–2., 2/2001., BH2005. 427 – A tulajdonosi jogok rendeltetésszerű gyakorlása nem eredményezheti a tervezőnek az építményhez fűződő szerzői joga megsértését. BH2005. 143 I. Az építész – mint az építészeti alkotáson fennálló szerzői jog jogosultja – az építménnyel kapcsolatos szerzői jogai közül a felhasználás jogát átruházhatja, azaz a művön harmadik személynek kizárólagos felhasználási jogot engedélyezhet. BDT2008. 1756. Épület tulajdonosának joggal való visszaélése engedély nélküli átépítés esetén.

inak sérelmét. A tervező szerzői joga szempontjából a felhasználó hasznosítási jogosultságait érdekösszeméréssel kell mérlegelni²⁷. A jelen ügyben az érdekösszemérés döntő eleme a program megvalósítása előfeltételét jelentő jogszabályi környezet, és az abban felsorolt célok (I. 7., 8. bekezdés). Nincs olyan jogszabályi tilalom, amely szerint a hozzájárulás ne volna feltételhez köthető. Azonban a hozzájárulás nem köthető a jognyilatkozat természetével és a vagyonkezelő N. által képviselt tulajdonos jogaival védett érdekekkel össze nem férő feltételhez. Ha a feltétel támasztása a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményével ellentétes (ez csak esetről esetre dönthető el érdekmérlegeléssel), az joggal való visszaélést valósíthat meg, amely esetben a bíróság ítélettel pótolhatja a szerző hiányzó jognyilatkozatát. A szerzői jogosultnak nincs érvényes szerzői jogi jogcíme arra, hogy követelje, maga is részt vehessen a tervezésben. Mindazonáltal igen gyakorlatias, az eredményes felújítást elősegítő, a meglévő tervek ismeretét az áttervezésbe való ésszerű beépítését lehetővé tevő, s minden esetleges – akár alaptalan – jogvitát eleve kizáró megoldást jelent, ha az áttervezésben megfelelő módon részt vehetnek a korábbi tervek készítői. (Ezt a megoldást követték 1996-ban is – 7. melléklet). Ennek megfelelően a tervezésre természetesen bárki felkérhető²⁸ a szerződési szabadság keretei között a felek által szabadon megállapítható szerződési feltételekkel, ideértve az ellenszolgáltatás mértékét is. Erre nézve alsó-felső határokat, betartandó tarifákat a szerzői jogi szabályok nem állapítanak meg.

6. kérdés

A program megvalósítása során a D. szoborcsoportnak esetleges olyan áthelyezéséhez, amelynek folytán az a nagyközönség számára többé nem látható, kell-e valamely szerzői jogosulttól hozzájárulást kérni? Ha igen – a 2., *pontra [A)–F)] adott egyes válaszokkal is összefüggésben* – kitől kell hozzájárulást kérni, és a hozzájárulásnak mire kell kiterjednie? A hozzájárulás megtagadható-e, és ha igen, milyen esetben? A hozzájárulás köthető-e valamilyen feltételhez, és ha igen, milyen feltételhez? A hozzájárulásért kell-e díjat fizetni, és ha igen, kinek, és a díj mértékét hogyan kell megállapítani?

Válasz a 6. kérdésre

47. A D. szoborcsoport tekintetében kiállítási jogot gyakorol a tulajdonos, amelynek a nevében a vagyonkezelő N. jár el. A szakértő testület fent említett szakértői véleménye ezzel kapcsolatban a következőkre mutatott rá: „[A megbízó kérte a szakvélemény bizalmas kezelését]”²⁹.

²⁷ BDT2010. 2329.

²⁸ A közbeszerzési szabályokat az állásfoglalás értelemszerűen figyelmen kívül hagyja.

²⁹ SZJSZT-32/11.

48. A szobor tulajdonosának tulajdonjoga ugyanolyan rangú magánjog, mint a szerző vagyoni joga és személyhez fűződő joga. E két azonos rangú magánjog ütközése csak a rendeltetésszerű joggyakorlás elvének alkalmazása útján oldható fel. Erről döntést az Szjt. 3. § útján alkalmazandó Ptk. 2. § (2) bekezdés, és 5. § (1) és (2) bekezdés alapján kizárólag esetről esetre, a konkrét tényállás ismeretében lehet hozni, általános szabályai nincsenek.

49. A tényállás szerinti esetben a tulajdonos jogait a program megvalósításával összefüggésben kell értékelni. A 7. és 8. bekezdésben felsorolt, jogszabályban meghatározott közérdekű célok megvalósításához nem kapcsolódik a D. kiállításának megszüntetése. Ellenkezőleg: a P. megmarad, az felújításra kerül, és legfeljebb az újonnan építendő stadion elhelyezése miatt válhat szükségessé a szobrok áthelyezése a rehabilitált területen, azon belül is a B. területén. Mivel a D. az egykori N.-hez kötődik, lehetőleg az esetleges áthelyezés során is megőrzendő ez a kapcsolat. A megbízás is említést tesz arról, hogy a D. az ingatlan területén új és méltó elhelyezését kap.

50. Ismét utal az eljáró tanács a Szerzői Jogi Szakértő Testület fent említett szakértői véleményére: „[A megbízó kérte a szakvélemény bizalmas kezelését].”³⁰

51. A tényállás szerinti esetben valamennyi szempont betartása biztosítható lehetne a D. méltó, a P.-hez is kapcsolódó elhelyezésével. Ugyanakkor valamennyi szempont megfelelő súllyal értékelhető érdek nélkül sérülhetne, ha a D.-t úgy helyeznék át, hogy azt a közönség többé már nem látogathatná.

52. A D. szerzőit illető vagyoni és személyhez fűződő jogokat az előző bekezdés szerinti, méltó helyre való olyan áthelyezés, amely nem csorbítja az együttes koncepció jelenleg is látható megvalósulását, nem sérti. A kiállítási jog helyhez kötött, de ha a szobrok látogathatóan, az együttes koncepciója és annak megvalósítása keretei között megmaradnak a jelenlegi tágabb környezetükben, akkor a kiállítási jog nem sérül, mert a gyakorlatilag azonos helyhez kötöttség lényegében megmarad.

53. A kérdésre adott válasz így összegezhető: A jelen tényállás alapján a D. szoborcsoport nem helyezhető át szerzői engedély nélkül olyan helyre, ahol azt a közönség már nem láthatja. Így tehát az előző bekezdések szerinti szempontoknak meg nem felelő áthelyezéshez a szerző hozzájárulása szükséges. Nincs olyan jogszabályi rendelkezés, amely szerint a hozzájárulás nem volna feltételhez köthető. Azonban a hozzájárulás nem köthető a jognyilatkozat természetével és a vagyonkezelő N. által képviselt tulajdonos jogaival védett érdekekkel össze nem férő feltételhez. Ha a feltétel támasztása a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményével ellentétes (ez csak esetről esetre dönthető el érdek mérlegeléssel), az joggal való visszaélést valósíthat meg, amely esetben a bíróság ítélettel pótolhatja a szerző hiányzó jognyilatkozatát. Nem tilos, hogy egy személy a személyhez fűződő jogát egyébként sértő magatartáshoz ellenszolgáltatás fejében járuljon hozzá. A szerződési szabadság keretei között a

³⁰ I. m. (29).

felek szabadon állapíthatják meg a hozzájárulás ellenszolgáltatásának mértékét. Erre nézve alsó-felső határokat, betartandó tarifákat a szerzői jogi szabályok nem állapítanak meg.

7. kérdés

Amennyiben valamely hozzájárulást a szerzői jogosult jogutódjától/örökösétől kell beszerezni, milyen intézkedéseket kell megtenni a jogutód/örökös személyének megállapítása és hollétének felkutatása érdekében, és mi a jogkövetkezménye annak, ha ezek az intézkedések nem vagy csak részben (pl. csak egyes jogutódok/örökösök vonatkozásában) vezetnek eredményre?

Válasz a 7. kérdésre

54. A választ az árva művek engedélyezésére vonatkozó szerzői jogi szabályokból, törvényi analógia útján lehet megadni. Azért „csak” törvényi analógia útján adható meg a válasz, mert átdolgozási engedélyt az árvamű-engedélyezési szabályok alapján nem adhat³¹ az ilyen engedély megadására feljogosított SZTNH, és az engedély legfeljebb öt évre szólhat. Azaz a jogosult megfelelően gondos felkutatásának eredménytelensége esetén sem lehet az árva mű engedélyezési rendjében engedélyt adni az átdolgozásra. A jogosult megfelelően gondos felkutatása azt jelenti, hogy a felhasználó (itt: az N.) az érintett műtípus és a felhasználási mód figyelembevételével megtette az adott helyzetben általában elvárható intézkedéseket.³² Az eset körülményeihez képest a következő magatartások tartoznak a gondos kereséshez (nem teljes felsorolás, csak a jogszabályi példák az adott helyzethez alkalmazva): keresés az SZTNH önkéntes nyilvántartása alapján szerkesztett adatbázisban, az interneten hozzáférhető adatbázisokban, a szerző hollétének megállapítására alkalmas nyilvánosan hozzáférhető adatbázisokban, az építészeti tervek nyilvánosság számára hozzáférhető gyűjteményeinek adatbázisaiban, a szobrok szerzőire/jogutódaira nézve a HUNGART adatbázisaiban, a vizuális művészek közös jogkezelő társasága, a HUNGART³³ megkeresése útján, tájékoztatás

³¹ Szjt. 57/A. § (1) bekezdés: „A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala – a felhasználás módjához és mértékéhez igazodó díj megállapítása mellett – felhasználási engedélyt ad kérelemre annak, aki a felhasználási szerződés megkötése érdekében a szerző felkutatására az érintett műtípus és a felhasználási mód figyelembevételével megtette az adott helyzetben általában elvárható intézkedéseket, és a szerző felkutatása nem járt eredménnyel. A felhasználási engedély legfeljebb öt évre szól, Magyarország területére terjed ki, nem kizárólagos, át nem ruházható, további felhasználási engedély adására és a mű átdolgozására (29. §) nem jogosít.” (A kiemelés az eljáró tanácstól.)

³² L. Az árva mű egyes felhasználásainak engedélyezésére vonatkozó részletes szabályokról szóló 100/2009. (V. 8.) Korm. rendelet 3. § (1) és (2) bekezdés.

³³ <http://www.hungart.org/kapcsolat.php>.

kérése a mű ismert és megtalálható többi szerzőjétől, továbbá az építési tervekkel kapcsolatban hatósági feladatokat ellátó szervezetektől, hirdetés országos napilapban.

8. kérdés

Amennyiben a programhoz valamely szerzői jogi hozzájárulás beszerzése szükséges, mi a jogkövetkezménye annak, ha a hozzájárulás megadására jogosult megfelelő felhívás ellenére ésszerű határidőn belül egyáltalán nem nyilatkozik? Így különösen: ilyen esetben megadottnak kell-e tekinteni a hozzájárulást, illetve megilletheti-e díjazás a jogosultat?

Válasz a 8. kérdésre

55. Nincs sem szerzői jogi, sem más jogszabály, amelynek alapján a felhívásra nem nyilatkozó jogosult hozzájárulását megadottnak lehetne tekinteni. Szerzői jogi felhasználási (átdolgozási) engedélyt csak kifejezett nyilatkozattal lehet adni, és a felhasználási szerződés érvényessége írásbeli alakhoz van kötve.³⁴ Noha egy olyan nyilatkozat érvényessége, amely szerint egy bizonyos felhasználást nem tekint a szerző a mű sérthetlenségéhez fűződő jogába ütközőnek, nincs alaki követelményhez kötve, azonban az alkalmazandó polgári jogi szabályok szerint³⁵ a hallgatás ilyenkor sem tekinthető érvényesen létező jognyilatkozatnak. A kérdésben leírt tényállás esetén az N. jognyilatkozat pótlása iránt indíthat pert, illetve ha a szerző/szerzői jogosult érvényesít perben igényt, itt hivatkozhat kifogásként a szerzői rendeltetésselenes joggyakorlásra az ismertetett bírói gyakorlat³⁶ alapján.

9. kérdés

Amennyiben a fenti kérdésekre adott válaszok alapján bármely cselekményhez valamely szerzői jogosult hozzájárulása szükséges, azonban az ismertetett program hozzájáruláshoz kötött részének valamely mozzanata még a hozzájárulás megszerzése előtt megkezdődik, az adott szerzői jogosultnak milyen jogi eszközei vannak; így különösen van-e jogi lehetősége a program megvalósításának leállítására?

³⁴ Sztj. 45. § (1) bekezdés és 47. § (1) bekezdés.

³⁵ Sztj. 3. §, → Ptk. 216. § (2) bekezdés.

³⁶ BH2005. 427 – A tulajdonosi jogok rendeltetésszerű gyakorlása nem eredményezheti a tervezőnek az építményhez fűződő szerzői joga megsértését; BDT2010. 2329. Az építmény tulajdonosát megilleti az a jog, hogy a tulajdonában álló épületet átépítse, ennek során külső megjelenését, építészeti kialakítását, rendeltetését módosítsa vagy azt elbontsa. A tulajdonos használati jogának rendeltetésszerű gyakorlásához kapcsolódó átépítés nem eredményezheti a tervező szerzői jogainak sérelmét. A tervező szerzői joga szempontjából a felhasználó hasznosítási jogosultságait érdekösszeméréssel kell mérlegelni.

Válasz a 9. kérdésre

56. Ügydöntő választ ilyen jellegű kérdésre csak bíróság adhat az adott tényállás értékelése alapján.

57. A szerzői jogosult az Szjt. 94. §-ban felsorolt igények³⁷ közül választhat. Ezek között található az abbahagyásra kötelezés és az eltiltás [Szjt. 94. § (1) bekezdés *b*) pont], valamint a jogsértést megelőző eredeti állapot helyreállítása is. A fizetési igények alapján jogsértéssel elért gazdagodás megtérítését vagy kártérítést követelhet a szerzői jogosult. Az abbahagyási, eltiltási, jogsértést megelőző állapot helyreállítására vonatkozó igények sikeres érvényesítésének a valószínűsége a P.-áttervezés/-rekonstrukció esetében a 8. kérdésre adott válaszban felhívott bírói gyakorlat alapján egészen csekély, ha az N. az ismeretlen vagy ismeretlen lakóhelyű jogosultak személyére/tartózkodási helyére nézve gondos kutatást végez, és áranyos, tisztességes ajánlatot tesz az átdolgozási engedély megadására. Az átdolgozási engedély fejében járó díj megfizetésével (gazdagodási igény) lehet számolni. Ha az előzőekben említett cselekményeket az N. elvégzi, akkor a kártérítési felelősség alól is nagy valószínűséggel sikerrel mentheti ki magát, hiszen úgy jár el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

58. A D. szoborcsoport áthelyezése esetén is elvileg ugyanezek az igények állnak fenn, azonban a tényállás különbözik. Itt nincs szó átdolgozásról, tehát a szerzők (jogutódai) a

³⁷ 94. § (1) Jogainak megsértése esetén a szerző a jogsértővel szemben – az eset körülményeihez képest – a következő polgári jogi igényeket támaszthatja: *a*) követelheti a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását; *b*) követelheti a jogsértés vagy az azzal közvetlenül fenyegető cselekmények abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől, *c*) követelheti, hogy a jogsértő – nyilatkozzal vagy más megfelelő módon – adjon elégtételt, és hogy szükség esetén a jogsértő részéről és költségén az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak; *d*) követelheti, hogy a jogsértő szolgáltatson adatot a jogsértéssel érintett dolgok vagy szolgáltatások előállításában, forgalmazásában, illetve teljesítésében résztvevőkről, a jogsértő felhasználásra kialakított üzleti kapcsolatokról; *e*) követelheti a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítését; *f*) követelheti a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását, továbbá a kizárólag vagy elsősorban a jogsértéshez használt eszközök és anyagok, valamint a jogsértéssel előállott dolgok lefoglalását, meghatározott személynek történő átadását, kereskedelmi forgalomból való visszahívását, onnan való végleges kivonását, illetve megsemmisítését. (2) A szerzői jog megsértése esetén a szerző a polgári jogi felelősség szabályai szerint kártérítést is követelhet. ... (7) A bíróság a szerző kérelmére elrendelheti, hogy a lefoglalt, kereskedelmi forgalomból visszahívott, illetve onnan véglegesen kivont eszközöket, anyagokat, illetve dolgokat fosszák meg jogsértő mivoltuktól, vagy – ha az nem lehetséges – semmisítsék meg. A bíróság indokolt esetben a megsemmisítés helyett elrendelheti az eszközöknek és anyagoknak a bírósági végrehajtás szabályai szerint történő értékesítését is; ebben az esetben a befolyó összeg felől ítéletben határoz. (8) A jogsértéshez használt eszközök és anyagok, valamint a jogsértéssel érintett dolgok lefoglalásának helye van akkor is, ha azok nincsenek a jogsértő tulajdonában, de a tulajdonos a jogsértésről tudott, vagy az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett tudnia kellett volna. (10) A bíróság a szerző kérelmére elrendelheti a határozatnak a jogsértő költségére történő nyilvánosságra hozatalát. A nyilvánosságra hozatal módjáról a bíróság dönt. Nyilvánosságra hozatalon kell érteni különösen az országos napilapban, illetve az internet útján történő közzétételt.

mű sérthetetlenségéhez fűződő jogra (Sztj. 13. §) hivatkozhatnak, és ezen az alapon kísérlethetik meg a fenti igények érvényesítését. Ha azonban az áthelyezés a B. területén belül, méltó helyre történik, és az N. biztosítja a szoborcsoport eszmei mondanivalóját kifejező elhelyezést, a szerzői jogérvényesítés sikerének esélye igen kicsi. Példaként említhető a monori „felszabadulási emlékmű”-ügye. Itt az volt a kérdés, hogy közterületi szobor egy közterületen belüli más helyre való áthelyezése megvalósítja-e a mű egységéhez fűződő jog sérelmét. A bíróság megállapította a személyhez fűződő jog „formális” sérelmét, mert a tulajdonos önkormányzat az áthelyezésről szóló határozat meghozatala előtt nem szerezte be a szobor áthelyezése előtt a műalkotás művészi értékére vonatkozó, jogszabályban előírt szakvéleményt, és az alkotót az áthelyezési döntés előkészítésébe nem vonták be. A mű egységéhez fűződő jogot a szobor áthelyezése azért sérti, mert a mű eredeti integritása (szellemisége) sérült. A szobor visszahelyezését azonban a bíróság nem rendelte el, mert az az áthelyezés után is az eredeti park egy másik helyén, ápolt környezetbe került, és már elvesztette eredeti térszervező szerepét, ugyanis a szobor előtt ma már nem tartanak ünnepségeket.³⁸

59. A szerzői jogosult mind a P., mind a D. ügyében kérhet sajátos, a jogosult javára jogosultsága valószínűsítése esetén vélelemmel támogatott ideiglenes intézkedést. Intézkedésként csak olyan igény érvényesíthető, amely visszafordítható állapotot eredményez. Ez a jelen tényállás alapján az eltiltási igény érvényesíthetőségét jelentheti soron kívüli eljárásban. A kérelem a per megindítását megelőzően is benyújtható a tudomásszerzéstől számított 60, a jogsértés megkezdésétől számított 6 hónapon belül.³⁹ Azonban az ideiglenes intézkedés iránti kérelemben – még a vélelemmel együtt is (a kérelmező különös méltánylást érdemlő jogvédelmi helyzete adott) – valószínűsíteni kell a jogsértést, továbbá azt, hogy az intézkedéssel okozott hátrány nem haladja meg az intézkedéssel elérhető előnyöket (ún. előnyhátrány mérlegelés).⁴⁰ E valószínűsítés a P.-rekonstrukció jogszabályi környezete mellett (érdekösszemérés) csekély eséllyel bizonyulhat csak sikeresnek.

³⁸ A bírói gyakorlatban az utóbbi időben főképpen a következő határozatok érintik a mű egységéhez fűződő jogot: LB-H-PJ-2008-351. („szélhárfa”), LB-H-PJ-2008-203. („élem az életem”), FIT-H-PJ-2010-401., FIT-H-PJ-2008-85., 14-H-PJ-2009-112., BDT2006. 1300. („logotypia”), Pest megyei Bíróság 14. P. 23.377./2009. (monori Felszabadulási Emlékmű), FIT-H-PJ-2010-401. bírósági határozat [logo (arculat) megváltoztatása], előzmény: 14-H-PJ-2009-112., Pest Megyei Bíróság, és FIT-H-PJ-2011-1323.

³⁹ Sztj. 94/A. § (1)–(3) bekezdés.

⁴⁰ Pp. 156. § (1) bekezdés: A bíróság kérelemre ideiglenes intézkedéssel elrendelheti a kereseti kérelemben (vizontkeresetben), illetve az ideiglenes intézkedés iránti kérelemben foglaltak teljesítését, ha ez közvetlenül fenyegető kár elhárítása vagy a jogvitára okot adó állapot változatlan fenntartása, illetve a kérelmező különös méltánylást érdemlő jogvédelme érdekében szükséges, és az intézkedéssel okozott hátrány nem haladja meg az intézkedéssel elérhető előnyöket. A bíróság az ideiglenes intézkedés elrendelését biztosítékdáshoz kötheti. A kérelmet megalapozó tényeket valószínűsíteni kell.

10. kérdés

A programmal kapcsolatban leírt tényállás alapján a szerzői jogok és a tulajdonosi jogok összemérése, illetve a rendeltetésszerű joggyakorlás és a társadalmi érdek megítélése kapcsán megállapítható-e valamely szerzői jogosult érdeksérelem vagy annak a veszélye?

Válasz a 10. kérdésre

60. A kérdést az eljáró tanács az 5. és 6. kérdésre adott válaszában részletesen megválaszolta. A konkrét érdekösszemérést csak a bíróság végezheti el konkrét jogvitában.

Id. dr. Ficsor Mihály, a tanács elnöke
Dr. Faludi Gábor, a tanács előadója
Jékely Zsolt, a tanács szavazó tagja
Dr. Farkas Ádám, a tanács szavazó tagja
Dr. Mezei Péter, a tanács szavazó tagja

* * *

A P. REKONSTRUKCIÓJÁVAL ÉRINTETT SZERZŐI JOGOKRA VONATKOZÓ KORÁBBI SZERZŐDÉSEK ÉRTELMEZÉSE

SZJSZT- 19/12/02

I. A megbízó által feltett kérdések

1. Az N. E. (megrendelő) és az L. Társaság között 1996. szeptember 30-án létrejött vállalkozási szerződés XV.3. pontjában foglalt rendelkezések érvényesek-e?
2. A vállalkozási szerződés valamennyi rendelkezésének együttes értelmezése alapján milyen körben, milyen mértékben, milyen esetleges korlátozásokkal szerezte meg a megrendelő a felhasználás jogát, így különösen helyes-e az N. azon értelmezése, amely szerint a megrendelő jogosult az L. Társaság, illetve jogutódja hozzájárulása és díjfizetés nélkül a tervek, illetve a tervek alapján megvalósult épület átdolgozására, átalakítására?
3. Helyes-e az N. azon értelmezése, hogy a megrendelő, illetve a jogutódja a vállalkozási szerződés XV.6. pontja alapján (vagy egyébként) jogosult harmadik személyre – az L. Társaságnak vagy bármely harmadik személynek fizetendő díjazás, illetve hozzájárulás nélkül – átruházni a vállalkozási szerződés XV.3. pontjában foglalt felhasználási engedélyt?

4. Az L. Társaság és a C. között 1998. május 14-én létrejött ún. szerzői vagyoni jogok átadásáról szóló megállapodás – amennyiben hiteles – érvényes megállapodás-e, különös tekintettel arra, hogy a megállapodás kifejezetten a vagyoni jogok rSztj. alapján tiltott, azaz jogszabályba ütköző átruházásáról rendelkezik, és téves jogszabályi hivatkozást tartalmaz?
5. Amennyiben a megállapodás érvényes, a megállapodás alapján a C. mely feltételek fennállta mellett követelheti, egyáltalán követelheti-e, hogy a P. átalakításához a hozzájárulását szerezzék be?
6. Amennyiben a megrendelő személyében jogutódlás következik be, úgy ez befolyásolja-e a felhasználási engedélyt, azaz a jogutód rendelkezik-e ugyanazon jogokkal a vállalkozási szerződés tekintetében, mint a megrendelő?
7. Amennyiben a megrendelő személyében jogutódlás történt, és nem az N. a megrendelő jogutódja, továbbá a jogutód – a fenti kérdésre adott válaszok alapján – nem jogosult harmadik személyre átruházni a felhasználási engedélyt, úgy az N. kitől és milyen feltételek mellett szerezhethet hozzájárulást a P. felújítására (feltéve, hogy a felújításhoz hozzájárulás szükséges), különös tekintettel az L. Társaság és a C. között létrejött megállapodásra, valamint ennek érvénytelensége esetén a jelenleg felszámolás alatt álló L. Társaság jogutód nélküli megszűnésére?
8. Helyes-e az N. azon értelmezése, hogy amennyiben L. Társaság jogutód nélkül megszűnik, úgy ez nem érinti az általa korábban harmadik személyeknek jogszerűen adott felhasználási jogokat, azaz a vállalkozási szerződés XV.3. pontjában foglalt, a megrendelő részére adott felhasználási jogokat sem?
9. A fent hivatkozott korábbi szakértői véleményhez rendelkezésre bocsátott dokumentumok alapján létrejöhetett-e közös mű vagy származékos mű a K. és az L. Társaság között? Amennyiben igen, vagy ez valószínűsíthető, úgy a vállalkozási szerződés rendelkezései milyen hatállyal bírnak a K. irányában? Amennyiben közös mű vagy származékos mű jött létre, befolyásolja-e ezen tény bármely egyéb szempontból a fenti kérdésekre, illetve a korábbi, fent hivatkozott szakértői véleményben foglalt kérdésekre adott válaszokat?
10. Amennyiben bármely társaságnak vagy szerzőnek a hozzájárulása szükséges a P. átalakításához, úgy a fent hivatkozott korábbi szakértői vélemény és a szakmai gyakorlat alapján jóhiszeműen és tisztességesen jár-e el az N., ha az áttervezésnek minősülő munkák (tekintettel arra, hogy az eredeti állapot helyreállítását célzó munkák nem valósítanak meg szerzői jogi szempontból felhasználást) tervezési díját és a MÉK honlapján közzétett ajánlást veszi alapul a jogosultaknak járó díjazás kiszámítása céljából, egy ilyen számításra alapuló díj kielégíti-e az arányosság követelményét, amennyiben nem, mit kell az N.-nek figyelembe vennie az arányosság követelménye betartása érdekében? Érvényes nyilatkozatnak minősül-e az, ha a jogosult úgy ad hozzájárulást az átalakításhoz, hogy lemond az ezzel kapcsolatos bárminemű díjazásról?

11. Amennyiben közös mű jött létre a K. és az L. Társaság tekintetében, és a hozzájárulásukra van szükség a P. átalakításához, úgy a hozzájárulásért teljesítendő díjazásra vonatkozó ajánlatot mind a K.-val mind az L. Társasággal közölni kell? Mit tehet az N., mi a jogi helyzet, ha az egyik nem fogadja el az ajánlatot, a másik viszont elfogadja, és megadja a hozzájárulást? Ilyen esetben a részesedés arányának vannak szabályai? Hogyan befolyásolja mindezt, ha a hozzájárulás szükségessé válása, illetve az esetleges díj esedékessége előtt a L. Társaság jogutód nélkül megszűnik; így különösen ilyen esetben helyes-e az az értelmezés, hogy a K.-nak járó díj nem növekszik meg az L. Társaságnak járó díjjal?

II. Az eljáró tanács szakértői véleménye

Előzmények

A Szerzői Jogi Szakértő Testület véleményt adott az N.-nek (székhely, képviselő) megbízás alapján az I. városrész rehabilitációs programját érintő egyes szerzői jogi kérdésekről (SZJSZT 19/12).

Az előzmény szakvélemény a megbízásra támaszkodva abból indult ki, hogy nem állnak rendelkezésre az S. építéséhez és többszöri rekonstrukciójához készített tervek elkészítésére vonatkozó tervezési szerződések.

Időközben az N. birtokába kerültek a következő iratok, amelyek másolatát a jelen szakvélemény elkészítéséhez a testületnek átadta:

- Az N. E. mint megrendelő és az L. Társaság mint vállalkozó között 1996. szeptember 30-án létrejött vállalkozási szerződés (39 oldal, a továbbiakban: L. Társaság-szerződés), valamint
- keltezés nélküli megállapodás az L. Társaság és a C. között tervekre vonatkozó vagyoni jog átengedéséről (a továbbiakban: C.-megállapodás).

Az előzmény szakvélemény elkészítése óta módosult a 2012. évi LXXV. törvény (beruházási törvény). A módosítás egyrészt a beruházással érintett terület meghatározását érinti.⁴¹ Emellett az N. (a törvényben: építtető) beruházással összefüggő jogállását pontosítja akképpen, hogy „az építtető a Magyar Állam nevében és javára jár el. Az építtető a beruházás

⁴¹ A 1. § (1) b) szerint a törvény hatálya kiterjed: ...

b) a Budapest, Ifjúság útja–Stefánia út–Thököly út–Dózsa György út–Kerepesi út által határolt és a Dózsa György út és a Kerepesi út által határolt területrészek e két út kereszteződésétől

ba) a Dózsa György útnak a Jobbágy utca és a Verseny utca közötti szakasza meghosszabbításának a Kerepesi úttal alkotott metszéspontja, és

bb) a ba) alpont szerinti metszéspontból a Kerepesi útra állított merőleges vonal és a Dózsa György út metszéspontja által meghatározott egyenessel lezárt területével kiegészített, a Mellékletben megjelölt területen egy önálló új stadion, kiegészítő létesítmények és az ezekhez tartozó parkoló építésére, a Budapesti Olimpiai Központ bővítésére.

előkészítéseként teljes körűen elkészíti vagy elkészítteti a szükséges terveket, tanulmányokat. ... Gondoskodik a közbeszerzési eljárások lefolytatásáról, a megvalósításra vonatkozó építési és egyéb szerződések megkötéséről *A beruházás megvalósítása fontos közérdekű és közcélú tevékenység*”⁴²

E módosítás megerősíti az eljáró tanács előzmény szakvéleményben kialakított állásfoglalásának az érdekösszemerésre vonatkozó álláspontját. Az N. a magyar állam nevében és javára jár el, a beruházás közérdek, megvalósítása közcél.

Válaszok a feltett kérdésekre

Az eljáró tanács az összetartozó kérdésekre összevont választ ad.

Válasz az 1–3. és 6. kérdésre

Kérdések

1. Az N. E. (megrendelő) és az L. Társaság között 1996. szeptember 30-án létrejött vállalkozási szerződés XV.3. pontjában foglalt rendelkezések érvényesek-e?
2. A vállalkozási szerződés valamennyi rendelkezésének együttes értelmezése alapján milyen körben, milyen mértékben, milyen esetleges korlátozásokkal szerezte meg a megrendelő a felhasználás jogát, így különösen helyes-e az N. azon értelmezése, amely szerint a megrendelő jogosult az L. Társaság, illetve jogutódja hozzájárulása és díjfizetés nélkül a tervek, illetve a tervek alapján megvalósult épület átdolgozására, átalakítására?
3. Helyes-e az N. azon értelmezése, hogy a megrendelő, illetve a jogutódja a vállalkozási szerződés XV.6. pontja alapján (vagy egyébként) jogosult harmadik személyre – az L. Társaságnak vagy bármely harmadik személynek fizetendő díjazás, illetve hozzájárulás nélkül – átruházni a vállalkozási szerződés XV.3. pontjában foglalt felhasználási engedélyt?
6. Amennyiben a megrendelő személyében jogutódlás következik be, úgy ez befolyásolja-e a felhasználási engedélyt, azaz a jogutód rendelkezik-e ugyanazon jogokkal a Vállalkozási Szerződés tekintetében, mint a megrendelő?

Összefoglaló válasz

Az L. Társaság-szerződés XV.3. pont kikötéseinek értelmezése alapján az eljáró tanács megállapítja, hogy az N. E. (megrendelő) az L. Társaságtól az L. Társaság-szerződés alapján

⁴² Beruházási törvény 6. §.

megfizetett ellenérték fejében időbeli, területi, és felhasználási módbeli korlátozás nélküli, az átdolgozási jogot is magában foglaló felhasználási jogot szerzett. Az átdolgozási jogot harmadik személyre átruházhatja. Egyébként a teljes megszerzett felhasználási jog is átszállt jogszabály alapján az N.-re.

E megállapítás helyességének előfeltétele, hogy L. Társaság a szerződéskötés időpontjában rendelkezzen a tervekre vonatkozó olyan terjedelmű felhasználási joggal, amelyet átengedett. Ezt csak a jogátengedés láncát bizonyító okiratokkal lehet aggálytalanul igazolni, de a jogszavatossági kikötés erősen valószínűsíti.

Részletes válasz

Azt, hogy egy szerződés vagy egy szerződési kikötés érvényes vagy érvénytelen, csak bíróság állapíthatja meg. A Szerzői Jogi Szakértő Testületnek erre nem terjed ki a tevékenységi köre. Az eljáró tanács elemezheti azonban a kérdésben megjelölt kikötést, és megállapítást tehet arra nézve, hogy az összhangban van-e az rSztj.-vel (az előzmény szakvélemény már állást foglalt arról, hogy az Sztj. hatálybalépése előtt kötött felhasználási szerződésre a megkötés idején hatályos szerzői jogi törvényt kell alkalmazni).

Az L. Társaság-szerződés XV.3. pontja

- jogszavatossági,
- műpéldánytulajdonjog-átruházási,
- felhasználási jogot engedő és
- azt korlátozó

kikötéseket tartalmaz.

(A szabadalmi jogra utaló kikötés a tényállás szempontjából irreleváns.)

A jogszavatossági kikötés – bár hiányos – arra utal, hogy az L. Társaság helytáll az N. E.-vel szemben, ha az átadott tervek felhasználása harmadik személy szerzői jogát sértené. E kikötés a jogszabályokkal összhangban van, mert nincs olyan kógens szabály az rSztj.-ben, amely a jogszavatossági kikötést tiltaná, az rSztj. 3. §-a utal a Ptk.-ra, a Ptk. pedig csak a dolgok tulajdonjogának átruházására, illetve használatba adására irányuló szerződések szabályai között [Ptk. 369., 370. §, 424. § (2) bekezdés, 581. § (1) bekezdés] rendelkezik a dolgokhoz illesztett jogszavatossági szabályokról. Ebből következően az rSztj. 3. § útján alkalmazott Ptk. 200. § (1) bekezdése alapján a felek szabadon rendelkezhetnek a jogszavatosságról.

Meg kell jegyezni, hogy a jogszavatossági kikötés egy további tényre is cáfolhatatlanul utal. Csak akkor vállalhatott az L. Társaság jogszerűen helytállást harmadik személy szerzői jogi igényének érvényesítése esetére, ha *vagy magától a vagyoni jogok jogosultjától (maguktól a szerzőktől), vagy a megfelelő terjedelmű felhasználási jogok jogosultjától (pl. a szerzők munkáltatójától, vagy a szerzőktől megfelelő terjedelmű felhasználási jogot szerzett személytől) engedélyt kapott olyan terjedelmű felhasználási jog továbbengedésére, mint amit a vizsgált kikötés tartalmaz.*

Rendelkezésre áll a C.-megállapodás is (itt most eltekintve a létezésével vagy érvényességével kapcsolatos jogi aggályoktól). Ez a vagyoni jogokat át- (inkább: vissza-) ruházta volna az L. Társaságról C.-re, és arra utal, ami egyébként nem vitatott tény, hogy C. keretei között készültek a tervek. Ha abból indulunk ki, hogy C. továbbbenedhető felhasználási jogokat szerzett, mert a tervek a tervező(k) szolgálati műve(i), vagy ilyen tartalmú felhasználási szerződést kötött C. a tervezővel (tervezőkkel), abból az következik, hogy az L. Társaság-szerződés megkötésének időpontjában L. Társaságot továbbbenedhető felhasználási jogok jogosultjának kellett tekinteni. (Az előzmény szakvélemény kifejti az rSztj. alapján lehetséges jogszerzés módjait. A munkáltató rSztj. szerinti jogszerzését emellett részletesen elemzi: SZJSZT-2/2005, 5. pont.⁴³)

Abból, hogy az L. Társaság fenntartja a jogot, hogy a nevének feltüntetése alatt „publikálhassa” a terveket (XV.3. harmadik bekezdés), viszont az következik, hogy az L. Társaság magát a tervekre vonatkozó szerzői jog jogosultjának tekintette, noha ez az rSztj. rendjén nem volt lehetséges. (Az más kérdés, hogy megfelelő tartalmú felhasználási jog megléte esetén magától értetődően feltüntethető volt a felhasználási joggal rendelkező személy neve is.)

A műpéldánytulajdonjog-átruházási kikötés aggálytalan. Jögalapja az rSztj. 28. § (3) bekezdése, valamint az rSztj 3. § útján alkalmazandó Ptk. 117. § (1) és (2) bekezdése. Az rSztj. hivatkozott szabálya: „A műpéldány tulajdonjogának átruházása nem jelenti a szerzői jogok átruházását, a felhasználási szerződés alapján átadott példány pedig eltérő szerződési kikötés hiányában a szerző tulajdonában marad” azt fejezi ki, hogy a vagyoni jogok átruházása (ha lehetséges), és a felhasználási jog engedése külön jognyilatkozat, a műpéldány átruházása e jognyilatkozatokat nem foglalja magában.

A felhasználási jog átengedése is aggálytalan, ha feltesszük, hogy az L. Társaság rendelkezett olyan felhasználási joggal, amely lehetővé tette a felhasználási jog továbbbenedését. E feltételezés csak úgy alapozható vagy cáfolható meg, ha rendelkezésre állnak a tervező(k) és a C., valamint a C. és az L. Társaság közötti szerződési jogátengedési láncot bizonyító okiratok.

Az L. Társaság által adott felhasználási engedély a következő elemekből áll:

- „szabad” felhasználás, amelynek az rSztj. és az L. Társaság-szerződés kontextusában az az értelme, hogy a felhasználási jogot az engedély nem korlátozza,
- átdolgozási jog engedése, amelyre az alábbi felhatalmazás utal: „a Vállalkozó vagy jogutódja hozzájárulása nélkül akár építési engedélyköteles beavatkozások, változtatások, átalakítások végzésére”,
- hozzájárulás az átdolgozási jog jogutódra való átengedéséhez („Ő vagy Jogutóda”),

⁴³ Lásd: http://www.sztnh.gov.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemenyek/2005/2005PDF/szjszt_szakv_2005_002.pdf.

- az átengedett felhasználási jog korlátozása azzal, hogy az L. Társaság nyilvánosságra hozhatja = publikálhatja (nagy valószínűséggel: jelen levő közönségnek bemutatathatja, illetve terjesztheti a saját neve alatt) a terveket.

A felhasználási jog fentiek szerinti aggálytalan átengedését az alábbi jogszabályi hivatkozások támasztják alá:

- rSzt. 4. § (2): „Szerzői jogi védelem alatt áll – az eredeti mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül – más szerző művének átdolgozása, feldolgozása vagy fordítása is, ha annak egyéni, eredeti jellege van.”
- rSztVhr. 10. § (1): „Felhasználáson az Szt. alkalmazásában azt a folyamatot kell érteni, amely a művet vagy annak részletét a nyilvánossághoz közvetíti. Ez vonatkozik az átdolgozásokra, feldolgozásokra és fordításokra is.”
- Szt. 13. § (1): „A mű bármilyen felhasználásához – ha a törvény eltérően nem rendelkezik – a szerző hozzájárulása szükséges.”
- Szt. 26. §: „(1) A felhasználási szerződés feltételeit – a törvényben megszabott korlátok között – a felek állapítják meg. (2) A szerző hátrányára nem lehet eltérni a törvény olyan szabályától, amely a szerző érdekének védelmét szolgálja; ugyancsak nincs helye eltérésnek a törvény alapján kibocsátott jogszabály olyan rendelkezésétől, amely az eltérést megtiltja. Az ezekbe a rendelkezésekbe ütköző szerződési kikötés semmis; helyébe a jogszabály megfelelő rendelkezése lép.”
- Szt. 27. §: „A felhasználási szerződést – ha jogszabály másképp nem rendelkezik – írásban kell megkötöni.”
- Szt. 28. §: „(1) A felhasználó – ha jogszabály másképp nem rendelkezik – csak akkor szerez kizárólagos felhasználási jogot, ha a szerződésben kifejezetten kikötötték. (2) A felhasználó – ha jogszabály másképp nem rendelkezik – jogait csak a szerző beleegyezésével ruházhatja át.”
- Vhr. 22. §: „A felhasználó jogai jogszabály vagy hatósági rendelkezés alapján történő jogutódlás esetén a jogutódra szállnak át.”

Az idézett szabályok szerint:

- az átdolgozás is felhasználás,
- bármely felhasználáshoz a szerző (szerzői jogosultként is értendő) engedélye szükséges,
- a felek a kógens rendelkezések keretei között szabadon határozhatják meg a felhasználási szerződés tartalmát,
- az építészeti alkotások terveinek felhasználására vonatkozó külön kógens szabályt az rSzt. nem tartalmazott (más műfajtak esetében pl. a felhasználási jog időtartamára, területi hatályára, a felhasználási engedéllyel fedett felhasználási módokra vonatkozó megkötések léteztek),
- ennek alapján akár a teljes védelmi időre, területi korlátozás nélkül, bármely szóba jöhető felhasználási módra vonatkozhatott egy felhasználási engedély.

Ennek fényében az L. Társaság-szerződés szerinti felhasználásjog-átengedés tartalma a következő:

- a „szabadon” módhatározó az L. Társaság-szerződés XV.3. pontjának harmadik bekezdésében úgy értelmezhető a szerződés értelmezésére irányadó, az rSzt. 3. § útján alkalmazandó Ptk. 207. § (1) bekezdése alapján, hogy az N. E. időbeli, területi és felhasználási módbeli korlátozás nélküli felhasználási jogot szerzett,
- az L. Társaság kifejezetten adott átdolgozási engedélyt is,
- az átengedett felhasználási jog korlátozása (a tervek „publikálása”) közömbös a tényállás szempontjából,
- a felek nem rendelkeztek arról, hogy az N. E. kizárólagos jogot szerzett-e, de az elkészített tervek céljából, tárgyából, abból, hogy közbeszerzési eljárás alapján történt a szerződéskötés [„Az S. épületegyüttese korszerűsítésének tanulmány – engedélyezési- és versenytárgyalási (kiviteli) tervdokumentációjának elkészítése”, lásd L. Társaság-szerződés 1. o.] az következik, hogy az N. E. kizárólagos felhasználási jogot szerzett,
- az átdolgozási engedély átruházható az N. E. bármely jogutódjára; a szerződés értelmezésére irányadó, fentebb idézett szabályok alapján ezt bármely, egyetemes vagy különös jognyilatkozaton alapuló jogutódlásra is alkalmazni kell, ugyanis a jogszabályon alapuló jogutódlásról maga a jogszabály – rSztVhr. 22. § – rendelkezik, erről tehát a feleknek nem volt szükséges és lehetséges külön megállapodni. Ez más szóval annyit jelent, hogy az L. Társaság hozzájárult az átdolgozási engedély harmadik személyre történő átruházásához az rSzt. 28. § (2) bekezdése alapján.

A felek az L. Társaság-szerződést írásba foglalták, az tehát alaki szempontból érvényes.

Az eljáró tanács külön megvizsgálta, hogy az N. tekinthető-e az L. Társaság-szerződésben megjelölt megrendelő jogutódjának. Ez az rSztVhr. 22. § alkalmazhatóságának megállapításához szükséges.

Az L. Társaság-szerződésben megrendelőként az N. E. (költségvetési szerv) volt feltüntetve. Ezért az eljáró tanács áttekintette a jogutódlási láncot, amely a megnevezett költségvetési szervnek az L. Társaság-szerződésben átengedett jogok esetleges átszállása szempontjából lényeges.

Az rSztVhr. 22. § alapján a felhasználó jogai jogszabály vagy hatósági rendelkezés alapján történő jogutódlás esetén a jogutódra szállnak át.

Az rSzt. elektronikus magyarázata szerint⁴⁴ „a jogszabály, illetve hatósági határozat a felhasználó mellett a szerzőt is köti, ezért a jogutódlás ilyen esetében az átszállás a szerző hozzájárulásától függetlenül megy végbe. A felhasználási jogok kötelező átszállásakor

⁴⁴ Complex adatbázis, Kommentár részadatbázis, Kommentár az 1969. évi III. tv.-hez, a 28. §-hoz fűzött magyarázat.

a jogszabály azonosítható módon meg kell, hogy határozza a jogutód személyét”. Ugyanez a magyarázat utal azonban arra is, hogy „a Vhr. 22. §-ában említett jogutódlás esetén kívül is előfordulhat, hogy a felhasználási jogok hovatartozását jogszabályi, illetve hatósági rendelkezésnek kell eldöntenie”. (Erre illusztrációként az 1948. és 1987. június 30. közötti időszakban készült magyar filmek jogi sorsát hozza fel.)

Nyilvánvaló, hogy a szervezeti (egyetemes) jogutódlás mellett más, ezzel tartalmilag azonosnak tekinthető esetekben is a jogátszállás szabályait kell alkalmazni. Ellenkező esetben alanytalanná válnának jogszerűen megszerzett felhasználási jogok, ugyanis sem az rSzt.-ben, sem a hatályos Szt.-ben nincs szabály arra, hogy az „alanytalanná” váló felhasználási jognak mi a sorsa, például visszaszállna-e a szerzőre. [Alanytalanná akkor válik a felhasználási jog, ha a jogutód nélküli megszűnési eljárásban nem rendezik a felhasználási jog sorsát, például azért, mert annak értéke az immateriális eszközök (szellemi termékek) nyilvántartásában 0, vagy elmulasztják a nyilvántartását, vagy azért, mert a felhasználási jog a felhasználó személyéhez volt kötve, ezért azt értékesíteni nem lehetett.]

Az egyes sportfeladatokat ellátó költségvetési szervek megszüntetéséről, illetve jogutódlásáról szóló 1/2000. (XII. 21.) ISM rendelet 2000. december 31. napjával megszüntette az N. E.-t, és jogutódként kijelölte az S. S. K. Társaságot.

Az S. S. K. Társaság megszüntetéséről és állami feladatainak ellátására központi költségvetési szerv létrehozásáról szóló 1100/2004. (X. 12.) Korm. határozat 1. pontja jóváhagyta az S. S. K. Társaság végelszámolással, tehát jogutódlás nélkül történő megszüntetését, és 2. pontja egyetértett azzal, hogy a Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium az olimpiai központok működtetésére és fejlesztésére, valamint egyes, sporttal kapcsolatos kiemelt állami feladatok ellátásának elősegítése érdekében 2005. január 1-jei hatállyal N. elnevezéssel önállóan gazdálkodó költségvetési szervet hozzon létre.

Az N. egységes szerkezetbe foglalt alapító okirata (HÉ. 2012/33.) szerint ugyan nem jogutóda az S. S. K. Társaságnak (amely jogutódlás nélkül szűnt meg), azonban feladatköre jelentős részben azonos az L. Társaság-szerződésben megrendelőként megjelölt szervezettel. Az alapító okirat maga is tartalmazza, hogy az figyelemmel van „az S. S. K. Társaság megszüntetéséről és állami feladatainak ellátására központi költségvetési szerv létrehozásáról szóló 1100/2004. (X. 12.) Korm. határozatra”.

Az alapító okirat szerint az N. alaptévékenységként ellátja az N.-re vonatkozó hatályos jogszabályokban meghatározott feladatokat is.

A beruházási törvény 6. § (1), (5) és (6) bekezdése többek között előírja: „a beruházás tekintetében az építetői feladatokat a Nemzeti Sportközpontok látja el. Az építető a Magyar Állam nevében és javára jár el. ... A beruházás megvalósításához szükséges ... ingatlan az állam tulajdonába és e törvény erejénél fogva, ellenérték nélkül az építető vagyongazdálkodásába kerül. A vagyongazdálkodási jog kiterjed az ingatlanon megvalósított beruházással létrejövő eszközökre is. A Magyar Nemzeti Vagyongazdálkodó Zrt. és a Nemzeti Sportközpontok kötelesek a közöttük fennálló vagyongazdálkodási szerződést ... megfelelően módosítani.”

A jogszabályok összeolvasása alapján megállapítható, hogy bár az N. nem másodrendű szervezeti jogutóda az N. E. nevű költségvetési szervnek, azonban alapító okirat szerinti, a jogutód nélkül megszüntetett elsőrendű jogutód feladatainak folytatását jelentő feladatköre és a beruházási törvény építetói feladatokat és főként a vagyongazdálkodási jogot meghatározó rendelkezései alapján tartalmilag olyan jogutódnak tekinthető, amelyre az N. E. által jogszerűen megszerzett vagyoni, felhasználási jogok jogszabály (rSztjVhr. 22. §) alapján átszálltak.

Válasz a 4. és 5. kérdésre

Kérdések

4. Az L. Társaság és a C. között 1998. május 14-én létrejött ún. szerzői vagyoni jogok átadásáról szóló megállapodás – amennyiben hiteles – érvényes megállapodás-e, különös tekintettel arra, hogy a megállapodás kifejezetten a vagyoni jogok rSztj. alapján tiltott, azaz jogszabályba ütköző átruházásáról rendelkezik, és téves jogszabályi hivatkozást tartalmaz?
5. Amennyiben a megállapodás érvényes, a megállapodás alapján a C. mely feltételek fennállta mellett követelheti, egyáltalán követelheti-e, hogy a P. átalakításához a hozzájárulását szerezzék be?

Összefoglalt válasz

Hiányzik a C.-szerződésből a szolgáltatás megfelelő meghatározása. Az L. Társaság nem lehetett a szerzői vagyoni jog jogosultja, mert az rSztj. rendjén a jogosult csak szerző lehetett, és az L. Társaság és a C. közötti közreműködői viszonyból következően a szerzői vagyoni jog jogosultja csak a C.-vel munkaviszonyban vagy polgári jogi jogviszonyban álló szerző lehetett. Emiatt a C.-szerződés lehetetlen szolgáltatásra irányult. Ha fel is tesszük, hogy a tervekre vonatkozó szerzői vagyoni jog átruházásra kerülhetett volna, az nem érinti az N. származékos felhasználási megszerzését, mert a szerzői jogi jogutódlás (akár különös, akár egyetemes) nem szünteti meg az érvényesen létesített felhasználási jogot. A C. még érvényes vagyoni jogátruházás esetén sem követelhetné, hogy a P. átalakításához az N. szerezzék be az engedélyét, hiszen az N. rendelkezik átdolgozási joggal.

Részletes válasz

Az érvényesség, érvénytelenség, létezés, nem létezés kérdésében csak a bíróság dönthet. Az eljáró tanács álláspontot tud azonban kialakítani a szerződés elemzése alapján, amely hozzájárulhat a feltett kérdés eldöntéséhez. A téves jogszabályi hivatkozás közömbös.

A szerződés létezéséhez az szükséges, hogy az azonosítható felek a lényeges és bármelyikük által lényegesnek tartott kérdésekben, így különösen a szerződés tárgyában és az ellenszolgáltatásban megállapodjanak, és kitűnjön – legalább közvetve – az, hogy a felek milyen jogcímen nyújtanak egymásnak szolgáltatást [rSzt. 3. § útján alkalmazandó Ptk. 205. § (2) bekezdés, és a XXV. Elvi Döntés, amely az ingatlanátruházási szerződés érvényességéről szól, de kiterjesztve bármely típusú szerződésre alkalmazza a bírói gyakorlat].

A C.-szerződés tartalma szerint visszterhes szerződés lenne. Az L. Társaság azért ruház át szerzői vagyoni jogot, mert ezzel kiegészíti az alacsony altervezői díjat. Hiányzik azonban a szerzői vagyoni jog értékének megjelölése, vagyis hiányzik e szolgáltatás kellő meghatározása.

Ugyancsak hiányzik a szerzői vagyoni jog tartalmának meghatározása, amely időközben az L. Társaság-szerződés megkötésével „kiürült”. (A C.-szerződés kelte 1998, az L. Társaság-szerződés 1996-ban jött létre.) Ha ugyanis az L. Társaság a fentiekben leírt harmadik személynek is átengedhető felhasználási jogot engedélyezett az N. E.-nek, akkor „üres” vagyoni jogot ruházott át a C.-re, figyelemmel egy építési terv tipikus felhasználási módjaira is.

Ami a szerződés érvényességét illeti, a szerződés két szempontból is semmisnek tűnik. Egyrészt az L. Társaság nem lehetett a szerzői vagyoni jogok jogosultja, ez világosan kitűnik a C.-szerződésből. Ha a C. altervező (közreműködő) volt, akkor legfeljebb a C. lehetett a felhasználási jogok jogosultja akkor, ha e jogokat vagy szolgálati viszony, vagy felhasználási szerződés alapján a tervezőktől mint eredeti jogosultaktól megszerezte. A vagyoni jogokkal az rSzt. dogmatikai rendjében csak a szerzők rendelkezhetek. (Az más kérdés, hogy egy nem korlátozott felhasználási jog a gyakorlatban és a forgalomban vagyoni jogként viselkedett.)

Ezt az rSzt. alábbi szabályai bizonyítják:

- rSzt. 4. § (1): „A szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta (szerző).”
- rSzt. 13. § (1): „A mű bármilyen felhasználásához – ha a törvény eltérően nem rendelkezik – a szerző hozzájárulása szükséges.”
- rSzt. 14. § (1): „Ha a mű elkészítése a szerző munkaköri kötelezettsége, és a munkáltató a munkaviszony tartalma alapján a mű felhasználására jogosult, a mű átadása a nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulásnak minősül, és a felhasználás joga az átadással száll át a munkáltatóra. A munkáltató ezt a jogát a munkaviszony tartalma által meghatározott körben szerzi meg, és csak működési körén belül gyakorolhatja.”
- rSzt. 44. § (1): „Az építészeti alkotáshoz és egyéb műszaki létesítmény alkotásához fűződő szerzői jog a tervezőt illeti meg.”

Ilyenformán a C. szerződés jogszabályba ütközőnek tűnik.

Ha pedig úgy értelmeznénk a C.-szerződést, hogy felhasználási jogokat ruházott át az L. Társaság a C.-re, az lehetetlen szolgáltatást valósított volna meg, ugyanis a csaknem teljesen korlátlan felhasználási jogokat már átengedte az L. Társaság az N. E. -nek. E szempontból

nézve tehát a szerződés a *nemo plus iuris* elvébe, konkrétan az rSzt. 3. § útján alkalmazandó Ptk. 227. § (2) bekezdésébe ütközik.

A teljesség kedvéért jegyzi meg az eljáró tanács, hogy ha fel is tennénk, hogy az L. Társaság a vagyoni jogokkal rendelkezett, és jogszerűen ruházta volna e jogokat át a C.-re, az sem érintené az N. E., és így az N. jogszerzését sem. Ennek az az oka, hogy nem volt (ma sincs) olyan szabály, amely megszüntetné a felhasználási szerződés hatályát arra az esetre, ha a szerzői jogosult a vagyoni jogait átruházza, vagy azok öröklés folytán átszállnak a jogutódra. Más szóval, a jogelőd által érvényesen átengedett felhasználási jogok érintetlenül maradnak akár egyetemes, akár különös jogutódlás esetén (ez egyébként a bérleti és a haszonbérleti szerződés esetében is így van, a tulajdonjog átruházása/átszállása nem érinti a bérlet/haszonbérlet fennállását).

Mivel az N. E., és így az N. a teljes védelmi időre szóló, az átdolgozás jogát is magában foglaló felhasználási jogot szerzett, e jogszerzésre semmilyen hatása nincs a szerzői vagyoni jogok esetleges későbbi érvényes átruházásának.

A fenti okok miatt a C. még érvényes vagyoni jog-átruházás esetén sem követelhetné, hogy a P. átalakításához az N. szerezze be az engedélyt, hiszen az N. rendelkezik átdolgozási joggal.

Válasz a 7. kérdésre

Kérdés

7. Amennyiben a megrendelő személyében jogutódlás történt, és nem az N. a megrendelő jogutódja, továbbá a jogutód – a fenti kérdésre adott válaszok alapján – nem jogosult harmadik személyre átruházni a felhasználási engedélyt, úgy az N. kitől és milyen feltételek mellett szerezhet hozzájárulást a P. felújítására (feltéve, hogy a felújításhoz hozzájárulás szükséges), különös tekintettel az L. Társaság és a C. között létrejött megállapodásra, valamint ennek érvénytelensége esetén a jelenleg felszámolás alatt álló L. Társaság jogutód nélküli megszűnésére?

Válasz

A választ az 1–6. kérdésekre adott válaszok tartalmazzák, e válaszok alapján a 7.) kérdés irreleváns.

Válasz a 8. kérdésre

Kérdés

8. Helyes-e az N. azon értelmezése, hogy amennyiben az L. Társaság jogutód nélkül megszűnik, úgy ez nem érinti az általa korábban harmadik személyeknek jogszerűen adott felhasználási jogokat, azaz a vállalkozási szerződés XV.3. pontjában foglalt, megrendelő részére adott felhasználási jogokat sem?

Összefoglaló válasz

Nincs olyan szerzői jogi szabály, amely megszüntetné az érvényesen létező felhasználási szerződést és felhasználási jogot abban az esetben, ha a felhasználási jogot átengedő szervezet jogutód nélkül megszűnik.

Részletes válasz

A kérdés megválaszolásához az SZJSZT szerzői jogi szakértelmén túlmutató szakértelem is szükséges. Az eljáró tanács annyit állapíthat meg, hogy nincs olyan szerzői jogi szabály, amely megszüntetné az érvényesen létező felhasználási szerződést és jogot abban az esetben, ha a felhasználási jogot átengedő szervezet jogutód nélkül megszűnik. Hasonlóképpen nincs arra sem szerzői jogi szabály, hogy kihatna egy érvényesen létező felhasználási jogra, ha a szerzői vagyoni jogok nem természetes személy jogosultja megszűnik (természetes személy jogosult esetében szükségszerű jogutódlás következik be). Arról nincs tudomása az eljáró tanácsnak, hogy az L. Társaság f.a. könyveiben az L. Társaság-szerződés tárgyát képező terveken fennálló vagyoni jog/felhasználási jog immateriális jószágként/szellemi terméként fel van-e tüntetve. Ha a jogutód nélküli megszűnéshez fizetésektelenségi eljárás vezet, és abban az eljárás alá vont szervezet képviselője (tipikusan: felszámoló) nem él a felmondási jogával, akkor abból lehet kiindulni, hogy az érvényesen létező felhasználási jog érintetlen marad.⁴⁵

⁴⁵ E kérdéskört bővebben elemzi: A szerzői jogi törvény magyarázata. Szerk. Gyertyánfy Péter, Complex, 2006, a 46. §-hoz fűzött magyarázat 2. pontja, 1. továbbá az SZJSZT 2/2005. sz. szakvélemény, vö.: i. m. (3).

*Válasz a 9. és a 11. kérdésre**Kérdések*

9. A fent hivatkozott korábbi szakértői véleményhez rendelkezésre bocsátott dokumentumok alapján létrejöhetett-e közös mű vagy származékos mű a K. és az L. Társaság között? Amennyiben igen, vagy ez valószínűsíthető, úgy a vállalkozási szerződés rendelkezései milyen hatállyal bírnak a K. irányában? Amennyiben közös mű vagy származékos mű jött létre, befolyásolja-e ezen tény bármely egyéb szempontból a fenti kérdésekre, illetve a korábbi, fent hivatkozott szakértői véleményben foglalt kérdésekre adott válaszokat?
11. Amennyiben közös mű jött létre a K. és az L. Társaság tekintetében, és a hozzájárulásukra van szükség a P. átalakításához, úgy a hozzájárulásért teljesítendő díjazásra vonatkozó ajánlatot mind a K.-val, mind az L. Társasággal közölni kell? Mit tehet az N., mi a jogi helyzet, ha az egyik nem fogadja el az ajánlatot, a másik viszont elfogadja, és megadja a hozzájárulást? Ilyen esetben a részesedés arányának vannak szabályai? Hogyan befolyásolja mindezt, ha a hozzájárulás szükségessé válása, illetve az esetleges díj esedékessége előtt az L. Társaság jogutód nélkül megszűnik; így különösen ilyen esetben helyes-e az az értelmezés, hogy a K.-nak járó díj nem növekszik meg az L. Társaságnak járó díjjal?

Összefoglaló válasz

Mivel az eljáró tanács abból indul ki, hogy az L. Társaság-szerződés és jogutódlás alapján az N. rendelkezik átdolgozási joggal az 1996-os rekonstrukció építési terveire, ezért a két kérdés irreleváns.

Részletes válasz

Megjegyzzi az eljáró tanács, hogy az alábbi válaszelemek csak annak a feltételezésével értelmesek, ha mind a K.-tól, mind az L. Társaságtól engedélyt kellene kérni az átdolgozáshoz.

Ebben az esetben e tényállásra már az Szjt.-t, mégpedig az Szjt. 4. §-t, 29. §-t, valamint 42–54. §-át kellene alkalmazni.

Az L. Társaság-szerződés szerinti tervek alapján – mivel a rekonstrukció lényegesen érintette a P.-t és eredeti terveit mint szerzői műveket – szerzői jogi értelemben átdolgozás történt. Ha tehát az N.-nek engedélyt kellene kérnie mind a K.-tól, mind a L. Társaságtól, akkor egy átdolgozott mű további átdolgozásához kellene engedélyt kérni. Erre az Szjt. 4. § és a 29. § azt tartalmazza, hogy mind az eredeti szerzőtől, mind az átdolgozótól külön-külön engedélyt kell kérni:

– Szjt. 4. § (2): „Szerzői jogi védelem alatt áll – az eredeti mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül – más szerző művének átdolgozása, feldolgozása vagy fordítása is, ha annak egyéni, eredeti jellege van.”

– 29. §: „A szerző kizárólagos joga, hogy a művét átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon. Átdolgozás ... a mű minden más olyan megváltoztatása is, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre.”

Az átdolgozás származékos közös művet eredményez, szemben az eredeti közös művekkel (Szjt. 5. §). Ez más szóval azt jelenti, hogy az eredeti szerző és az átdolgozó között – szemben a kérdésekben feltételezett állapottal – nem keletkezik jogközösség. A szerző és az átdolgozó nem együttes jogosultak, mint az eredeti közös mű szerzői, hanem külön-külön, egymástól függetlenül jogosultak az átdolgozási engedély megadására. Ilyenformán a külön-külön felhasználási szerződésekben kikötött díjazásoknak sincs egymásra hatásuk.

Az eljáró tanács véleménye szerint az építmény egyes részeinek az átdolgozáshoz, illetve más részeinek újabb átdolgozáshoz adandó hozzájárulás fejében megállapítható díjazás megosztásának, azaz a részesedés arányának megállapításához a következő további megfontolásokat indokolt figyelembe venni.

A részesedés arányának meghatározásához az szolgálhat alapul, hogy az építető szándéka szerint az átdolgozás, illetve az újabb átdolgozás külön-külön mekkora területeket érint, illetve az, hogy milyen értéket képvisel az adott területeken található szerkezetek, építmények műszaki tartalma. Az előkészületek során célszerű meghatározni azt, hogy a megvalósítandó építési feladat mennyiben érinti a K. által tervezett, még eredeti állapotában meglévő épületrészeket, mennyiben érinti az L. Társaság által elvégzett átdolgozások során megvalósult épületrészeket, valamint azt is, hogy vannak-e olyan épületrészek (ráépítések, hozzáépítések), amelyek az L. Társaság önálló (nem átdolgozásnak minősülő) építészeti alkotásaként értelmezhetőek. A részesedés megosztása mértékének meghatározásához olyan elemző munka vezethet el, amely kimutatja ezeknek a tervezési és építési területeknek a volumen és a műszaki tartalom jelen kérdések szempontjából adekvát műszaki paramétereit.

Válasz a 10. kérdésre

Kérdés

10. Amennyiben bármely társaságnak vagy szerzőnek a hozzájárulása szükséges a P. átalakításához, úgy a fent hivatkozott korábbi szakértői vélemény és a szakmai gyakorlat alapján jóhiszeműen és tisztességesen jár-e el az N., ha az áttervezésnek minősülő munkák (tekintettel arra, hogy az eredeti állapot helyreállítását célzó munkák nem valósítanak meg szerzői jogi szempontból felhasználást) tervezési díját és a MÉK honlapján közzétett ajánlást veszi alapul a jogosultaknak járó díjazás kiszámítása céljából, egy ilyen számításra alapuló díj kielégíti-e az arányosság követelményét, amennyiben nem, mit

kell az N.-nek figyelembe vennie az arányosság követelménye betartása érdekében? Érvényes nyilatkozatnak minősül-e az, ha a jogosult úgy ad hozzájárulást az átalakításhoz, hogy lemond az ezzel kapcsolatos bárminemű díjazásról?

Válasz

Nincsenek szerzői jogi szabályok a felhasználási engedély megszerzése céljából tett ajánlat tartalmára, így az ajánlatban meghatározott ellenszolgáltatás mértékének meghatározására sem. Az Szjt. 3. § útján alkalmazandó Ptk. alapelvei, így a jóhiszeműség és a tisztesség elve irányadó a felhasználási szerződések megkötésére is. Az mindenképpen az ajánlat jóhiszemű és tisztességes megtételét támasztja alá, ha az ajánlattevő nyilvánosan hozzáférhető, összehasonlítható díjmértékekből indul ki. Az arányosság követelményének betartása elsősorban attól függ, hogy milyen mértékű lesz az átdolgozás. A P. rekonstrukciója mind felújítást, mind átdolgozást magában foglal. Csak a konkrét tervek ismeretében lehet meghatározni az átdolgozás mértékét. A jogosult kifejezett nyilatkozattal a szerzői jogdíjról érvényesen lemondhat az Szjt. 16. § (4) bekezdése alapján. Csakúgy, mint az előzmény szakvéleményben, az eljáró tanács itt is hangsúlyozza, hogy az engedélyezés gyakorlati megkönnyítésében felbecsülhetetlen szerepe lehetne annak, ha az engedélyezési joggal rendelkező tervező(ke)t bevonhatnák a rekonstrukciós tervezésbe.

Id. dr. Ficsor Mihály, a tanács elnöke

Dr. Faludi Gábor, a tanács előadója

Jékely Zsolt, a tanács szavazó tagja

Dr. Farkas Ádám, a tanács szavazó tagja

Dr. Mezei Péter, a tanács szavazó tagja

Összeállította: dr. Legeza Dénes

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Szathmáry Eörs – John Maynard Smith: A földi élet regénye. Az élet születésétől a nyelv kialakulásáig. Akadémiai Kiadó, 2012; Új polihisztor sorozat, ISBN: 978 963 05 9288 8

„1995-ben jelent meg a *The Major Transitions in Evolution* című átfogó mű Szathmáry Eörs és az azóta elhunyt Maynard Smith tollából, melyet sokan az elmúlt száz év egyik legfontosabb evolúcióról szóló művének tartanak. Az ennek nyomán született összefoglaló könyv magyarul először 2000-ben jelent meg. A téma művelése természetesen nem állt meg, most az Olvasó az Oxford University Press engedélyével egy korszerűsített és bővített kiadást tart a kezében” – az Akadémiai Kiadó ajánlójából.

„Az élet keletkezésének problémája tehát az, hogy miképpen jelenhettek meg a sokszorozódás, a sokféleség és az öröklődés képességével rendelkező szervezetek az ősi Föld kémiai viszonyai között. Ha ez a három tulajdonság megjelent, a többi sajátosság, amelyet megkövetelünk az élő szervezetektől, már kialakulhatott az evolúció révén.” / „A génekben a bázisok sorrendje ugyanúgy határozza meg a fehérjék szerkezetét, mint a magnószalagon tárolt mágneses mintázat a lejátszott hangot.” / „Az a folyamat, amelynek során a bázis-sorrend fehérjeszerkezetté fordítódik, nem megfordítható. Ez a magyarázata annak, hogy a szerzett tulajdonságok általában nem öröklődnek.” / „Az információ adat és jelentés.” / „Az eukarióták többségében ellenben a sejtosztódással történő sokszorozódást megszakítva időnként különböző egyedek által termelt ivarsejtek (gaméták) összeolvadásával keletkezik új egyed. Ez az evolúciós lépés – noha valamennyien ismerjük – a legzavarbaejtőbb mind közül.” / „Nem jó ingatni a közös csónakot, főleg, ha nem tudunk kiugrani belőle!” / „Megnyugtató érzés, amikor sajátos és amúgy érthetetlen megfigyelések értelmet nyernek egy olyan elmélet fényében, amelyet anélkül alkottak meg, hogy tudtak volna róluk.” / „A motorkerékpár a bicikli és a belső égésű motor közötti szimbiózis eredménye.” / „Ha mindenki együttműködik, akkor az összes egyed jobban jár, mintha mindenki csalna, azaz önző módon viselkedne. A bökkenő az, hogy egy csupa együttműködőből álló társadalomban az egyes egyéneknek érdemes lenne csalniuk. ... Az együttműködés biztosításához tehát szükség van valamilyen kényszerítő erőre.” / „Célunk, hogy evolúciós magyarázatot találjunk egy általános emberi vonás eredetére – arra, hogy miért lehet bennünket mítoszokkal szocializálni (illetve indoktrinálni, ez csak nézőpont kérdése.)” / „Társadalmunk nyelv nélkül elképzelhetetlen, a nap egyetlen szakában sem létezhetne nélküle – idézetek a könyvből. Meg kell jegyeznünk, hogy a könyv eredeti címe jobb, jobban érzékelteti annak tartalmát és minőségét. A „regény” egyáltalán nem illik ide. Jóllehet a mű a világmindenség számunkra ismeretes második – legalábbis időrendben – legnagyobb kalandjáról szól, a tárgyalásmódjában nincs semmi regényes, sem dramatizáló, és semmit sem hordoz a regényesség stílusjegyeiből. Az eredeti címe *Az élet eredetei*, és valóban erről szól a könyv, törekedve ugyan

közérthetőségre (legalábbis amit a szerzők közérthetőnek vélnek), ám minden regényesség, és főként a tudományos igazságot csorbító kompromisszumok nélkül.

A részletekbe menő, komoly szakmai apparátussal bemutatott magyarázatoknak az adott témakörben járatlan, átlagos olvasó átlagos igyekezettel és kitartással valószínűleg úgy nagyjából a felét érti meg igazán. Ebben nyilvánvalóan része van annak is, hogy a felsorakoztatott hatalmas leíró- és érvanyag miatt a magyarázatok olykor jóval szűkreszabottabbak annál, hogysen azokat minden részletükben be tudjuk látni. Ha az olvasó nem elégszik meg azzal, hogy tudomásul veszi a leírtakat, hanem meg is akarja érteni mindazt, olykor nincs könnyű dolga. Az érvelés váza azonban megvan, lehet rajta gondolkodni. A könyv minden részében sok útmutatást ad ehhez. Kétely nélkül állítható az is, hogy bármekkora legyen is az a hányad, amelyet ésszerű igyekezet dacára sem értünk meg igazán, mindenképpen rengeteget tanulunk mindezekből. (Egyetlen kiragadott példaként: csak úgy melleleg megértjük pl., miért is van, hogy – amint tudjuk – a mitokondriális DNS csak az anyai ági kapcsolatokat mutatja ki.) Már önmagában az is igen hasznos, ha ezek a fejtegetések a tudomány olyan vidékeire visznek, amelyekről eddig nem oly sokat tudtunk, hiszen rányitja ezekre is a szemünket. Mindehhez viszont szintűgy meg kell említenünk, hogy a magyarázó ábrák jelentős hányada nem igazán képviseli a mindenki számára jól érthető szemléltetés legjavát.

Visszatérve a kiadó ajánlójához:

„Az élő szervezetek lenyűgözően bonyolultak. Minél többet tudunk meg róluk – biokémiájukról, anatómiájukról, viselkedésükről –, annál inkább megdöbbenünk az evolúciós alkalmazkodás felfedezett részletein. E könyv a művelt olvasó számára az evolúció új képét kínálja, melynek magja az a felismerés, hogy az evolúció során történt néhány gyökeres változás az örökletes információ tárolásában, kifejeződésében és átadásában, amelyek egyszerűsmind a komplexitás növekedését is lehetővé tették. Ezzel párhuzamosan gyakran tapasztaljuk, hogy a korábban függetlenül szaporodó replikátorok (másolódni képes molekulák, sejtek, organizmusok) magasabb evolúciós egységbe szerveződnek. Ha az alacsonyabb szint evolúcióját a magasabb nem tartaná kordában, mi sem lennénk itt. A folyamatokat kísérő munkamegosztás szintén a komplexitás növekedésének irányába hatott.

A szerzők a könyvben az evolúció nagy lépéseit tekintik át az első replikátorok sejtekké szerveződésétől az emberi nyelvkészség kialakulásáig. John Maynard Smith (1920–2004) kiemelkedő brit evolúciós biológus, genetikus. A University of Sussex egyetemi tanára volt, a Crafoord- és a Kytó-díj kitüntetettje. Szathmáry Eörs – akadémikus az ELTE Növényrendszertani, Ökológiai és Elméleti Biológiai Tanszékének professzora, az új müncheni Parmenides Center for the Conceptual Foundations of Science igazgatója.”

A szerzők a könyvük fő mondanivalójáról: „Amint az élő szervezetek egyre összetettebbé váltak, az információ tárolásának és átadásának módjai is megváltoztak: a bonyolultabb szervezetek megjelenését új kódolási eljárások tették lehetővé. A halakban működő kód nem különbözik lényegesen a madarakétól vagy az emlősökétől: csak a tartalom változott, a nyelv és fordításának módja nem. Ha azonban a legnagyobb időskálán tekintünk az élet

fejlődésére, az első replikálódó (másolással sokszorozódó) molekuláktól az egyszerű sejteken és a többsejtű szervezeteken át egészen az emberi társadalmakig, akkor azt tapasztaljuk, hogy az információ átadásának módja többször is módosult. Ezeket a változásokat neveztük el az 'evolúció nagy lépéseinek': végső soron ezek tették lehetővé a komplexitás, azaz a bonyolultság szintjének evolúcióját. Könyvünk e komplexitás evolúciójáról szól. Alapjaiban a darwini elveken nyugszik. Darwin számára mégis igen különös lenne, mert elsősorban a genetikai információra, annak tárolási, átviteli és értelmezési módjára helyezi a hangsúlyt. Ez a megközelítés vezetett el bennünket arra, hogy 'nagy lépéseket' ismerjünk fel az evolúció történetében az élet kezdetétől egészen az emberi nyelvek kialakulásáig – ez utóbbi hozta a legújabb változást az információ generációk közti átadásában. Vagy talán nem is a legújabbat: elképzelhető, hogy ma ismét egy nagy lépés tanúi vagyunk, amelynek következményei egyelőre kiszámíthatatlanok." (Ebben jó eséllyel igazuk van – mind az újabb lépésben, mind a kiszámíthatatlanságban.)

És: „Könyvünkben egymástól annyira távol eső dolgokat tárgyalunk együtt, mint a genetikai kód, az ivaros szaporodás, illetve a nyelvkészség eredete. Ennek egyik oka, hogy véleményünk szerint a különböző átmenetek hasonlóságot mutatnak, így egyikük megértése a többihez is közelebb visz bennünket. Egy bizonyos vonás ismételten is felbukkan. A korábban önálló replikációra képes egységek az evolúciós átmenet után már csak egy nagyobb egység részeként replikálódhatnak.”

Az előbb említett „nagy lépéseket” bemutatásul így sorakoztatják fel a szerzők:

1. replikálódó molekulák → kompartmentekbe zárt molekulapopulációk;
2. független replikátorok → kromoszómák;
3. RNS mint gén és enzim → DNS és fehérje;
4. prokarióták → eukarióták;
5. ivartalan klónok → ivaros populációk;
6. egysejtűek → állatok, növények és gombák;
7. magányos egyedek → kolóniák;
8. főemlős társadalmak → emberi társadalmak és a nyelvkészség eredete.

„Mivel bennünket elsősorban az információ érdekel, a nagy lépések közé talán az idegrendszer kialakulását is fel kellett volna vennünk, amely feldolgozza a külső világból érkező információt, és ennek alapján módosítja a viselkedést. A nyelvkészség későbbi evolúciójához nyilvánvalóan szükséges előfeltétel volt az idegrendszer megjelenése. Mulasztásunk egyetlen mentsége a hozzá nem értés!” És „A nyolc evolúciós átmenet közül véleményünk szerint kettő kivételével az összes egyszeri esemény volt, és egyetlen leszármazási vonalon ment végbe. A két kivétel a többsejtűség, amely háromszor jelent meg, és a terméketlen kasztokkal rendelkező kolóniák, amelyek ennél is többször. Különös gondolatokra vezet, hogy hat átmenet – az élet keletkezéséhez hasonlóan, amelyet szintén események egyedi láncolatának tartunk – egyetlenegyszer játszódott le. Ha csak egy is elmaradt volna, most nem lennénk itt sem mi, sem bármiféle, ránk kicsit is hasonlító élőlény.” (Ez rendkívül nagy

jelentőségű kijelentés! Legalábbis ha abból indulunk ki, hogy a nagy lépéseket az evolúciós fejlődés minden irányultság nélkül, teljesen véletlenszerű változások – ha tetszik, „próba, szerencse”, azaz „trial and error” lépések – eredőjeként hozta létre, akkor minden bizonnyal rendkívül kicsi annak a matematikai valószínűsége, hogy hat ilyen nagy lépés létrejön, és létrehozza a fejlődésnek azt a láncolatát, amelynek eredményeként most itt írunk és olvassunk.)

Íme egy meghökkentően nyílt szavú felvezetés Az ivaros szaporodás eredete c. fejezetből: „A következőkben az ivarosság olyan szelekciós előnyeit keressük, amelyek ellensúlyozhatják a költségeket. (A 'költségek' azt jelentik, hogy milyen lehetőségeket veszít el az élő szervezet azzal, hogy a szóban forgó úton halad – itt az ivartalan szaporodás helyett az ivaros szaporodásán – Osman P.) Ez utóbbiak közé tartozik a növekedés megszakítása a gamétatermelés érdekében, az összeolvadáshoz szükséges partner keresése és – magasabb rendű szervezetekben – a hímek előállításának (nőstények szempontjából) kétszeres ára. Számos elképzelés született, amelyek nem feltétlenül zárják ki egymást: végtére a szexnek többféle előnye is lehet. (Ne tévedjünk, itt sejtszinten vagyunk: az első ivaros eukarióták létrejöttéről beszélnek! – Osman P.) Nem fogjuk valamennyit felsorolni, de a tudomány állásáról megtevesztő képet adna, ha egyetlen válasza összpontosítanánk. *Ha valaki nem igazodik el a válaszokon, akkor üdvözljük a klubban.*” (Kiemelés a recenzió szerzőjétől.) Ez biztatásul is vehető a könyv egészére: ne csüggedjen, ha valamit nem értünk, a hiba nem feltétlenül a mi készülékünkben van. Igazából aligha lehetne másként: az a hatalmas tudományos feladat és teljesítmény, amelyet az evolúció kutatása, visszafejtése jelent, és amelybe e kötet szükségképpen csak valamelyes betekintést nyújt, minden bizonnyal messze meghaladja azt, ha vennénk egy kereskedelembe kapható számítógépet telepített operációs rendszerrel, és nekiállnánk abból kifejteti az oprendszer teljes és részletes forráskódját. Márpedig ez melyikünk számára nem reménytelenebb feladat, mint nekifutás nélkül átugorni a Himaláját? Még ha a Pendragon legendából jött, és Connemarából való is?

A leírások és magyarázatok megfogalmazásában gyakran felsejleni érezhetünk egy különleges, roppant horderejű és talán örökre válasz nélkül maradó kérdést. Például, az eukarióta sejtek eredete c. fejezetben olvashatjuk: „Az áttörést hozó esemény a jelek szerint a baktériumokra jellemző merev külső sejtfal elvesztése lehetett. Ennek oka ismeretlen, de mint mindig, most is felvetünk egy lehetséges ötletet. A 'külső vázat' elvesztített sejtnek többféle problémával is meg kellett küzdenie. Fel kellett találnia egy filamentumokból (szálakból) és mikrotubulusokból (csövecskékből) álló 'belső vázat'. Emellett ki kellett fejlesztenie a mitózisnak nevezett folyamatot is, amelynek révén osztódáskor a kromoszóma (illetve a kromoszómák) egy-egy példánya jut mindkét utódsejtbe. A régi bakteriális mechanizmus ugyanis a sejtfalhoz kapcsolódó kromoszómákat igényelt, így többé nem működött.” Nem abszurd felvetés, hogy a szerzők fogalmazása úgy hangzik, mintha esetleg egy intelligens fejlesztőre utalna. Nem tudhatjuk, van-e ebben bármi szándékosság, netán így kifejezett feltevése az ún. *intelligens tervezésnek*. (Természetesen mindez lesöpörhető azzal, hogy

pusztán képletes beszédhez folyamodtak.) Az azonban joggal felvethető, hogy ha mind-
ezt az evolúció művének tudjuk be (márpedig annak a munkamódszeréről tudvalévő, és e
könyvből is kitűnik, hogy „vak mestere tépi, cibálja” módján teszi a dolgát), akkor szinte hi-
hetetlen, hogy a minden irányítottság nélküli, véletlen változások eredői és hatásai hogyan
eredményezhettek ilyen összetett és ennyire finoman hangolt fejlesztést. Az ember már-
már erős kísértést érez, hogy hajoljék a nézet felé, miszerint az eukarióta sejt létrejötté akár
az intelligens tervezés erős bizonyítékaként is szolgálhat. Hasonlóképpen: „A merev sejt
elvesztése arra kényszerítette az ősi eukariótákat, hogy új módszert fejlesszenek ki a kromo-
szómák szétválasztására. Az új mechanizmus, a mitózis során a kromoszómákat hozzájuk
kapcsolódó mikrotubulusok választják szét. A prokariótákban nincsenek mikrotubulusok
... Ebből a nézőpontból tehát a mitózis szükségmegoldás volt, amelyre azért kényszerültek
az eukarióták, mert a prokarióta mechanizmus már nem működött.” Ha mindez csupán
képletes beszéd is, felvetődik a kérdés, honnan a készlet, milyen mechanizmus hozta azt
létre, és vezetett el az új, igen finom és összetett szerkezet létrejöttéhez? Hiszen „A sejt
váz két fő molekuláris komponens építi fel – aktin filamentumok (szálak) és mikrotubulusok
(csövecskék). Ezek egymást kiegészítve működnek: az aktin filamentumok a húzóerőknek,
a mikrotubulusok pedig az összenyomásnak és a nyíróerőknek állnak ellen. (Akárcsak a
vasbeton: ott a vasszerkezet adja a szakítószilárdságot, a beton pedig a nyomó- és a nyíró-
szilárdságot. – Osman P.) Ezek a tulajdonságok teszik lehetővé, hogy a sejt váz merev sejt
nélkül is fenntarthassa a sejt alakját. A sejt váz emellett meg is tudja változtatni a sejt for-
máját, és képes a belsejének alkotóelemeit mozgatni.” Hihetetlenül finom szerkezet, finom
építőelemekkel és azok szinergikus hatásával – szinte hihetetlen, hogy mindez együtt vé-
letlenül jött létre. Nagy kár, hogy semmit sem tudhatunk az egyéb, hamvukba holt útkere-
sekről.

S ha már a célszerűség – jóllehet a véletleneken át érvényesülő – győzedelméről van szó
a fejlődésben, ragadjunk ki még egy példát, amely szintúgy a „hogyan jöhetett ez létre?” rá-
csodálkozásra készlet. Az ivaros szaporodás eredete c. fejezetben írják a párosodási típusok
tárgyalásánál: „Ha a hímek jelentősen hozzájárulnak az utódgondozáshoz – a csikóhalaknál
például a hímek keltetik ki az ikrákat – , akkor előfordulhat, hogy a nőstények versengenek
a hímekért, nem pedig fordítva.” Ezt vajon hogyan hozta össze a *vak mester*?

Az egész könyv, amellett, hogy rengeteg ismerettel és érdekességgel szolgál, nagyszerű
intellektuális gyakorlóterep. Amint fentebb már utaltunk rá: gyakran kell kapaszkodni a
megértéséhez, az pedig már egyéni optimalizálás kérdése, hogy mit ugrunk inkább át. Két-
sértelen viszont, hogy minden mondatán érdemes elgondolkodni. Például, a szerzők azt
állítják, hogy „Lényegében az emberre is igaz, hogy csak nagyobb társas csoportban szapo-
rodhat.” Ez kezelhető úgy is, mint erős megfontolást igénylő felvetés. A társadalomban élő
emberre valószínűleg igaz, kérdés viszont, hogy a biológiaiakra mennyire az. És igen jó kérdés,
hogy vajon melyik vagyunk inkább és mennyire.

Komoly panaszunk a könyvre egy lehet, és az sem az Akadémiai Kiadót, hanem az eredeti kiadóját illeti: nagy kár, hogy nincs tárgymutatója. Sokszor segítene, ha visszakereshetnénk pl. a fogalmak vagy éppen a tárgyalta alkotóelemek magyarázatát. Kifejezetten zavaró lehet a tárgymutató hiánya olyankor, ha egy-egy túl nehéznek mutatókozó szövegrészt átugrunk. Nem ritka, hogy a további részben új, ismeretlen fogalommal találjuk szemben magunkat, amelyet bizonyára a kihagyott részben vezettek be. Ilyenkor sokat segítene, ha könnyen megtalálhatnánk a megjelenésének helyét, és persze ott a fogalom magyarázatát. Így azonban kereshetjük, hogy – sok más között – mi lehet a *hibrid vigor*, mi az *obligát szexuális eset* (minden bizonnyal nem a házastársi kötelesség teljesítése), és mit jelent az ivaros szaporodás eredetének tárgyalásában, hogy *obligát esetben a pároknak nincs külön kezelhető rátermettségük*, és még sorolhatnánk. Emellett a legtöbbünk számára meglehetősen sok idegen fogalom, elnevezés jelenik meg benne, az ember feje pedig nem káptalan – olykor jó lenne visszakeresni a magyarázatát. Azt pedig mintha csak a szemüveg- és/vagy a nagyítóárusok kijáróemberei érték volna el, hogy az ábrák magyarázó szövegeit szürke alapon apró betűkkel írják. Őket szolgálja a lábjegyzetek számozása és a hatványkitevők apró mérete is.

Egy tétel Az öröklődéstől az első sejtekig c. fejezetből, amely különösen fontos a modern környezetvédelmi és környezetgazdálkodási elvek megformálásában is. Ennek egyik irányzata a Földet a maga bioszférájával egy különleges szuperorganizmusként kezeli. Találkoztunk ezzel James Lovelock: Gaia halványuló arca – Utolsó figyelmeztetés c. könyvében (Akadémiai Kiadó, 2010 – lásd Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2011. 2. sz.), Lovelock Gaia-hipotézisében, amely „a Föld értelmezésének a nyolcvanas években közzétett elmélete, amely a Földet olyan önszabályozó rendszernek tekint, amelyet az élő organizmusok összessége, a felszíni kőzetek, az óceán és a légkör alkotnak szorosan összekapcsolódva, fejlődő rendszerként. Az elmélet szerint a rendszer célja a felszíni állapotok a lehető legoptimálisabb (sic!) szinten való tartása az éppen létező élet számára.” A szerzők itt a következőket írják: „Vegyük szemügyre egy mai ökológiai rendszert. Az összes faj egyedei replikátorok: mindannyian önmagukhoz hasonló utódokat hoznak létre. Mind az azonos, mind a különböző fajú egyedek hatnak egymásra, ami megváltoztatja a túlélési és a szaporodási esélyeiket. A rendszer hatalmas mennyiségű információt tartalmaz, de ez az információ az egyedekhez kötődik. Nincs olyan további információ, amely a rendszer egészének szabályozásával lenne kapcsolatos. Éppen ezért félrevezető az ökológiai rendszerekre szuperorganizmusként gondolni.” És idézzük ehhez ide a fentebbi, „elképzelhető, hogy ma ismét egy nagy lépés tanúi vagyunk” kijelentésüket. Ezzel összecsengeni látszik, hogy a modern társadalmakban gyorsuló ütemben halmozódik fel már ma is felmérhetetlen mennyiségű rendszerinformáció, amelyet nem az egyedek, hanem maga a szóban forgó rendszer tárol – legyen bár szó vállalatokról, egyéb szervezetekről (a szellemi tulajdon igen sajátos formája a cég, szervezet kollektív tudása!), vagy akár az emberi társadalom egészéről.

Egy érdekes rendszertechnikai megoldás (a sok közül) Az ivaros szaporodás eredete c. fejezetből: „Az emlősök körében soha nem fordul elő szűznemzés. Az ok lényege rendkívül

egyszerű, és a 'génés bevéssődés' sajátos jelenségével kapcsolatos. Az emlősökben bizonyos gének 'emlékeznek' arra, hogy az apából vagy az anyából származnak-e. Bizonyos szövetekben csak az apai, másokban csak az anyai gének működnek. Mivel e gének létfontosságúak, minden utódnak kell, hogy legyen apja és anyja: ez kizárja a partogenezist."

Az átöröklésnek az emberi társadalomban betöltött szerepével foglalkozó mai műben hogyan jelenne meg Richard Dawkins nagy innovációja, a *mémek* fogalma. Ezek Dawkins óta „a kulturális öröklődés gének megfelelő alapegységét” jelentik. A szerzők Az állati társadalmaktól az emberi társadalmakig c. fejezetben igen világos és megvilágító erejű elkülönítést adnak. „A géneket a szülők adják át az utódaiknak: a mémek horizontálisan (nem rokonok között) is terjedhetnek, sőt akár utódoktól is a szülők felé. ... A gének struktúrákat vagy viselkedéseket, azaz fenotípusokat határoznak meg az egyedfejlődés során (a fenotípus valamely élőlény megnyilvánuló alaktani és élettani sajátosságainak összessége; az öröklött tulajdonságok és a környezet együttes hatására létrejött megjelenési alak – Idegen szavak és kifejezések szótára, Akadémiai Kiadó – Osman P.): az öröklődés során a fenotípus elpusztul, és csak a genotípus adódik át (a genotípus az élő szervezet génjeiben tárolt összes genetikai információ – ugyanonnan, Osman P.).” A mém az emberek közötti kommunikáció révén ültet át másokba a gondolkodást befolyásoló „alapegységeket”. A szerzők szavával „A mém lényegében fenotípus. ... Amikor elmondjuk valakinek a mondókát, a fenotípus adódik át – agyunk egy darabkáját nem adjuk vele. Ebből az következik, hogy a mémek, de nem a gének, öröklődése során a szerzett tulajdonságok örökölhethetők.” Valószínűleg a mémek működését tapasztalhatjuk meg önmagunkon a következő kis példában is: „*Színtelen zöld eszmék dühödten alszanak*” a szerzők ezt a nagyhírű nyelvészről, Noam Chomskytól idézik mint „nyelvtanilag helyes, értelmetlen mondatot”. Mégis – a gondolkodásunkat befolyásoló mémek hatására? – olvastán inkább az ötlük fel bennünk, hogy ez egy jellegzetes sora lehet valami extravagáns versnek, s különösképpen a dadaista irányzatnak.

E fejezetben szerzők egy erősen elgondolkodtató modellt adnak a társadalom elemzéséhez, amelyet *Társadalmi Szerződés Játéknak* neveznek. Ehhez „a legfontosabb alapfeltevés, hogy a társadalom egyenlő, racionálisan viselkedő egyénekből áll. (Álom, édes álom! – Osman P.) Ha mindenki együttműködik, akkor az összes egyed jobban jár, mintha mindenki csalna, azaz önző módon viselkedne. A bökkenő az, hogy egy csupa együttműködőből álló társadalomban az egyes egyéneknek érdemes lenne csálniuk. Ha mindenki más fizet adót, akkor az egyén jobban jár, ha nem teszi – ha azonban senki sem fizetne adót, ... mindenki rosszabbul járna.” (Ami az öngondoskodásra képesek számára inkább annyiban igaz, hogy a közszolgáltatások elérhetősége, a szociális védőháló valamelyes stabilitást ad a társadalomnak, fékezi, hogy tömegek zuhanjanak a szélsőséges elkeseredettségbe, és ezáltal több biztonságot ad nekik is. – Osman P.). És: „A gyenge pontot természetesen az egyenlőség és a racionális viselkedés feltételezése jelenti. ... A csoportöntudatot és így a csoportos viselkedést a mítoszok és a rituálék is befolyásolják a racionális önérték mellett, sőt akár annak ellenére is. ... Mint könyvünkben már annyiszor, ismét az egyedi és a csoportszelek-

ció közötti konfliktussal van dolgunk.” A fejtegetés végkövetkeztetése pedig: „A könyvben felsorolt többi evolúciós átmenethez hasonlóan a modern társadalmak kialakulásához is arra volt szükség, hogy a korábban függetlenül élő és egymással versengő egységek együttműködésre lépjenek.” Nos, ehhez talán felvethető, hogy újra itt a nagy kérdés: a szerzők fogalmazása mintha tudatosságra utalna, ellenben a történelemre vonatkozó ismereteink inkább azt sugallják, hogy az emberek a szándékaiktól függetlenül sodródtak bele az új helyzetbe – úgy, hogy nem is volt előretételezésük arra vonatkozóan, hogy mi történik velük, mit hoz nekik, rájuk az átmenet. Ha tudták volna, bizonyára lázadtak volna ellene – amint azt látjuk például a géprombolók esetében.

A könyvet A nyelv eredete c. fejezet zárja. Módfelett izgalmas ismereteket és felvetéseket sorakoztat fel, ugyanakkor igencsak ráérzünk belőle, hogy ez a tudományág mennyire ki-munkált, és bizony nem igazán könnyen megközelíthető a hozzá nem értő számára. Csupán egyetlen idézet belőle: „Úgy tűnik tehát, hogy az agyban van egy ’nyelvtanuló rendszer’, amelyet nyelvi ingereknek kell működésbe hozniuk ahhoz, hogy kialakítsa a megfelelő nyelvhasználatot. Az eredmények alapján *nem egy teljesen működőképes beszédközpont*, hanem a nyelvtanuló rendszer öröklődik.”

Dr. Osman Péter

* * *

Paul Krugman: Elég legyen a válságból! MOST! Akadémiai Kiadó, 2012; ISBN: 978 963 05 9287 1

Ha van olyan, hogy kötelező olvasmány, ez bizonyosan az. Gondolkodni rajta. 287 oldalas, szakszerű, s nagyon jól érthető vitairat. A tét pedig az életünk és a jövőnk.

Előhang 1.: *Könyv, eredj, légy osztályharcos!* (Bocsáss meg, József Attila!) Minden jó szakember pontosan tudja, hogy válság idején megsokszorozott erőforrásokat kell a fejlesztésre és az innovációra fordítani, hogy ha majd eljön a fellendülés – és előbb-utóbb szükségszerűen eljön, bár nem szükségképp a várt keretek között és a várt szerkezetben – azok eredményeivel felfegyverkezve tudja kiaknázni és bővíteni a lehetőségeket. És minden hozzáértő jól tudja, hogy a fejlesztésnek és az innovációnak nincs gyilkosabb akadályozója, mint a pénzügyi megszorítás. Ha biztos akarsz lenni abban, hogy hosszan beleragadunk a válság mocsarába, vond el a fejlesztés forrásait! Könyv, segíts, hogy ne így legyen!

Előhang 2.: A közgazdasági Nobel-díjas Paul A. Samuelson, a modern közgazdaságtan egyik megalapozója írja a William D. Nordhaus-zal írt, világhírű *Közgazdaságtan* c. könyvük (Akadémiai Kiadó, 2005) előszavában, hogy „A közgazdaságtan legalább annyira művészet marad mindig, mint amennyire tudománynak számít”. Valóban, rendkívül izgalmas kérdés, vajon a makroközgazdaságtan tud-e olyan egzakt tudomány lenni, mint például a

műszaki vagy a természettudományok. Ez a probléma törvényszerűen következik a természetéből – abból, hogy vizsgálódásainak tárgyát olyan összetett és bonyolult rendszerek, entitások alkotják, amelyek mind időben, mind térben egyszerűek, egyediek és megismételhetetlenek. Az ezeket alkotó tényezők – független változók – és az azok között működő kölcsönhatások teljes körűen számba sem vehető sokasága annyira egyedivé tesz minden (nemzet)gazdaságot, hogy lehetetlenség akárcsak két egymással teljesen megegyezőt találni. Sőt, megkockáztatható még az az eretnek felvetés is, hogy mert ennyire egyediek, nem lehetséges – legalábbis a tudományok jelen állása mellett – olyan modellt felállítani, amely a (nemzet)gazdaságok működését kellően mélyrehatóan, részletesen és egzakt módon le tudja írni. Hasonlóképp, e téren valóban tökéletesen érvényes Hérakleitosz tétele, amely szerint „Kétszer nem lépsz ugyanabba a folyóba”, hiszen a belső és a külső meghatározó tényezők állandóan változnak, s így velük változnak önmagukhoz képest is a gazdaságok.

Előhang 3.: Az előzőekben vázoltakon túl a modern makroökonómia az a baj, hogy amióta elméletei az államok kormányzati gazdaságpolitikai doktrínáinak alapjául szolgálnak, elveszítette hímporát. Ezek a gazdaságpolitikák ugyanis részben közvetlenül, részben közvetve a jövedelmek újraelosztását valósítják meg, és ezzel csoport- és részérdekeket szolgálnak. Résztvevő és eszközvevő váltak a politikai küzdelmeknek is, mindez pedig óhatatlanul visszahat a közgazdasági elméletek megalkotóira, fejlesztőire. Krugman e könyvében a következőket írja: „Ennél kényesebb téma, hogy a felső egy százalék – vagy még inkább egy ezrelék – (itt a legmagasabb jövedelmű rétegekről beszél – Osman P.) érdekei milyen mértékben színezik át az elméleti közgazdászok vitáit. Annyi bizonyos, hogy ez a befolyás létezik: ha máshol nem, hát az egyetemeket nagy adományokkal támogató emberek preferenciái, a rendelkezésre álló ösztöndíjak, a jövedelmező szaktanácsadói szerződések és a többi ehhez hasonló dolog egészen biztosan arra ösztönzi a szakmát, hogy ne egyszerűen elforduljon Keynes eszméitől, hanem felejtse is el a javát mindannak, amit az 1930-as és 1940-es években tett magáévá.”

Előhang 4.: „... És a skorpió a vándorlása során elére a folyóhoz. Megszólítja a halat: Kérlek, hal, vigyél át a túlsó partra. Ám a hal mondá neki: Nem vihetlek, mert megszúrsz, és meghalok. Dehogyszúrlak – felelé a skorpió –, hiszen akkor én is vízbe fúlnék. És a hal a hátára vevé, és elindula vele, ám a folyó közepére érve a skorpió belédőfé a fullánkját. De hát ezt miért tetted – kérdezé a hal az utolsó lehetőséggel –, hiszen most te is meghalsz? Igen, de ez a természetem – hangza a válasz.”

A könyvről, az Akadémiai Kiadó ajánlásából: „Elég! 2008 óta soha nem látott pénzügyi és gazdasági válság sújtja a fejlett világot, és egyelőre a legkevesbé sem látszik a vége. Miért mondanak csődöt legalapvetőbb tételeink a hosszú évek óta tartó válságkezelés során? Éppen azért, mert válság van – nem normális időket élünk. Paul Krugman, a Nobel-díjas ’megmondóember’, a közgazdaságtan közismert fenegyereke szerint sem a krízis okait nem tártuk fel teljes mélységükben, sem kezelésének módját nem választjuk meg jól. Ebben a 2012-ben megjelent, rendkívül olvasmányos művében feltárja előttünk, hogyan oldható meg

az immáron ötödik éve tartó válság. Hogy igaza van-e? Erről csak akkor tudunk véleményt formálni, ha elolvassuk a könyvet. A kritikus, de konstruktív hangvételű és konkrét megoldásokat is kínáló könyvből sokat megtudunk a krízis természetéről: a 'Minsky-pillanatról', a 'likviditási csapdáról', a monetáris válságkezelés korlátairól, Keynes és kortársai állításainak érvényességéről. Benne sok szó esik Amerika és Európa helyzetéről: míg az előbbi az 'olcsó pénz' révén sodorta önmagát kritikus helyzetbe (amit a pénzügyi 'innovációk' – mint például a követelések újracsomagolgatása – csak tovább nehezítettek), addig az utóbbiban a közös fizetőeszköz bevezetésének közgazdaságtani megalapozatlansága, valamint a közös építmények és intézmények tökéletlensége a bajok fő forrása – a szerző szerint legalábbis."

S egy fontos vonás a helyzetképhez: „Az ILO az Európai Unió munkaerőpiacáról szóló helyzetjelentésében arra hívja fel a figyelmet, hogy a megszorító intézkedések nem adtak választ a válság alapvető okaira, és nem csökkentették a munkanélküliséget. Sőt, a nemzetközi szervezet szerint a foglalkoztatási helyzet tovább romlott a fiskális konszolidációt szorgalmazó intézkedések bevezetését követően. A 2010-'11-ben bekövetkezett megtorpanás után a munkanélküliség tovább emelkedett és semmi jele a javulásnak – figyelmeztet az ILO. Csak az elmúlt hat hónapban az EU-ban egymillió ember veszítette el a munkáját” – *www.napi.hu*, 2013. április 8., hétfő. Egymillió munkahely veszett el egy hónap alatt (sic! – Osman P.).

A továbbiakban néhány idézetet emelünk ide a könyvből. Ehhez, félreértések elkerülése végett, hadd emlékeztessünk: a szerző közgazdasági Nobel-díjas, a világelsők közé tartozó Princeton University, valamint a London School of Economics egyetem professzora, és saját rovata van a The New York Times-ban.

Az abban előadottak kvintesszenciájaként: „Rendkívül fontos, hogy megtegyük a megfelelő lépéseket a válság tényleges és teljes felszámolása felé. És mondok én valamit: tudjuk, vagy legalábbis tudnunk *kellene*, hogy mit tegyünk. Az elmúlt hetvenöt év gazdasági, technológiai és társadalmi folyamatai megváltoztatták az életünket, de a különbségek dacára ugyanattól szenvedünk, mint ami az 1930-as években történt. Keynes és más kortársak elemzéseiből, valamint a későbbi kutatások és vizsgálatok eredményeiből azt is tudjuk, hogy akkor mit kellett volna tennie a politikusoknak. Ugyanezekből az elemzésekből az is kiderül, mit tehetnénk jelenlegi szorult helyzetünkben. Sajnos nem használjuk fel a rendelkezésünkre álló tudást, mivel sok befolyásos ember – politikusok, köztisztviselők, valamint egy szélesebb kör, a közvélemény-formáló publicisták és értelmiségiek köre (szép ez az utóbbi distinkció! – Osman P.) – különféle okokból kifolyólag úgy döntött, hogy inkább elfelejtik a történelmi leckét és a korábbi generációk által végzett gazdasági elemzések értékes eredményeit, és a nehezen megszerzett tudás helyett ideológiai és politikailag testhezálló előítéletekkel foglalkoznak. ... Az államnak most többet és nem kevesebbet kell költenie, egészen addig, amíg a magánszektor meg nem erősödik annyira, hogy képes legyen fellendíteni a gazdaságot – ehelyett azonban a munkahelyeket pusztító, megszorító politika vált uralkodóvá. Ezzel a könyvvel igyekszem megtörni ennek a destruktív közvélekedésnek a hatalmát,

és érvelni egy bővítésre koncentráló, munkahelyteremtő gazdaságpolitika mellett, amelyet régóta követelnünk kellett volna.”

Továbbá: „Szörnyű időköt élünk, és még ennél is szörnyűbb, hogy mindezt elkerülhettük volna. De ne adjuk fel: igenis úrrá lehetünk ezen a válságon, és ehhez nem kell más, csak tisztánlátás és elszántság.” / „Valahányszor azt hallják, hogy egy szakértő leszögezi, olyan hosszú távú problémákkal küszködünk, amelyeket nem lehet rövid távon megoldani, akkor tudniuk kell, hogy az illető hiába igyekszik bölcsnek mutatkozni, valójában kegyetlen és ostoba. Mert ennek a válságnak nagyon gyorsan véget lehetne és kellene vetni.” / „Ha összehasonlítjuk az elmúlt évek gazdasági fejlődését Európában és az Egyesült Államokban, akkor az a benyomásunk támadhat, hogy vak versenyez világtalannal – vagy ha jobban tetszik, úgy tűnik, mintha azon versenyeznének, ki tudja jobban elszúrni a válság kezelését. E könyv írásakor úgy tűnik, Európa orrhosszal vezet a katasztrófához vezető versenyben, de azért várjunk még az eredményhirdetéssel.” / „Miközben küzdünk ezzel a nyakunkba szakadt válsággal, nagyon bosszantó azt látni, hogy a közgazdászok mennyire a problémát, és nem a megoldást jelentik.” / „Ennek a krízisnek hihetetlenül egyszerűen kellene és lehetne véget vetni. ... Lényeg a lényeg: ahhoz, hogy kilábaljunk ebből a válságból, arra van szükség, hogy robbanásszerűen emelkedjenek az állami kiadások.” / „Az infláció nem szabadulhat el, amíg a gazdaság válságban van.” (Kulcsfontosságú állítás, hiszen az infláció alacsony szinten tartása a nyugati világban ma uralkodó gazdaságpolitika Szent Grálja.) / „Az ilyen válságok nem csak rövid távon okoznak súlyos károkat, hanem úgy tűnik, a távoli jövőre is kihatnak, mert a növekedés és a foglalkoztatottság többé-kevésbé véglegesen a válság előttinél alacsonyabb szinten állapodik meg. És itt van a kutya elásva: bizonyítékok támasztják alá, hogy a pénzügyi válságot követő gazdasági pangás mélységét és időtartamát csökkentő intézkedések egyben a hosszú távú károkat is enyhítik. De ennek a fordítottja is igaz! Ha elmulasztjuk meghozni ezeket az intézkedéseket – és most épp ezt csináljuk –, akkor lényegében elfogadunk egy keserű, szűkölködő jövőt.” / „Miért olyan magas a munkanélküliség, és miért olyan alacsony a gazdasági termelés? Azért mert mi – a 'mi' alatt most a fogyasztókat, a vállalkozásokat és a kormányzatokat együttesen értem – nem költünk eleget.” / „Ha egyszerre túl sok gazdasági szereplő számára válik problémává az adósság, akkor a baj elhárítására irányuló együttes erőfeszítéseik önpusztítóak lehetnek” és „Minél többet fizet egy adós, annál többel tartozik.” (Krugman idézi ezeket Irving Fisher amerikai közgazdásztól. Amint írja: „Fisher véleménye szerint ez volt a nagy gazdasági válság igazi kiváltó oka, s majdnem teljesen igaza volt.”) / „Jelen pillanatban az adósok nem tudnak, a hitelezők pedig nem akarnak költeni.”

És mintegy az előbbiek összegzéseként: „Bolond az, aki a rövid távú deficitre fókuszál.” / „A válságból kifelé, a teljes foglalkoztatottság felé vezető út még mindig tárva-nyitva áll. Nem muszáj így szenvednünk.” / „A kiadások visszavágása csökkenti ugyan a jövőbeni adósságot, de csökkenti a jövőbeni bevételeket is, ezért adósságkezelő képességünk valószínűleg csökkenhet. ... Gazdaságpolitikai szempontból édes mindegy, hogy a válságban lévő

gazdaságban alkalmazott megszorító intézkedések szó szerint ártanak-e az ország költségvetési helyzetének, vagy csak nagyon keveset segítenek a helyzet javulásában. Elég mindössze annyit tudnunk, hogy *a mostanihoz hasonló időkben a költségvetési megszorítások hozadéka igen csekély, talán nem is létezik, míg az ár, amit fizetnünk kell érte, nagyon magas. Most tényleg nem olyan idők járnak, hogy mániásan a deficittel kellene foglalkoznunk.*” (Kiemelés az ismertetés szerzőjétől.) / „A politikai rendszer ragaszkodott a deregulációhoz és a nem-szabályozáshoz (a laissez-faire politikája – Osman P.), noha számos figyelmeztető jele volt annak, hogy a szabályozás alól felmentett pénzügyi rendszer biztosan bajba kerül majd. A lényeg az, hogy ez sokkal kevésbé tűnik érthetetlennek, ha számításba vesszük a nagyon gazdagok befolyását is. Először is, a nagyon gazdagok igen tekintélyes hányada éppen a szabályozatlan pénzügyi folyamatokból szerezte a vagyonát, így nekik közvetlenül érdekük fűződött a szabályozásmentes időszak folytatódásához. Ezenfelül pedig hiába merültek fel kérdések az 1980 utáni gazdaság teljesítményével kapcsolatban, amikor a gazdaság köszöni szépen, hihetetlenül jól teljesít a felső tízezer számára. Tehát noha a növekvő egyenlőtlenség valószínűleg nem tekinthető a válság közvetlen kiváltó okának, mégis olyan politikai környezetet teremtett, amely lehetetlenné tette, hogy a figyelmeztető jeleket észrevegyük, vagy hogy azokra reagáljunk.” / „Amikor sok adós igyekszik spórolni és visszafizetni a tartozását, nagyon fontos, hogy *valaki* ennek pont az ellenkezőjét tegye, azaz költsön és adjon kölcsön – és ez a valaki nyilvánvalóan az állam. Az állami kiadások növelése a szükséges válasz arra a típusú válságra, amellyel manapság szembesülni vagyunk kénytelenek. ... Már azzal is hatalmas lökést adnánk a gazdaságnak, ha visszavonnánk a pusztító megszorításokat, amelyeket az államok és az önkormányzatok bevezettek.” (Kiemelés az ismertetés szerzőjétől.)

Mindezek alapján megkockáztatjuk: Krugman e könyve valójában nem kevesebbről szól, mint hogy a nyugati civilizációnak van-e még jövője; hogy a megszorításokkal dolgozó gazdaságpolitikai paradigma, amely azt jelenleg teljesen hatalmába kerítette, vajon a felemelkedéshez vezet-e, vagy teljesen bedönti a szakadékba. Krugman nagyon világosan állást foglal e kérdésben, és szembeszáll az uralkodó (gazdaság)politikai koncepcióval. Mondandója mindenképpen figyelmet érdemel, hiszen szakmai kompetenciája megkérdőjelezhetetlen. Amilyen igazak J. A. Schumpeter – aki az innováció fogalmát a közgazdaságtanba bevezette – híres szavai, hogy „A lehetőségekről jól végiggondolt közgazdasági megfontolások alapján mondjunk le, ne pedig azért, mert nem ismerjük őket” (A gazdasági fejlődés elmélete, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1980), ugyanúgy igaz, hogy „... ne pedig ideológiai megfontolások mentén”, különösen hogy a modern társadalmakban az ideológiák a legtöbbször érdekeket tükröznek és szolgálnak. Ő maga így vezeti be és egyben összegzi is a mondani valóját: „Még csak nem is rejtélyes a katasztrófa (a nyugati világ jelenlegi gazdasági állapota – Osman P.) természete. A nagy gazdasági világválságban a vezetőknek volt mentségük: igazából senki sem tudta, hogy mi történik, és hogyan lehetne kezelni a válságot. A mai vezetőknek azonban nincs mentségük. Mert tudjuk, mi történik, és rendelkezésünkre állnak az eszközök is, amelyekkel véget vethetnénk ennek a gyötremnek. Mégsem teszünk semmit.

A következő fejezetekben megpróbálom kifejtetni, miért – a haszonleső magatartás és egy torz ideológia kart karba öltve akadályozzák, hogy megoldjunk egy megoldható problémát. ... Szörnyű időket élünk, és még ennél is szörnyűbb, hogy mindezt elkerülhettük volna. De ne adjuk fel: igenis úrrá lehetünk ezen a válságon, és ehhez nem kell más, csak tisztánlátás és elszántság.”

Mindenképpen idekívánczozik azonban a megjegyzés: mindez mit sem ér, ha azoknak, akiknek hatalmukban áll a gazdaságpolitikákat meghatározni, nincs meg az akaratuk, az elszántságuk és különösképp a mozgásszabadságuk arra, hogy a fellendülés érdekében akár az uralkodó (gazdaság)politikai paradigmát is félredobják, és mást juttassanak érvényre helyette. Krugman idézi a közgazdász Michał Kaleckitől, Keynes kortársától (akiről az Encyclopaedia Britannica azt írja, hogy ő alkotta meg a legjobb rövid bevezetőt a keynesi forradalomhoz): „Egy *laissez-faire*-en alapuló rendszerben a foglalkoztatottság szintje nagymértékben az úgynevezett bizalom állapotától függ. Ha ez romlik, csökken a magánberuházás, ami viszont a termelés és a foglalkoztatottság esését eredményezi (mind közvetlenül, mind pedig a jövedelemcsökkenésnek a fogyasztásra és a beruházásra gyakorolt másodlagos hatása révén). Ez a körülmény a tőkéseknek erőteljes közvetett ellenőrzést biztosít a kormányzat politikája fölött: mindent, ami megrázkódtathatja a bizalom állapotát, gondosan el kell kerülni, mert gazdasági válságot okozhatna. De ha egyszer a kormányzat a saját vásárlásaival való foglalkoztatottnövelés fortélyát megtanulja, az említett hatalmas ellenőrző eszköz elveszti hatékonyságát. Ennélfogva a kormányzati beavatkozáshoz szükséges költségvetési deficitet veszedelmesnek kell tekinteni.” Erre mondhatjuk, látva, hogyan tiltják ma tűzzel-vassal a költségvetési deficitet, a hajdani sikeres film címét idézve, hogy „Proféta voltál, szívem”. Továbbá, hogy – amint a gyakorlat mutatja – ma a kormányzatok feletti ellenőrzés hasonlóan hatékony eszköze a *befektetői bizalom* elvesztésével és annak következményeivel való fenyegetés. Krugman idézi a politológus Henry Farrellnek egy, a keynesiánus irányvonal felemelkedéséről és hanyatlásáról szóló tanulmányából: „A piacok bizalmának összeomlását Görögországban a kockázatos költségvetési kicsapongások intő példaként interpretálták. Állították, hogy azok az államok, amelyek súlyos költségvetési helyzetbe lavírozták magukat, a piacok bizalmának összeomlását kockáztatják, és talán a teljes pusztulást is.” Ezekből meglehetősen egyértelműnek tűnik, hogy „a piacok bizalmának elvesztése” a modern változata a korábban alkalmazott „az Isten haragja” végső, megkérdőjelezhetetlen és megfellebbezhetetlen fenyegetésnek. Különösen hatékonná és félelmetessé teszi, hogy egy megfoghatatlan, kimutathatatlan, mindig az események háttérében maradó erőt jelent, amelynek még a pusztá léte sem manifesztálódik, hanem csak a neki tulajdonított hatások révén jelenik meg. Éppen a megfoghatatlansága, tettenérhetetlensége miatt ugyanolyan alkalmas kényszerítő eszközül, és ugyanúgy képes elfedni a valódi mechanizmusokat, mint vallásos környezetben „az Isten haragja”. Maga Krugman igencsak egyszerűen intézi el a tényleges veszedelem kiiktatását az USA példáját véve alapul: „Ha az állami kiadások a gazdaság túlhevülését okozzák, akkor a problémát a Federal Reserve (amely az USA központi

bankjának szerepét tölti be – Osman P.) simán megoldja úgy, hogy kicsit gyorsabban emeli a kamatlábakat. Inkább attól kellett volna félnünk, ami végül ténylegesen bekövetkezett: hogy az állami kiadások nem bizonyulnak elégségesnek a munkahelyteremtéshez, és a FED nem képes tovább csökkenteni a kamatlábakat, mivel azok már nullán állnak.”

Krugman szinte a „kezdő mondat első negyedében”, első bekezdésében leszögezi: könyvének alapkérdése, hogy „Hát akkor most mit tegyünk?” Ennek megfelelően vizsgálja, elemzi a helyzetet, a közgazdasági alapvetéseket, a válság gazdaságtanát, veszi kritikai elemzés alá a kormányzati gazdaságpolitikai válaszok hatékonyságát és indítékait, s fejt ki saját koncepcióját a tartós kilábalást lehetővé tevő gazdaságpolitikai paradigmára és eszköztárra. Így egyebek közt egy-egy teljes fejezetben igen alapos és érdekfeszítő elemzést ad: A közgazdaságtan sötét korszakáról – ezzel a fejezetcímmel, az alcímek között pedig: A Keynes-fóbia; Bóvli közgazdaságtan / A deficit problematikájáról – az alcímek közt: Értsük meg a kamatlábakat!; Mi a helyzet az államadóssággal?; Orvosolhatja-e az adósság az adósság okozta bajokat?; A deficit megszállottjai / Az infláció kérdésköréről, Az infláció és baljós árnyak fejezetcímmel, s benne Érvek a magasabb infláció mellett / Az eurót övező problémákról, a rendkívül kifejező Eurodämmerung fejezetcímmel (ami természetesen szójáték a Götterdämmerung-ra, azaz az istenek alkonyára), s az alcímek: Bajok a (közös) pénzzel; Az euróbuborék; Európa oltári nagy önámítása; Európa alapvető problémája; Az euró megmentése / A megszorítások élharcosairól – az alcímek közt: A félelemfaktor; A bizalomtündér; A válságok teszik a dolgukat; Az okok / A teendőkről – benne: Költs most, fizess később. A rövid zárófejezetben pedig (Krugman nem babonás: ez a 13. fejezet) két olyan kérdésre ad választ, amelyeket szerinte művének olvasán még „a legmegértőbb olvasói is feltesznek maguknak”. Íme: „A könyvemben bemutatott, a gazdaság fellendítését célzó programok politikailag nem megvalósíthatatlanok-e? És vajon nem elfecsérelt idő ezeknek a támogatása? Válaszaim erre a két kérdésre: nem feltétlenül és határozottan nem.”

Az idézetekből is jól megmutatkozik: igen világos, lendületes stílusban, jól érthetően és kifejezetten magával ragadóan adja elő a mondandóját, s ez határozottan élvezetessé teszi e műve olvasását (legalábbis a téma iránt érdeklődőnek). A magyar szöveg – a fenti idézetekben is fel-felbukkanó kisebb botlásoktól eltekintve – kifejezetten kellemes, elegáns, gördülékeny. Egyetlen hibája, hogy olykor a közgazdasági és pénzügyi szakszövegekben érezhetően jól jött volna, ha az adott területen járatos szakember pontosítja azokat.

Egyetlen panasznak kell hangot adnunk, s az is a kötet eredeti kiadóját illeti. Krugman hatalmas közgazdaságtan-elméleti és tényanyagot vonultat itt fel. Különösen azoknak, akik mindebben nem oly nagyon járatosak, meglehetősen hiányzik egy tárgymutató, amely segítené a visszakeresést, valamint a későbbi tájékozódást a kötetben.

Nem hagyható említetlenül, hogy könyve egyik kijelentése bizonyára megoszthatja magyarországi olvasóit. A kétségbeesés politikája c. alfejezetben arról beszél, mit tesznek a válságok a politika terén is a világgal. Ezt írja: „Magyarország máris szépen halad egy olyan tekintélyelvű rezsim kiépítése felé, amely erősen emlékeztet az 1930-as évek Európájában

terjedő autoriter rendszerekre.” Aki ezzel nem ért egyet, abban ébredezhet némi gyanú a szerző általános tájékozottságára vonatkozóan. (Ez amúgy kitűnő példa az olyan felesleges cikornyára, amely nélkül a diagnózis integritása még erősebb is lenne.) S meglehetősen karakteres, hogy közvetlenül ezután írja, amint a könyvében elmondja, 2012 elején: „Amerika sem védett. Ki merné tagadni, hogy a republikánus párt erősen radikalizálódott az elmúlt néhány év során? És jó esély van arra, hogy radikalizmusuk dacára még idén megszerzik a Kongresszust és a Fehér Házat...”

Akit érdekel a világ sorsa – és nem utolsósorban abban a magunké –, annak szó szerint lehetetlen olvasmány ez a könyv. Szintúgy annak is, aki szívesen ismerkedik a közgazdaságtan elméletével. Túl azon, hogy életünk egyik legfontosabb kérdését taglalja – várhatóan hogyan alakulnak annak sorsdöntő jelentőségű gazdasági alapjai és keretei, s mit lehetne tenni, hogy jobbak legyenek –, bárhol olvasunk bele, lenyűgöző témákkal, gondolatmenetekkel szolgál. Már csupán egy-két további, kiragadott példa:

„Csak akkor születtek nagy dolgok, Ha bátrak voltak, akik mertek.” Fentebb már utaltunk arra, hogy a politikai akarat elengedhetetlen a paradigmaváltáshoz. Krugman írja: „Amikor azt mondom, hogy ennek a gazdasági katasztrófának az okai viszonylag triviálisak, akkor ez nem azt jelenti, hogy ezek az okok véletlenszerűen bukkantak fel, vagy hogy derült égből villámcsapásként értek bennünket. És nem jelenti azt sem, hogy *politikai* szempontból egyszerű lenne kiverekednünk magunkat ebből a katyvaszból. Elhibázott politikai intézkedések és téves ideológiák hosszú évtizedei taszítottak bennünket ebbe a válságba. (Elhibázott? Figyeljük csak a következő mondatot: kritikus jelentőségű üzenetet hordoz! – Osman P.) Az elhibázott politikai döntések és téves ideológiák azért virágozhattak ilyen sokáig, mert rendkívül hasznosnak bizonyultak – no nem az ország egésze, hanem egy maroknyi nagyon gazdag és nagyon befolyásos ember számára. Ám ezek az elhibázott politikai lépések és téves ideológiák politikai kultúránk szerves részévé váltak, ezért nagyon megnehezítik a változást – még gazdasági katasztrófa küszöbén is. Pusztán közgazdasági szempontból nézve nem lenne különösebben nehéz kezelni a válságot; gyors és erőteljes fellendülést érhetnénk el, csak annyi kellene, hogy visszanyerjük a tisztánlátásunkat, és a cselekvéshez meglegyen a politikai akarat is.” Ismerjük fel a szavak mögött bujkáló jelentést: a válság leküzdéséhez nem kevesebb kellene, mint leszámolás az uralkodó politikai-hatalmi renddel, ami messze többet jelent, mint az éppen hivatalban lévő kormányzatot. Nem csekély feladat! Hiszen mi valószínűsíti, hogy azok, akik érdekeinek érvényesülése ide sodorta a világot, magukba szállnak, és harc nélkül kivonulnak a hatalomból?

Valaha a pesti fekete humor megalkotta a KGST (a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa, azaz a „szovjet blokk” gazdasági együttműködési szervezete) címerét: vörös mezőben hét sovány tehén feji egymást. Ilyesmi megy végbe a mai világban úgy, hogy minden ország kereskedelmi többletre és pozitív fizetési mérleg elérésére törekszik. Mindegyikük gazdaságának növekedésétől várja a megkönnyebbülést, e növekedést pedig részben-egészben külső piacaitól. Egyszerűen fogalmazva mindenki keresletet keres, a tényleges kereslet azonban

messze elmarad mind a rendelkezésre álló termelőkapacitásoktól, mind pedig a növekedéshez szükséges mértéktől – sőt, sok helyütt még a gazdaság stabilizálásához szükségéstől is. Krugman tisztán és világosan kifejti ennek okát: „Jelen pillanatban az adósok nem tudnak, a hitelezők pedig nem akarnak költeni. ... Európa eladósodott országai, mint például Görögország vagy Spanyolország, rengeteg pénzt kértek kölcsön a válságot megelőző sikeres években, és most költségvetési válsággal néznek szembe: egyáltalán nem kérhetnek kölcsön, vagy csak elképesztően magas kamatok mellett tudnak kölcsönhöz jutni. Ezek az országok eddig sikeresen elkerülték, hogy – szó szerint – kifussanak a pénzből, mert Európa erős országai, mint például Németország, illetve az Európai Központi Bank számos úton-módon folyósítottak számukra kölcsönöket. De a segítségnyújtást szigorú feltételekhez kötötték: az adós országok kormányait arra kényszerítették, hogy kíméletlen megszorító intézkedéseket vezessenek be, és fogják vissza a kiadásokat olyan alapvető területeken is, amilyen például az egészségügyi ellátás.” Könyvének egész okfejtéséből nyilvánvaló, hogy ez hathatós válságkezelés helyett sokkal inkább maga a hosszú távra kiható, nehezen jóvátehető rombolás. Konkrétan is leírja: „A sürgősségi kölcsönökért cserébe azt várják a deficit országoktól, hogy azonnali és drákói programokat vezessenek be, azaz csökkentsek a kiadásait, és emeljék az adókat – ezek az intézkedések azonban csak még jobban elmélyítik a válságot, és még költségvetési szempontból is folyamatosan kudarcot okoznak, hiszen a recesszióba sülyedt gazdaságokban csökkennek az adóbevételek.” (És ehhez még hozzá kell írni azokat az igen tetemes károkat is, amelyeket a megszorítások által nagyon is felfokozott társadalmi elégedetlenség és kilátástalanság okoz.) S folytatva az előbbi idézetet: „Ugyanakkor a hitelező országok nem kompenzálják mindezt a kiadások növelésével. Valójában ezek az országok is aggódnak az adósságok kockázata miatt, ezért ők is megszorító intézkedéseket hajtanak végre, igaz, kevésbé kíméletleneket, mint az adós országok.” (Tényleg az országok aggódnának, az istenadta nép érzi magát nagyobb biztonságban a megszorító politikák mellett, s áll ki értük, vagy sokkal inkább a kormányzatok követik azokat, a Krugman által igen plasztikusan bemutatott indítékok hatására?) És: „Semmi sem történt annak érdekében, hogy olyan környezet jöjjön létre, amelyben a deficit országok képesek lennének visszanyerni a versenyképességüket. (Pusztán éheztetéssel ez valóban nem megy! A klasszikus mondás szerint az indián lova is már csaknem megszokta az éhezést, amikor beledöglött – Osman P.) Amíg a deficit országokat kíméletlen megszorításokra kényszerítették, addig a többlettel rendelkező országok is elkötelezték magukat a megszorító intézkedések mellett, és ezzel végleg aláásták az export növekedéséhez fűződő reményeket.”

Eléggé elkeserítő kép. Tökéletesen indokolja a könyv eredeti, még sokkal kifejezőbb címet: *Vessetek véget ennek a válságnak MOST!*

Dr. Osman Péter

Peter Hessler: *Kína országútjain. Az újjászülető birodalom mindennapjai*. Park Kiadó, 2013; ISBN: 978-963-530-962-7

Vigyázó szemetek Kínára vessétek! (Bocsáss meg, Batsányi!)

„Egy kínai temetésen mindig akad legalább egy boldog ember.” / „Civilizációjukat nem kínai civilizációnak fogták fel, hanem úgy, mint ami *a civilizáció maga*. Olyasmi, ami természetes módon, etnikumtól függetlenül, értelemszerűen vonzó. ... A birodalom valóban nem úgy terjeszkedett dél felé, hogy a kínaiak beköltöztek a déli területekre, hanem úgy, hogy a helybeliek megváltoztatták a szokásaikat. ... Mind a mai napig ebben rejlik a kínaiak erőssége. ... A kínai világ valamiért olyan vonzó tudott lenni, hogy a körülötte élő népek szívesen olvadtak bele” – Hessler idézi Arthur Waldron amerikai történészt Kína múltjáról és jelenéről. / „Jogosítványom birtokában ébredtem rá, micsoda tempóban épülnek az utak, és újabbnál újabb autómódelleken akadt meg a szemem vezetés közben. A nyílt úton ezért is rohan az ember – úgy érzi, nyomában tömegek özönlenek” – Hessler a kínai autós felfedező útjairól. / „Ha későn érkezett is Kína a gyorsforgalmi utak világába (az első autópályát 1988-ban adták át), a tervek szerint 2020-ra hosszabb autópálya-hálózata lesz, mint az Egyesült Államoknak.” (Ez pedig, ha megvalósul, kétségtávol szimbolikus jelentőségűnek is tekinthető!) / „Kínában sehol sem annyira kézzelfogható a nehéz történelmi örökség, mint éppen vidéken – legalábbis politikai szemszögből.” / „A vidéki tulajdonszerkezetben különösen igazságtalan módon ötvöződik a régi és az új, a kommunista és a kapitalista elv. A haszon egyének zsebébe vándorol, de a kockázatot a közösség vállalja: a helyi káderek megtollasodnak a földeladásokból, míg a parasztokat ellehetetlenítik a körülmények.” / „A Szancsához hasonló településeken a párttagok kezében van a tényleges helyi hatalom. Megjelenésem idején Szancsában tizenhét tagja volt a kommunista pártnak, és minden fontos döntést ők hozták meg. Ők simították el a földvitákat, ők kezelték az állami pénzalapokat, és ők választották a párttitkárt, vagyis a legmagasabb beosztású helyi tisztviselőt. Tőlük függött a tagság összetétele is: *a jóváhagyásuk nélkül senki sem léphetett be a pártba.*” (Kiemelés a recenzió szerzőjétől. Szanca kínai mértékkel kis helység, ahol Hessler egy házat bérelt, hogy testközelből tanulmányozza a vidék életét.) / „A kommunista párt egyik erőssége, hogy Kína-szerte képes tökéletesen összehangolni a kampányait. (Közéjük értve nagyon is a párt modernizációs törekvéseit és akcióit! – Osman P.) ... És a vezetés azzal is pontosan tisztában van, mekkora jelentőséggel bír a helyi hatalom egy döntően még mindig vidéki berendezkedésű országban. Egy Pekingben kiadott rendelkezésnek azonnal a települések tízezreihez kell eljutnia, mert tudvalevő, hogy *a falusiak politikai látóköre csak a falujuk határáig terjed.*” (Kiemelés a recenzió szerzőjétől) / „Ebben az országban, ahol milliók vándorolnak vidékről városba, és válnak gazdálkodóból üzletemberré, a déli Csöcsiang tartomány szülöttei képviselik a parasztból lett vállalkozó prototípusát. (Hessler be is mutat karakteres példákat – Osman P.) ... Az egy termékre szakosodott települések sajátos modellje nagyban hozzájárult Csöcsiang tartomány sikeréhez. Míg az 1970-es években viszonylag szegénynek

számított, ma minden tartomány közül Csöcsiangban a legmagasabb az egy főre jutó jövedelem, városban és vidéken egyaránt.” (Ez a sajátos modell legfőképp abban áll, hogy egy-egy település egyetlen termék, olykor csak valamilyen alkatrész előállítására szakosodott, igazi „monokultúrák” módon, minden üzemében azt gyártják.) / „’Lopott adó, csurgatott adó.’ Ezt úgy kell érteni, hogy ha a gyár az általános gyakorlatot akarja folytatni, vagyis bevételének egy részét eltitkolja, akkor jóban kell lennie az adóügyi káderekkel. Előbb-utóbb adóhatósági tisztviselők tömegét kell végigetetnünk. Banketten nem ajándékozunk. Ha ajándékot akarunk átadni, felkeressük az illetőt az otthonában” – Hessler idéz egy ismerős mai kínai vállalkozót. – Idézetek a könyvből.

„Feltekintek, s káprázik szemem, letekintek, s szemem elsötétül, körültekintek, s megzavarodom” mondja Caesar G. B. Shaw színművében (Caesar és Kleopátra), s valahogy így vagyunk Kínával is. Feltekintünk hihetetlenül gazdag, több évezredes kultúrájára, és káprázik a szemünk. Letekintünk közelmúltbeli és jelenlegi, olykor kíméletlenül erőltetett modernizációs útkereséseinek s új kapitalizmusa (rabló)gazdálkodásának bugyraiba, és a szemünk elsötétül. Körültekintünk e hatalmas, szinte felfoghatatlanul sokszínű és inhomogén országban – a legtöbbünk ugyan inkább csak jó könyvek segítségével, amilyen ez is –, és a szélsőségeitől megzavarodunk. Kínáról annyit látunk, hallunk hírekben, tudósításokban, olvasunk könyvekben (igazi ingyencseknek ott van még a kiváló magyar földrajztudós és utazó Lóczy Lajos: A Khínai Birodalom természeti viszonyainak és országainak leírása c. hatalmas, közel 900 oldalas műve is, amelyet 1886-ban jelentetett meg a Természettudományi Könyvkiadó Vállalat), hogy már-már azt hisszük, ismerjük. Ám eme ismeretünk jellemzésére talán Louis Aragon verse a legjobb, amelyben csupán a zsalugáter szó ismétlődik unott egyhangúsággal 19-szer, hogy végül hirtelen kérdőjel álljon mögötte rácsodálkozásként – így döbbenünk rá, számtalan „találkozás” után, milyen keveset is tudunk róla.

„Röpke” hat évszázada Kína már volt a világ élvonalában, sőt... A XV. század elején messze a világ legerősebb hatalma volt, és a tudományok, a technikák és a technológiák számos területén nagyon is megelőzte fejlettségben Európát. Ekkor küldte ki Csu Ti császár a híres hajós expedícióit a világ felfedezésére. Ő építette új székhelyeként a fallal övezett Tiltott Várost, amelynek területe 15-szöröse volt a korabeli Londonénak, lakosai ötvenszer annyian voltak. A császár hatalmas, sokezer hajóból álló új flottát épített hódításra, s ebben a mai legmodernebb hatalmi technikákkal összhangban kiemelkedő szerepet szánt a kereskedelmi kapcsolatok útján történő hódításnak. A vezető hajók a legjobb európai hajókat messze felülmúló méretekben, jóval felettük álló minőségű anyagokból, konstrukciókkal és technológiákkal készültek, éppen ezért a hajózási teljesítményük és a tengerállóságuk is sokkal megelőzte amazokat. Csak a felfedezőül kiküldött hajókon 30 ezer tengerész szolgált, s logisztikai felszereltségük lehetővé tette, hogy három hónapnál tovább is hajózzanak, legkevesebb 7200 km utat tegyenek meg készleteik frissítése nélkül. A legdöbbenetesebb kínai előnyt azonban az expedíciós törekvések mögött álló szemléletben találjuk. Európa – tudjuk – felfedező útjain rabolni ment, vagy legalábbis rabolt, ha már valahol megjelent.

Csu Ti Kínája a kereskedelemre alapozott hatalmát akarta terjeszteni, s ehhez, eközben tudományosan is feltárni, megismerni a világot. Hajói ezért tudósok, mérnökök, technikusok egész hadát is magukkal vitték.

A kínaiak ősidők óta úgy tartják, hogy országuk a világ közepe – most pedig nem csekély esélyük van arra, hogy a rohamos fejlődésével valóban azzá válhat. Hacsak valami nagyon váratlan nem történik, pár évtizeden belül Kína lesz a világ vezető szuperhatalma. Már ma is ott folyik a globális árutermelés igen jelentős hányada – Hessler döbbenetes adatokat közöl, mekkora részesedése van ebben egy-egy kínai városnak, illetve körzetnek! – és Kína tőkeexportjával már ma is rendkívül erős pozíciókat épített ki a világban, beleértve az USA-t is (egyebek közt a hírek szerint 3 ezer milliárd dollárnyi USA-államkötvényt birtokol, ami nem csekély hatalmat is jelent). Szerfelett ügyesen építi a gazdasági kapcsolatokra támaszkodó globális pozícióit is, különösen mintaszerűen a fejlődő országokban.

Hessler amerikai, 1996-tól két évet töltött Kínában a Békehadtesttel, azóta újságíróként dolgozik ott, egyebek közt a Wall Street Journal, a Boston Globe, a National Geographic és a The New Yorker számára. Ez a harmadik könyve Kínáról. Benne a mindennapi emberek életének bemutatása révén, a velük való találkozásokkal ad közelképet a mai helyzetről, „cseppekben a tenger” módján segít a talajszinten belelátni, hogyan él, működik, alakul ez a birodalom. Kínaiul beszél, így valóban tud kommunikálni azokkal, akik révén ismerkedik az országgal.

Ami roppant fontos: úgy érezzük belőle, hogy őszintén és elfogulatlanul igyekszik megismerni és megismertetni e különleges birodalmat, kozmetikázatlanul mutatva erőforrásait és gyengéit. A jövő várható alakulását illetően ebből a két legfontosabb tanulság: 1. A helyi szintektől kezdve a kormányzat hatékonyságáig az ország számtalan problémával küzd – öröklöttekkel, a rendkívül gyors, drasztikus változások anomáliáival, és az elszabaduló (vad)kapitalizmus rendkívül korrozív hatásaival. 2. A szerfelett leleményes, rugalmas és törekvő helyi kezdeményezésektől a központi akaratig roppant erős az ország fejlődési potenciálja, és nagy valószínűséggel átsegíti a nehézségeken.

Dr. Osman Péter

SUMMARIES

LIABILITY OF ONLINE INTERMEDIARIES FOR THE INFRINGEMENT OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS IN THE EUROPEAN UNION

Dr Ádám Liber

The author provides an overview of harmonized rules for the liability and safe harbours of online intermediaries relating to the infringement of intellectual property rights and having a significant role in the operation of information society services within the European Union. The Electronic Commerce Directive has been adopted in 2000, whereas the development of online trade, emergence of new and innovative business models (such as Adwords, online marketplaces, blogs, social networks, streaming) as well as mass online infringements nowadays constitute serious challenge in the application of the technologically neutral provisions harmonized by the Directive. The article analyses the practice of the Court of Justice of the European Union (CJEU) on the interpretation of the Directive's provisions, including the CJEU's efforts to seek a fair balance between the rights and interests of owners of intellectual property, online intermediaries and the users of such services.

EXPECTATIONS TOWARDS THE USE OF COMMUNITY TRADE MARKS – QUESTION OF THE TERRITORIAL SCOPE

Dr Sándor Vida

In an opposition procedure between OMEL applicant and ONEL opponent the latter was able to prove use only in the Netherlands, as a result the opposition was dismissed by the Benelux Office. Gravenhage's Tribunal decided to stay proceedings and referred for preliminary ruling to the Court of Justice EU in respect of the territorial conditions of genuine use of a community mark. Excerpts from the Observations of the Hungarian Government are cited. In his preliminary ruling the Court of Justice EU replied (C-149/11) that territorial borders of the Member States ought to be disregarded, but listed several circumstances which should be assessed. Comments of Slopek and Fritzsche, the Hungarian Intellectual Property Office, Bogatz, Sosnitza, Nurton, Gonda, Folmer, Gielen, Péters, Wellens, Bolter, Dickson, Van der Laan, S. Stanes, Groebl, Mehler, White, von Bomhard, Bos, Hall, Benson, Guise are reported. The author of the article stresses that a methodological peculiarity of the judgement is the reference to analogies.

COPYRIGHT JURISPRUDENCE SINCE 2006: ORIGIN OF RIGHTS AND THEIR TRADE; MORAL RIGHTS

Péter Gyertyánfy

The forth of a series of articles presents the conclusive judgments on Articles 9., 98., 30., 10–12. and 14–15 of the Copyright Act. The article suggests the scrutiny of the possibility of the extension of the exceptional cases where the transfer of economic rights is allowed (functional works, merchandizing rights). The author points to the sensitive parts of the practical application of some of our provisions: e.g. of the right to make the work public. He also suggests certain minor structural changes for the case of a general revision of the Act (rules on works created by employees).

SOMMAIRE

<i>Dr Ádám Liber</i>	La responsabilité des prestataires de service intermédiaires de la violation de la propriété intellectuelle dans l'Union européenne	5
<i>Dr Sándor Vida</i>	Attentes à l'endroit de l'utilisation des marques communautaires – la question de l'étendue territoriale	43
<i>Péter Gyertyánfy</i>	La pratique judiciaire du droit d'auteur depuis 2006: l'origine des droits, leur négociabilité; droits moraux	70
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	Nouveautés dans le domaine de la protection de propriété industrielle à l'étranger	93
Avis d'expert choisis du Corps des Experts en Droits d'Auteur		136
Revue des livres et périodiques		180
Summaries		199

INHALT

<i>Dr. Ádám Liber</i>	Die Verantwortung der Vermittlungsdienstleister für die Verletzung des geistigen Eigentums in der Europäischen Union	5
<i>Dr. Sándor Vida</i>	Erwartungen gegen die Benutzung der Gemeinschaftsmarken – die Frage des territorialen Geltungsbereichs	43
<i>Péter Gyertyánfy</i>	Die richterliche Praxis des Urheberrechts seit 2006: Entstehung der Rechte, ihre Übertragbarkeit; moralische Rechte	70
<i>Dr. Tivadar Palágyi</i>	Neuheiten auf dem Gebiet des gewerblichen Rechtsschutzes im Ausland	93
Ausgewählte Expertisen des Expertenkollegiums für Urheberrecht		136
Übersicht von Büchern und Zeitschriften		180
Summaries		199

Tájékoztató szerzőinknek

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle szerkesztősége örömmel fogad minden, a szellemi tulajdon védelmével foglalkozó írást. A beérkezett kéziratok a szerkesztőbizottság jóváhagyása esetén nyelvhelyességi és a kiadvány stílusához igazodó stilisztikai javítások után kerülnek publikálásra, amelyek nem érintik a mű tartalmi értékét. A kéziratot – a szerkesztőbizottság döntése alapján, az írás témája és mélysége szerint – a Tanulmányok, a Jogesetek, a Technikatörténet, a Fórum vagy a Hírek, események rovatban tesszük közzé. Az írás terjedelmét nem korlátozzuk, igen hosszú cikket esetleg két vagy több részben, egymást követő lapszámokban teszünk közzé a szerzővel történő egyeztetés után. Az egyes cikkekben kifejeződő állásfoglalásnak nem feltétlenül kell tükröznie a szerkesztőbizottság véleményét.

A szövegszerkesztővel, lehetőleg Rich Text formátumban készült kéziratokat e-mailben kérjük elküldeni az alábbi címek valamelyikére. Kérjük szerzőinket, hogy a szöveget ne formázzák, zárják balra, kiemelésként csak dőlt betűt alkalmazzanak, a címeket, alcímeket ne húzzák alá, a címhierarchiát lehetőleg számozással jelezzék. Tanulmányuk magyar és angol nyelvű összefoglalóját szíveskedjenek kb. 10 sorban mellékelni. A szövegben előforduló rövidítéseket, betűszókat első előfordulásukkor fel kell oldani. Az irodalomjegyzékben, hivatkozásokban kérjük az összes bibliográfiai adat (szerző, cím, kiadó, kiadás helye és éve, oldalszám) feltüntetését.

További kérdéseik esetén a szerkesztőség készséggel áll a rendelkezésükre (HIPavilon Nonprofit Kft., 1054 Budapest Zoltán u. 6., Bana Zsuzsanna szerkesztő, zsuzsanna.bana@hipavilon.hu, anna.manyoki@hipavilon.hu, tel.: 474 5554, fax: 474 5555).